

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-95-9-A

Datum: 28. novembar 2006.

Original: engleski

PRED ŽALBENIM VIJEĆEM

U sastavu:

**sudija Mehmet Güney, predsjedavajući
sudija Mohamed Shahabuddeen
sudija Liu Daqun
sudija Andréia Vaz
sudija Wolfgang Schomburg**

Sekretar:

g. Hans Holthuis

Presuda od:

28. novembra 2006.

TUŽILAC

protiv

BLAGOJA SIMIĆA

PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Peter Kremer
g. Barbara Goy
g. Steffen Wirth

Obrana:

g. Igor Pantelić
g. Peter Murphy

SADRŽAJ

I. UVOD	1
II. STANDARD PREISPITIVANJA.....	3
III. MANJKAVA OPTUŽNICA: PRVI I DRUGI ŽALBENI OSNOV	6
A. Ocjene Pretresnog vijeća	6
B. Mjerodavno pravo	8
C. DA LI JE OPTUŽNICA BILA MANJKAVA	11
1. Prvobitna optužnica i Prva izmijenjena optužnica.....	15
2. Druga izmijenjena optužnica	15
3. Treća izmijenjena optužnica	15
4. Četvrta izmijenjena optužnica.....	18
5. Peta izmijenjena optužnica	20
D. ZAKLJUČAK.....	20
E. DA LI JE SUĐENJE BILO NEPRAVIČNO.....	21
1. Da li je nedostatak ispravljen?	21
2. Pitanje odricanja od prava i teret dokazivanja	24
3. Zaključak.....	26
4. Da li je mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu bila bitno umanjena?.....	26
F. ZAKLJUČAK	30
IV. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST ŽALIOCA: TREĆI DO ČETRNAESTI ŽALBENI OSNOV	31
A. VALJANA KARAKTERIZACIJA KRIVIČNE ODGOVORNOSTI ŽALIOCA	31
1. Nepostojanje individualne krivične odgovornosti (četvrti žalbeni osnov)	32
2. Zaključak.....	33
B. Mjerodavno pravo	34
C. ODGOVORNOST ŽALIOCA KAO POMAGAČA I PODRŽAVAOCA U PROGONU (TAČKA 1 OPTUŽNICE).....	35
1. Preliminarna pitanja	35
(a) Ocjene Pretresnog vijeća u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom (treći žalbeni osnov)	35
(b) Žaliočeva aktivna uloga u krivičnim djelima (peti žalbeni osnov).....	38
(c) Žaliočeva diskriminatorna namjera (šesti žalbeni osnov)	38
(d) Položaj žalioca kao osnov za osudu (sedmi žalbeni osnov).....	39
2. Protivpravna hapšenja i zatočenje.....	40
(a) Ocjene Pretresnog vijeća	40
(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (osmi žalbeni osnov)	42
(c) Diskusija.....	43
(i) <i>Actus reus</i>	43
(ii) <i>Mens rea</i>	44
(iii) Zaključak	45
3. Okrutno i nečovječno postupanje (premlaćivanje, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima).....	45
(a) Ocjene Pretresnog vijeća.....	45
(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (deveti, deseti i dvanaesti žalbeni osnov).....	47
(c) Diskusija.....	49
(i) <i>Actus reus</i>	49
(ii) <i>Mens rea</i>	51
(iii) Zaključak	52
4. Prisilni rad.....	52
(a) Ocjene Pretresnog vijeća.....	52
(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (jedanaesti žalbeni osnov)	54
(c) Diskusija.....	56

(i) <i>Actus reus</i>	56
(ii) <i>Mens rea</i>	59
(iii) Zaključak	60
5. Deportacija i prisilno premještanje	60
(a) Ocjene Pretresnog vijeća	60
(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (trinaesti i četrnaesti žalbeni osnov).....	62
(c) Diskusija.....	65
(i) Uslov prelaska granice za krivično djelo deportacije	65
(ii) Težina djela u osnovi	66
(iii) <i>Actus reus</i>	68
(iv) <i>Mens rea</i>	69
(v) Zaključak.....	70
D. ZAKLJUČAK.....	70
V. USMENI ZAHTJEV ZA PRISTUP POVJERLJIVOM MATERIJALU: ŠESNAESTI ŽALBENI OSNOV	72
A. PROCESNI KONTEKST.....	72
B. NAVODNE GREŠKE PRETRESNOG VIJEĆA	74
C. OCJENE PRETRESNOG VIJEĆA	78
1. Preliminarna pitanja.....	78
2. Da li je Pretresno vijeće pogriješilo kad je odbilo Usmeni zahtjev	79
(a) Neodređenost Usmenog zahtjeva	80
(b) Pitanje trenutka podnošenja Usmenog zahtjeva.....	82
3. Da li je greška Pretresnog vijeća obesnažila presudu o krivici?.....	83
D. ZAKLJUČAK.....	86
VI. ODMJERAVANJE KAZNE: OSAMNAESTI ŽALBENI OSNOV	87
A. MJERODAVNO PRAVO.....	87
B. NAVODNE GREŠKE PRETRESNOG VIJEĆA	88
1. Poređenje s predmetom <i>Todorović</i>	88
2. Nije bilo pravično da se žalilac osudi kao učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu... 91	
3. Propust da se dâ dovoljna težina olakšavajućim okolnostima	91
(a) Žaliočev doprinos opštini	92
(b) Pritisak i prijetnje žalioцу odmazdom.....	93
(c) Dobrovoljna predaja.....	94
4. Zaključak.....	96
C. REZONOVANJE ŽALBENOG VIJEĆA.....	96
1. Učinak nove kvalifikacije žaliočeve krivične odgovornosti.....	96
2. Faktori koji se uzimaju u obzir pri odmjeravanju kazne.....	96
(a) Opšta praksa u pogledu zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije	96
(b) Težina djela.....	97
(c) Olakšavajuće okolnosti	97
(d) Otežavajuće okolnosti	98
(i) Žaliočev položaj.....	98
(ii) Žaliočevo obrazovanje.....	99
(iii) Žaliočeva diskriminatorna namjera	101
a. Protivpravna hapšenja i zatočenje	101
b. Okrutno i nečovječno postupanje	104
c. Prisilni rad	106
d. Prisilno raseljavanje	107
e. Zaključak	110
3. Odmjeravanje kazne.....	110
VII. DISPOZITIV	111
VIII. PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE SHAHABUDDEENA	116

A. ŽALILAC JE U SVAKOM RELEVANTNOM TRENUTKU ZNAO DA JE GONJEN NA TEMELJU UDRUŽENOG ZLOČINAČKOG PODUHVATA	116
B. ALTERNATIVNO, ŽALILAC SE ODREKAO PRAVA DA IZNESE PRIGOVOR NA NEADEKVATNOST OBAVIJESTI O UDRUŽENOM ZLOČINAČKOM PODUHVATU	122
C. SAIZVRŠILAŠTVO	124
D. ZAKLJUČAK.....	125
IX. PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE SCHOMBURGA	126
A. UVOD	126
B. ISPRAVNO NAVOĐENJE VIDA ODGOVORNOSTI.....	126
C. KRIVIČNA ODGOVORNOST ŽALIOCA	128
D. ZAKLJUČAK.....	135
X. DJELIMIČNO PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE LIUA	136
XI. DODATAK A – ISTORIJAT POSTUPKA	140
A. NAJAVA ŽALBE I PODNESCI.....	140
B. IMENOVANJE SUDIJA	141
C. OBJELODANJIVANJE DOKAZA	141
D. DALJNI ARGUMENTI	142
E. DODATNI DOKAZI	142
F. PRIVREMENO PUŠTANJE NA SLOBODU	143
G. STATUSNE KONFERENCIJE	143
H. ŽALBENI PRETRES.....	144
XII. DODATAK B: GLOSAR TERMINA	145
A. SPISAK SUDSKIH ODLUKA	145
1. MKSJ	145
2. MKSR	150
B. SPISAK DRUGIH PRAVNIH IZVORA	151
C. SPISAK KORIŠTENIH TERMINA I KRATICA	151

I. UVOD

1. Žalbeno vijeće Međunarodnog suda za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. (u daljnjem tekstu: Žalbeno vijeće, odnosno Međunarodni sud) rješava po žalbi na presudu Pretresnog vijeća II od 17. oktobra 2003. u predmetu *Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića*, predmet br. IT-95-9-T.¹

2. Ovaj žalbeni postupak odnosi se na događaje koji su se odvijali od približno septembra 1991. do približno 31. decembra 1993.² Tokom tog razdoblja formiran je “Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac” (u daljnjem tekstu: Krizni štab), koji je kasnije preimenovan u Ratno predsjedništvo,³ kao najviša instanca civilne vlasti u opštini Bosanski Šamac,⁴ smještenoj u sjeveroistočnom dijelu tadašnje Republike Bosne i Hercegovine.⁵ Ti događaji vezani su za nasilno preuzimanje kontrole nad opštinom Bosanski Šamac od strane pripadnika srpske policije i paravojnih jedinica 17. aprila 1992.⁶ Pretresno vijeće je ocijenilo da su, nakon nasilnog preuzimanja kontrole nad opštinom, civili nesrbi bili izloženi progonima na sljedeće načine: protivpravno hapšenje i zatočenje,⁷ surovo i nečovječno postupanje,⁸ i prisilno premještanje i deportacija.⁹ Pretresno vijeće je na osnovu svih tih okolnosti donijelo zaključak o postojanju zajedničkog plana da se progone nesrpski civili u opštini Bosanski Šamac.¹⁰

3. Blagoje Simić (u daljnjem tekstu: žalilac) rođen je 1960. godine u Kruškovom Polju, u opštini Bosanski Šamac. Žalilac je po profesiji ljekar. Godine 1990. postao je član Srpske demokratske stranke (u daljnjem tekstu: SDS). Od 1991. do 1995. bio je predsjednik Opštinskog odbora SDS-a u Bosanskom Šamcu,¹¹ a 17. aprila 1992. imenovan je za predsjednika Kriznog

¹ Dana 29. oktobra 2003., sudija Mumba je, budući da je presuda od 17. oktobra 2003. sadržavala tehničke greške koje ni na koji način nisu uticale na njen sadržaj, izdala nalog kojim se poništava ta presuda, a umjesto nje je izdala presudu priloženu nalogu o poništenju. Vidi Nalog kojim se ranija presuda poništava i zamjenjuje novom presudom, 29. oktobar 2003. Žalbeno vijeće će za presudu zavedenu 29. oktobra 2003. zajedno s nalogom o poništenju koristiti naziv “Prvostepena presuda”.

² Peta izmijenjena optužnica, par. 5, 11, 33. Vidi i Prvostepena presuda, par. 5-11.

³ Prvostepena presuda, par. 332, 391.

⁴ Prvostepena presuda, par. 390.

⁵ Prvostepena presuda, par. 174.

⁶ Prvostepena presuda, par. 442.

⁷ Prvostepena presuda, par. 654-658, 661, 685.

⁸ Prvostepena presuda, par. 770-773, 775.

⁹ Prvostepena presuda, par. 967-977, 991.

¹⁰ Prvostepena presuda, par. 984, 987. Žalbeno vijeće primjećuje da je sudija Lindholm dao izdvojeno i djelimično protivno mišljenje kojim se ogradio od “od pojma ili doktrine udruženog zločinačkog poduhvata kako u ovom predmetu tako i inače”; složio se s odlukom većine da žalioca osudi po tački 1 (progoni); izrazio neslaganje s odlukom većine da žalioca osudi na sedamnaest godina zatvora, ocijenivši da bi žalioca trebalo osuditi na sedam godina zatvora. Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma (u daljnjem tekstu: Djelimično protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma), par. 2 i Dispozitiv. Međutim, kada upućuje na stajališta koja je u Prvostepenoj presudi iznijela većina, Žalbeno vijeće će u ovoj presudi koristiti izraz “Pretresno vijeće.”

¹¹ Prvostepena presuda, par. 13.

štaba.¹² Pretresno vijeće je ocijenilo da se zajednički plan da se progone nesrbi nije mogao ostvariti bez zajedničkog djelovanja srpske policije, paravojsnih snaga, 17. taktičke grupe Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA) i Kriznog štaba.¹³ Takođe je ocijenilo da je žalilac kao predsjednik Kriznog štaba bio “najviši civilni funkcioner u Opštini Bosanski Šamac”, te da je bio “na vrhu piramide” udruženog zločinačkog poduhvata na opštinskom nivou.¹⁴

4. Pretresno vijeće je žalioocu izreklo osudu, na osnovu člana 7(1) Statuta, “po tački 1 – zločin protiv čovječnosti – za progone vršene putem protivpravnog lišavanja slobode civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, surovog i nehumanog postupanja uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima, te putem deportacije i prisilnog premještanja”.¹⁵ Žalioocu nije izrečena osuda za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti na osnovu člana 5(d) Statuta (tačka 2 Optužnice) jer je ocijenjeno da bi to predstavljalo nedopustivu kumulaciju s tačkom 1 Optužnice.¹⁶ Tačka 3 Optužnice protiv žaliooca (protivpravna deportacija ili premještanje kao teško kršenje Ženevskih konvencija iz 1949. na osnovu člana 2(g) Statuta) odbačena je zbog nedostataka u Petoj izmijenjenoj optužnici.¹⁷ Pretresno vijeće je žaliooca većinom glasova, uz protivno mišljenje sudije Lindholma, osudilo na jedinstvenu kaznu od 17 godina zatvora.¹⁸

5. Žalilac se žalio kako na osudu tako i na kaznu koja mu je izrečena. Najava žalbe prvobitno je sadržavala 18 žalbenih osnova, no žalilac je kasnije povukao petnaesti i sedamnaesti žalbeni osnov.¹⁹

6. Žalbeno vijeće je usmene argumente strana u postupku u vezi ovom žalbom saslušalo 2. juna 2006. Nakon što je razmotrilo pismene i usmene podneske žaliooca i optužbe, Žalbeno vijeće ovim donosi presudu.

¹² Prvostepena presuda, par. 386.

¹³ Prvostepena presuda, par. 991

¹⁴ Prvostepena presuda, par. 992.

¹⁵ Prvostepena presuda, par. 1115.

¹⁶ Prvostepena presuda, par. 1116.

¹⁷ Prvostepena presuda, par. 1117.

¹⁸ Prvostepena presuda, par. 1118. Žalilac je osuđen zajedno s još dva optužena. Miroslav Tadić je osuđen za progone vršene putem deportacije i prisilnog premještanja, na osnovu članova 5(h) i 7(1) Statuta. Dobio je osam godina zatvora. Simo Zarić je osuđen za progone vršene putem surovog i nehumanog postupanja uključujući premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima, na osnovu člana 5(h) i člana 7(1) Statuta. Osuđen je na šest godina zatvora. Nijedan od njih dvojice nije uložio žalbu na osuđujuću presudu i obojica su već izdržala kaznu.

¹⁹ Žalbeni podnesak, par. 5. Petnaesti žalbeni osnov odnosio se na težinu koju je Pretresno vijeće pridalo svjedočenju Stevana Todorovića, vidi Izmijenjena najava žalbe, par. 17. Sedamnaesti žalbeni osnov odnosio se na odbijanje Pretresnog vijeća da prihvati dokaze sudskog vještaka odbrane, vidi Izmijenjena najava žalbe, par. 19.

II. STANDARD PREISPITIVANJA

7. U žalbenom postupku, strane svoje argumente moraju ograničiti na greške u primjeni prava koje obesnažuju odluku Pretresnog vijeća i greške u utvrđivanju činjeničnog stanja koje dovode do neostvarenja pravde u smislu člana 25 Statuta. Ti standardi uvriježeni su u praksi žalbenih vijeća kako ovog Međunarodnog suda²⁰ tako i Međunarodnog suda za krivično gonjenje osoba odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande, te građana Ruande odgovornih za genocid i druga slična kršenja počinjena na teritoriji susjednih država od 1. januara 1994 do 31. decembra 1994. (u daljnjem tekstu: MKSR).²¹ U izuzetnim okolnostima, Žalbeno vijeće će saslušati i žalbe kojima strana ne pokreće pravno pitanje koje bi vodilo ka obesnaženju presude, ali je od opšte važnosti za jurisprudenciju Međunarodnog suda.²²

8. Strana koja navodi grešku u primjeni prava mora navesti o kojoj grešci se radi, iznijeti argumente u prilog svoje tvrdnje i objasniti na koji način ta greška obesnažuje odluku. Navod o pravnoj grešci koji nema mogućnosti da promijeni ishod odluke može biti odbačen samo po tom osnovu.²³ Međutim, čak i kad su argumenti strane nedostatni da bi potkrijepili tvrdnju o postojanju greške, Žalbeno vijeće može zaključiti na osnovu drugih razloga da postoji greška u primjeni prava.²⁴

9. Žalbeno vijeće preispituje pravne ocjene Pretresnog vijeća kako bi utvrdilo da li su tačne.²⁵ Kada Žalbeno vijeće u Prvostepenoj presudi pronađe grešku koja proizlazi iz toga što je Pretresno vijeće primijenilo pogrešne pravne standarde, Žalbeno vijeće će formulisati ispravne pravne standarde i u skladu s tim ispitati činjenične ocjene Pretresnog vijeća.²⁶ Pritom Žalbeno vijeće ne samo da ispravlja pravne greške nego i, po potrebi, ispravne pravne standarde primjenjuje na dokaze sadržane u spisu suđenja, te utvrđuje da li je i samo van razumne sumnje uvjereno u pogledu

²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 14-20; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 4-12; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 35-48; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 21-41; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 434-435; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 34-40; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 64.

²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 5-8; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 7-10; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 12-21; Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 177-179; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 177, 320. U Statutu MKSR-a, relevantna odredba je član 24.

²² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 22; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 247. Žalbeno vijeće primjećuje da je izuzetak "opšteg interesa" dodatno ograničen u presudi u predmetu *Akayesu* gdje je Žalbeno vijeće MKSR-a konstatovalo da "Žalbeno vijeće neće stoga razmatrati sva pitanja od opšteg interesa[;] [n]aime, potrebno je da pitanja koja su podnesena na razmatranje budu od interesa za praksu Suda, te da između njih i dotičnog predmeta postoji neksus." Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 24; vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 8.

²³ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 10.

²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 6.; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 26. Vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Kambanda*, par. 98.

²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 10.

činjenične ocjene koju žalilac osporava prije nego što tu ocjenu eventualno potvrdi u žalbenom postupku.²⁷

10. Prilikom razmatranja navoda o pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju, Žalbeno vijeće će utvrditi da li je razuman presuditelj o činjenicama mogao donijeti zaključak o krivici van razumne sumnje.²⁸ Žalbeno vijeće će ocjene Pretresnog vijeća zamijeniti svojim ocjenama samo u slučajevima kada prvobitnu odluku nije mogao donijeti nijedan razuman presuditelj o činjenicama. Žalbeno vijeće neće poništiti odluku Pretresnog vijeća zbog svake pogreške u utvrđivanju činjeničnog stanja, nego samo zbog one koja je dovela do neostvarenja pravde, što je definisano kao "izrazito nepravičan ishod sudskog postupka, kao npr. kada je optuženi osuđen, iako nisu postojali dovoljni dokazi u vezi s nekim osnovnim elementom krivičnog djela."²⁹

11. Žalbeno vijeće će voditi računa o tome da prilikom utvrđivanja da li je neka ocjena Pretresnog vijeća bila razumna ne zadire olako u ocjene Pretresnog vijeća o činjeničnom stanju.³⁰ Žalbeno vijeće kao opšte načelo navodi pristup Žalbenog vijeća u predmetu *Kupreškić i drugi*, koji se sastoji u sljedećem:

U skladu s jurisprudencijom Međunarodnog suda, zadatak saslušanja, ocjenjivanja i odmjeravanja težine dokaza koji se izvode na suđenju pripada prvenstveno pretresnom vijeću. Stoga se Žalbeno vijeće prema činjeničnom stanju koje je utvrdilo pretresno vijeće mora odnositi s određenom dozom uvažavanja. Žalbeno vijeće može umjesto nalaza pretresnog vijeća donijeti svoj nalaz samo ako dokaze na koje se pozvalo pretresno vijeće ne bi prihvatio nijedan razuman presuditelj o činjenicama ili ako su dokazi ocijenjeni "potpuno pogrešno".³¹

12. Strana ne može u žalbenom postupku naprosto ponavljati argumente koji nisu prihvaćeni na suđenju ako ne može pokazati da je odbacivanje tih argumenata od strane Pretresnog vijeća predstavljalo grešku koja opravdava intervenciju Žalbenog vijeća.³² Argumente koji nemaju šanse

²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 15.

²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 17. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 15.

²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 435; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 37; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 63; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 64.

²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 39; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 37.

³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krdjelac*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 63; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 37, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 64.

³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 30; vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 17.

³² Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 6; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 8.

da dovedu do ukidanja ili preinačenja pobijane odluke Žalbeno vijeće može odmah odbaciti na osnovu toga što su postavljeni na krivim osnovama te ih ne treba razmatrati na osnovu merituma.³³

13. Žalbeno vijeće svoj zadatak ne može efektivno i efikasno obaviti bez usredotočenog doprinosa strana. U prvenstveno akuzatornom sistemu, kojem pripada i Međunarodni sud, tijelo koje donosi odluku predmet razmatra na osnovu argumenata koje iznesu strane. Na stranama je, dakle, da pred Žalbenim vijećem svoje argumente iznesu jasno, logično i iscrpno kako bi Žalbeno vijeće moglo efikasno i ekspeditivno ispuniti svoju dužnost.³⁴ Da bi Žalbeno vijeće moglo ocijeniti žalbene argumente strana, od strane koja iznosi žalbu očekuje se da precizno navede relevantne stranice transkripta ili paragrafe odluke ili presude na koju se ulaže prigovor.³⁵ Nadalje, kada su podnesci strana nerazumljivi, protivrječni, neodređeni ili imaju druge formalne ili očigledne nedostatke, te podneske Žalbeno vijeće neće razmatrati.³⁶

14. Konačno, Žalbeno vijeće koristi svoje inherentno pravo da odluči koji podnesci zaslužuju iscrpno obrazloženje u pismenom obliku, te može odbaciti argumente koji su očito neutemeljeni bez iscrpnog obrazloženja.³⁷ Prema tome, prigovori će u načelu biti odbačeni bez iscrpnog obrazloženja u sljedećim slučajevima: argument strane koja iznosi žalbu očito je irelevantan; evidentno je da je razuman presuditelj o činjenicama mogao doći do zaključka koji osporava strana koja iznosi žalbu; u svom argumentu strana koja iznosi žalbu na neprihvatljiv način nastoji da sopstvenom ocjenom zamijeni ocjenu dokaza koju je dalo Pretresno vijeće.³⁸

³³ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 6; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 23.

³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 43 (fusnote izostavljene).

³⁵ Uputstvo o formalnim zahtjevima za podnošenje žalbe na presudu (IT/201) od 7. marta 2002., par. 1(c)(iii), 1(c)(iv) i 4(b)(ii). Vidi i: Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 137.

³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 43.

³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 8; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 47.

³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 48.

III. MANJKAVA OPTUŽNICA: PRVI I DRUGI ŽALBENI OSNOV

15. U svom prvom i drugom žalbenom osnovu žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava osuđujući ga za vid odgovornosti – učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu – koji nije naveden ni u jednoj od optužnica i o kojem, prema tome, nije bio obaviješten, čime su prekršeni članovi 21(2), 21(4)(a) i 21(4)(b) Statuta i pravilo 47(C) Pravilnika.³⁹ Žalilac tvrdi da je time bitno ometena priprema i vođenje njegove odbrane, što obesnažuje osuđujuću presudu.⁴⁰ Žalilac stoga traži da se ta osuđujuća presuda ukine i da se donese oslobađajuća presuda, da Žalbena Pretresno vijeće umjesto te donese presudu koja se temelji isključivo na odgovornosti pomagača i podržavaoca, ili da mu se odobri novo suđenje.⁴¹

A. Ocjene Pretresnog vijeća

16. “Pregledavši dokazni materijal”, Pretresno vijeće je bilo mišljenja “da bi za djela koja se terete u optužnici mogli važiti sljedeći osnovi odgovornosti: ‘izvršenje’, uključujući ‘udruženi zločinački poduhvat, i ‘pomaganje i podržavanje’”.⁴² Pretresno vijeće je ispitalo da li je optuženi bio adekvatno obaviješten da je optužnica protiv njega sadržavala optužbu za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.⁴³

17. Pretresno vijeće je na sljedeći način formuliralo pitanje o kojem treba odlučiti: “[D]a li ono, u odsustvu bilo kakvih pojedinosti o tome na koji se oblik udruženog zločinačkog poduhvata optužba želi pozvati u Optužnici, optužene može proglasiti krivim za neki zločin koji se tereti po tom osnovu”.⁴⁴ To je, po mišljenju Pretresnog vijeća, vezano za pitanje “da li se može smatrati da je odbrana [Petom] Izmijenjenom optužnicom bila obaviještena o onome što se stavlja na teret, te da li je bila u položaju da se na odgovarajući način pripremi za suđenje”.⁴⁵ U sklopu tog ispitivanja, Pretresno vijeće je razmotrilo “da li su optuženi bili propisno obaviješteni o tome da [Peta] Izmijenjena optužnica protiv njih obuhvata oblike učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu, što bi im omogućilo odgovarajuću pripremu svoje odbrane.”⁴⁶ Vijeće je nastojalo da utvrdi da li se “djelovanje u saradnji međusobno i s drugima” odnosi na udruženi zločinački poduhvat.⁴⁷ Što se

³⁹ Izmijenjena najava žalbe, par. 4A, str. 3-4. Pojedine verzije optužnice biće označene prema hronološkom redoslijedu (Prvobitna, Prva, Druga, Treća itd.), dok će se riječ “Optužnica” ili “Optužnica protiv žalioca” koristiti za svih šest verzija zajedno.

⁴⁰ Žalbeni podnesak, par. 8.

⁴¹ Žalbeni podnesak, par. 26.

⁴² Prvostepena presuda, par. 136 (fusnota izostavljena).

⁴³ Prvostepena presuda, par. 148-155.

⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 143 (fusnota izostavljena).

⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 143.

⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 147.

⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 148-149.

tiče “zajedničkog cilja”, Pretresno vijeće je podsjetilo na odluku Žalbenog vijeća u predmetu *Ojdanić i drugi*, koje je konstatovalo da se doktrina zajedničkog cilja odnosi na isti vid odgovornosti kao i udruženi zločinački poduhvat.⁴⁸ Što se tiče “djelovanja u saradnji međusobno”, Pretresno vijeće je zaključilo sljedeće:

“Djelovanje u saradnji međusobno” jednostavno znači zajedničko djelovanje, i u kontekstu krivičnog djela očito bi se odnosilo na saizvršilaštvo. Obično se uzima da formulacija “djelujući u saradnji međusobno” znači djelovanje u okviru udruženog zločinačkog poduhvata.⁴⁹

Vijeće je potom razmotrilo kada je i kako Optužnica izmijenjena tako da obuhvati formulaciju “djelujući u saradnji s drugima”.⁵⁰ Pretresno vijeće je razmotrilo razne verzije optužnice u ovom predmetu te je, na osnovu gorepomenute podudarnosti, ocijenilo da je činjenica “[d]a se optužba namjeravala pozvati na teoriju udruženog zločinačkog poduhvata potvrđen[a] [...] i u vrijeme treće izmjene optužnice.”⁵¹ Što se tiče pravno relevantnih činjenica, Pretresno vijeće se “uvjerilo da [Peta] Izmijenjena optužnica, zajedno sa pretpretresnim podneskom optužbe, u dovoljnoj mjeri daje na znanje koji su priroda ili cilj zajedničkog plana.”⁵² Vijeće je konstatovalo sljedeće:

Premda se od optužbe općenito očekuje da svoju tezu jasno izloži optuženom prije početka suđenja, relevantan kriterijum provjere da li je optuženi bio propisno obaviješten o prirodi optužbi protiv njega jeste pitanje da li je priprema njegove odbrane u suštinskom smislu bila oštećena. Iako optužba u Četvrtoj izmijenjenoj optužnici nije upotrijebila formulaciju “udruženi zločinački poduhvat”, ona je u vrijeme treće izmjene optužnice, u decembru 2001., izričito objasnila da se poziva na udruženi zločinački poduhvat.⁵³

18. Prema tome, Pretresno vijeće se uvjerilo da, “[u]prkos utisku da optužba u vezi s ovim pitanjem nije pokazala dužnu revnost, [...] mogućnost optuženih da pripreme svoju odbranu [nije] u suštinskom smislu bila umanjena.”⁵⁴

19. Pretresno vijeće je potom ocijenilo da je u opštini Bosanski Šamac postojao udruženi zločinački poduhvat čiji učesnici su bili članovi Kriznog štaba, srpska policija, srpske paravojne snage i 17. taktička grupa JNA.⁵⁵ Vijeće se uvjerilo da su “učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali zajednički radi izvršenja plana koji je obuhvatao nasilno preuzimanje vlasti u Bosanskom Šamcu, zauzimanje vitalnih objekata i institucija u gradu i progon nesrpskih civila u

⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 149, gdje se upućuje na Odluku o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 36.

⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 149 (fusnota izostavljena).

⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 150.

⁵¹ Prvostepena presuda, par. 153. Kada u ovom paragrafu pominje “treću izmijenu optužnice” Pretresno vijeće misli na izmjene koje su dovele do Četvrte izmijenjene optužnice, što se vidi i iz reference na Odluku da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica. Isto vrijedi i za upućivanje na “treću izmijenu optužnice” u Prvostepenoj presudi, par. 154.

⁵² Prvostepena presuda, par. 153.

⁵³ Prvostepena presuda, par. 154.

⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 155.

⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 984.

opštini Bosanski Šamac u [...] periodu [na koji se odnosi Peta izmijenjena optužnica]”.⁵⁶ Pretresno vijeće je smatralo da je cilj zajedničkog plana “bio [...] progon nespskog stanovništva, koji je uključivao protivpravno hapšenje, pritvaranje ili zatočenje, surovo i nečovječno postupanje, deportaciju i prisilno premještanje, te izdavanje naređenja, uputstava i odluka kojima su se kršila temeljna prava nesrpskih civila”.⁵⁷ Ocijenilo je da je žalilac, kao predsjednik Kriznog štaba, bio “na vrhu piramide” udruženog zločinačkog poduhvata i da je “znao da su njegova uloga i autoritet od suštinskog značaja za postizanje zajedničkog cilja progona”.⁵⁸ Pretresno vijeće se uvjerilo da je žalilac s drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata dijelio namjeru da progona nesrbe.⁵⁹ Žalilac je osuđen na osnovu člana 7(1) Statuta za učestvovanje u prvoj kategoriji udruženog zločinačkog poduhvata, odnosno osnovnom obliku udruženog zločinačkog poduhvata, progona nesrpskog stanovništva u opštini Bosanski Šamac.⁶⁰

B. Mjerodavno pravo

20. U skladu s članom 21(4)(a) Statuta, optuženi ima pravo “da bude pravovremeno i detaljno obaviješten, na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbi protiv njega”. Prema članovima 18(4), 21(2), 21(4)(a) i 21(4)(b) Statuta i pravilu 47(C) Pravilnika optužba je dužna da u optužnici navede sve pravno relevantne činjenice na kojima se temelje optužbe, ali ne i dokaze kojima će se te pravno relevantne činjenice dokazivati.⁶¹ Da li su navodi u optužnici dovoljno konkretni zavisi od toga da li su pravno relevantne činjenice na kojima se temelji teza optužbe u optužnici navedene s dovoljno pojedinosti da optuženi bude jasno obaviješten o optužbama protiv njega tako da može pripremiti svoju odbranu.⁶²

21. Praksom Međunarodnog suda, kao i MKSR-a, predviđeno je da optužba mora navesti konkretan vid ili vidove odgovornosti za koji se optuženi tereti.⁶³ Optužba je u više navrata upozorena da ne pribjegava praksi pukog ponavljanja teksta iz člana 7(1) Statuta ako ne namjerava da se osloni na sve u njemu sadržane vidove odgovornosti, zbog nejasnoća do kojih to može

⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 987.

⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 987.

⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 992.

⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 992.

⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 992, 1115. Vidi i *ibid.*, par. 155.

⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 88.

⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 88.

⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 215; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 357. Vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 473; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 171, fn. 319; *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-PT, Odluka po prigovoru Momira Talića na formu Izmijenjene optužnice, 20. februar 2001., par. 10; *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-T, Odluka o preliminarnom podnesku zbog prigovora na formu izmijenjene optužnice, 11. februar 2000., par. 60.

dovesti.⁶⁴ Kada optužba namjerava da se osloni na sve vidove odgovornosti iz člana 7(1), u optužnici se moraju navesti pravno relevantne činjenice za svaki od tih vidova odgovornosti. U protivnom će optužnica biti manjkava.⁶⁵ Žalbena vijeće nadalje naglašava da optužba treba navesti samo one vidove odgovornosti na koje se namjerava osloniti⁶⁶ i smatra da bi se vid, odnosno vidovi odgovornosti kojima se tereti osoba optužena za krivično djelo na osnovu člana 7(1) Statuta trebali jasno izložiti u optužnici.⁶⁷

22. Isto tako, kada optužba nekoga tereti za “počinjenje” nekog od krivičnih djela iz Statuta u smislu člana 7(1) Statuta, ona mora precizno navesti da li taj termin treba shvatiti kao fizičko počinjenje od strane optuženog ili kao učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu, ili oboje.⁶⁸ Nije dovoljno da se generičkim formulacijama u optužnici “obuhvati” mogućnost terećenja za udruženi zločinački poduhvat.⁶⁹ Žalbena vijeće ponavlja da se optužba za udruženi zločinački poduhvat mora konkretno navesti u optužnici.⁷⁰ Mada je udruženi zločinački poduhvat jedan od načina “počinjenja”, nedovoljno je da se u optužnici samo uopšteno poziva na član 7(1) Statuta; to niti odbrana niti Pretresno vijeće u dovoljnoj mjeri ne upozorava da optužba namjerava da se osloni na odgovornost za udruženi zločinački poduhvat.⁷¹ Takođe, ako optužba želi da se osloni na taj konkretni vid odgovornosti, ona mora navesti sljedeće pravno relevantne činjenice: prirodu i svrhu poduhvata, razdoblje u kojem se tvrdi da se taj poduhvat odvijao, identitet učesnika u tom poduhvatu, te prirodu učestvovanja optuženog u tom poduhvatu.⁷² Da bi osoba optužena za udruženi zločinački poduhvat u potpunosti razumjela za koja djela se tvrdi da je odgovorna, u optužnici se takođe mora jasno navesti za koji oblik udruženog zločinačkog poduhvata se ta osoba tereti.⁷³ Stav Žalbenog vijeća je da propust da se u optužnici precizno iznese optužba za udruženi zločinački poduhvat u predmetu u kojem Tužilaštvo namjerava da se osloni na taj vid odgovornosti ima za posljedicu manjkavu optužnicu.⁷⁴

23. Kada se prigovori protiv optužnice iznesu u žalbenom postupku, optužnica se više ne može izmijeniti; stoga Žalbena vijeće mora utvrditi da li je greška što se optuženom sudilo na osnovu

⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 357; vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 473; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 228; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 138.

⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 29.

⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 41.

⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 215.

⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 138.

⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 167.

⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 163 i 167; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 42.

⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 42.

⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 28.

⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 28, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 138.

⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 162-163; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 24; vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 42.

manjkave optužnice “obesnaž[ila] odluku.”⁷⁵ Prilikom donošenja tog utvrđenja odluke, Žalbena vijeće ne isključuje mogućnost da je, u nekim slučajevima, štetni učinak manjkave optužnice mogao biti “ispravljen” ako je optužba optuženom pružila jasne, pravovremene i dosljedne informacije koje su razriješile nedoumicu ili razjasnile nejasnoću, čime se kompenzira to što optužnica nije sadržavala adekvatne obavijesti o optužbama.⁷⁶ Ipak, u svjetlu činjenične i pravne kompleksnosti koja obično karakteriše krivična djela u nadležnosti Međunarodnog suda, u ovu kategoriju može se svrstati samo ograničen broj predmeta.⁷⁷

24. Svrha ovih pitanja – da li je optužba ispravila neki nedostatak optužnice i da li je taj nedostatak nanio štetu optuženom – jeste da se ocijeni da li je postupak bio nepravičan.⁷⁸ U vezi s tim, Žalbena vijeće ponavlja da nejasnoće u optužnici koje nisu otklonjene pravovremenim, jasnim i dosljednim informacijama nanose štetu optuženom. Nedostatak se može smatrati bezazlenim samo ako se pokaže da mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu nije bila bitno umanjena.⁷⁹ U dosadašnjoj praksi Žalbena vijeće je razmatralo da li je odbrana u dovoljnoj mjeri bila obaviještena putem informacija koje je optužba pružila u svom pretpretresnom podnesku ili u uvodnoj riječi.⁸⁰ Žalbena vijeće je zauzelo stav da je prilikom razmatranja takve obavijesti relevantno kada su informacije dostavljene, koliko su te informacije značajne za mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu i kako te novoobjelodanjene pravno relevantne činjenice utječu na tezu optužbe.⁸¹ Žalbena vijeće, međutim, podsjeća da puko dostavljanje izjava svjedoka ili potencijalnih dokaznih predmeta od strane optužbe na osnovu odredbi o objelodanjivanju iz Pravilnika nije dovoljno da odbranu informiše o pravno relevantnim činjenicama koje optužba namjerava da dokaže na suđenju.⁸² I konačno, podnesci optuženog na suđenju, na primjer zahtjev za donošenje oslobađajuće presude, završni podnesak ili završna riječ, mogu u nekim slučajevima pomoći da se utvrdi u kojoj mjeri je optuženi bio obaviješten o tezi optužbe i koliko je bio u mogućnosti da odgovori na navode optužbe.⁸³

⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 34, gdje se upućuje na član 25(1)(a) Statuta.

⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 163; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 33; vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 114.

⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 114. Vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 472.

⁷⁸ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 30.

⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 30; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 58; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 122.

⁸⁰ Vidi npr. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 169; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 242; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 117-118.

⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 27-28; vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 119-121.

⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 27 gdje se upućuje na *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001., par. 62.

⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 52, 53; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 148.

25. U sklopu razmatranja da li je neki nedostatak optužnice ispravljen naknadnim objelodanjivanjem javlja se pitanje koja strana snosi teret dokazivanja u toj stvari.⁸⁴ Uopšteno govoreći, strani u postupku ne bi trebalo biti dopušteno da se uzdrži od iznošenja prigovora u vezi s problemom koji je očit tokom suđenja i da ga iznese tek u slučaju neke ocjene koja ne bi išla njoj u prilog. Propust da se prigovor iznese u toku suđenja obično će dovesti do toga da Žalbeno vijeće zanemari dotični argument na osnovu toga da se od njega odustalo.⁸⁵ Međutim, značaj prava optuženog da bude informisan o optužbama i mogućnost da će biti znatno oštećen ako pravno relevantne činjenice ključne za tezu optužbe po prvi put budu iznesene tek na suđenju ukazuju na to da se optuženom ne bi trebalo zbog primjene doktrine odustajanja potpuno onemogućiti da tek u žalbenom postupku po prvi put iznese argument o manjkavosti optužnice.⁸⁶ Kada, u takvom slučaju, žalilac po prvi put argument o manjkavosti optužnice iznese u žalbenom postupku, on snosi teret dokazivanja da je mogućnost da pripremi svoju odbranu bila bitno umanjena.⁸⁷ S druge strane, kada je optuženi već ranije pred Pretresnim vijećem iznio pitanje nedostatka obavijesti, na optužbi je da u žalbenom postupku dokaže da time nije bila bitno umanjena mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu.⁸⁸

C. Da li je Optužnica bila manjkava

26. Žalilac tvrdi da je optužba tek po završetku izvođenja svojih dokaza, precizirala svoju tezu u pogledu navodne osnove za individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta.⁸⁹ On podsjeća da izraz “udruženi zločinački poduhvat” nije uopšte upotrijebljen ni u jednoj od šest verzija optužnice protiv njega⁹⁰ i tvrdi da namjera optužbe da zasnuje svoju tezu na optužbama za udruženi zločinački poduhvat nije objelodanjena ni u Pretpretresnom podnesku optužbe ni tokom pretpretresne konferencije niti u uvodnoj riječi optužbe na suđenju.⁹¹ On primjećuje da je optužba zapravo po prvi put izraz “udruženi zločinački poduhvat” upotrijebila u svom Odgovoru na osnovu pravila 98*bis*, te da je tek u svojoj završnoj riječi po prvi put izričito sugerisala da je žalilac bio “na

⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 198.

⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 199, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 91.

⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 200.

⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 35; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 200.

⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 35; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 200.

⁸⁹ Žalbeni podnesak, par. 8, 13, 20.

⁹⁰ Žalbeni podnesak, par. 10.

⁹¹ Žalbeni podnesak, par. 14, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 152. Vidi i Žalbeni podnesak, par. 19.

vrhu piramide” navodnog udruženog zločinačkog poduhvata.⁹² Žalilac tvrdi da se tokom čitavog dokaznog postupka optužbe činilo da optužba svoju tezu zasniva na pomaganju i podržavanju.⁹³

27. Žalilac nadalje tvrdi da je ocjena Pretresnog vijeća da je pozivanje optužbe na udruženi zločinački poduhvat izričito razjašnjeno u trenutku treće izmjene optužnice netačna.⁹⁴ On tvrdi da je Pretresno vijeće, zaključivši da je “djelovanje u saradnji međusobno” prihvatljiv sinonim za “udruženi zločinački poduhvat”, postavilo niže kriterijume od onih iznesenih u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić i drugi* u pogledu toga šta čini jasnu informaciju.⁹⁵ Žalilac primjećuje da izraz “djelovanje u saradnji međusobno” nije upotrijebljen u paragrafima u kojima se iznose optužbe sve do četvrte izmjene optužnice u decembru 2001., te da se taj termin pojavio samo jednom i to u uvodnom dijelu za tačku 1 (progon). Nadalje, on dodaje da, “bez obzira na to da li ‘zajednički cilj’ znači isto što i ‘udruženi zločinački poduhvat’, ne slijedi da su ‘djelovanje u saradnji’ i ‘zajednički cilj’, odnosno ‘udruženi zločinački poduhvat’ jedno te isto; štaviše, na prvi pogled očito je da nisu”.⁹⁶ Žalilac ističe da su narušena njegova osnovna prava i da je, zapravo, “[s]ve što je optužba trebala učiniti, u nekom trenutku između 1995. i početka suđenja u septembru 2001., bilo to da u [O]ptužnici napiše riječi ‘udruženi zločinački poduhvat’.”⁹⁷ Na žalbenom pretresu žalilac je, mada je prihvatio da bi “možda bilo moguće iznijeti navode u optužnici s dovoljno pojedinosti i ako se ne upotrijebe doslovno te riječi [udruženi zločinački poduhvat]”, ustvrdio da je svakako potrebno “da se odbrana ne ostavi u nedoumici u pogledu sadržaja optužbi”.⁹⁸ To se može postići, po mišljenju žalioaca, “pod uslovom da se u optužnici navedu elementi onoga za šta ga optužba tereti”.⁹⁹

28. Optužba odgovara da navodi nisu bili manjkavi.¹⁰⁰ Ona tvrdi da je Trećom izmijenjenom optužnicom, podnesenom prije početka suđenja, žalilac u dovoljnoj mjeri upozoren na to da se tereti za progon, te da je vid odgovornosti za koji ga se tereti udruženi zločinački poduhvat.¹⁰¹ Optužba tvrdi da se termini “zajednički cilj” i “djelovanje u saradnji” u Trećoj izmijenjenoj optužnici koriste kao sinonimi za udruženi zločinački poduhvat ili plan.¹⁰² Optužba nadalje tvrdi da se u Trećoj

⁹² Žalbeni podnesak, par. 14, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 992 i na Odgovor na osnovu pravila 98bis. Vidi i Repliku na podnesak respondenta, par. 10.

⁹³ Žalbeni podnesak, par. 11.

⁹⁴ Žalbeni podnesak, par. 18.

⁹⁵ Žalbeni podnesak, par. 22-23, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 88.

⁹⁶ Žalbeni podnesak, par. 24. Vidi i Žalbeni podnesak, par. 23, gdje se upućuje na Odluku o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 36 i na Prvostepenu presudu, par. 149.

⁹⁷ Žalbeni podnesak, par. 25.

⁹⁸ AT. 58; vidi i AT. 141.

⁹⁹ AT. 58.

¹⁰⁰ Podnesak respondenta, par. 2.3

¹⁰¹ Podnesak respondenta, par. 2.6. Vidi i AT. 88.

¹⁰² Podnesak respondenta, par. 2.6-2.8, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 220, 229(iv); Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 163; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 191-194; Odluka o

izmijenjenoj optužnici i svim sljedećim optužnicama žalilac tereti za, *inter alia*, počinjenje u saradnji međusobno i s drugima, i iznosi argument da su jedini oblici počinjenja u kojima nekoliko osoba djeluje međusobno u suradnji vidovi saizvršilaštva, od kojih je Pretresno vijeće odabralo samo osnovni oblik udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁰³ Optužba takođe iznosi da su u Trećoj izmijenjenoj optužnici navedeni svi pravno relevantni elementi potrebni da se tereti za udruženi zločinački poduhvat, tj. priroda i cilj udruženog zločinačkog poduhvata,¹⁰⁴ njegov vremenski okvir,¹⁰⁵ njegovi učesnici¹⁰⁶ i priroda učestvovanja žalioca.¹⁰⁷ Po mišljenju optužbe, riječi “djelovanje u saradnji s drugima” same su po sebi bile dovoljne da obavijeste žalioca da se on tereti po osnovu udruženog zločinačkog poduhvata, a pogotovo kad se stave u kontekst drugih pasusa iz Treće izmijenjene optužnice u kojima se govori o “plan[u] etničkog čišćenja”, “zajedničk[om] cilj[u]” i “kampanj[i] progona”.¹⁰⁸

29. U svojoj replici žalilac podsjeća na to da se u Zahtjevu za izmjenu Druge izmijenjene optužnice (koji je rezultirao Trećom izmijenjenom optužnicom) navodi da “[o]ptužbe protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića ostaju jednake onima koje se navode u Drugoj izmijenjenoj optužnici”.¹⁰⁹ On tvrdi da optužba Pretretresno vijeće nije obavijestila o tome da je dodala riječi “djelujući u saradnji međusobno” u paragrafu 13 Treće izmijenjene optužnice i da je stoga ta izmjena učinjena bez dozvole, čime je prekršeno pravilo 50(A)(i)(b) i čime je žalilac lišen prava iz pravila 50(B) i (C). Žalilac tvrdi da rečeno kršenje obesnažuje kritiku optužbe da on nije iznio prigovor na formu optužnice putem preliminarnog podneska.¹¹⁰ Žalilac ističe da su izmjene Treće izmijenjene optužnice (koje su rezultirale Četvrtom izmijenjenom optužnicom), kojima je termin “djelujući u saradnji međusobno i s [drugima]” uključen i u drugim paragrafima uz paragraf 13, odobrene 20. decembra 2001., odnosno oko tri mjeseca nakon početka suđenja, “pri čemu je Pretresno vijeće pošlo od pretpostavke da su riječi ‘djelujući u saradnji’ već bile uključene u

udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 16-17; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 84; Presuda u kazni u predmetu *Deronjić*, par. 126-128.

¹⁰³ Podnesak respondenta, par. 2.9.

¹⁰⁴ Podnesak respondenta, par. 2.10, gdje se upućuje na Treću izmijenjenu optužnicu, par. 13, 38, 40 i na Petu izmijenjenu optužnicu, par. 11, 31, 33.

¹⁰⁵ Podnesak respondenta, par. 2.10, gdje se upućuje na Treću izmijenjenu optužnicu, par. 40 i na Petu izmijenjenu optužnicu, par. 33.

¹⁰⁶ Podnesak respondenta, par. 2.10, gdje se upućuje na Treću izmijenjenu optužnicu, par. 13, 40 i na Petu izmijenjenu optužnicu, par. 11, 33.

¹⁰⁷ Podnesak respondenta, par. 2.10, gdje se upućuje na Treću izmijenjenu optužnicu, par. 13 i na Petu izmijenjenu optužnicu, par. 11.

¹⁰⁸ Podnesak respondenta, par. 2.7 i 2.11, gdje se upućuje na Treću izmijenjenu optužnicu, par. 38, 40 i na Petu izmijenjenu optužnicu, par. 31, 33.

¹⁰⁹ Replika na podnesak respondenta, par. 14, gdje se upućuje na Zahtjev za izmjenu Druge izmijenjene optužnice, par. 5.

¹¹⁰ Replika na podnesak respondenta, par. 15.

paragraf 13 Treće izmijenjene optužnice”.¹¹¹ Žalilac tvrdi da bi Vijeće, da Treća izmijenjena optužnica nije uključivala te riječi, možda došlo do drugačijeg zaključka.¹¹²

30. Žalilac ne prihvata da su riječi “djelujući u saradnji”, same po sebi, dovoljne kao navod kojim se optuženi obavještava o optužbi za udruženi zločinački poduhvat.¹¹³ On takođe tvrdi da mogu postojati oblici saizvršilaštva koji ne čine udruženi zločinački poduhvat.¹¹⁴ Osim toga, žalilac navodi da se, budući da je Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac* donijeta 15. marta 2002., odnosno oko šest mjeseci nakon početka suđenja u ovom predmetu, ne može smatrati da je ona, prije datuma kada je donijeta, mogla predstavljati ikakvu obavijest o eventualnoj procesnoj ekvivalentnosti “djelovanja u saradnji” i udruženog zločinačkog poduhvata.¹¹⁵

31. Kao što je ranije navedeno, propust da se u optužnici precizno iznese optužba za udruženi zločinački poduhvat u predmetu u kojem optužba namjerava da se osloni na taj vid odgovornosti ima za posljedicu manjkavu optužnicu.¹¹⁶ Imajući to u vidu Žalbeno vijeće će sada razmotriti da li je, u okolnostima ovog predmeta, Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je žalilac optužnicom obaviješten da je optužen za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.

32. Žalbeno vijeće podsjeća da je u ovom predmetu optužnica izmijenjena pet puta, zbog čega postoji šest verzija optužnice.¹¹⁷ Izraz “udruženi zločinački poduhvat” nije bio sadržan niti u Prvobitnoj optužnici protiv žalioca niti u kojoj od sljedećih verzija. Ta činjenica sama po sebi ne ukazuje na manjkavost jer je moguće da druge formulacije valjano prenesu isti koncept.¹¹⁸ Kao što je već konstatovalo Žalbeno vijeće MKSR-a, “[n]e radi se tome da li su upotrebljene neke određene riječi nego da li je optuženi na smislen način ‘obaviješten o prirodi optužbi’ kako bi mogao pripremiti djelotvornu odbranu.”¹¹⁹

¹¹¹ Replika na podnesak respondenta, par. 16.

¹¹² Replika na podnesak respondenta, par. 16.

¹¹³ Replika na podnesak respondenta, par. 17.

¹¹⁴ Replika na podnesak respondenta, par. 17, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 439-441.

¹¹⁵ Replika na podnesak respondenta, par. 18.

¹¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 163; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 42.

¹¹⁷ Žalbeno vijeće primjećuje da Prvostepena presuda sadrži netačne navode u vezi s raznim verzijama optužnice protiv žalioca. Na primjer, Prvobitna optužnica je izmijenjena pet puta, a ne četiri puta kako je navelo Pretresno vijeće: vidi Prvostepena presuda, par. 151.

¹¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 165, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Ntakirutimana*, fn. 783.

¹¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 165, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Ntakirutimana*, par. 470. Međutim, imajući na umu jurisprudenciju izloženu u par. 21 i 22 gore, Žalbeno vijeće podržava sljedeću tvrdnju iz fusnote 380 Drugostepene presude u predmetu *Gacumbitsi*: “Budući da se danas u predmetima na MKSJ i MKSR rutinski koriste riječi ‘udruženi zločinački poduhvat’, taj izraz bi zbog maksimalne jasnoće ubuduće trebalo navoditi u optužnicama kada se tereti za [udruženi zločinački poduhvat].”

1. Prvobitna optužnica i Prva izmijenjena optužnica

33. Prvobitna optužnica protiv žalioca potvrđena je 21. jula 1995.¹²⁰ i u njoj je žalilac optužen na osnovu člana 7(3) Statuta kao nadređeni Stevana Todorovića.¹²¹ Prva izmijenjena optužnica, koja nije uključivala žalioca, potvrđena je 25. augusta 1998.¹²²

2. Druga izmijenjena optužnica

34. U Drugoj izmijenjenoj optužnici, potvrđenoj 11. decembra 1998., žalilac je optužen na osnovu člana 7(1) Statuta za to što je “počinio te pomagao i podržavao” progon, kao i na osnovu člana 7(3).¹²³ U njoj se koriste riječi “zajedno sa drugim pojedincima” u dijelu pod naslovom “Opšti podaci” i riječi “zajedno [...] sa drugim[a]” u tački 1 (progon).¹²⁴ Ti izrazi, čak i u kontekstu navoda o planu srpskih vlasti da izvrše “etničko čišćenje”, u okviru kojeg su život nesrpskog stanovništva opštine Bosanski Šamac učinile nemogućim i mučnim,¹²⁵ isuviše su nedovoljni da bi implicirali navod o udruženom zločinačkom poduhvatu. U Drugoj izmijenjenoj optužnici, u dijelovima naslovljenim “Opšti podaci” i “Opšte postavke”, ponovljen je *verbatim* tekst člana 7(1) Statuta.¹²⁶ U dijelu pod naslovom “Opšte postavke” žalilac se “takođe, ili alternativno” optužuje kao nadređeni za djela potčinjenih, na osnovu člana 7(3) Statuta.¹²⁷ Prema tačkama 1 i 2, žalilac se tereti da je “počinio, te pomagao i dopriniosio u izvršenju” progona “učestvujući” u nizu djela i propusta¹²⁸ i da je “planirao, podsticao, naređivao, počinio ili pomagao i dopriniosio u planiranju, pripremi ili izvršenju” protivpravne deportacije i prisilnog preseljenja stotina bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila.¹²⁹

35. Prema tome, Žalbeno vijeće ocjenjuje da Drugom izmijenjenom optužnicom žalilac nije obaviješten o tome da je optužen za udruženi zločinački poduhvat.

3. Treća izmijenjena optužnica

36. Dana 24. aprila 2001., nakon što se optuženi Stevan Todorović potvrdno izjasnio o krivici, optužba je podnijela zahtjev za dozvolu da izmijeni Drugu izmijenjenu optužnicu kako bi uklonila,

¹²⁰ Prvobitna optužnica se u Prvostepenoj presudi netačno naziva “Prvom optužnicom”, par. 151.

¹²¹ Prvobitna optužnica, tačke 42-56.

¹²² U Prvostepenoj presudi Prva izmijenjena optužnica se netačno naziva Prvom optužnicom, fn. 270. Prva izmijenjena optužnica je potvrđena nakon što su se prvobitna tri optuženika – Milan Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić – predala Međunarodnom sudu. Optužbe protiv žalioca ponovo su uvedene u Drugoj izmijenjenoj optužnici.

¹²³ Dana 25. marta 1999., na zahtjev Stevana Todorovića, Druga izmijenjena optužnica je zavedena nakon što su iz nje izbrisani nadimci optuženih: vidi Redigovanje Druge izmijenjene optužnice. Vidi Druga izmijenjena optužnica, par. 31.

¹²⁴ Druga izmijenjena optužnica, par. 13, 29.

¹²⁵ Druga izmijenjena optužnica, par. 11.

¹²⁶ Druga izmijenjena optužnica, par. 13, 25.

¹²⁷ Druga izmijenjena optužnica, par. 26.

¹²⁸ Druga izmijenjena optužnica, par. 31.

inter alia, optužbe protiv žalioca na osnovu člana 7(3) Statuta, te je tom zahtjevu priložila Treću izmijenjenu optužnicu.¹³⁰ Optužba je navela da “optužbe protiv [žalioca] ostaju jednake onima u *Drugo izmijenjenoj optužnici*”,¹³¹ tako da su “jedine promjene u odnosu na [Drugu izmijenjenu] optužnicu odbacivanje tačaka [koje se odnose na Stevana Todorovića i jednog od saoptuženih] i odgovornosti [žalioca] na osnovu člana 7(3)”.¹³² Dana 15. maja 2001., Pretpretresno vijeće je odobrilo zahtjev, smatrajući da se “izmjene sastoje isključivo u odbacivanju tačaka optužnice i brisanju optužbi za odgovornost”, i prihvatilo podnošenje Treće izmijenjene optužnice.¹³³

37. Žalbeno vijeće primjećuje da u Trećoj izmijenjenoj optužnici nisu samo izbrisane tačke i optužbe za odgovornost. Prvo, riječi “zajedno [...] sa drugim[a]” iz Druge izmijenjene optužnice zamijenjene su riječima “djelujući u saradnji međusobno”¹³⁴ u uvodnom dijelu tačke 1 (progon). Drugo, uz izraze “zajedno sa drugim pojedincima” i “u kampanji progona” iz završnog paragrafa dijela pod naslovom “Opšti podaci” u Drugoj izmijenjenoj optužnici, u Trećoj izmijenjenoj optužnici koriste se i riječi “sa zajedničkim ciljem” i “u sprovođenju te kampanje” u dijelu “Dodatni činjenični navodi”.¹³⁵ Upravo na tim izrazima sadržanim u Trećoj izmijenjenoj optužnici – “djelujući u saradnji međusobno” i sa “zajedničkim ciljem” – optužba temelji svoj argument da je žalilac bio obaviješten o optužbi da je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu.¹³⁶

38. Žalilac tvrdi da su ti izrazi dodati bez dozvole i stoga tim putem nije obaviješten o optužbi za udruženi zločinački poduhvat.¹³⁷ Optužba tvrdi da je Treća izmijenjena optužnica, bez obzira na to da li je njena forma upitna, ipak dala obavijest o svom sadržaju. Nadalje, optužba iznosi argument da žalilac nije iskoristio brojne mogućnosti koje je imao da uloži prigovor na taj navodni

¹²⁹ Druga izmijenjena optužnica, par. 36.

¹³⁰ Zahtjev za izmjenu Druge izmijenjene optužnice, par. 4, 6. To se desilo više od mjesec dana nakon prvog stupanja optuženog pred Međunarodni sud i njegovog izjašnjenja o krivici, i samo oko četiri i po mjeseca prije početka suđenja.

¹³¹ Zahtjev za izmjenu Druge izmijenjene optužnice, par. 5 (naglašeno u originalu).

¹³² Zahtjev za izmjenu Druge izmijenjene optužnice, par. 8.

¹³³ Odluka kojom se daje dozvola za izmjenu optužnice, str. 2 (naglašeno u originalu).

¹³⁴ Treća izmijenjena optužnica, par. 13.

¹³⁵ Treća izmijenjena optužnica, par. 40. Par. 13 Druge izmijenjene optužnice glasi kako slijedi: “[O]tprilike od 1. septembra 1991. godine do 31. decembra 1993. godine, Blagoje Simić, Milan Simić, Miroslav Tadić, Stevan Todorović i Simo Zarić, zajedno sa drugim pojedincima u Kriznom štabu i drugim političkim, opštinskim i administrativnim tijelima, milicijom i vojskom, počinili su, planirali, podsticali, naređivali ili na drugi način pomagali i doprinosili u kampanji progona i ‘etničkog čišćenja’ i počinili druga ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava usmjerena protiv bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila koji su živjeli u opštinama Bosanski Šamac i Odžak na teritoriji Bosne i Hercegovine.” Paragraf 40 Treće izmijenjene optužnice glasi kako slijedi: “[P]ribližno od 1. septembra 1991. godine pa sve do 31. decembra 1993. godine, Blagoje Simić, Milan Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić, zajedno sa drugim pojedincima u Kriznom štabu i drugim političkim, opštinskim i administrativnim tijelima, milicijom i vojskom, počinili su, planirali, podsticali, naređivali ili na drugi način pomagali i podržavali kampanju progona sa zajedničkim ciljem da se iz opština Bosanski Šamac i Odžak uklone svi ne-Srbi i, u sprovođenju te kampanje, počinili druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava usmjerena protiv bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, stanovnika opština Bosanski Šamac i Odžak na teritoriji Bosne i Hercegovine.”

¹³⁶ Podnesak respondenta, par. 2.7; AT. 86-90.

¹³⁷ Replika na podnesak respondenta, par. 15. Osim toga, žalilac navodi da Treća izmijenjena optužnica koja je objavljena na javnoj internet stranici Međunarodnog suda, ne uključuje te dodatke, što upućuje na to da su možda u opticaju dvije verzije: AT. 45-46. Žalbeno vijeće ne smatra da je ta opaska relevantna, s obzirom na to da Treća izmijenjena optužnica koja je zavedena u spis uključuje dodatke o kojima je riječ i da dokumenti objavljeni na javnoj internet stranici Međunarodnog suda nisu službeni dokumenti.

nedostatak Treće izmijenjene optužnice, te da on ne tvrdi i ne može tvrditi da Pretresno vijeće, da je bilo u potpunosti informisano da su uvrštene riječi “djelujući u saradnji međusobno” i sa “zajedničkim ciljem”, ne bi dalo dozvolu za podnošenje Treće izmijenjene optužnice.¹³⁸

39. Mada je izraz “udruženi zločinački poduhvat” ranije korišten naizmjenično sa izrazom “sa zajedničkim ciljem”,¹³⁹ dodajući riječi “sa zajedničkim ciljem” u dijelu Treće izmijenjene optužnice pod naslovom “Dodatni činjenični navodi” – a ne u paragrafima u kojima se navode optužbe –, optužba nije ispunila zahtjeve za propisno navođenje optužbe za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu. Dodavanje izraza “djelujući u saradnji međusobno” u uvodu za tačku progona nije samo po sebi uklonilo tu nejasnoću, s obzirom na to da ne postoji direktna ekvivalencija u značenju između tog termina i termina “udruženi zločinački poduhvat.”¹⁴⁰ Čak i u kontekstu drugih pasusa Treće izmijenjene optužnice u kojima se navode termini “plan etničkog čišćenja”, “kampanja progona” i čak sa “zajedničkim ciljem”, ti termini nisu u ovom konkretnom slučaju bili dovoljni da se žalilac putem njih obavijesti da se tereti odgovornošću po osnovu udruženog zločinačkog poduhvata, s obzirom na to da je optužba obavijestila Pretpretresno vijeće da je jedina izmjena relevantna za žalioca bila brisanje njegove ranije navedene odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, kao i da optužbe protiv njega ostaju jednake onima navedenim u Drugoj izmijenjenoj optužnici. Žalbena vijeće je već ocijenilo da Drugom izmijenjenom optužnicom žalilac nije obaviješten o optužbi za taj vid odgovornosti. Osim toga, nije bilo pomena o tome za koji oblik udruženog zločinačkog poduhvata se žalilac tereti, za koja djela se navodi da su obuhvaćena njegovim ciljem niti koja je relevantna *mens rea* optuženog za njih.

40. Žalbena vijeće podsjeća da Druga izmijenjena optužnica, koja je žalioca teretila da je “počinio, te pomagao i doprinio” u izvršenju zločina progona, nije sadržavala obavijest o optužbi za udruženi zločinački poduhvat.¹⁴¹ Ako je namjera optužbe doista bila da putem Treće izmijenjene optužnice izmijeni svoju tezu tako što će uključiti optužbu za udruženi zločinački poduhvat, tada je optužba, u skladu s pravom žalioca na osnovu člana 21(4)(a) Statuta, imala odgovarajuću obavezu da svoju namjeru učini izričito jasnom i žalioцу i Pretresnom vijeću. Umjesto toga, optužba je tražila dozvolu da podnese Treću izmijenjenu optužnicu uz obrazloženje da je *jedina* promjena relevantna za žalioca brisanje njegove ranije navedene odgovornosti iz člana 7(3) Statuta¹⁴² i

¹³⁸ AT. 91-92.

¹³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 165; Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 36; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 185-227; vidi i *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001., par. 24.

¹⁴⁰ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 171 i fusnota 385 za primjer prakse Međunarodnog suda u vezi sa slučajevima kada se izraz “djelujući u saradnji” smatra nedovoljnim da implicira, sam po sebi, optužbu za udruženi zločinački poduhvat.

¹⁴¹ Druga izmijenjena optužnica, par. 31. Vidi par. 35 *supra*.

¹⁴² Vidi Zahtjev za izmjenu Druge izmijenjene optužnice, par. 8.

iznijela da “[o]ptužbe protiv [žalioca] ostaju jednake onima koje se navode u *Drugoj izmijenjenoj optužnici*.”¹⁴³ Nadalje, kao što je već konstatovano, prilikom davanja dozvole za izmijenu Druge izmijenjene optužnice Pretpretresno vijeće je smatralo da se izmjene “sastoje isključivo u odbacivanju tačaka optužnice i brisanju optužbi za odgovornost”.¹⁴⁴ Prema tome, Žalbeno vijeće je mišljenja, bez obzira na konstataciju Pretresnog vijeća da je to “[d]a se optužba namjeravala pozvati na teoriju udruženog zločinačkog poduhvata potvrđeno [...] i u vrijeme [četvrte] izmjene optužnice”¹⁴⁵ – kada je Pretpretresno vijeće odlučilo da dâ dozvolu za izmijenu Druge izmijenjene optužnice i prihvatilo podnošenje Treće izmijenjene optužnice – da Pretpretresno vijeće nije bilo adekvatno informisano o tome da se time uključuje optužba za udruženi zločinački poduhvat.¹⁴⁶

41. S obzirom na nejasnoću termina koje je optužba upotrijebila i okolnosti u kojima su izvršene izmjene optužnice, Žalbeno vijeće konstatuje da Trećom izmijenjenom optužnicom žalilac nije obaviješten o tome da se on optužuje za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.

4. Četvrta izmijenjena optužnica

42. Suđenje žalioocu započelo je 10. septembra 2001.¹⁴⁷ Dana 5. decembra 2001., optužba je podnijela Zahtjev za izmijenu Treće izmijenjene optužnice.¹⁴⁸ Žalilac se, zajedno sa saoptuženima, usprotivio Zahtjevu optužbe za izmijenu Treće izmijenjene optužnice i zatražio odgodu suđenja.¹⁴⁹ Dana 20. decembra 2001., Pretresno vijeće je odobrilo Zahtjev optužbe za izmijenu Treće izmijenjene optužnice.¹⁵⁰ U Četvrtoj izmijenjenoj optužnici, koja je podnijeta 9. januara 2002. termin “djelujući u saradnji s drugima” po prvi put se konkretno navodi u paragrafima u kojima se navode optužbe za svakog od optuženih pojedinačno.¹⁵¹ U svojoj Odluci da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica Pretresno vijeće je zauzelo stav da, budući da su riječi “djelujući u saradnji međusobno”, već bile uključene u paragraf 13 – uvodni paragraf optužbe za progon – njihovim dodavanjem u paragrafe tačke 1 koji se odnose na svakog od optuženih pojedinačno, kao i u završni paragraf tačke 1, “ne predstavlja dodavanje novih oblika odgovornosti već predstavlja samo

¹⁴³ Zahtjev za izmijenu Druge izmijenjene optužnice, par. 5 (naglašeno u originalu).

¹⁴⁴ Odluka kojom se daje dozvola za izmijenu optužnice, str. 2.

¹⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 153. Upućujući na “treću izmijenu optužnice”, Pretresno vijeće zapravo misli na izmjene koje su rezultirale Četvrtom izmijenjenom optužnicom, što potkrepljuje činjenica da je pomenulo svoju Odluku da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica.

¹⁴⁶ Žalbeno vijeće prima na znanje argument žalioca u vezi s tim: “I stoga se postavlja pitanje, između mnogih drugih, šta bi Pretresno vijeće učinilo da je znalo – bilo da jeste ili nije doista znalo, jer mi ne znamo koji je bio stepen znanja Vijeća – ali šta bi Pretresno vijeće učinilo u vezi sa zahtjevom za izmijenu da je znalo da je Pretpretresno vijeće mislilo da odobrava treću izmijenjenu optužnicu čija je jedina [svrha] bila da se izbrišu optužbe protiv optuženog?”. AT. 47.

¹⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 1137.

¹⁴⁸ Zahtjev tužilaštva za izmijenu optužnice, 5. decembar 2001. (u daljnjem tekstu: Zahtjev tužilaštva za izmijenu Treće izmijenjene optužnice).

¹⁴⁹ Zajednički odgovor odbrane od 11. decembra 2001.

¹⁵⁰ Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica.

usklađivanje teksta u raznim paragrafima pod tačkom 1 Optužnice”.¹⁵² Pretresno vijeće je takođe dozvolilo dodavanje riječi “djelujuću u saradnji međusobno” u završni paragraf Optužnice,¹⁵³ pod naslovom “Dodatni činjenični navodi”, koji je, po mišljenju Pretresnog vijeća, “[po]služi[o], u određenom smislu, da bi se sažela teza tužilaštva.”¹⁵⁴ Konačno, Pretresno vijeće je dozvolilo zamjenu riječi “počinio, te pomagao i dopriniosio izvršenju” formulacijom iz člana 7(1) Statuta u paragrafima tačke 1 Optužnice koji se odnose na svakog od optuženih pojedinačno.¹⁵⁵ Na osnovu toga što je (1) uvodni paragraf tačke 1 Optužnice (progon)¹⁵⁶ već uključivao sve oblike individualne krivične odgovornosti iz člana 7(1) Statuta, i što je (2) paragraf pet Četvrte izmijenjene optužnice ponovio *verbatim* formulaciju iz člana 7(1) Statuta, Pretresno vijeće je bilo mišljenja da izmjene koje su dovele do “usklađivanja” paragrafa 19 i 13 sa paragrafima 15 do 18 Četvrte izmijenjene optužnice, “ni[su] ništa drugo do ‘pročišćavanje’ nedosljednosti teksta”¹⁵⁷ i ocijenilo da pomenute izmjene nisu optuženom nanijele štetu.¹⁵⁸ Pretresno vijeće je zaključilo da te “izmjene ne predstavljaju nove optužbe, već samo pojedinosti vezane za tačku 1” i na osnovu toga je odbilo zajednički zahtjev odbrane za odgodu suđenja zbog izmjene Treće izmijenjene optužnice.¹⁵⁹

43. U Prvostepenoj presudi Pretresno vijeće je konstatovalo da je tom izmjenom “izričito objašnjena” namjera optužbe da se osloni na teoriju udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁶⁰ S obzirom na to da izmjene Treće izmijenjene optužnice – koje je odobrilo Pretresno vijeće u sastavu različitom od sastava Pretpretresnog vijeća koje je dozvolilo izmjene Druge izmijenjene optužnice – nisu, kako je ustvrdila optužba, dodale nijedan novi oblik odgovornosti niti nijednu novu optužbu i da je Žalbena vijeće ocijenilo da Trećom izmijenjenom optužnicom žalilac nije obaviješten o tome da je optužen za udruženi zločinački poduhvat, Žalbena vijeće tu konstataciju smatra netačnom. Izmjene Treće izmijenjene optužnice i za njih vezane okolnosti nisu poslužile tome da uklone nejasnoće koje su ostale nakon što je izmijenjena Druga izmijenjena optužnica. Iz gorenavedenih

¹⁵¹ Četvrta izmijenjena optužnica, par. 15, 16, 17, 18, 19 (relevantni dio paragrafa 19 glasi kako slijedi: “djelujući u saradnji međusobno i sa drugima”).

¹⁵² Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 22. Vidi i Četvrta izmijenjena optužnica, par. 13. Pretresno vijeće nije dozvolilo slične izmjene u tački 2 (deportacija) i tački 3 ([protivpravna] deportacija i premještanje) jer izraz “djelujući u saradnji međusobno” nije postojao u uvodnom paragrafu tih tačaka, te stoga Pretresno vijeće nije vidjelo “nikakvu osnovu za zaključivanje da su optuženi uopšte bili obaviješteni da njihova odgovornost uključuje riječi “djelujući u saradnji međusobno”” i smatralo je da bi odobravanje takvih izmjena “nanijelo optuženima štetu”: Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 24.

¹⁵³ Četvrta izmijenjena optužnica, par. 40.

¹⁵⁴ Budući da je Pretresno vijeće konstatovalo da će dozvoliti izmjene “samo kad su te riječi već prethodno postojale u toj konkretnoj tački optužnice”, ono je dozvolilo ovu izmjenu završnog paragrafa u dijelu pod naslovom “Dodatni činjenični navodi” uz *caveat* da je ona ograničena na tačku 1 Optužnice (progon). Vidi Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 25.

¹⁵⁵ Četvrta izmijenjena optužnica, par. 15, 16, 17, 18.

¹⁵⁶ Vidi Četvrta izmijenjena optužnica, par. 13.

¹⁵⁷ Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 20.

¹⁵⁸ Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 23.

¹⁵⁹ Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 30.

¹⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 154.

razloga, Žalbeno vijeće ocjenjuje da Četvrtom izmijenjenom optužnicom žalilac nije obaviješten o tome da je optužen za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.¹⁶¹

44. Ako je Pretresno vijeće u trenutku izmjene Treće izmijenjene optužnice doista smatralo da unijete izmjene čine optužbu za udruženi zločinački poduhvat, ono je bilo obavezno da obezbijedi da se time ne krši pravo žalioaca na pravičan postupak, naročito s obzirom na činjenicu da su te izmjene učinjene oko tri mjeseca nakon početka suđenja.¹⁶² Ono je trebalo razmotriti da li je Tužilaštvo pružilo žalioocu jasnu i pravovremenu obavijest o toj optužbi kako bi on imao dovoljno prilike da obavi istragu i pripremi svoju odbranu.¹⁶³ Pretresno vijeće nije učinilo ništa od toga; ono je, štaviše, kako je već rečeno, odbilo zahtjev žalioaca za odgodu suđenja¹⁶⁴ zbog izmjena Treće izmijenjene optužnice.¹⁶⁵

5. Peta izmijenjena optužnica

45. Peta izmijenjena optužnica, iz koje su izbrisane optužbe protiv Milana Simića, koji se tokom suđenja potvrdno izjasnio o krivici, podnijeta je 30. maja 2002. U svemu drugom ona je ostala jednaka Četvrtoj izmijenjenoj optužnici pa tako žalilac nije obaviješten o tome da je optužen za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu. Tu zadnju verziju optužnice Pretresno vijeće je smatralo mjerodavnom verzijom optužnice.¹⁶⁶

D. Zaključak

46. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće konstatuje da žalilac nijednom od više verzija optužnice nije primjereno i pravovremeno obaviješten o tome da je optužen za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.

¹⁶¹ Žalbeno vijeće primjećuje da je žalilac, mada u svom Žalbenom podnesku navodi da nije bio obaviješten o udruženom zločinačkom poduhvatu do završetka dokaznog postupka optužbe (vidi Žalbeni podnesak, par. 8, 13, 20), na žalbenom pretresu iznio da je "jedina verzija na koju se Žalbeno vijeće može osloniti kao na verziju koja iznosi tezu optužbe Četvrta izmijenjena optužnica": AT. 52. Međutim, Žalbeno vijeće primjećuje da je potonja izjava data u okviru pobijanja argumenta optužbe da ga je Treća izmijenjena optužnica teretila za udruženi zločinački poduhvat. Kao takva, ta tvrdnja (žalioaca) se ne može shvatiti kao prihvatanje da je Četvrtom izmijenjenom optužnicom žalilac obaviješten o tome da se optužuje za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu. Taj zaključak dodatno potkrepljuje to što je u svom Žalbenom podnesku i prilikom usmenog iznošenja argumenata žalilac stalno tvrdio da nije bio obaviješten sve do završetka dokaznog postupka optužbe. Vidi AT. 143. Vidi i Žalbeni podnesak, par. 20.

¹⁶² Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 32-33.

¹⁶³ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 32.

¹⁶⁴ Vidi Zajednički odgovor odbrane na Zahtjev optužbe za dozvolu da izmijeni Optužnicu, 11. decembar 2001.

¹⁶⁵ Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 30.

¹⁶⁶ Vidi Prvostepena presuda, par. 1. Kroz čitavu Prvostepenu presudu Peta izmijenjena optužnica se naziva "Izmijenjenom optužnicom". Vidi i Prvostepena presuda, XX. Prilog 1- Glosar, str. 327.

E. Da li je suđenje bilo nepravično

47. Nakon što je zaključilo da je Optužnica protiv optuženog bila manjkava, Žalbena vijeće će sada razmotriti da li je ta manjkavost suđenje učinila nepravičnim, odnosno da li je dotični nedostatak bio pravovremeno i u dovoljnoj mjeri ispravljen, a ako nije, da li je mogućnost da žalilac pripremi svoju odbranu bila bitno umanjena.

1. Da li je nedostatak ispravljen?

48. Žalilac tvrdi da je optužba svoju namjeru da se osloni na udruženi zločinački poduhvat po prvi put otkrila u svom Odgovoru na osnovu pravila 98bis, na kraju svog dokaznog postupka, kada je upotrijebila izraz “udruženi zločinački poduhvat”, što je, po mišljenju žalioca, bilo prekasno.¹⁶⁷ Mada je bilo i drugih predmeta pred Međunarodnim sudom u kojima je bila dozvoljena kasna izmjena optužnice kako bi se uvela optužba za udruženi zločinački poduhvat i u kojima se bez obzira na to smatralo da optuženi nije oštećen, žalilac napominje da je namjera optužbe u tim predmetima bila objelodanjena bilo u njenom pretpretresnom podnesku,¹⁶⁸ bilo na pretpretresnoj konferenciji,¹⁶⁹ ili najkasnije tokom uvodne riječi optužbe.¹⁷⁰ Žalilac tvrdi da to ovdje nije bio slučaj i da se čini da je ovo prvi predmet u kojem namjera optužbe nije bila najavljena prije završetka izvođenja njenih dokaza.¹⁷¹

49. Optužba ne tvrdi da je nedostatak u vidu propusta da se žalilac optuži za udruženi zločinački poduhvat u raznim optužnicama ispravljen, ali tvrdi da žalilac nije pokazao i ne može pokazati da je zbog tog nedostatka pretrpio neku štetu.¹⁷²

50. Pretresno vijeće je ocijenilo da žalilac nije bio obaviješten do tome da je optužen za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu ni u Pretpretresnom podnesku, ni na pretpretresnoj konferenciji ni u uvodnoj riječi optužbe. Vijeće je konstatovalo sljedeće:

U svom pretpretresnom podnesku optužba nije konkretno spomenula udruženi zločinački poduhvat ili bilo koji od njegovih mogućih scenarija, niti je navela ijedan materijalni osnov za njega. Iako taj podnesak pruža neke podatke o ulozi optuženih, oni su veoma uopšteni i uglavnom predstavljaju ponavljanje onoga što piše u Izmijenjenoj optužnici. *Reklo bi se da se optužba u svom pretpretresnom podnesku više bavila elementima pomaganja i podržavanja.* Na pretpretresnoj konferenciji ovo pitanje nije pojašnjeno.

¹⁶⁷ Žalbeni podnesak, par. 14, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 992. Vidi i Replika na podnesak respondenta, par. 10.

¹⁶⁸ Žalbeni podnesak, par. 19; Replika na podnesak respondenta, par. 23, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 602 i na Prvostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 246.

¹⁶⁹ Žalbeni podnesak, par. 19, gdje se upućuje na predmet *Vasiljević*; Replika na podnesak respondenta, par. 23, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 63.

¹⁷⁰ Replika na podnesak respondenta, par. 23, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 242.

¹⁷¹ Žalbeni podnesak, par. 19. Vidi i Replika na podnesak respondenta, par. 23.

¹⁷² Podnesak respondenta, par. 2.47: “čak i ako su navodi u Optužnici bili manjkavi, to žalioocu nije nanijelo štetu.” Vidi i 2.48- 2.54; AT. 97.

Optužba ni u svojoj uvodnoj riječi nije spomenula bilo koji oblik udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁷³

51. Bez obzira na to, Pretresno vijeće je potom ocijenilo da “[Peta] Izmijenjena optužnica, zajedno sa pretpretresnim podneskom optužbe, u dovoljnoj mjeri daje na znanje koji su priroda ili cilj zajedničkog plana”.¹⁷⁴ Iz razloga koji slijede, Žalbena vijeće tu konstataciju smatra netačnom.

52. Žalbena vijeće je već ocijenilo da žalilac Petom izmijenjenom optužnicom nije bio obaviješten o optužbi za udruženi zločinački poduhvat.¹⁷⁵ U Pretpretresnom podnesku optužbe uopšteno se tvrdi da je “[o]ptuženi konkretnim formulacijama u Optužnici bio u dovoljnoj mjeri obaviješten da bi mogla biti primijenjena bilo koja od teorija odgovornosti na osnovu člana 7(1)”¹⁷⁶ i da se, “u slučaju da dokazi pokažu da je postojala prethodno dogovorena zamisao ili plan da se upusti u kažnjivo ponašanje, svako ko je u tome svjesno učestvovao može smatrati krivično odgovornim na osnovu člana 7(1) Statuta”.¹⁷⁷ Osim tih uopštenih tvrdnji, optužba je neodređeno navela da su optuženi “na neki način direktno učestvovali” i “bili direktno umiješani ili pomagali i podržavali” počinjenje zločina.¹⁷⁸ Što se tiče žalioaca, optužba je samo navela da je on bio “direktno umiješan u zločine počinjene u Bosanskom Šamcu.”¹⁷⁹ Optužba prema tome u Pretpretresnom podnesku nije dala jasnu i dosljednu obavijest o tome da žalioaca tereti za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.

53. Na pretpretresnoj konferenciji nije bilo pomena o “udruženom zločinačkom poduhvatu”.¹⁸⁰ Uvodna riječ optužbe nije bila ništa konkretnija od Pretpretresnog podneska,¹⁸¹ a ni u podnescima na osnovu pravila 65ter nije iznesena teorija udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁸²

54. Optužba je na žalbenom pretresu iznijela da njen odgovor na pretpretresni zahtjev žalioaca¹⁸³ u kojem on traži da se izuzmu dokazi u vezi sa djelima koja je počinio Stevan Todorović,¹⁸⁴ kao i

¹⁷³ Prvostepena presuda, par. 152 (fusnote izostavljene) (ovdje naglašeno).

¹⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 153.

¹⁷⁵ Vidi par. 45 *supra*.

¹⁷⁶ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 31.

¹⁷⁷ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 33.

¹⁷⁸ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 32, 33.

¹⁷⁹ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 34.

¹⁸⁰ Pretpretresna konferencija, 26. juni 2001., T. 856-881. Vidi i statusnu konferenciju, 10. septembra 2001., T. 1000-1017.

¹⁸¹ Uvodna riječ optužbe, 10. septembar 2001., T. 924-961. “Optužba tvrdi da su svi optuženi djelovali u saradnji međusobno, te da su sa drugim srpskim civilima i vojnim licima, planirali, poticali, naredili, počinili ili na drugi način pomagali ili podržavali planiranje, pripremu i izvršenje krivičnih djela čija je krajnja posljedica bila etničko čišćenje Bosanskog Šamca”: Uvodna riječ optužbe, 10. septembar 2001., T. 925.

¹⁸² Vidi Spisak svjedoka optužbe i Spisak dokaznih predmeta.

¹⁸³ Zahtjev Blagoja Simića da se izuzmu dokazi u vezi sa djelima koja je počinio Stevan Todorović, 3. septembar 2001. (u daljnjem tekstu: Zahtjev za izuzimanje dokaza).

¹⁸⁴ Odgovor optužbe na zahtjev optuženog Blagoja Simića da se izuzmu dokazi u vezi sa djelima koja je počinio Stevan Todorović, 6. septembar 2001. (u daljnjem tekstu: Odgovor na zahtjev za izuzimanje dokaza).

Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica potvrđuju da je optuženi znao da se tereti odgovornošću za udruženi zločinački poduhvat.¹⁸⁵

55. Žalbeno vijeće ne smatra da je Odlukom da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica žalilac obaviješten o toj optužbi i upućuje na svoje ranije konstatacije o tome.¹⁸⁶ U Odgovoru na zahtjev da se izuzmu dokazi stoji da se “u tački 1 [Treće izmijenjene] optužnice navodi da su svi okrivljeni djelovali ‘u saradnji međusobno, i sa drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima’. Stoga optužba tvrdi da su djela koja je počinilo službeno lice poput Stevana Todorovića direktno relevantna za pitanja iz [Treće izmijenjene] optužnice”.¹⁸⁷ Te tvrdnje nisu dodale ništa formulacijama Treće izmijenjene optužnice. Nadalje, tvrdnja da su dokazi o djelima Stevana Todorovića relevantni na osnovu toga što su optuženi “djelovali u saradnji međusobno i s drugim srpskim civilima i vojnim licima” ne znači nužno da bi oni dokazali postojanje udruženog zločinačkog poduhvata, budući da su se jednako tako mogli odnositi i na druge pravno relevantne činjenice koje, za razliku od udruženog zločinačkog poduhvata, jesu bile navedene u Trećoj izmijenjenoj optužnici. Na primjer, sama optužba je ustvrdila da su dokazi vezani za Stevana Todorovića “relevantni za [žaliočevu] obavještenost o pitanjima koja se tiču, *inter alia*, tačke 1 Optužnice (progon), rasprostranjenog karaktera napada na civilno stanovništvo, odnosa između Kriznog štaba i okrivljenih, djela pripadnika paravojnih snaga i pitanja međunarodnog oružanog sukoba”.¹⁸⁸ Ovaj zaključak potkrepljuje Odluka Pretresnog vijeća po zahtjevu da se izuzmu dokazi, u kojoj je Vijeće saželo argument optužbe u tvrdnju da su ti dokazi relevantni “utoliko što se svim optuženima stavlja na teret tačka 1 Optužnice, progoni, za koju se [Stevan] Todorović izjasnio da je kriv”.¹⁸⁹ Žalbeno vijeće se, dakle, nije uvjerilo da je u Odgovoru na zahtjev da se izuzmu dokazi data jasna i dosljedna informacija o tome da optužba namjerava da svoju tezu utemelji na udruženom zločinačkom poduhvatu.

56. U svom Odgovoru na osnovu pravila 98*bis*, optužba se po prvi put izjasnila da “optužba svoju tezu temelji na zajedničkom cilju odosno udruženom zločinačkom poduhvatu da se progone nesrbi”.¹⁹⁰ Prema tome, optužba je tek na kraju svog dokaznog postupka otkrila da svoju tezu temelji na udruženom zločinačkom poduhvatu. To se može smatrati jasnom obavijesti, ali nikako pravovremenom. Žalbeno vijeće podsjeća da “nepreciznost Optužnice u pogledu vida, odnosno

¹⁸⁵ AT. 94-95.

¹⁸⁶ Vidi par. 42-44 *supra*.

¹⁸⁷ Odgovor na zahtjev za izuzimanje dokaza, par. 7 (fusnota izostavljena).

¹⁸⁸ Odgovor na zahtjev za izuzimanje dokaza, par. 8.

¹⁸⁹ Odluka po zahtjevu za izuzimanje dokaza, str. 2.

¹⁹⁰ Odgovor na osnovu pravila 98*bis*, par. 13.

vidova, odgovornosti koje tužilac navodi dovodi do nejasnoća.”¹⁹¹ Takve nejasnoće treba izbjegavati, a “u slučaju takve nejasnoće, potrebno [je] da tužilac što prije, a u svakom slučaju prije početka suđenja, precizno za svaku tačku optužnice navede vid ili vidove odgovornosti za koje tereti optuženog.”¹⁹²

57. Žalbeno vijeće podsjeća da nepreciznost optužnice, koja nije ispravljena jasnom, dosljednom i pravovremenom obaviješću, nanosi štetu optuženom.¹⁹³ Nedostatak optužnice može se smatrati bezazlenim samo ako se dokaže da mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu nije bila bitno umanjena.¹⁹⁴

2. Pitanje odricanja od prava i teret dokazivanja

58. Optužba tvrdi da se žalilac odrekao svog prava da pokrene dotično pitanje u žalbenom postupku i zbog toga snosi teret dokazivanja da je mogućnost pripreme odbrane bila bitno umanjena.¹⁹⁵ Ona takođe iznosi argument da je žalilac, mada je osporio navode za više vidova odgovornosti, to učinio u veoma kasnom stadijumu suđenja.¹⁹⁶ Optužba prihvata da žalilac jeste iznio prigovor na izmjene Treće izmijenjene optužnice; međutim, ona tvrdi da je on to učinio u vezi s jednim drugim pitanjem, to jest u vezi sa uništavanjem imovine i pljačkom.¹⁹⁷ Optužba naglašava da je Pretresno vijeće istaklo da žalilac nije iznio “nikakv[u] bitn[u] pravn[u] argumentacij[u]” protiv uvođenja riječi “djelujući u saradnji međusobno”.¹⁹⁸ Ona takođe tvrdi da je žalilac propustio da Pretresnom vijeću u odgovarajućem trenutku skrene pažnju na činjenicu da nije u dovoljnoj mjeri obaviješten o vidu odgovornosti za koji se tereti, kao i da to nije učinio čak ni nakon što je navodno iz Odgovora na osnovu pravila 98*bis* saznao da je optužen za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.¹⁹⁹

59. Žalilac u svojoj replici navodi da je iz Prvostepene presude vidljivo da on jeste prigovorio predloženim izmjenama Treće izmijenjene optužnice.²⁰⁰ Uz to, on primjećuje da je Pretresno vijeće odlučilo da ne odluči po njegovom prigovoru na formu Pete izmijenjene optužnice iznesenom u njegovom Prijedlogu na osnovu pravila 98*bis* jer on nije podnesen u skladu s pravilom 72(A)(ii), i

¹⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 138.

¹⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 138.

¹⁹³ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 30; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 58.

¹⁹⁴ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 122.

¹⁹⁵ Podnesak respondenta, par. 2.24, 2.25, 2.46. Vidi i par. 2.34-2.36.

¹⁹⁶ Podnesak respondenta, par. 2.25, 2.37.

¹⁹⁷ Podnesak respondenta, par. 2.32, gdje se upućuje na Zajednički odgovor odbrane od 11. decembra 2001., par. 8 i paragrafe koji slijede.

¹⁹⁸ Podnesak respondenta, par. 2.32, gdje se upućuje na Odluku da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 16.

¹⁹⁹ Podnesak respondenta, par. 2.34-2.36. Vidi i AT. 98-99.

²⁰⁰ Replika na podnesak respondenta, par. 19, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1137, i Odluku da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 16.

odluku o tome odgodilo do trenutka konačne presude.²⁰¹ Žalilac navodi da “[n]akon odluke Pretresnog vijeća da prigovor na formu optužnice neće razmatrati do trenutka donošenja konačne presude, više nije bilo smisla da žalilac iznosi daljnje prigovore prije završne riječi”.²⁰² U vezi s tim žalilac upućuje na ocjenu u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić* da, kada optuženi iznese prigovor pred Pretresnim vijećem i kada se zajamči da će on biti razmotren, on nije obavezan da ponovi prigovor. Žalilac ističe da on jeste iznio “konkretan prigovor u svom završnom podnesku”.²⁰³

60. U Prvostepenoj presudi Pretresno vijeće je primijetilo da se “optuženi *prije početka suđenja* nisu žalili na to da ne znaju za šta su konkretno okrivljeni”²⁰⁴ i, nadalje, da “odbrana nikada nije osporavala formu nijedne od [raznih verzija Optužnice], što važi i za izmjene [...] [u Trećoj izmijenjenoj optužnici] kojima su uvedene formulacije ‘djelujući u saradnji’ i ‘zajednički cilj’”.²⁰⁵ U svjetlu okolnosti vezanih za izmjene u raznim verzijama Optužnice, koje su gore razmotrene,²⁰⁶ Žalbena vijeće ne uviđa zašto bi žalilac bio obavezan da to učini.

61. Nadalje, žalilac jeste iznio prigovor na Četvrtu i Petu izmijenjenu optužnicu. U svom Prijedlogu na osnovu pravila 98bis, podsjetivši na oblike individualne krivične odgovornosti na koje se optužba izričito oslonila, žalilac je naveo da “široka definicija oblika individualne krivične odgovornosti okrivljenog može dovesti u krajnje nepravičan položaj”²⁰⁷ i ustvrdio da optužba nije pružila dovoljno detalja u vezi s tim “koji konkretni oblik individualne krivične odgovornosti za svako pojedino krivično djelo bi se njemu [mogao] pripisati”.²⁰⁸ U svojoj Odluci na osnovu pravila 98bis, Pretresno vijeće je zauzelo stav da će to pitanje razmotriti “prilikom donošenja Presude, to jest, nakon izvođenja svih dokaza.”²⁰⁹ Vijeće je nadalje konstatovalo da “Pretresno vijeće u ovoj fazi neće ulaziti u suštinu teorije odgovornosti za zajednički cilj koju zagovara optužba. Međutim, Pretresno vijeće nalazi da postoji dovoljno dokaza na osnovu kojih se, ako se prihvate, razuman presuditelj o činjenicama može van razložne sumnje uvjeriti da su Blagoje Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić djelovali u saradnji s drugima na izvršenju krivičnog djela progona iz tačke 1”.²¹⁰ Shodno tome, žalilac je, nakon što je upozoren od strane Pretresnog vijeća da ono neće

²⁰¹ Replika na podnesak respondenta, par. 19, gdje se upućuje na Prijedlog na osnovu pravila 98bis, Odluku na osnovu pravila 98bis, par. 3, i na Prvostepenu presudu, par. 155.

²⁰² Replika na podnesak respondenta, par. 20.

²⁰³ Replika na podnesak respondenta, par. 20, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 223-224 i na Završni podnesak odbrane u prvostepenom postupku, str. 222, 225-226.

²⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 136 (ovdje naglašeno).

²⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 152.

²⁰⁶ Vidi par. 32-45 *supra*.

²⁰⁷ Prijedlog na osnovu pravila 98bis, par. 23.

²⁰⁸ Prijedlog na osnovu pravila 98bis, par. 25. Vidi i par. 3-6, te par. 26.

²⁰⁹ Odluka na osnovu pravila 98bis, par. 3.

²¹⁰ Odluka na osnovu pravila 98bis, par. 41.

razmatrati njegov prigovor prije donošenja presude, ponovio svoja strahovanja na kraju suđenja. Žalilac je, dakle, u svom Završnom podnesku osudio “nedostatak jasnih i preciznih navoda o individualnoj odgovornosti dr Simića”²¹¹ te je opširno argumentirao svoju tvrdnju da je optužba propustila da u Optužnici izričito navede optužbu za udruženi zločinački poduhvat i odgovarajuće pravno relevantne činjenice.²¹² Kao što je već napomenuto u ovoj Presudi, Pretresno vijeće je tu optužbu razmotrilo u paragrafima 139 do 155 ove Presude.

3. Zaključak

62. Žalbeno vijeće stoga smatra da se žalilac nije odrekao svog prava da u žalbenom postupku pokrene pitanje o tome da u Optužnici nije navedena optužba za udruženi zločinački poduhvat i, prema tome, zaključuje da je na optužbi teret dokazivanja da žaliočeva mogućnost da pripremi odbranu nije bila bitno umanjena.

4. Da li je mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu bila bitno umanjena?

63. Žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da njegova mogućnost za pripremu odbrane nije bila bitno umanjena.²¹³ On tvrdi da mu je zbog propusta optužbe da adekvatno iznese optužbu za udruženi zločinački poduhvat suštinski nanesena šteta prilikom pripreme i vođenja odbrane jer je, u trenutku kad je otkrio što je “doista teza” optužbe, bilo prekasno.²¹⁴ Tvrdi da mnogi navodni ključni učesnici udruženog zločinačkog poduhvata nisu pozvani da svjedoče, a da oni svjedoci koji su pozvani, uključujući ključne svjedoke kao što je Stevan Todorović, nisu ni Pretresnom vijeću ni odbrani bili predstavljeni kao učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu za koji se on teretio.²¹⁵ Žalilac tvrdi da je zbog toga imao vrlo malo prilike da vodi smisleno unakrsno ispitivanje u vezi s navodnim udruženim zločinačkim poduhvatom ili svojim navodnim učestvovanjem u tom poduhvatu.²¹⁶ Da je znao šta je doista teza optužbe, ističe žalilac, promijenio bi čitavu svoju strategiju odbrane.²¹⁷ On takođe ističe da se odbrana, sve do podnošenja Odgovora optužbe na osnovu pravila 98*bis*, usredotočila na onu teoriju pomaganja i podržavanja za koju se činilo da predstavlja temelj teze optužbe.²¹⁸

²¹¹ Završni podnesak odbrane u prvostepenom postupku, par. 136.

²¹² Završni podnesak odbrane u prvostepenom postupku, par. 650-659.

²¹³ Žalbeni podnesak, par. 15.

²¹⁴ Žalbeni podnesak, par. 20. Vidi i AT. 51.

²¹⁵ Žalbeni podnesak, par. 20, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1081.

²¹⁶ Žalbeni podnesak, par. 20.

²¹⁷ Žalbeni podnesak, par. 21. Vidi i Replika na podnesak respondenta, par. 22.

²¹⁸ Žalbeni podnesak, par. 20.

64. Optužba tvrdi da žalilac nije pretrpio nikakvu štetu zbog navedenog nedostatka.²¹⁹ Što se tiče argumenta da mnogi navodni ključni učesnici udruženog zločinačkog poduhvata nisu pozvani da svjedoče, optužba ističe da žalilac nije ni imao mogućnost da bira svjedoke optužbe i stoga trenutak kada je on saznao da se teza protiv njega temelji na udruženom zločinačkom poduhvatu nije mogao imati nikakvog utjecaja na to koji će svjedoci biti pozvani u dokaznom postupku optužbe.²²⁰ Optužba navodi da je žalilac imao priliku da pozove koje god svjedoke želi tokom svog dokaznog postupka i da je, ako je vrijeme između svog navodnog novog razumijevanja optužbi protiv njega i početka dokaznog postupka odbrane smatrao nedovoljnim, mogao tražiti da se odgodi početak dokaznog postupka odbrane.²²¹ Što se tiče žaliočeve navodne nemogućnosti da unakrsno ispita svjedoke, optužba dalje tvrdi da je to što nije tražio da se ponovo pozovu svjedoci optužbe, naročito Stevan Todorović, kojeg je optužba konkretno navela u svom Odgovoru na osnovu pravila 98bis kao učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu, jasan pokazatelj da se nije osjetio oštećenim.²²² Čutanje žalioca nakon podnošenja Odgovora na osnovu pravila 98bis, dodaje optužba, “nespojivo je s tvrdnjom da je upravo saznao kako je tokom čitavog dokaznog postupka optužbe bio u situaciji da se brani protiv krivih optužbi”.²²³ Po mišljenju optužbe, odsustvo reakcije žalioca na podneske i argumente optužbe tokom suđenja pokazuje da je on znao da ga optužba tereti za udruženi zločinački poduhvat.²²⁴

65. Žalilac odgovara da su naivni argumenti optužbe kojima potkrepljuje tvrdnju da njegova mogućnost za pripremu odbrane nije bila bitno umanjena. On takođe tvrdi da upravo i jeste zatražio više vremena za pripremu svoje teze, ali da je taj zahtjev bio odbijen.²²⁵ Osim toga, ističe da je, u trenutku kada je postalo jasno u čemu se sastoji teza protiv njega, optužba već bila završila svoj dokazni postupak, a on se shodno tome posvetio strategiji odbrane primjerenoj optužbama kakvima su se činile, uključujući i taktike unakrsnog ispitivanja.²²⁶ Žalilac tvrdi da se nije radilo o tome da je on naprosto mogao poželjeti da postavi dodatna pitanja svjedocima za koje optužba kaže da su

²¹⁹ Podnesak respondenta, par. 2.47-2.54; AT. 97: “[U Završnom podnesku odbrane u prvostepenom postupku] nisu navedeni detalji o pretrpljenoj šteti. Nema čak ni veoma opštih navoda koje Simić sada uključuje u svoj Žalbeni podnesak. Nema ništa o drukčijem fokusu unakrsnog ispitivanja i radikalno drukčijoj strategiji koju bi primijenio. Pa čak i danas, čak i u žalbenom postupku, osim opštih navoda, Simić ne može konkretizovati koja pitanja bi on bio postavio u unakrsnom ispitivanju ili kako bi se konkretno njegova strategija razlikovala, a i časne sudije su jutros u tom smislu postavile neka pitanja.”

²²⁰ Podnesak respondenta, par. 2.49.

²²¹ Podnesak respondenta, par. 2.50. Vidi i AT. 96.

²²² Podnesak respondenta, par. 2.51-2.52.

²²³ AT. 96.

²²⁴ AT. 96-97.

²²⁵ Replika na podnesak respondenta, par. 21, gdje se upućuje na Podnesak respondenta, par. 2.47-2.54 i na Odluku da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 30.

²²⁶ Replika na podnesak respondenta, par. 22.

mogli biti ponovno pozvani radi unakrsnog ispitivanja ili ponovno pozvani kao žaliočevi svjedoci, nego da bi u tom slučaju bila drukčija cijela strategija njegove odbrane.²²⁷

66. Prvo, Žalbeno vijeće primjećuje da optužba nije navela nijedan relevantan podnesak ili argument koji je prethodio njenom Odgovoru na osnovu pravila 98*bis* kojim bi se žalioču jasno dalo do znanja da je optužen za udruženi zločinački poduhvat, i koji bi mu, prema tome, omogućio da “reaguje”.²²⁸

67. Žalbeno vijeće prihvata da žalilac nije mogao birati svjedoke optužbe, ali smatra da je pitanje kada je žalilac postao svjestan da se teza protiv njega temelji na teoriji udruženog zločinačkog obuhvata odlučujuće. Budući da je bio jasno obaviješten tek na kraju dokaznog postupka optužbe, žalioču nije omogućeno da provede unakrsno ispitivanje u vezi s pitanjem udruženog zločinačkog poduhvata. Da je žalilac znao da se brani protiv optužbe za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu, on je mogao unakrsno ispitivanje strukturirati tako da od svjedoka optužbe dobije informacije o tom konkretnom pitanju i pokušati da dokaže da uslovi za taj vid odgovornosti nisu ispunjeni. Žalbeno stoga može jedino zaključiti da je mogućnost žalilaca za pripremu odbrane bila bitno umanjena.

68. Optužba tvrdi da je žalilac mogao ponovo pozvati svjedoke optužbe i zatražiti odgodu postupka nakon što je shvatio da se optužba namjerava osloniti na vid odgovornosti udruženog zločinačkog poduhvata. Prema mišljenju optužbe, propust da to učini pokazuje da se žalilac nije osjećao oštećenim. Žalbeno vijeće je mišljenja da bi ponovno pozivanje svjedoka u toj fazi – samo mjesec i po dana prije početka dokaznog postupka odbrane – za odbranu bilo neizvodivo. U tom slučaju bi bilo potrebno i da žalilac obavi nove istrage i da stupi u vezu s novim svjedocima kako bi definisao novu orijentaciju odbrane. Budući da je obaviješten tako kasno u toku postupka, ionako mu ne bi bilo moguće da iznese adekvatnu odbranu u pogledu udruženog zločinačkog poduhvata. U vezi s tim, Žalbeno vijeće podsjeća da, na osnovu člana 21(4)(b) Statuta, optuženi ima pravo na odgovarajuće vrijeme i uslove za pripremu odbrane.

69. Žalbeno vijeće nadalje podsjeća da je žalioča, nakon što je u svom Prijedlogu na osnovu pravila 98*bis* iznio prigovor na Optužnicu u vezi s vidom individualne krivične odgovornosti,²²⁹ Pretresno vijeće obavijestilo da će to pitanje biti razmotreno “prilikom donošenja Presude, to jest, nakon izvođenja svih dokaza” uz obrazloženje da “prijedlozi kojima se navode nedostaci u formi optužnice treba da se podnesu na osnovu pravila 72(A)(ii) Pravilnika kao preliminarni prijedlog, ili

²²⁷ Replika na podnesak respondenta, par. 22.

²²⁸ Vidi par. 54-56 *supra*.

²²⁹ Prijedlog na osnovu pravila 98*bis*, par. 23, 25-26. Vidi i *ibid.*, par. 3-6. Vidi par. 61 *supra*.

u slučaju novih optužbi koje bi nastale izmjenom optužnice, u roku od trideset dana od takve izmjene, na osnovu pravila 50(C) Pravidnika”.²³⁰ Žalbeno vijeće ponavlja da, s obzirom na okolnosti vezane za izmjene Optužnice, žalilac nije bio u mogućnosti da sazna da su nove optužbe u vezi s njegovom odgovornošću proizišle iz izmjena u bilo kojoj od verzija Optužnice i da stoga nije mogao imati obavezu da u to vrijeme iznese prigovor. Što se tiče konstatacije Pretresnog vijeća u Odluci na osnovu pravila 98*bis* da postoji “dovoljno dokaza na osnovu kojih se, ako se prihvate, razuman presuditelj o činjenicama može van razložne sumnje uvjeriti da su Blagoje Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić djelovali u saradnji s drugima na izvršenju krivičnog djela progona iz tačke 1”,²³¹ Žalbeno vijeće smatra da Pretresno vijeće nije od žalioaca tražilo da preduzme sve mjere predostrožnosti kako bi izbjegao štetu koju bi pretrpio u slučaju da Pretresno vijeće odluči da odbaci njegov prigovor i da ga osudi za vid odgovornosti koji optužba nije valjano navela. Žalbeno vijeće do tog zaključka dolazi na osnovu toga što je namjera optužbe da se osloni na udruženi zločinački poduhvat postala jasna optuženom u veoma kasnoj fazi, na što je on iznio prigovor pred Pretresnim vijećem te mu je rečeno da će to pitanje biti razmotreno u trenutku donošenja presude.

70. Isto tako, činjenica da žalilac nije zatražio odgodu postupka nakon što mu je postalo jasno da se optužba namjerava osloniti na vid odgovornosti udruženog zločinačkog poduhvata ni na koji način ne pokazuje da žalilac nije bio ili da se nije osjećao oštećenim, s obzirom na uvjeravanja Pretresnog vijeća da će prigovor biti razmotren u trenutku donošenja presude. Žalilac je imao dobar razlog da to ne učini. Po mišljenju Žalbenog vijeća, “ćutanje” žalioaca nakon podnošenja Odgovora na osnovu pravila 98*bis*, koje je optužba osudila tokom žalbenog pretresa, ne može mu se stavljati na teret.

71. Žalbeno vijeće ističe da se od optužbe očekuje da zna koju će tezu zastupati prije no što počne suđenje.²³² Od optuženog se ne može očekivati da nagađa o tome za šta je optužen, niti da priprema alternativne ili potpuno nove taktike odbrane zbog toga što je optužba propustila da jasno iznese svoju tezu. Nadalje, Žalbeno vijeće ponavlja da, ako je Pretresnom vijeću doista postalo jasno da se radi o tezi udruženog zločinačkog poduhvata u trenutku podizanja Treće izmijene optužnice u decembru 2001.,²³³ kada je rješavalo po prigovoru žalioaca na Zahtjev optužbe da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica,²³⁴ Pretresno vijeće je bilo obavezno da se postara da žalilac bude dovoljno obaviješten o tačnim optužbama protiv njega kako bi imao priliku da provede istragu

²³⁰ Odluka na osnovu pravila 98*bis*, par. 3.

²³¹ Odluka na osnovu pravila 98*bis*, par. 41.

²³² Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 25; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 30; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 194; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac i drugi*, par. 132, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 92; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 92.

²³³ Prvostepena presuda, par. 154.

i da pripremi svoju odbranu.²³⁵ Svaki optuženi na Međunarodnom sudu ima temeljno pravo na pravično suđenje i vijeća su dužna da obezbijede da se to pravo ne krši.

72. Žalbeno vijeće smatra da činjenica da žalilac nije tražio da ponovo pozove svjedoke optužbe i da nije tražio odgodu ne pokazuje da on nije pretrpio štetu.

73. Prema tome, Žalbeno vijeće konstatuje da optužba nije iznijela teret dokazivanja da žaliočeva mogućnost za pripremu odbrane nije bila bitno umanjena propustom optužbe da navede optužbu da je žalilac učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu.

F. Zaključak

74. Žalbeno vijeće ističe da nedostatak u Optužnici u ovom predmetu nije minoran, nego da se odnosi na samu bit najvažnijih oblika zaštite koje optužnica treba pružiti optuženom, tako što će ga informisati o tezi protiv njega. Optužba je trebala u Optužnici konkretno navesti učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu kako bi optuženog valjano obavijestila o optužbama protiv njega. Iako se u nekim slučajevima takav suštinski nedostatak može smatrati bezazlenim, to je moguće samo ako se pokaže da mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu nije bila bitno umanjena.²³⁶ Budući da to ovdje nije pokazano, Žalbeno vijeće zaključuje da je suđenje bilo nepravično. Prema tome, Žalbeno vijeće prihvata žaliočevu prvu i drugu žalbenu osnovu i ukida osuđujuću presudu izrečenu žalioocu na osnovu člana 7(1) Statuta za počinjenje krivičnog djela progona putem učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu iz tačke 1 Pete izmijenjene optužnice.

²³⁴ Vidi Zajednički odgovor odbrane od 11. decembra 2001., par. 10-24.

²³⁵ Vidi par. 44 *supra*.

²³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 122.

IV. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST ŽALIOCA: TREĆI DO ČETRNAESTI ŽALBENI OSNOV

A. Valjana karakterizacija krivične odgovornosti žalioca

75. Žalbeno vijeće je prihvatilo prvi i drugi žalbeni osnov žalioca i poništilo osuđujuću presudu na osnovu člana 7(1) Statuta za njegovo učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu. Prema tome, postavlja se pitanje da li ocjene Pretresnog vijeća potkrepljuju njegovu odgovornost za neki drugi vid odgovornosti naveden u Petoj izmijenjenoj optužnici. Zbog toga je od strana zatraženo da odgovore na, *inter alia*, sljedeća pitanja prilikom iznošenja usmenih argumenata na žalbenom pretresu: (1) “U slučaju da Žalbeno vijeće zaključi da žalilac nije bio upoznat s optužbom za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu, može li se žaliočeva krivična odgovornost optimalno opisati kao neki drugi vid krivične odgovornosti naveden u Petoj izmijenjenoj optužnici i, ako može, koji i po kom osnovu?” i (2) “Ako se žaliočeva odgovornost podvela pod neki drugi vid odgovornosti koji navedu strane u postupku na zahtjev Žalbenog vijeća [iz prethodnog pitanja], da li bi elementi tog vida odgovornosti bili obuhvaćeni zaključcima u Prvostepenoj presudi?”²³⁷

76. U svom Žalbenom podnesku, žalilac tvrdi da je tokom čitavog dokaznog postupka optužbe vodio odbranu protiv optužbe utemeljene na pomaganju i podržavanju i da je, kako je prava priroda teze optužbe postala očita tek kad je njen dokazni postupak okončan, bilo prekasno da se brani protiv prave teze optužbe.²³⁸ Prilikom iznošenja usmenih argumenata, glavni žaliočev argument je bio da “dokazi ne potkrepljuju ocjenu o odgovornosti,”²³⁹ no, u slučaju da Žalbeno vijeće ocijeni kako dokazi potkrepljuju ocjenu o krivičnoj odgovornosti, prihvatio je da jeste obaviješten o tome da se tereti za pomaganje i podržavanje i da bi taj vid odgovornosti predstavljao adekvatnu karakterizaciju njegove krivične odgovornosti.²⁴⁰ Međutim, žalilac je, upućujući na svoj četvrti žalbeni osnov, ustvrdio da ocjene Pretresnog vijeća ne potkrepljuju nijedan vid odgovornosti iz Statuta,²⁴¹ uključujući i pomaganje i podržavanje.²⁴²

²³⁷ Nalog kojim se ponovno zakazuje žalbeni pretres, str. 3, par. 4-5.

²³⁸ Žalbeni podnesak, par. 20. Vidi i *ibid.*, par. 26.

²³⁹ AT. 138: “Gospodin Kremer je rekao da sam prihvatio pomaganje i podržavanje kao primjeren oblik – vid odgovornosti i podsjetio bih Žalbeno vijeće da sam taj ustupak napravio nakon što sam najprije rekao da je moj glavni prigovor taj da dokazi ne potkrepljuju ocjenu o odgovornosti.”

²⁴⁰ AT. 77.

²⁴¹ AT. 72-77.

²⁴² AT. 78.

77. Optužba je navela da se krivična odgovornost žalioca može okarakterisati kao odgovornost pomagača i podržavaoca, na osnovu istih ocjena na koje se Pretresno vijeće oslonilo kad ga je osudilo kao učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu.²⁴³

78. Žalbeno vijeće smatra nužnim da kao preliminarno pitanje razmotri žaliočev četvrti žalbeni osnov, u okviru kojeg on tvrdi da ocjene Pretresnog vijeća, čak i ako se prihvate, formalnopravno ne potkrepljuju nijedan vid krivične odgovornosti iz Statuta.²⁴⁴

1. Nepostojanje individualne krivične odgovornosti (četvrti žalbeni osnov)

79. U okviru svog četvrtog žalbenog osnova žalilac navodi da je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo kad ga je proglasilo odgovornim za djela drugih i za navodni propust da spriječi ili kazni za djela drugih, uprkos činjenici da je optužen na osnovu člana 7(1), a ne na osnovu člana 7(3) Statuta.²⁴⁵

80. Žalilac tvrdi da analiza ocjena Pretresnog vijeća pokazuje da se činjenična osnova za njegovu osudu u suštini sastoji od tri tvrdnje: (1) da je on bio najviši civilni funkcioner u opštini Bosanski Šamac; (2) da nije spriječio počinjenje krivičnih djela od strane policije, vojske, paravojnih jedinica i drugih navodnih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata; (3) da on nije imao vlast nad policijom, vojskom, paravojnim snagama i drugim navodnim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata.²⁴⁶ Žalilac tvrdi da ga je Pretresno vijeće, oslanjajući se na tu kombinaciju ocjena, zapravo smatralo odgovornim za nečinjenje.²⁴⁷ Međutim, tvrdi žalilac, krivična odgovornost za nečinjenje može postojati samo kada postoji jasna obaveza da se djeluje; u ovom predmetu nije pokazano da je on imao bilo dužnost bilo mogućnost da djeluje.²⁴⁸ Žalilac takođe primjećuje da on nije optužen na osnovu člana 7(3) Statuta.²⁴⁹ On zato tvrdi da je Pretresno vijeće pokušalo da stvori "hibridnu teoriju odgovornosti" koja ne odgovara uslovima za krivičnu odgovornost ni iz člana 7(1)

²⁴³ AT. 119-120, 126.

²⁴⁴ Žalbeni podnesak, par. 36 i sljedeći.; AT. 76-77.

²⁴⁵ Izmijenjena najava žalbe, par. 6.

²⁴⁶ Žalbeni podnesak, par. 41-42 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 395, 396, 994-997, 1003-1011, 1021, 1022, 1027, 1029, 1034-1038); AT. 72.

²⁴⁷ Žalbeni podnesak, par. 44. Mada prihvata da se Pretresno vijeće oslonilo i na njegove stvarne postupke, žalilac tvrdi da "treba imati na umu da navodno aktivno učestvovanje žalioca, ni najstrože uzeto, nije bilo ništa više nego marginalno u ocjenama Pretresnog vijeća. [...] Jasno je da je u srži ocjena Pretresnog vijeća, bez čega od njih ne bi ostalo ništa, njegovo navodno nečinjenje": Replika na podnesak respondenta, par. 30.

²⁴⁸ Žalbeni podnesak, par. 44-46 (gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 129; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 169). Vidi i Replika na podnesak respondenta, par. 33, 36.

²⁴⁹ Žalbeni podnesak, par. 38.

ni iz člana 7(3)²⁵⁰ i da, čak i ako bi bile prihvaćene, ocjene Pretresnog vijeća formalnopravno ne pokrepljuju nijedan vid krivične odgovornosti iz Statuta.²⁵¹

81. Optužba odgovara da žalilac pogrešno predstavlja stajalište Pretresnog vijeća, koje se, mada se oslanja na njegovo ponašanje u cjelini, usredotočuje na njegovo aktivno učestvovanje.²⁵² Alternativno, optužba tvrdi da, čak i ako je Pretresno vijeće osudu žalioca utemeljilo i na činjenju i na nečinjenju, ono nije pogriješilo u primjeni prava.²⁵³

82. Žalbeno vijeće smatra da je činjenična analiza Prvostepene presude koju je žalilac iznio u okviru svog četvrtog žalbenog osnova netačna i nepotpuna. Ocjene Pretresnog vijeća koje se odnose na odgovornost žalioca nisu ograničene na tri tvrdnje koje je on naveo. Pretresno vijeće je dalo brojne ocjene kojima je utvrđeno žaliočevo aktivno učestvovanje u krivičnom djelu progona.²⁵⁴ Prema tome, argument žalioca da ocjene Pretresnog vijeća, čak i ako se prihvate, ne potkrepljuju nijedan vid odgovornosti iz Statuta je bez merituma. Žalbeno vijeće stoga ocjenjuje da žalilac nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava nastojeći da stvori "hibridnu teoriju odgovornosti" koja ne ispunjava uslove za krivičnu odgovornost ni po članu 7(1) ni po članu 7(3) Statuta.

83. Iz tih razloga, četvrti žalbeni osnov žalioca se u cijelosti odbacuje.

2. Zaključak

84. Odbacivši tvrdnju da ocjene Pretresnog vijeća ne potkrepljuju nijedan vid krivične odgovornosti iz Statuta, Žalbeno vijeće konstatuje da se strane slažu u tome da se odgovornost žalioca može razmatrati kao odgovornost za pomaganje i podržavanje. Žalbeno vijeće nadalje konstatuje da se u Petoj izmijenjenoj optužnici žalilac optužuje za pomaganje i podržavanje u progona,²⁵⁵ da je Pretresno vijeće zauzelo stav da je pomaganje i podržavanje primjenjivo s obzirom na optužbe protiv optuženog²⁵⁶ i da žalilac prihvata da je iznio odbranu protiv navoda o

²⁵⁰ Žalbeni podnesak, par. 36, 43.

²⁵¹ Žalbeni podnesak, par. 36 i sljedeći; AT. 76-77.

²⁵² Podnesak respondenta, par. 4.7-4.14; AT. 100-112.

²⁵³ AT. 100-101, 113-114, 118.

²⁵⁴ Vidi npr. Prvostepena presuda, par. 840, 1022 (gdje se konstatuje da je žalilac imenovao i razrješavao dužnosti načelnika Opštinskog odsjeka odbrane, organa koji je provodio program prisilnog rada i da je Krizni štab davao svoju opštu saglasnost u pogledu upućivanja na prisilni rad); 996 (gdje se konstatuje da su policija, paravojne snage, Krizni štab i JNA radili zajedno na održavanju sistema hapšenja i zatočenja); 1007 (gdje se konstatuje da je žalilac smišljeno zatočenicima uskraćivao adekvatnu medicinsku njegu); 1037 (gdje se konstatuje da je žalilac imenovao članove civilne Komisije za razmjenu i da je učestvovao u prisilnom raseljavanju).

²⁵⁵ Peta izmijenjena optužnica, par. 4, 16.

²⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 136. Proglasivši žalioca odgovornim za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu, Pretresno vijeće nije razmatralo da li je utvrđena njegova individualna krivična odgovornost kao pomagača i podržavaoca.

pomaganju i podržavanju.²⁵⁷ Osim toga, o pitanju da li se odgovornost žalioca može okarakterisati kao pomaganje i podržavanje opširno se raspravljalo u žalbenom postupku.²⁵⁸ Iz tih razloga, Žalbeno vijeće smatra primjerenim da utvrdi da li ocjene Pretresnog vijeća potkrepljuju odgovornost žalioca za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice kao pomagača i podržavaoca na osnovu člana 7(1) Statuta.

B. Mjerodavno pravo

85. Žalbeno vijeće podsjeća da *actus reus* pomaganja i podržavanja čine djela usmjerena ka pomaganju, ohrabrivanju ili davanju moralne podrške počinjenju nekog konkretnog krivičnog djela, a koja imaju znatan uticaj na počinjenje tog krivičnog djela.²⁵⁹ Nije nužno da se pokaze uzročno-posljedični odnos između ponašanja pomagača i podržavaoca i počinjenja krivičnog djela, kao ni da je to ponašanje bilo uslov koji je prethodio počinjenju krivičnog djela.²⁶⁰ *Actus reus* pomaganja i podržavanja krivičnog djela može biti izvršen prije, tokom ili nakon samog počinjenja krivičnog djela, a mjesto na kojem je izvršen *actus reus* ne mora biti mjesto samog počinjenja krivičnog djela.²⁶¹

86. *Mens rea* koja se zahtijeva za pomaganje i podržavanje jeste znanje da djela koja čini pomagač i podržavalac pomažu u izvršenju konkretnog krivičnog djela od strane glavnog počinioaca.²⁶² Pomagač i podržavalac mora biti svjestan obilježja krivičnog djela koje je u krajnjoj liniji počinio glavni počinilac.²⁶³ Kada se radi o krivičnom djelu progona, koje podrazumijeva posebnu namjeru, on zato mora ne samo biti svjestan krivičnog djela čije počinjenje olakšava, nego i diskriminatorne namjere počinilaca tog krivičnog djela. On ne mora nužno imati tu istu namjeru, ali mora biti svjestan diskriminatornog konteksta u kojem će krivično djelo biti počinjeno i znati da njegova podrška ili ohrabrenje bitno utiču na počinjenje tog krivičnog djela.²⁶⁴ Međutim, nije nužno da pomagač i podržavalac zna bilo za konkretno krivično djelo koje je bilo namjeravano ili za ono koje je doista i počinjeno. Ako je svjestan da će neko od više krivičnih djela vjerovatno biti

²⁵⁷ Žalbeni podnesak, par. 20. Vidi i *ibid.*, par. 26.

²⁵⁸ Vidi Nalog kojim se ponovno zakazuje žalbeni pretres, str. 3, par. 4-5; AT. 77-78, 119-126, 138.

²⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 352; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229. U predmetu *Blaškić* Žalbeno vijeće je ostavilo "otvorenom mogućnost da u okolnostima nekog određenog predmeta nečinjenje može predstavljati *actus reus* pomaganja i podržavanja": Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 47.

²⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48.

²⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48.

²⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45.

²⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162.

²⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 52; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162.

počinjeno, a onda se jedno od tih krivičnih djela i počini, on je namjeravao da olakša počinjenje tog krivičnog djela i kriv je kao pomagač i podržavalac.²⁶⁵

C. Odgovornost žalioca kao pomagača i podržavaoca u progonu (tačka 1 Optužnice)

87. Pretresno vijeće je žalioca, po tački 1 Optužnice, osudilo za progone – kao učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu – na osnovu sljedećih djela u osnovi:²⁶⁶ (1) protivpravnog hapšenja i zatočenja;²⁶⁷ (2) okrutnog i nečovječnog postupanja, uključujući premlaćivanje, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima;²⁶⁸ (3) prisilnog rada;²⁶⁹ i (4) deportacije i prisilnog premještanja.²⁷⁰

88. Na osnovu istih djela deportacije na kojima se zasniva osuda za progon, Pretresno vijeće je ocijenilo da je žalilac odgovoran i za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti na osnovu člana 5(d) Statuta, po tački 2 Optužnice.²⁷¹ Međutim, ocijenivši da deportacija kao zločin protiv čovječnosti predstavlja nedopustivu kumulaciju u odnosu na osuđujuću presudu za progon putem deportacije, Pretresno vijeće nije donijelo osuđujuću presudu za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti po tački 2 Optužnice.²⁷²

1. Preliminarna pitanja

89. Žalbeno vijeće će najprije razmotriti žaliočev treći, peti, šesti i sedmi žalbeni osnov, budući da svi oni pokreću pitanja od opšteg značaja u vezi s ocjenama Pretresnog vijeća.

(a) Ocjene Pretresnog vijeća u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom (treći žalbeni osnov)

90. Žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno utvrdilo činjenično stanje izvodeći zaključak iz dokaza da je postojao zajednički plan da se progoni nesrpsko stanovništvo u opštini Bosanski Šamac i da je žalilac u njemu učestvovao.²⁷³ On navodi da je sudija Lindholm u svom protivnom mišljenju iznio drukčiji razuman zaključak koji upućuje na njegovu nevinost.²⁷⁴ Žalilac tvrdi da ga

²⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 50.

²⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 1115.

²⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 997.

²⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 1010. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je žalilac bio svjestan okrutnog i nečovječnog postupanja prema nesrpskim zatočenicima u zatočeničkim objektima u Crkvini, Brčkom i Bijeljini: Prvostepena presuda, par. 1011.

²⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 1021-1022.

²⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 968, 972, 1036-1038.

²⁷¹ Prvostepena presuda, par. 1051.

²⁷² Prvostepena presuda, par. 1058, 1116.

²⁷³ Izmijenjena najava žalbe, par. 5; Žalbeni podnesak, par. 27.

²⁷⁴ Žalbeni podnesak, par. 27, 28.

je “[u] krajnjem slučaju, Pretresno vijeće trebalo osuditi samo za pomaganje i podržavanje.”²⁷⁵ Optužba odgovara da žalilac nije pokazao da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi zaključio da je postojao zajednički plan.²⁷⁶ Ona takođe navodi da zaključak Žalbenog vijeća da je “Optužnica bila manjkava u pogledu navođenja udruženog zločinačkog poduhvata [...] ne bi doveo u pitanje ocjenu [Pretresnog vijeća] da je udruženi zločinački poduhvat postojao i da je [žaliočev] aktivni doprinos bio podrška njegovim učesnicima”.²⁷⁷

91. Žalbeno vijeće ocjenjuje da je, što se tiče žaliočevog prigovora u vezi s ocjenom Pretresnog vijeća da je on učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se progoni nesrpsko stanovništvo opštine Bosanski Šamac, njegov treći žalbeni osnov postao irelevantan zbog činjenice da je Žalbeno vijeće podržalo njegov prvi i drugi žalbeni osnov.

92. Što se tiče ostalih argumenata iznijetih u okviru žaliočevog trećeg žalbenog osnova, u vezi s navodom da ocjena da je postojao zajednički plan ili cilj da se progoni nesrpsko stanovništvo Bosanskog Šamca nije jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza,²⁷⁸ Žalbeno vijeće smatra da, u načelu, poništenje osuđujuće presude izrečene žalioču za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu ne čini nužno neutemeljnom ocjenu Pretresnog vijeća da je takav udruženi zločinački poduhvat postojao. Žalbeno vijeće ima na umu činjenicu da je zaključak Pretresnog vijeća o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata povezan s ocjenom tog Vijeća da je žalilac u njemu učestvovao. Razlog tome je to što se Pretresno vijeće prilikom donošenja zaključka o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata oslonilo na postupke Kriznog štaba i žalioča.²⁷⁹ Žalbeno vijeće će sada razmotriti da li se ta ocjena može uzeti u obzir prilikom utvrđivanja žaliočeve odgovornosti kao pomagača i podržavaoca.²⁸⁰

93. Zaključak o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata u opštini Bosanski Šamac, koji nije bio dio šireg udruženog zločinačkog poduhvata,²⁸¹ Pretresno vijeće je izvelo iz zajedničkog djelovanja njegovih učesnika.²⁸² U vezi s tim, Pretresno vijeće je donijelo nekoliko ocjena o ulozi žalioča i njegovoj interakciji s drugim učenicima udruženog zločinačkog poduhvata u događajima

²⁷⁵ Žalbeni podnesak, par. 35. Vidi i *ibid.*, par. 11, 26 i AT. 77.

²⁷⁶ Podnesak respondenta, par. 3.77.

²⁷⁷ AT. 122.

²⁷⁸ Žalbeni podnesak, par. 27-33.

²⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 984, 987, 991.

²⁸⁰ Žalbeno vijeće uzima k znanju stav optužbe da je “doprinos za koji je Pretresno vijeće ocijenilo da je postojao dovoljan da potkrijepi ocjenu o doprinosu u pomaganju i podržavanju počinilaca udruženog zločinačkog poduhvata u progonu nesrpskog stanovništva Bosanskog Šamca”. AT. 119-120.

²⁸¹ Pretresno vijeće je ocijenilo da udruženi zločinački poduhvat u Bosanskom Šamcu nije potekao od političkog rukovodstva Republike Srpske: Prvostepena presuda, par. 985. Pretresno vijeće se naime uvjerilo da su “na horizontalnom nivou, učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali u skladu sa zajedničkim planom da se ustanove institucije i organi za progon nesrpskih civila u opštini Bosanski Šamac”: Prvostepena presuda, par. 986. S obzirom na nepostojanje bilo kakvih ocjena o tome da je taj udruženi zločinački poduhvat bio dio šireg zločinačkog plana, Žalbeno vijeće smatra da se mora zaključiti da je on bio izolovan.

prije i za vrijeme preuzimanja kontrole nad gradom Bosanskim Šamcem 17. aprila 1992.²⁸³ Pretresno vijeće je ocijenilo da su nakon preuzimanja kontrole nesrbi bili izloženi progonu.²⁸⁴ Za zaključak Pretresnog vijeća o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata čini se da je bilo naročito važno djelovanje Kriznog štaba i žalioca u vezi s tim. Pretresno vijeće je konstatovalo sljedeće:

Jedinstveni cilj da se počine ova djela progona nije se mogao postići bez udruženog djelovanja policije, paravojskih snaga, 17. taktičke grupe JNA i Kriznog štaba, odnosno *nijedan od učesnika nije mogao postići zajednički cilj samostalno*. Zadatak Kriznog štaba bio je da sa civilnom policijom koordinira upravljanje nad opštinom. Krizni štab je tokom čitavog svog mandata sprovodio naređenja i odluke koje su bile u funkciji sistema progona nesrpskog stanovništva²⁸⁵

Kao predsjednik Kriznog štaba, Blagoje Simić je zauzimao mjesto na vrhu piramide udruženog zločinačkog poduhvata na opštinskom nivou. Blagoje Simić je znao da su *njegova uloga i autoritet od suštinskog značaja za postizanje zajedničkog cilja progona*. [...] To znači da su odluke i naređenja Kriznog štaba uspostavljala pravni, politički i društveni okvir u kojem su djelovali i zahvaljujući kojem su profitirali drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata.²⁸⁶

94. Iz gorenavedenog slijedi da se ocjena Pretresnog vijeća o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata zasnivala na njegovoj ocjeni da je žalilac kao predsjednik Kriznog štaba u njemu učestvovao. Prema tome, bilo bi nedosljedno smatrati da žalilac ne može biti proglašen odgovornim kao učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, a istovremeno udruženi zločinački poduhvat – čije postojanje je zavisilo o njegovom učestvovanju – uzeti u obzir kao osnovu njegove odgovornosti kao pomagača i podržavaoca.

95. Zbog toga Žalbeno vijeće prilikom utvrđivanja da li ocjene Pretresnog vijeća potkrepljuju odgovornost žalioca kao pomagača i podržavaoca neće uzeti u obzir zaključak Pretresnog vijeća da je u Bosanskom Šamcu postojao udruženi zločinački poduhvat sa zajedničkim ciljem progona nesrba²⁸⁷. Žaliočev treći žalbeni osnov je zbog toga irelevantan u mjeri u kojoj se u njemu navodi da “nije bilo dokaza iz kojih bi razuman presuditelj o činjenicama zaključio da je postojao zajednički plan ili cilj da se progoni nesrpsko stanovništvo Bosanskog Šamca”²⁸⁸.

²⁸² Prvostepena presuda, par. 987.

²⁸³ Pretresno vijeće je konstatovalo da je 12. aprila održan sastanak u Donjem Žabaru kojem su prisustvovali žalilac, Stevan Nikolić, Stevan Todorović, Mićo Ivanović, Simo Jovanović, “Crni” i “Debeli”, i na kojem se raspravljalo o dolasku paravojskih snaga: Prvostepena presuda, par. 988. Pored žalioca, i za Stevana Todorovića, “Debelog” i “Crnog” ocijenjeno je da su bili učesnici udruženog zločinačkog poduhvata: Prvostepena presuda, par. 984. Nadalje, na sastanku Skupštine opštine 15. aprila 1992., žalilac je obavijestio prisutne da mu je potpukovnik Stevan Nikolić saopštio da će spriječiti predstojeći napad hrvatskih i muslimanskih snaga iz Hrvatske i lokalnih hrvatskih i muslimanskih jedinica iz Bosanskog Šamca: Prvostepena presuda, par. 989. Potom je, ujutro na dan preuzimanja kontrole, žalilac telefonirao potpukovniku Stevanu Nikoliću da ga obavijesti da je formiran Krizni štab i da su zauzeti najvažniji objekti u gradu s ciljem preuzimanja vlasti. Nakon tog telefonskog razgovora, potpukovnik Stevan Nikolić je u 06:00 sati izdao naređenje 4. odredu da bude u stanju borbene gotovosti i da se angažuje na sakupljanju oružja: Prvostepena presuda, par. 990.

²⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 991.

²⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 991 (ovdje naglašeno).

²⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 992 (ovdje naglašeno).

²⁸⁷ Vidi Prvostepena presuda, par. 984, 987.

²⁸⁸ Žalbeni podnesak, par. 27. Vidi i par. 28-33.

96. Iz tih razloga, žaliočev treći žalbeni osnov se u cijelosti odbija. Međutim, Žalbeno vijeće napominje da se ocjene Pretresnog vijeća o činjeničnom stanju, koje su poslužile kao osnov za utvrđivanje postojanja udruženog zločinačkog poduhvata, mogu uzeti u obzir prilikom utvrđivanja žaliočeve odgovornosti kao pomagača i podržavaoca.

(b) Žaliočeva aktivna uloga u krivičnim djelima (peti žalbeni osnov)

97. U okviru svog petog žalbenog osnova žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno utvrdilo činjenično stanje kad ga je proglasilo odgovornim za djela drugih, kao i za njegov navodni propust da spriječi ili kazni za djela drugih, uprkos svojim vlastitim ocjenama koje upućuju na suprotno i “ogromnoj prevagi dokaza.”²⁸⁹ Upućujući na svoje argumente u okviru trećeg i četvrtog žalbenog osnova, žalilac tvrdi da dokazi uopšte ne pokazuju da je on imao aktivnu ulogu u krivičnim djelima počinjenim u opštini Bosanski Šamac.²⁹⁰

98. U okviru trećeg, četvrtog i petog žalbenog osnova, žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad ga je proglasilo krivično odgovornim za djela drugih, kao i za propust da spriječi ili kazni za djela drugih.²⁹¹ S obzirom na to da u svom petom žalbenom osnovu žalilac naprosto “ponavlja činjenice i argumente koji potkrepljuju treći i četvrti žalbeni osnov”²⁹² i da su žaliočev treći i četvrti žalbeni osnov odbijeni, Žalbeno vijeće ocjenjuje da je žaliočev peti žalbeni osnov neutemeljen. Zbog toga se peti žalbeni osnov odbacuje.

(c) Žaliočeva diskriminatorna namjera (šesti žalbeni osnov)

99. Žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava i pri utvrđivanju činjeničnog stanja kad je ocijenilo, na osnovu dokaza i vlastitih činjeničnih ocjena, koje to ne pokazuju, da je on imao diskriminatornu namjeru koja se zahtijeva za djela u osnovi progona.²⁹³ Upućujući na ocjene Pretresnog vijeća o njegovim postupcima u cilju obezbjeđivanja zaštite i dobrobiti svih civila iz opštine Bosanski Šamac bez obzira na nacionalnu pripadnost, on tvrdi da ocjena da je posjedovao namjeru da vrši diskriminaciju nad nesrpskim stanovništvom opštine Bosanski Šamac nije bila jedini razuman zaključak koji se mogao izvesti iz dokaza.²⁹⁴

²⁸⁹ Izmijenjena najava žalbe, par. 7.

²⁹⁰ Žalbeni podnesak, par. 57.

²⁹¹ Izmijenjena najava žalbe, par. 5-7.

²⁹² Žalbeni podnesak, par. 57.

²⁹³ Izmijenjena najava žalbe, par. 8; Žalbeni podnesak, par. 58.

²⁹⁴ Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64. Vidi i *ibid.*, par. 28 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458).

100. Optužba odgovara da je žalilac propustio da pomene sve dokaze koji jasno upućuju na to da je on imao diskriminatornu namjeru.²⁹⁵ Ona nadalje tvrdi da više ocjena Pretresnog vijeća koje žalilac pominje nisu “nedvojbeni dokaz nediskriminatornog pristupa” žalioca.²⁹⁶ I konačno, ona iznosi argument da dobronamjerni postupci nediskriminatorne prirode ne isključuju mogućnost da je žalilac imao diskriminatornu namjeru u pogledu svojih drugih postupaka.²⁹⁷ Žalilac odgovara da se relevantni kriterijum sastoji u tome da se utvrdi da li dokazi isključuju svaku razumnu mogućnost da je on postupao sa stanjem svijesti koje karakteriše nevinost.²⁹⁸

101. Žalbeno vijeće napominje da pomagač i podržavalac u krivičnom djelu progona ne mora dijeliti diskriminatornu namjeru počinioca.²⁹⁹ Iako Žalbeno vijeće ne isključuje mogućnost da ocjene Pretresnog vijeća o tome da li je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počinilaca mogu biti relevantne za ocjenu njegove *mens rea* za pomaganje i podržavanje, ono konstatuje da u ovom predmetu one to nisu. Iz razloga navedenih niže u tekstu, Žalbeno vijeće ocjenjuje da su ocjene Pretresnog vijeća, gdje je to relevantno, dovoljne da se utvrdi žaliočeva *mens rea*, bez obzira na to da li je on dijelio diskriminatornu namjeru pomagača.³⁰⁰ Zbog toga, Žalbeno vijeće odbacuje žaliočev šesti žalbeni osnov.

(d) Položaj žalioca kao osnov za osudu (sedmi žalbeni osnov)

102. Žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava i utvrđivanju činjeničnog stanja kad ga je osudilo na osnovu njegovog položaja kao najvišeg civilnog funkcionera opštine Bosanski Šamac, uprkos vlastitim ocjenama da on nije imao moć da kontroliše one koji su počinili krivična djela. Prema mišljenju žalioca, taj zaključak je u suprotnosti sa članom 7(1) Statuta, te se radi o ocjeni koju na osnovu izvedenih dokaza ne bi donio nijedan razuman presuditelj o činjenicama.³⁰¹ Greška u primjeni prava, tvrdi žalilac, jeste u tome što je “prema međunarodnom pravu, za vrijeme rata ili oružanog sukoba, za održavanje reda i mira, uključujući i sprečavanje kršenja Ženevskih konvencija i međunarodnog krivičnog prava odgovoran vojni komandant dotične regije, a ne civilni političari”.³⁰² On u vezi s tim tvrdi da je Pretresno vijeće ocijenilo kako on nije spriječio počinjenje krivičnih djela od strane pripadnika policije, vojske i paravojnih jedinica, uprkos činjenici da on nije imao stvarnu vlast nad tim počinioćima.³⁰³ Što se tiče navodno pogrešno

²⁹⁵ Podnesak respondenta, par. 5.2-5.6.

²⁹⁶ Podnesak respondenta, par. 5.7-5.13.

²⁹⁷ Podnesak respondenta, par. 5.15.

²⁹⁸ Replika na podnesak respondenta, par. 42.

²⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 52; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162.

³⁰⁰ Vidi par. 117, 135-137, 156-158, 186-187 *infra*.

³⁰¹ Izmijenjena najava žalbe, par. 9.

³⁰² Žalbeni podnesak, par. 66. Vidi i *ibid.*, par. 67-68.

³⁰³ Žalbeni podnesak, par. 66.

utvrđenih činjenica, žalilac upućuje na argumente koje je iznio u okviru svog trećeg i četvrtog žalbenog osnova u prilog tvrdnji da dokazi nisu pokazali da je imao ikakvu aktivnu ulogu u krivičnim djelima počinjenim u opštini Bosanski Šamac.³⁰⁴

103. S obzirom na to da je osuđujuća presuda izrečena žalioцу poništena, nije potrebno da Žalbeno vijeće razmatra da li je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo kad ga je osudilo na osnovu njegovog položaja, kako to tvrdi žalilac. Nadalje, u svrhu razmatranja odgovornosti žalioца kao pomagača i podržavaoca nije potrebno u formalnopravnom smislu utvrditi da li je on imao ikakvu moć da kontroliše one koji su počinili krivična djela. Što se tiče tvrdnje o pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju, Žalbeno vijeće primjećuje se ona temelji na argumentima iznesenim u žaliočevom trećem i četvrtom žalbenom osnovu, koji su ranije odbačeni.

104. Iz tih razloga, Žalbeno vijeće odbacuje žaliočev sedmi žalbeni osnov kao irelevantan.

105. Žalbeno vijeće će sada razmotriti da li ocjene Pretresnog vijeća potkrepljuju žaliočevu odgovornost kao pomagača i podržavaoca na osnovu člana 7(1) Statuta za progon po tački 1 Optužnice.

2. Protivpravna hapšenja i zatočenje

(a) Ocjene Pretresnog vijeća

106. Pretresno vijeće je ocijenilo da su nasilno preuzimanje kontrole nad Bosanskim Šamcem 17. aprila 1992. pratila djela sistematskog progona nesrpskih civila, uključujući, *inter alia*, proizvoljno hapšenje i protivpravno zatočenje nesrpskih civila u raznim objektima u Bosanskom Šamcu, Zasavici i Crkvini.³⁰⁵ Pretresno vijeće je konstatovalo da su policija, paravojne jedinice, Krizni štab i JNA djelovali zajedno na održavanju sistema hapšenja i zatočenja.³⁰⁶

107. Pretresno vijeće je takođe ocijenilo da je žalilac, kao predsjednik Opštinskog odbora SDS-a i Kriznog štaba, bio najviši civilni funkcioner u opštini Bosanski Šamac.³⁰⁷ On je nadzirao ostvarivanje ključnih ciljeva Kriznog štaba, uključujući konsolidaciju srpskih institucija i koordinaciju djelovanja organa vlasti u Bosanskom Šamcu.³⁰⁸ Pretresno vijeće je zaključilo da je

³⁰⁴ Žalbeni podnesak, par. 70.

³⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 654, 661, 979.

³⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 996.

³⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 994.

³⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 994.

on, mada nije imao vlast nad policijom, zahvaljujući svom položaju predsjednika Kriznog štaba imao veliki uticaj i kontrolu, kao i da je bio u poziciji da izrazi uvjerljiva mišljenja.³⁰⁹

108. Pretresno vijeće je ocijenilo da je žalilac bio informisan i svjestan toga da se u opštini Bosanski Šamac vrše hapšenja i zatočenja.³¹⁰ Ono je ocijenilo da činjenica da su se Simo Zarić i potpukovnik Stevan Nikolić obratili žalioocu u vezi oslobađanjem nekih zatočenika pokazuje da je on imao znatan uticaj u pogledu hapšenja i zatočenja.³¹¹ Simo Zarić je u vezi s tim izjavio da nije mogao osloboditi Sulejmana Tihića bez žaliočevog odobrenja.³¹² Osim toga, Pretresno vijeće je zauzelo stav da je Krizni štab bio odgovoran da osigura bezbjednost stanovništva opštine Bosanski Šamac³¹³ i ocijenilo da je žalilac, kao predsjednik Kriznog štaba, bio obavezan da primijeni sve moguće mjere da spriječi progon građana nesrba.³¹⁴ Takođe, svjedoci su pred Pretresnim vijećem izjavili da su zatočeničke centre mogle osnivati samo srpske vlasti u saradnji sa Stevanom Todorovićem.³¹⁵

109. Pretresno vijeće je ocijenilo da su žaliočeva pritužba Ministarstvu unutrašnjih poslova da Stevan Todorović ne zavređuje da bude na svom položaju i njegov pismeni zahtjev Ministarstvu odbrane da se sudije demobilizuju i da se osnuju sudovi nedovoljne mjere za nekoga na njegovom položaju.³¹⁶ Naprotiv, Pretresno vijeće je ocijenilo da žalilac na tom položaju nije preduzeo nikakve značajnije mjere da spriječi stalna hapšenja i zatočenja.³¹⁷ Pretresno vijeće je, na primjer, konstatovalo da se on mogao obratiti predsjedniku vlade Republike Srpske i obavijestiti ga da nije u stanju da obezbijedi sigurnost svih građana ili je, u krajnjem slučaju, mogao dati ostavku.³¹⁸ Umjesto toga, on je, kao osoba na ključnom položaju u Opštini, prihvatio da se nastave hapšenja i zatočenja nesrpskih civila. Pretresno vijeće je konstatovalo da je jedini razuman zaključak koji se mogao donijeti iz pomenutih ocjena taj da je on to činio sa diskriminatornom namjerom.³¹⁹

³⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 994, 995.

³¹⁰ Prvostepena presuda, par. 994-996. U vezi s tim Pretresno vijeće je uputilo na žaliočevo svjedočenje o tome da je, na sastancima Kriznog štaba, načelnik policije Stevan Todorović podnosio izvještaje o situaciji u vezi s hapšenjima i zatočenjem u Bosanskom Šamcu: Prvostepena presuda, par. 994 (gdje se citira Blagoje Simić, T. 12571). Takođe je uputilo na dokazni predmet P127, Izvještaj komande 2. posavske pješadijske brigade od 1. decembra 1992., koji je objelodanjen optuženom i o kojem se raspravljalo na sastanku u Pelagićevu kojem je on prisustvovao. U tom izvještaju stoji da "dolazi do masovnog hapšenja i izolacije lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti, bez ikakvih kriterija": Prvostepena presuda, par. 995 (gdje se citira dokazni predmet P127; Simo Zarić, T. 19561, 19564). Pretresno vijeće se uvjerilo da je žalilac bio obaviješten o stalnim hapšenjima i zatočenju nesrba tokom sukoba: Prvostepena presuda, par. 995.

³¹¹ Prvostepena presuda, par. 995 (gdje se citira Sulejman Tihić, T. 1408; Simo Zarić, T. 18773-18774).

³¹² Prvostepena presuda, par. 1006.

³¹³ Prvostepena presuda, par. 994 (gdje se citira dokazni predmet P128, par. 3), 1004 (gdje se citira Božo Ninković, T. 13578-13581). Vidi i *ibid.*, par. 390.

³¹⁴ Prvostepena presuda, par. 994.

³¹⁵ Prvostepena presuda, par. 604 (gdje se citira Vladimir Šarkanović, T. 16592).

³¹⁶ Prvostepena presuda, par. 994.

³¹⁷ Prvostepena presuda, par. 994.

³¹⁸ Prvostepena presuda, par. 994, 996.

³¹⁹ Prvostepena presuda, par. 997.

(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (osmi žalbeni osnov)

110. Žalilac tvrdi da je “Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo i pogrešno utvrdilo činjenice kad je ocijenilo da je [on] kriv za progon počinjen putem protivpravnih hapšenja i zatočenja; [žalilac] je osuđen na osnovu pogrešnih zaključaka, njegove navodne odgovornosti za djela drugih i navodnog propusta da spriječi ili kazni za djela drugih.”³²⁰ Žalilac tvrdi da “ako se ocjene [Pretresnog vijeća] prihvate kakve jesu, one ne ukazuju na dovoljnu dokaznu osnovu koja bi [njega] na bilo koji način povezala s tim djelima.”³²¹ On tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo isključivo na njegov status predsjednika Kriznog štaba i njegov navodni propust da spriječi počinjenje krivičnih djela od strane onih nad kojima nije imao vlast. Po žaliočevom mišljenju, uspostavljanje veze između njega i djela u osnovi nije jedini mogući razuman zaključak.³²²

111. U pogledu zaključka Pretresnog vijeća da je “prihvatio” hapšenja i zatočenja, žalilac tvrdi da to nije potkrijepljeno dokazima i da ne slijedi iz činjenica koje je utvrdilo Pretresno vijeće. S obzirom na to da su hapšenja i zatočenja bila u nadležnosti načelnika policije i da on nije imao vlast nad policijom, on tvrdi da se radi o zaključku koji je neopravdano donesen na osnovu njegovog navodnog nečinjenja.³²³ On nadalje tvrdi da dokazi nisu pokazali ni njegovo učestvovanje niti diskriminatornu namjeru.³²⁴

112. Što se tiče napomene Pretresnog vijeća da je on mogao dati ostavku na položaj predsjednika Kriznog štaba, žalilac tvrdi da je, s obzirom na ocjene Pretresnog vijeća u vezi s njegovim naporima da promoviše bezbjednost i dobrobit stanovnika Bosanskog Šamca, njegova ostavka mogla samo pogoršati situaciju.³²⁵ On osporava tvrdnju optužbe da se mogao obratiti za pomoć predsjedniku vlade Republike Srpske podsjećajući na to da je i sam predsjednik Vlade, prema činjeničnim osnovama za tezu optužbe, bio pripadnik zločinačke organizacije posvećene stvaranju Velike Srbije.³²⁶ Štoviše, žalilac tvrdi da bi, u svjetlu pritiska koji su vršili Stevan Todorović i drugi, kao što je “Lugar”, i mogućnosti da izvrše djela odmazde protiv žalioca, bilo pravednije da mu je Pretresno vijeće odalo priznanje za to što je svoj posao vršio u teškim okolnostima.³²⁷

³²⁰ Izmijenjena najava žalbe, par. 10.

³²¹ Žalbeni podnesak, par. 71.

³²² Žalbeni podnesak, par. 71. Vidi i *ibid.*, par. 72.

³²³ Žalbeni podnesak, par. 72.

³²⁴ Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64, 72.

³²⁵ Žalbeni podnesak, par. 73. Vidi i AT. 75.

³²⁶ AT. 136.

³²⁷ Žalbeni podnesak, par. 73, gdje se upućuje na Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma, par. 37.

113. Optužba odgovara da žalilac ignoriše ocjene Pretresnog vijeća da je on kao najviši civilni funkcioner u Bosanskom Šamcu “imao veliki uticaj i kontrolu”³²⁸ i da je mogao upotrijebiti svoj uticaj i kontrolu da djeluje na proces stalnih hapšenja i zatočenja time što bi se obratio predsjedniku Vlade Republike Srpske, a on to nije učinio.³²⁹ Prema mišljenju optužbe, Pretresno vijeće je naprosto ocijenilo da “uloga žalioaca nije bila da određuje ko će biti uhapšen, a ne da on nije imao vlasti ili snažnog uticaja nad hapšenjima pojedinaca.”³³⁰ Optužba nadalje tvrdi da žalilac nije iznio argumente u vezi sa sljedećim ocjenama Pretresnog vijeća: (1) Krizni štab je bio odgovoran za osiguravanje bezbjednosti stanovništva; (2) žalilac je bio umiješan u hapšenja i zatočenja i znao za njih; i (3) Krizni štab, vojska i policija radili su zajedno na održavanju sistema hapšenja i zatočenja.³³¹ Optužba tvrdi da te ocjene idu u prilog zaključku Pretresnog vijeća da je žalilac prihvatio stalna hapšenja i zatočenja nesrpskih civila i da je imao diskriminatornu namjeru.³³² Konačno, optužba tvrdi da je Pretresno vijeće iznijelo mogućnost žaliočeve ostavke u okviru diskusije o mogućnostima izbora koje su bile na raspolaganju žalioacu. Budući da je Pretresno vijeće ocijenilo da su Krizni štab, policija, paravojne snage i vojska radili zajedno na održavanju sistema hapšenja i zatočenja, to što je žalilac nastavio da radi kao predsjednik Kriznog štaba, tvrdi optužba, podržavalo je taj sistem.³³³ Žalilac nije odgovorio na te argumente.³³⁴

(c) Diskusija

(i) Actus reus

114. Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije uspio pokazati kako nijedan razuman sud ne bi ocijenio da je jedini mogući razuman zaključak na osnovu dokaza taj da je on bio “povezan” s protipravnim hapšenjima i zatočenjima pojedinaca. Ocjene Pretresnog vijeća da su “[p]olicija, paravojska, Krizni štab i JNA radili [...] zajedno na održavanju sistema hapšenja i zatočavanja”, da je žalilac bio predsjednik Kriznog štaba, te da je bio obaviješten i da je imao snažan uticaj na protivpravna hapšenja i zatočenja³³⁵ svode se na ocjenu da je on pružio pozitivnu podršku tim djelima. To nije u protivrječju sa činjenicom da je za odlučivanje o oslobađanju zatočenika bio

³²⁸ Podnesak respondenta, par. 7.5, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 994.

³²⁹ Podnesak respondenta, par. 7.5, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 994. Vidi i *ibid.*, par. 7.6-7.9.

³³⁰ Podnesak respondenta, par. 7.10, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 995.

³³¹ Podnesak respondenta, par. 7.10, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 994, 995, 996.

³³² Podnesak respondenta, par. 7.10, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 997. Vidi i *ibid.*, par. 7.11.

³³³ Podnesak respondenta, par. 7.12, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 994.

³³⁴ Replika na podnesak respondenta, par. 43.

³³⁵ Prvostepena presuda, par. 994-996. Mada žalilac, u okviru svog trećeg i osmog žalbenog osnova, osporava zaključke koje je Pretresno vijeće izvelo iz tih ocjena, on ne osporava ocjene kao takve: vidi Žalbeni podnesak, par. 32-34, 72.

zadužen načelnik policije i da žalilac nije imao vlasti nad policijom.³³⁶ Nadalje, u svjetlu tih ocjena, jasno je da je žalilac prihvatio protivpravna hapšenja i zatočenja pojedinaca.

115. Što se tiče mogućnosti da optuženi podnese ostavku i pitanja da li se on mogao obratiti predsjedniku Vlade Republike Srpske, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće iznijelo te mogućnosti u okviru diskusije o mogućnostima izbora koje je on imao na raspolaganju i smatra da, u svakom slučaju, ta pitanja ne utiču na činjenicu da je on pružio podršku protivpravnim hapšenjima i zatočenjima.

116. Žalbeno vijeće ocjenjuje da se razuman presuditelj o činjenicama mogao van razumne sumnje uvjeriti da činjenica da je žalilac, kao predsjednik Kriznog štaba, radio zajedno s policijom, paravojsnim snagama i JNA na održavanju sistema hapšenja i zatočenja i da je imao značajan uticaj na protivpravna hapšenja i zatočenja pokazuje da je žalilac pružio znatnu podršku počinjenju tih djela u osnovi progona. Ovaj zaključak potkrepljuje činjenica da žalilac nije poštovao svoju obavezu da, kao predsjednik Kriznog štaba, osigura bezbjednost stanovnika opštine Bosanski Šamac, koju dužnost, samu po sebi, žalilac ne osporava.³³⁷

(ii) *Mens rea*

117. Nesporno je da je žalilac bio obaviješten i svjestan toga da se u opštini Bosanski Šamac vrše hapšenja i zatočenja nesrpskih civila.³³⁸ Mada Pretresno vijeće nije izričito ocijenilo da je žalilac bio svjestan diskriminatorne namjere počinilaca, ono je iz ocjena vezanih za protivpravna hapšenja i zatočenja izvelo zaključak da je on dijelio njihovu diskriminatornu namjeru u pogledu hapšenja i zatočenja nesrpskih civila. Pretresno vijeće je konstatovalo da žalilac, koji je zauzimao ključni položaj u opštini, nije mogao prihvatiti stalna hapšenja i zatočenje nesrpskih civila bez posjedovanja diskriminatorne namjere.³³⁹ On je, štaviše, bio u poziciji da u velikoj mjeri utiče na hapšenja i zatočenja, i dao je znatnu podršku tim djelima.³⁴⁰ Žalbeno vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih okolnosti taj da je žalilac bio svjestan diskriminatornog konteksta u kojem su se odvijala protivpravna hapšenja i zatočenja i da je znao da njegova podrška ima znatan uticaj na počinjenje tih djela.

³³⁶ Prvostepena presuda, par. 994, 995.

³³⁷ U okviru četvrtog žalbenog osnova žalilac tvrdi da Pretresno vijeće nije utvrdilo da je on imao "bilo dužnost, bilo mogućnost da djeluje": Žalbeni podnesak, par. 44. Ta tvrdnja je, međutim, iznesena u vezi s njegovim argumentom da je Pretresno vijeće osudu koju mu je izreklo nedopustivo utemeljilo na propustima, a taj argument je postao irelevantan kad je poništena ta osuđujuća presuda Pretresnog vijeća. Nadalje, čini se da žalilac ne osporava ocjenu Pretresnog vijeća u vezi s njegovom odgovornošću da osigura bezbjednost stanovništva (Prvostepena presuda, par. 994). Njegov četvrti i osmi žalbeni osnov temelje se na prihvatanju činjeničnih ocjena Pretresnog vijeća onakvih kakve jesu: Žalbeni podnesak, par. 41, 71.

³³⁸ Prvostepena presuda, par. 994, 995.

³³⁹ Prvostepena presuda, par. 997.

³⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 994-996. Vidi par. 108 gore i fusnote 310 i 311.

(iii) Zaključak

118. Žalbeno vijeće u cijelosti odbacuje žaliočev osmi žalbeni osnov i ocjenjuje da je žalilac odgovoran kao pomagač i podržavalac progona na osnovu protivpravnih hapšenja i zatočenja nerspskih civila.

3. Okrutno i nečovječno postupanje (premlaćivanje, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima)

(a) Ocjene Pretresnog vijeća

119. Pretresno vijeće je ocijenilo da je veliki broj nerspskih civila danonoćno premlaćivan na diksriminatornoj osnovi u zatočeničkim centrima u Bosanskom Šamcu, Crkvini, Brčkom i Bijeljini od strane pripadnika paravojsnih snaga iz Srbije, lokalnih policajaca i nekoliko pripadnika JNA.³⁴¹

120. Pretresno vijeće je nadalje ocijenilo da su zatočenici bili podvrgavani mučenju. Ono je konstatovalo da su zbog djela seksualnog zlostavljanja, čupanja zuba i prijetnji pogubljenjem zatočenici trpjeli tešku fizičku i duševnu bol i patnju, kao i da su ta djela činjena kako bi se nad žrtvama vršila diskriminacija na nacionalnoj osnovi.³⁴²

121. Konačno, Pretresno vijeće je ocijenilo da su zatočenici u zatočeničkim centrima u Bosanskom Šamcu bili zatočeni u nehumanim uslovima. Zatočenici su bili ponižavani i degradirani, te nisu imali dovoljno prostora, hrane niti vode. Osim toga, boravili su u nehigijenskim uslovima i nisu imali primjerenu medicinsku njegu. Zatočenici su bili izloženi takvim uslovima jer nisu bili srpske nacionalnosti.³⁴³

122. Pretresno vijeće je ocijenilo da su odgovornosti Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i Skupštine opštine, kojima je svima, u slijedu, predsjedavao žalilac, obuhvatale zaštitu zdravlja, bezbjednost i dobrobiti nerspskih građana koji su bili zatočeni u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu.³⁴⁴ Prema tome, mada je za zatočeničke centre prvenstveno bila odgovorna policija, žalilac je kao predsjednik Kriznog štaba i organa koji su ga kasnije zamijenili imao obavezu da obezbijedi primjerene zatočeničke objekte kako bi spriječio da se prema nerspskim građanima postupa okrutno i nehumano.³⁴⁵ Pretresno vijeće je ocijenilo da je umiješanost žalioca u

³⁴¹ Prvostepena presuda, par. 770-771.

³⁴² Prvostepena presuda, par. 772.

³⁴³ Prvostepena presuda, par. 773.

³⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 1004-1006.

³⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 1004, 1006.

pitanja vezana za zatočeničke centre dodatno potkrijepljena činjenicom da je Simo Zarić izjavio kako nije mogao osloboditi Sulejmana Tihića bez žaliočevog odobrenja.³⁴⁶

123. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je žalilac “preduzeo dovoljne mjere da se spriječe progoni nesrpskih civila.”³⁴⁷ Pretresno vijeće je bilo mišljenja da je on, mada nije bio direktno odgovoran za policiju i vojsku, “kao najviši civilni funkcioner u opštini Bosanski Šamac, imao priliku i odgovornost da preduzme mjere za zaštitu nesrpskog civilnog stanovništva.”³⁴⁸ Pretresno vijeće je nadalje zaključilo da su, budući da je žalilac uložio veliki napor da pribavi lijekove i sanitetski materijal za opštinu, zatočeniци bili smišljeno lišeni adekvatne medicinske njege. To je, po mišljenju Pretresnog vijeća, doprinijelo neprihvatljivim uslovima koji su smišljeno kreirani kako bi se nesrpski zatočeniци prisilili da napuste opštinu.³⁴⁹ Pretresno vijeće je prihvatilo svjedočenje dr Ozrena Stanimirovića da je on bio u mogućnosti da prebaci u bolnicu one zatočeničke kojima je bilo potrebno bolničko liječenje, ali da mu niko nije proslijedio takve slučajeve.³⁵⁰ Pretresno vijeće je zaključilo da, “time što nije preduzeo dovoljne mjere da se izbjegne okrutno i nečovječno postupanje sa nesrpskim zatvorenicima u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu, [žalilac] nije postupao u skladu sa svojom dužnošću.”³⁵¹

124. Mada se nije uvjerilo da je žalilac ikad posjetio zatočeničke objekte, Pretresno vijeće je bilo mišljenja da ga je Stevan Todorović, načelnik policije, u prvim danima nakon preuzimanja kontrole obavještavao o zatočenicima koji su bili premlaćivani i zlostavljani u SUP-u, da je Bosanski Šamac mali grad, da je zlostavljanje zatočenika bilo velikih razmjera i da je trajalo nekoliko mjeseci, da su iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu dopirali krici i jauci zatočenika i srpske nacionalističke pjesme koje su ih tjerali da pjevaju.³⁵² Pretresno vijeće se uvjerilo da je žalilac znao za okrutno i nečovječno postupanje prema nesrpskim zarobljenicima u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu, uključujući i premlaćivanje, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima.³⁵³

125. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da je žalilac ne samo bio svjestan diskriminatorne namjere počinitelaca premlaćivanja, mučenja i zatočenja u nehumanim uslovima, nego i da je dijelio takvu diskriminatornu namjeru.³⁵⁴ U tom kontekstu, Pretresno vijeće je razmotrilo svjedočenja Sulejmana Tihića i Izeta Izetbegovića u vezi s izjavama koje je žalilac dao na sastanku u zgradi

³⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 1006.

³⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 1005.

³⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 1005.

³⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 1007.

³⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 1007 (gdje se citira dr Ozren Stanimirović, T. 13904-13905).

³⁵¹ Prvostepena presuda, par. 1007.

³⁵² Prvostepena presuda, par. 1008.

³⁵³ Prvostepena presuda, par. 1008.

³⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 1009.

Skupštine opštine Bosanski Šamac. Sulejman Tihic je izjavio da je žalilac govorio o podjeli opština na nacionalnoj osnovi i da je rekao sljedeće: “Ako ne odlučite, Srbi će znati šta će preduzeti”.³⁵⁵ Izet Izetbegović je izjavio kako je žalilac na tom istom sastanku rekao da će, ako nesrpsko stanovništvo ne pristane na reorganizaciju opština, “Srbi upotrijebiti silu”.³⁵⁶ Pretresno vijeće je bilo mišljenja da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih dokaza i iz činjenice da je žalilac u relevantnom razdoblju bio i ostao najviši civilni funkcioner taj da je on dijelio diskriminatornu namjeru da se progoni nesrpsko stanovništvo opštine Bosanski Šamac putem okrutnog i nečovječnog postupanja, uključujući i premlaćivanja, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima.³⁵⁷

(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (deveti, deseti i dvanaesti žalbeni osnov)

126. U okviru svog devetog, desetog i dvanaestog žalbenog osnova, žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo i pogrešno utvrdilo činjenice kad ga je proglasilo krivim za okrutno i nečovječno postupanje u vidu premlaćivanja (deveti žalbeni osnov), mučenja (deseti žalbeni osnov) i zatvaranja u nehumanim uslovima (dvanaesti žalbeni osnov). On tvrdi da je “osuđen na osnovu pogrešnih zaključaka, svoje navodne odgovornosti za djela drugih i svog navodnog propusta da spriječi i kazni za djela drugih.”³⁵⁸

127. U prilog svakom od tih žalbenih osnova, žalilac tvrdi da, “[a]ko se ocjene [Pretresnog vijeća] prihvate kakve jesu, one ne ukazuju na dovoljnu dokaznu osnovu koja bi [njega] na bilo koji način povezala s tim djelima.”³⁵⁹ On tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo samo na njegov položaj predsjednika Kriznog štaba i njegov navodni propust da spriječi osobe nad kojima nije imao vlast da počinu zločine. Po mišljenju žalioaca, uspostavljanje veze između njega i djela u osnovi nije jedini mogući razuman zaključak.³⁶⁰

128. U vezi sa zaključkom Pretresnog vijeća da je zatočenicima smišljeno bila uskraćena medicinska njega, žalilac tvrdi da je to “potpuni *non-sequitur*”.³⁶¹ On takođe osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na izjave koje je on dao na sastanku u zgradi Skupštine opštine Bosanski Šamac, kako su ih prenijeli Sulejman Tihic i Izet Izetbegović. Te izjave, tvrdi on, odnose se na razdoblje prije preuzimanja kontrole u Bosanskom Šamcu i relevantne su za samo preuzimanje kontrole, za koje je Pretresno vijeće ocijenilo da nije bilo protivpravno i da nije činilo progon. Osim

³⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 1009. Vidi i *ibid.*, par. 912 (gdje se citira Sulejman Tihic, T. 1346-1347).

³⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 1009. Vidi i *ibid.*, par. 913 (gdje se citira Izet Izetbegović, T. 2244-2245).

³⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 1010.

³⁵⁸ Izmijenjena najava žalbe, par. 11, 12, 14.

³⁵⁹ Žalbeni podnesak, par. 71.

³⁶⁰ Žalbeni podnesak, par. 71.

toga, on tvrdi da ocjene da je on morao znati za zlostavljanje nesrpskih zatočenika zato što je Bosanski Šamac mali grad i zato što su iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu dopirali krici i jauci zatočenika, kao i srpske nacionalističke pjesme koje su ih tjerali da pjevaju, “nisu ništa drugo do puka spekulacija i nagađanje.”³⁶² On tvrdi da su ti zaključci, čak i da jesu opravdani, mogli samo potvrditi da je on znao da se nešto dešavalo, a ne i njegovu diskriminatornu namjeru.³⁶³ Osim toga, u prilog svom prigovoru na ocjenu Pretresnog vijeća u vezi sa zatvaranjem u nehumanim uslovima, žalilac upućuje na argumente koje je iznio u okviru svog osmog žalbenog osnova.³⁶⁴

129. Optužba tvrdi da je ocjena Pretresnog vijeća da je zatočenicima smišljeno uskraćivana medicinska njega utemeljena na dokazima.³⁶⁵ Optužba tvrdi da su dokazi o žaliočevim naporima da obezbijedi medicinsku njegu u opštini Bosanski Šamac u suprotnosti sa dokazima o nepostojanju lijekova u zatvorima.³⁶⁶ Po mišljenju optužbe, s obzirom na režim zlostavljanja u zatvorima, morala je postojati potreba za lijekovima i to što nije bilo lijekova moglo je biti samo rezultat plana.³⁶⁷ Što se tiče žaliočevih izjava u zgradi Skupštine opštine, optužba tvrdi da su Sulejman Tihić i Izet Izetbegović jasno prenijeli žaliočevo insistiranje na nacionalnoj podjeli potkrijepljeno prijetnjom upotrebe sile.³⁶⁸ Budući da je žalilac imao najviši položaj u civilnoj vlasti Opštine tokom čitavog razdoblja na koje se odnosi Optužnica, da je znao za okrutno i nečovječno postupanje, kao i da su žrtve bili nesrbi, optužba tvrdi da je korištenje ovih izjava iz vremena prije preuzimanja kontrole opravdano.³⁶⁹ U pogledu žaliočeve tvrdnje u vezi sa zaključkom Pretresnog vijeća da je on morao znati za zlostavljanje nesrpskih zatočenika zato što je Bosanski Šamac mali grad i zato što su se krici i jauci zatvorenika u Bosanskom Šamcu i pjevanje srpskih nacionalističkih pjesama na koje su ih tjerali moglo čuti van zatočeničkih objekata, optužba tvrdi da je ona “upravo suprotna dokazima”.³⁷⁰ Konačno, optužba tvrdi da je zaključak Pretresnog vijeća bio u potpunosti opravdan s obzirom na dokaze.³⁷¹ Žalilac na te argumente nije odgovorio.³⁷²

³⁶¹ Žalbeni podnesak, par. 74.

³⁶² Žalbeni podnesak, par. 74.

³⁶³ Žalbeni podnesak, par. 74.

³⁶⁴ Žalbeni podnesak, par. 87.

³⁶⁵ Podnesak respondenta, par. 7.15.

³⁶⁶ Podnesak respondenta, par. 7.15-7.16.

³⁶⁷ Podnesak respondenta, par. 7.16.

³⁶⁸ Podnesak respondenta, par. 7.20.

³⁶⁹ Podnesak respondenta, par. 7.20.

³⁷⁰ Podnesak respondenta, par. 7.21-7.22. Optužba pominje “krajnje notornu činjenicu u Bosanskom Šamcu da je 16 nesrpskih zatočenika zaklano od strane pripadnika paravojnih snaga” i “neosporene dokaze” da je Stevan Todorović ubijao zatočenike i Krizni štab obavijestio o jednom od tih ubistava. Nadalje, ona pominje druga ubistva za koja je znao Krizni štab i dokaze da je žalilac bio prisutan u jednoj tvornici kamo je grupa zatočenika, koji su bili krvavi jer su prethodno zlostavljani, dovedena da jede. Podnesak respondenta, par. 7.22.

³⁷¹ Podnesak respondenta, par. 7.23.

³⁷² Replika na podnesak respondenta, par. 43.

(c) Diskusija(i) Actus reus

130. Žalbeno vijeće konstatuje da je žalilac bio odgovoran za “zdravlje, bezbjednost i dobrobit svih građana tog područja [kojim je upravljao Krizni štab], bez obzira na nacionalnost”³⁷³ i podsjeća da je on pomagao i podržavao protivpravna hapšenja i zatočenja u opštini Bosanski Šamac. Žalbeno vijeće ne isključuje mogućnost da je žaliočev propust da, u skladu sa svojim odgovornostima, preduzme dovoljne mjere da se izbjegne okrutno i nečovječno postupanje prema zatočenicima mogao, u određenoj mjeri, biti shvaćen kao prešutno ohrabivanje premlaćivanja nesrba u zatočeničkim centrima u opštini Bosanski Šamac.³⁷⁴ Međutim, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih ocjena taj da je žalilac pružao znatnu podršku tim premlaćivanjima. Žalbeno vijeće naglašava da ocjene Pretresnog vijeća ne navode na jasan zaključak o tome kako je žaliočevo ponašanje bilo protumačeno od strane glavnih počinitelja premlaćivanja, ili kakav uticaj je njegovo ponašanje moglo imati na njihova djela. Optužba se u vezi s tim ne poziva na druge dokaze iz spisa predmeta koji bi išli u prilog takvom zaključku. Žalbeno vijeće nadalje u vezi s tim primjećuje da nije utvrđeno da je žalilac ikad obišao ijedan zatočenički centar i podsjeća da je prihvaćeno da glavni počinioci premlaćivanja – pripadnici paravojnih snaga iz Srbije, lokalni policajci i nekoliko pripadnika JNA³⁷⁵ – nisu bili pod njegovom vlašću.³⁷⁶ Iz istih razloga, Žalbeno vijeće smatra da ocjene Pretresnog vijeća ne bi omogućile da razuman presuditelj o činjenicama van razumne sumnje donese bilo kakav zaključak u vezi s uticajem žaliočevog ponašanja na razna djela mučenja počinjena u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu.

131. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće ocjenjuje da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac pružio znatnu podršku okrutnom i nečovječnom postupanju u vidu premlaćivanja i mučenja zatočenih civila bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i nesrba kao djela u osnovi progona. Zbog toga Žalbeno vijeće usvaja

³⁷³ Prvostepena presuda, par. 1004 (gdje se citira Božo Ninković, T. 13578-13581; dokazni predmet P85, Naredba o izvršavanju Odluke Kriznog Štaba o privremenom smještaju razmijenjenih lica sa teritorije opštine Odžak, 9. juni 1992.; dokazni predmet P 93, Naredba kojom se zabranjuje prodaja i točenje alkoholnih pića, 28. april 1992.; dokazni predmet D 71/1, Odluka Kriznog štaba da se obezbijedi 21 tona stočne hrane za Hrvate vlasnike farmi iz Zasavice, 13. maj 1992.; Dokazni predmet D 150/1, Odluka Ratnog predsjedništva o dodjeli na privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, 16. septembar 1992.).

³⁷⁴ Usp. Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 201-202.

³⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 770.

³⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 395-396, 1005.

žaliočev deveti i deseti žalbeni osnov u dijelu u kojem on navodi da ocjene Pretresnog vijeća ne ukazuju na dovoljnu osnovu da se on osudi kao pomagač i podržavalac tih djela.³⁷⁷

132. Što se tiče zatvaranja u nehumanim uslovima, Žalbeno vijeće prima k znanju ocjenu Pretresnog vijeća da je žalilac, kao predsjednik Kriznog štaba, bio odgovoran za zdravlje, bezbjednost i dobrobit svih građana na području kojim je upravljao Krizni štab³⁷⁸ i da je bio obavezan da obezbijedi adekvatne zatočeničke centre.³⁷⁹ Pretresno vijeće je ocijenilo da je on uložio veliki napor da pribavi lijekove i sanitetski materijal za Opštinu,³⁸⁰ a da zatočenicima nije bila dostupna adekvatna medicinska njega.³⁸¹ Žalilac ne osporava te ocjene,³⁸² ali tvrdi da zaključci koje je iz njih izvelo Pretresno vijeće – konkretno da je zatočenicima smišljeno uskraćivana medicinska njega – nisu zaključci koji logično iz njih slijede.³⁸³ Međutim, on se ne poziva ni na jedan dokaz u prilog svojim argumentima, niti pokušava da objasni zašto je bilo nerazumno to što je Pretresno vijeće isključilo mogućnost drugačijeg zaključka koji bi upućivao na njegovu nevinost.³⁸⁴

133. Žalbeno vijeće podsjeća da su tokom suđenja izvedeni dokazi u vezi sa sljedećim: (1) činjenicom da je zdravstvena zaštita za vrijeme rata bila jedno od najvažnijih pitanja za civilno stanovništvo, te da je žalilac stoga kao opštinski funkcioner i kao ljudsko biće pokušao da obezbijedi takvu zaštitu,³⁸⁵ (2) žaliočevim naporima da koordiniše redovno snabdijevanje vakcinama i da obezbijedi rad medicinskih ustanova,³⁸⁶ i (3) podrškom koju su žalilac i Opština pružali odjelu za dijalizu i Domu zdravlja u Bosanskom Šamcu, na šta je podsjetio direktor Doma zdravlja koji je izjavio da je Dom zdravlja imao dovoljno opreme, lijekova i sanitetskog materijala.³⁸⁷ Zaključak Pretresnog vijeća da je zatočenicima smišljeno bila uskraćivana medicinska njega, nakon što je saslušalo to svjedočenje i uvjerilo se da zatočenicima medicinska njega nije bila dostupna,³⁸⁸ nije bio nerazuman.³⁸⁹ Žalbeno vijeće stoga ocjenjuje da žalilac nije uspio da pokaže

³⁷⁷ Žalilac tvrdi da, “ako se ocjene [Pretresnog vijeća] prihvate kakve jesu, one ne ukazuju na dovoljnu dokaznu osnovu koja bi [njega] na bilo koji način povezala s tim djelima ” i da “povezanost između [njega] i djela u osnovi [nije] jedini mogući razuman zaključak”: Žalbeni podnesak, par. 71. Tokom žalbenog postupka odbrana je tvrdila se obilježja vida odgovornosti pomaganja i podržavanja ne mogu utvrditi na osnovu ocjena Pretresnog vijeća i dodao da “je to dosta opširno razmotreno u Žalbenom podnesku [i] da ne želi s tim ponovo zamarati Žalbeno vijeće.” Vidi AT. 77-78.

³⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 1004.

³⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 1006.

³⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 1007.

³⁸¹ Prvostepena presuda, par. 773.

³⁸² Vidi Žalbeni podnesak, par. 74.

³⁸³ Žalbeni podnesak, par. 74, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1007.

³⁸⁴ Žalbeni podnesak, par. 74, 87.

³⁸⁵ Blagoje Simić, T. 12274-12275.

³⁸⁶ Blagoje Simić, T. 12278-12279.

³⁸⁷ Ozren Stanimirović, T. 13894, 13896-13897.

³⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 514, fusnota 1039, gdje se upućuje na: Hajrija Drljačić, T. 8086-87; Nedžvija Avdić, Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Amir Nukić, Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Mithat Ibralić, Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13; Desanka Cvijetić, Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Čedomir Simić, Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11, T. 18825; Blagoje Simić, T. 12274-79; Jovo Lakić, Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8, i Mirko Lukić, T. 12804-05.

³⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 1007.

da je Pretresno vijeće pogriješilo ocijenivši da je zatočenicima smišljeno uskraćivana adekvatna medicinska njega.

134. Pretresno vijeće je nadalje ocijenilo da je smišljeno uskraćivanje adekvatne medicinske njege zatočenicima doprinijelo neprihvatljivim uslovima koji su smišljeno stvoreni kako bi se zatočenici nesrbi prisilili da napuste Opštinu.³⁹⁰ U svjetlu te ocjene, kao i ocjena Pretresnog vijeća u prilog tome da žalilac snosi odgovornost kao pomagač i podržavalac progona zbog protivpravnih hapšenja i zatočenja u raznim zatočeničkim centrima u opštini Bosanski Šamac, Žalbeno vijeće ocjenjuje da bi razuman presuditelj o činjenicama bio van razumne sumnje uvjeren da je žaliočevo smišljeno uskraćivanje adekvatne medicinske njege zatočenicima u tim zatočeničkim centrima pružilo znatnu podršku zatvaranju u nehumanim uslovima koji su ondje prevladavali.

(ii) *Mens rea*

135. Žalilac osporava ocjenu Pretresnog vijeća da je on morao znati za zlostavljanje nesrpskih zatočenika, uključujući zatvaranje u nehumanim uslovima, zbog toga što je Bosanski Šamac mali grad i zbog toga što su iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu dopirali krici i jauci zatočenika i srpske nacionalističke pjesme koje su ih tjerali da pjevaju. Kao što je istakla optužba, Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koji potkrepljuju te ocjene.³⁹¹ Žalilac nije naveo nikakve dokaze u prilog svojim argumentima. Gola tvrdnja da ocjene Pretresnog vijeća “nisu ništa drugo do puka spekulacija i nagađanje”³⁹² nije dovoljna i žalilac, prema tome, nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće pogriješilo.

136. Pretresno vijeće je, nadalje, ocijenilo da je žalilac bio svjestan diskriminatorne namjere glavnih počinitelja zatvaranja u nehumanim uslovima.³⁹³ Čini se da žalilac ne dovodi u pitanje tu ocjenu kao takvu.³⁹⁴ Žalbeno vijeće podsjeća da je žalilac bio svjestan diskriminatornog konteksta u kojem su vršena protivpravna hapšenja i zatočenja u opštini Bosanski Šamac i da je njegova podrška tim djelima imala znatan uticaj na njihovo počinjenje. On je, nadalje, davao znatnu podršku nehumanim uslovima koji su vladali u tim zatočeničkim centrima time što je zatočenicima smišljeno uskratio adekvatnu medicinsku njegu. Na osnovu tih ocjena, Žalbeno vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak moguć na osnovu dokaza taj da je žalilac bio svjestan činjenice da je

³⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 1007.

³⁹¹ Svjedok L, T. 4338-4341; Mirko Lukić, T. 12831-12833, 12849-12852; dokazni predmet D35/4, par. 28, izjava Petra Karlovića na koju se upućuje u Podnesku respondenta, par. 7.23, fusnota 449. Iz toga što se Pretresno vijeće u Prvostepenoj presudi oslonilo na izjave Mirka Lukića i svjedoka L jasno je da ih Pretresno vijeće smatra vjerodostojnim i pouzdanim svjedocima.

³⁹² Žalbeni podnesak, par. 74.

³⁹³ Prvostepena presuda, par. 1009.

³⁹⁴ Kao što je već pomenuto, žalilac tvrdi da se na osnovu zaključaka iz paragrafa 1003-1011 Prvostepene presude, čak i da su opravdani, moglo utvrditi samo to da je on znao da se “nešto dešava”, ali ne i diskriminatorna namjera. Vidi Žalbeni podnesak, par. 74.

njegova podrška zatvaranju u nehumanim uslovima kao djelu u osnovi progona imala znatan uticaj na počinjenje tog krivičnog djela.

137. Budući da je žaliočeva *mens rea* za pomaganje i podržavanje progona putem zatočenja u nehumanim uslovima, prema tome, utvrđena, nije potrebno da Žalbeno vijeće razmatra žaliočeve prigovore na ocjenu Pretresnog vijeća da je on dijelio diskriminatornu namjeru počilaca tih djela.³⁹⁵

(iii) Zaključak

138. Žalbeno vijeće ocjenjuje da bi na osnovu ocjena Pretresnog vijeća razuman presuditelj o činjenicama bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac odgovoran kao pomagač i podržavalac progona na osnovu zatočenja nesrpskih zatočenika u nehumanim uslovima. Žalbeno vijeće nadalje ocjenjuje da na osnovu ocjena Pretresnog vijeća nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi van razumne sumnje bio uvjeren da je žalilac odgovoran kao pomagač i podržavalac progona na osnovu okrutnog i nečovječnog postupanja u vidu premlaćivanja i mučenja bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih zatočenih civila nesrba. Prema tome, Žalbeno vijeće dijelom prihvata žaliočev deveti i deseti žalbeni osnov i u cijelosti odbacuje dvanaesti žalbeni osnov.

4. Prisilni rad

(a) Ocjene Pretresnog vijeća

139. Pretresno vijeće je ocijenilo da su civili koji su se svaki dan morali javljati ispred Doma penzionera, kao i zatočeni civili, bili na diskriminatornoj osnovi prisiljavani da kopaju rovove, grade bunkere, nose vreće s pijeskom ili željezničke pragove za izgradnju rovova i utvrda na liniji fronta, kao i da su bili pod nadzorom naoružanih stražara, koji su tukli one koji bi pokušali pobjeći i pucali u njih.³⁹⁶ Takođe je ocijenilo da su nesrpski civili bili podvrgnuti ponižavajućem prisilnom radu,³⁹⁷ uključujući i to da su ih prisiljavali da pljačkaju kuće ljudi koje su dobro poznavali i koje su izuzetno poštovali.³⁹⁸

140. Pretresno vijeće je prihvatilo da je za provođenje programa prisilnog rada i za raspoređivanje civila na rad bio odgovoran Sekretarijat za narodnu odbranu Bosanskog Šamca. Međutim, ocijenilo je da je taj Sekretarijat bio odgovoran Kriznom štabu. Pretresno vijeće je

³⁹⁵ Žalbeni podnesak, par. 74. Vidi i žaliočev šesti žalbeni osnov: Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64.

³⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 834.

³⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 837.

³⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 838. Međutim, Pretresno vijeće nije ocijenilo da je učestvovanje Kriznog štaba u prisiljavanju civila da pljačkaju u okviru programa prisilnog rada utvrđeno van razumne sumnje: Prvostepena presuda, par. 838.

konstatovalo da je Krizni štab postavljao i razrješavao dužnosti načelnika Sekretarijata; da je načelnik Sekretarijata za narodnu odbranu bio *ex officio* član Kriznog štaba; da je Sekretarijat povremeno dostavljao izvještaje Kriznom štabu i da je Krizni štab, u načelu, davao svoju opštu saglasnost na zahtjeve za obavljanje zadataka prisilnog rada.³⁹⁹ Pretresno vijeće je primilo k znanju svjedočenje Bože Ninkovića, koji je rekao da je komandant vojne jedinice bio odgovoran za bezbjednost ljudi u svojoj jedinici, i komandanta Antića, koji rekao da se osjećao moralno odgovoran za bezbjednost ljudi koji su kopali rovove, ali ne kao dio svoje vojne odgovornosti.⁴⁰⁰ Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da “konačna odgovornost za upućivanje ljudi na rad u opasnim uslovima počiva na onima koji su donijeli odluku da se civili šalju na liniju fronta, a ne na onima koji su zaduženi za neku konkretnu vojnu operaciju”.⁴⁰¹ Ono je ocijenilo da je, preko Opštinskog odsjeka odbrane, “Krizni štab bio u krajnjoj liniji odgovoran za provođenje programa prisilnog rada i upućivanje civila na rad u opasnim ili ponižavajućim uslovima.”⁴⁰²

141. Pretresno vijeće se uvjerilo da je žalilac, koji je bio na čelu *de facto* vlade koja se starala za dobrobit i bezbjednost građana, bio svjestan činjenice da postoje programi prisilnog rada i da je znao da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati prisiljavaju da obavljaju opasne ili ponižavajuće poslove.⁴⁰³ Vijeće je prihvatilo dokaze da je on viđen na raznim lokacijama na kojima su civili vršili prisilni rad.⁴⁰⁴ Pretresno vijeće je nadalje ocijenilo da je žalilac namjeravao da podvrgne bosanske Muslimane i bosanske Hrvate opasnom ili ponižavajućem radu. Mada je bio svjestan opšte situacije u Opštini, da se civili koriste za opasne zadatke i da se zatočeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati prisiljavaju da obavljaju ponižavajuće poslove, on u okviru svojih ovlasti nije preduzeo dovoljne mjere da to zaustavi.⁴⁰⁵ Imajući u vidu činjenicu da su samo bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisiljavani na takve poslove, Pretresno vijeće je ocijenilo da je, putem svoje uloge u postavljanju načelnika organa koji je provodio prisilni rad,⁴⁰⁶ kao predsjednik Kriznog štaba, kao i zbog toga što nije preduzeo mjere da se spriječe takve aktivnosti, žalilac učestvovao u programu prisilnog rada sa diskriminatornom namjerom.⁴⁰⁷

³⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 840.

⁴⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 841.

⁴⁰¹ Prvostepena presuda, par. 841.

⁴⁰² Prvostepena presuda, par. 841.

⁴⁰³ Prvostepena presuda, par. 1021.

⁴⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 1021. Žalbeno vijeće konstatuje da je, bez obzira na to što Pretresno vijeće nije konkretno navelo na koje se dokaze oslonilo, iz Prvostepene presude jasno da se ono oslonilo na svjedočenje svjedoka K, M, Esada Dagovića, Nusreta Hadžijusufovića i Ediba Bobića da su vidjeli žalioca kad su bili na prisilnom radu: Prvostepena presuda, par. 817.

⁴⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 1022.

⁴⁰⁶ Žalbeno vijeće je mišljenja da se u paragrafima 840-841 i u paragrafu 1022 Prvostepene presude naizmjenično koriste nazivi “Opštinski odsjek odbrane” i “Sekretarijat za narodnu odbranu Bosanskog Šamca”. Žalbeno vijeće će za to tijelo koristiti naziv “Opštinski odsjek odbrane”.

⁴⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 1022.

(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (jedanaesti žalbeni osnov)

142. Žalilac tvrdi da je Žalbeno vijeće pogrešno primijenilo pravo i pogrešno utvrdilo činjenice kad ga je proglasilo krivim za prisilni rad kao djelo u osnovi progona. On tvrdi da je “Pretresno vijeće pogrešno protumačilo i primijenilo međunarodno pravo i zakon Republike Srpske i da je, osim toga, napravilo činjeničnu grešku kad je ocijenilo da je [on] imao mogućnost da spriječi djela drugih”.⁴⁰⁸

143. Kao prvo, žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće svoje ocjene o krivici prvenstveno utemeljilo na teoriji da je Krizni štab kontrolisao postavljenje i razrješenje načelnika Opštinskog odsjeka odbrane, Bože Ninkovića, i da je stoga bio odgovoran za postupke tog funkcionera. Oslanjajući se na svjedočenje Bože Ninkovića i neke odredbe zakona Republike Srpske, on tvrdi da su, mada je Krizni štab u vezi s tim davao preporuke, postavljanje načelnika Opštinskog odsjeka odbrane i njegov mandat bili u nadležnosti Ministarstva odbrane Republike Srpske, a ne Kriznog štaba, odnosno žalioaca.⁴⁰⁹ On tvrdi da to dodatno potkrepljuje svjedočenje Stevana Todorovića da je Krizni štab u tom pogledu bio podređen Opštinskom odsjeku odbrane, kao i dokazi odbrane koji pokazuju da Krizni štab nije bio odgovoran za radnu obavezu.⁴¹⁰ Žalilac takođe tvrdi da su Pretresnom vijeću predočeni dokazi da je “za vrijeme oružanog sukoba za vođenje programa civilne radne obaveze odgovoran vojni komandant na terenu, a ne civilne vlasti”.⁴¹¹

144. Drugo, žalilac tvrdi da on nije mogao spriječiti niti kontrolisati sprovođenje prisilnog rada jer su zahtjevi za prisilni rad dolazili od vojnog komandanta, a ne od Kriznog štaba.⁴¹² Mada je bilo nekih dokaza o tome da se Krizni štab pominje u dokumentima vezanim za radnu obavezu, on tvrdi da je “iz dokaza jasno da ti zahtjevi nisu ni dolazili od Kriznog štaba, niti ih je Krizni štab odobravao”.⁴¹³

145. I konačno, žalilac tvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi ocijenio da je on bio povezan s odvijanjem programa prisilnog rada. Dokazi koji navodno uspostavljaju vezu između njega i radne obaveze, tvrdi žalilac, “praktično su nepostojeći” i svode se na dvije sporne izjave o tome da je viđen na mjestima gdje se odvijao taj rad. On tvrdi da, čak i ako je bio prisutan, ti dokazi

⁴⁰⁸ Izmijenjena najava žalbe, par. 13.

⁴⁰⁹ Žalbeni podnesak, par. 77, 79, 80, 81 (gdje se citira Božo Ninković, T. 13384-13385; dokazni predmet D79/3 (izvadak iz *Službenog glasnika srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, 1. jun 1992. - Zakon o odbrani); dokazni predmet D11/2 (izvadak iz *Službenog glasnika srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, 8. jun 1992. - član 12, Uredba o organizovanju i izvršavanju radne obaveze za potrebe odbrane).

⁴¹⁰ Žalbeni podnesak, par. 80 (gdje se citira svjedočenje Stevana Todorovića iz Prvostepene presude, par. 810; Prvostepena presuda, par. 811-813; Božo Ninković, T. 13387).

⁴¹¹ Žalbeni podnesak, par. 82 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 815; Božo Ninković, T. 13398).

⁴¹² Žalbeni podnesak, par. 77.

⁴¹³ Žalbeni podnesak, par. 83 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 778, 810-816; Božo Ninković, T. 13397-13398).

ne pokazuju da je on bio povezan s programom prisilnog rada, odgovoran za ono što se dešavalo ili svjestan nacionalnosti radnika i uslova u kojima su radili.⁴¹⁴ Žalilac ponavlja argumente koje je iznio u okviru svog osmog, devetog i desetog žalbenog osnova i naglašava da se Pretresno vijeće oslonilo na njegov položaj predsjednika Kriznog štaba i na to što nije spriječio krivična djela koja su počinile osobe nad kojima nije imao kontrolu.⁴¹⁵

146. Optužba odgovara da je odluke kojima je na mjesto sekretara Opštinskog odsjeka odbrane postavljen Božo Ninković, a njegov prethodnik razriješen dužnosti, donio Krizni štab, a potpisao žalilac.⁴¹⁶ Budući da su ti dokumenti bili upućeni direktno primaocima i da ništa u njima ne upućuje na to da je o njihovom sadržaju obaviješteno Ministarstvo odbrane Republike Srpske, optužba tvrdi da je Pretresno vijeće moglo opravdano zanemariti svjedočenje Bože Ninkovića da je Krizni štab samo dao preporuku u vezi s njegovim postavljenjem.⁴¹⁷ Optužba nadalje tvrdi da žalilac ne pominje dokaze koje je Pretresno vijeće uzelo u obzir kada je donijelo zaključak u pogledu odnosa između Kriznog štaba i Opštinskog odsjeka odbrane.⁴¹⁸

147. Optužba zatim tvrdi da žaliočev argument da su dokazi koji ga povezuju s prisilnim radom praktično nepostojeći ne uzima u obzir više ocjena Pretresnog vijeća, kao ni dokaze. Prvo, optužba tvrdi da žalilac nije uzeo u obzir ocjene Pretresnog vijeća o tome da je on znao za sistem prisilnog rada, da je postavljao i razrješavao dužnosti funkcionere organa koji je provodio taj sistem, kao i da je znao da su njime obuhvaćeni samo Hrvati i Muslimani.⁴¹⁹ Drugo, optužba upućuje na dokaze da su dva načelnika Opštinskog odsjeka za narodnu odbranu, Miloš Bogdanović i Božo Ninković, koji su uzastopno bili na tom položaju, istovremeno bili članovi Kriznog štaba, da su o svom radu slali izvještaje Kriznom štabu i da je Stevan Todorović posvjedočio da je Krizni štab davao opšti pristanak za mobilizaciju ljudi u radne jedinice.⁴²⁰ Konačno, optužba tvrdi da žalilac ne uzima u obzir dokaze da je i sam Krizni štab razmatrao zahtjeve za radnike⁴²¹ i da je izričito obavještavan o zahtjevima za kvalifikovane radnike.⁴²² Žalilac nije odgovorio na te argumente.⁴²³

⁴¹⁴ Žalbeni podnesak, par. 84-85.

⁴¹⁵ Žalbeni podnesak, par. 85.

⁴¹⁶ Podnesak respondenta, par. 7.25 (gdje se citiraju dokazni predmeti P 86/1, P 87/1).

⁴¹⁷ Podnesak respondenta, par. 7.26.

⁴¹⁸ Podnesak respondenta, par. 7.27 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 840-841).

⁴¹⁹ Podnesak respondenta, par. 7.29 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 1021-1022).

⁴²⁰ Podnesak respondenta, par. 7.30 (gdje se citira Stevan Todorović, T. 9175, 9177, 10256).

⁴²¹ Optužba tvrdi da je "[n]akon preuzimanja kontrole nad Odžakom, Savo Popović, član Kriznog štaba, poslat u Odžak. On bi otišao u Krizni štab da zatraži radnike, a Krizni štab bi 'obično pozitivno odgovorio i gospodina Popovića uputio na Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu gdje bi mu dodijelili određeni broj radnika'": Podnesak respondenta, par. 7.31 (gdje se citira Stevan Todorović, T. 9178-9181).

⁴²² Podnesak respondenta, par. 7.31 (gdje se citira Stevan Todorović, T. 9181).

⁴²³ Replika na podnesak respondenta, par. 43.

(c) Diskusija(i) Actus reus

148. Kada je ocijenilo da je Krizni štab imenovao i razrješavao dužnosti načelnike Opštinskog odsjeka odbrane, Pretresno vijeće se prvenstveno oslonilo na dolazni predmet P 86.⁴²⁴ Dokazni predmet P 86 je dokument od 8. juna 1992. pod naslovom “Rješenje o imenovanju sekretara Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu”, kojim je za sekretara tog tijela imenovan Božo Ninković, a koji je potpisao žalilac u svojstvu predsjednika Kriznog štaba.⁴²⁵ Žalbeno vijeće takođe uzima u obzir dokazni predmet P 87 na koji upućuje optužba, dokument od 14. juna 1992. pod naslovom “Rješenje o razrješenju sekretara Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu”, kojim se dužnosti sekretara tog tijela razrješava Miloš Bogdanović, a koji je potpisao žalilac kao predsjednik Kriznog štaba.⁴²⁶

149. Žalilac upućuje na sljedeću izjavu Bože Ninkovića: “To što kažete da je Krizni štab mene postavio, to treba shvatiti u smislu da je Krizni štab predložio, s obzirom da ministar postavlja. Znači to, to je praktično predlog bio.”⁴²⁷ Žalilac nadalje upućuje na član 8(3) Zakona o odbrani Republike Srpske, usvojenog 1. juna 1992., koji propisuje da “Vlada u oblasti odbrane [...] donosi akta o zavodenju i izvršavanju materijalne, radne i drugih obaveza građana, preduzeća i drugih organizacija”, kao i na član 13 istog zakona u kojem stoji da “Ministarstvo odbrane naređuje obavljanje zadataka i poslova radne obaveze za potrebe odbrane, u skladu sa uredbom koju donosi Vlada.”⁴²⁸ I konačno, on upućuje na član 12 Uredbe o organizovanju i izvršavanju radne obaveze za potrebu odbrane, izdaae 8. juna 1992., u kojem stoji sljedeće:

Inspeksijski nadzor nad sprovođenjem radne obaveze, u smislu odredaba ove uredbe, u okviru svojih nadležnosti, obavljaće Ministarstvo odbrane i odgovarajuća resorna ministarstva Vlade Srpske Republike Bosne i Hercegovine.⁴²⁹

150. Žalbeno vijeće primjećuje da nijedna od tih odredaba nije u suprotnosti s ocjenom da je Krizni štab imenovao načelnika Opštinskog odsjeka odbrane, naročito u svjetlu činjenice da je Uredba o organizovanju i izvršavanju radne obaveze za potrebu odbrane izdata 8. juna 1992., istoga

⁴²⁴ Prvostepena presuda, par. 840, fn. 1955. Pretresno vijeće se za donošenje te ocjene oslonilo i na svjedočenje Stevana Todorovića: *ibid* (gdje se citira Stevan Todorović, T. 9174-9175). Žalbeno vijeće primjećuje da je Stevan Todorović posvjedočio da je potpis na dokaznom predmetu P 86 potpis žalioca i da su Božo Ninković i njegov prethodnik bili članovi Kriznog štaba: Stevan Todorović, T. 9174-9175.

⁴²⁵ U prijevodu te odluke, na mjestu predviđenom za ime adresata, stoji: “/ime nečitko, moguće Božo/ /prvo slovo nečitko /IVKOVIĆ”. Žalbeno vijeće primjećuje da nije sporno da je ova odluka upućena Boži Ninkoviću.

⁴²⁶ Mada prilikom donošenja ocjena o prisilnom radu nije izričito uputilo na ovaj dokazni predmet, Pretresno vijeće je na njega uputilo u dijelu Prvostepene presude u kojem se daje sažetak dokaza u vezi s prisilnim radom, pod naslovom “Dokazi o ulozi Kriznog štaba”: Prvostepena presuda, par. 809, fn. 1881.

⁴²⁷ Božo Ninković, T. 13384-13385.

⁴²⁸ Dokazni predmet D 79/3.

⁴²⁹ Dokazni predmet D 11/2.

dana kada je Krizni štab imenovao Božu Ninkovića za načelnika Opštinskog odsjeka odbrane. Žalilac upućuje na svjedočenje Bože Ninkovića da ga je Ministarstvo odbrane imenovalo 16. jula 1992. i da je on “nakon tog datuma [...] prišao poslu prijema radnika, odnosno predlaganja ministru radnika koji će raditi u tom organu”,⁴³⁰ ali propušta da pomene da se u istom pasusu navodi i svjedočenje Bože Ninkovića da je on u razdoblju između “prijedloga” Kriznog štaba o njegovom imenovanju i njegovog “stvarnog imenovanja”, “ulazio [...] tek u ove poslove, znači, za koje [je] bio predviđen, znači, i kasnije postavljen, znači, to je jedan prelazni period.”⁴³¹ Nadalje, kako je istakla optužba, ni dokazni predmet P 86 ni dokazni predmet P 87 ne ukazuju na to da je njihov sadržaj obznanjen Ministarstvu odbrane Republike Srpske.⁴³² U stvari, u dokaznom predmetu P 86 stoji da je Božo Ninković “dužan stupiti na dužnost odmah, a najkasnije u roku 24 časa od dana prijema ovog rješenja, u suprotnom ovo rješenje prestaje da važi.” Prema tome, Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće pogrešno protumačilo međunarodno krivično pravo i zakon Republike Srpske.

151. Žalilac navodi kako je Stevan Todorović posvjedočio da je Krizni štab bio podređen Ministarstvu odbrane u pogledu programa prisilnog rada.⁴³³ Božo Ninković je izjavio da se Krizni štab nije mogao miješati u rad Opštinskog odsjeka odbrane niti mu izdavati naređenja,⁴³⁴ odbrana je Pretresnom vijeću predočila znatnu količinu dokaza o tome da Krizni štab nije bio odgovoran za radnu obavezu;⁴³⁵ Pretresnom vijeću su takođe predočeni dokazi o tome da je “za vrijeme oružanog sukoba za vođenje programa civilne radne obaveze odgovoran vojni komandant na terenu, a ne civilne vlasti.”⁴³⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da ti dokazi, koje Pretresno vijeće očito nije ignorisalo – kako tvrdi žalilac – nisu u suprotnosti s ocjenom Pretresnog vijeća koju žalilac osporava.

152. Žalbeno vijeće podsjeća na rezonovanje Pretresnog vijeća. Prvo, Pretresno vijeće je uzelo u obzir izjavu Bože Ninkovića da je “komandant vojne jedinice bio odgovoran za ljude u svojoj jedinici” i izjavu komandanta Antića da je “osjećao ličnu odgovornost za sigurnost ljudi koji su kopali rovove, ne kao dio svoje vojne odgovornosti, već kao svoju ljudsku odgovornost.”⁴³⁷ Međutim, Pretresno vijeće je objasnilo da “konačna odgovornost za upućivanje ljudi na rad u opasnim uslovima počiva na onima koji su donijeli odluku da se civili šalju na liniju fronta, a ne na

⁴³⁰ Žalbeni podnesak, par. 79 (gdje se citira Božo Ninković, T. 13384).

⁴³¹ Božo Ninković, T. 13385.

⁴³² Podnesak respondenta, par. 7.26.

⁴³³ Žalbeni podnesak, par. 80 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 810).

⁴³⁴ Žalbeni podnesak, par. 80 (gdje se citira Božo Ninković, T. 13387).

⁴³⁵ Žalbeni podnesak, par. 80 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 811-813).

⁴³⁶ Žalbeni podnesak, par. 82 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 815; Božo Ninković, T. 13398). Žalbeno vijeće konstatuje da se paragraf 815 Prvostepene presude odnosi na svjedočenje kako komandanta Antića, tako i Bože Ninkovića.

⁴³⁷ Prvostepena presuda, par. 841 (gdje se citira Božo Ninković, T. 13397-13398; Radovan Antić, T. 16803-16804).

onima koji su zaduženi za neku konkretnu vojnu operaciju”.⁴³⁸ Iz žaliočevih argumenata se ne vidi da je ta ocjena nerazumna.

153. Drugo, primajući na znanje dokaze odbrane, uključujući i iskaz Bože Ninkovića, Pretresno vijeće je prihvatilo da je za provođenje programa prisilnog rada i za raspoređivanje civila na prisilni rad bio odgovoran Opštinski odsjek odbrane.⁴³⁹ Pretresno vijeće je ipak zaključilo da je Krizni štab, preko Opštinskog odsjeka odbrane, bio u krajnoj liniji odgovoran za vođenje programa prisilnog rada. Pri tome je primilo na znanje svjedočenje Stevana Todorovića da je, mada Krizni štab nije mogao izdavati naloge za radnu obavezu, “preduzeća kojima je trebala radna snaga preko Kriznog štaba podnosila zahtjev Ministarstvu odbrane” i da je “Krizni štab [...] najčešće izdavao saglasnost za takve zahtjeve.”⁴⁴⁰ Ono je nadalje konstatovalo da je Krizni štab imenovao i razrješavao dužnosti načelnika Opštinskog odsjeka odbrane, koji je *ex officio* bio i član Kriznog štaba, te da je Opštinski odsjek odbrane povremeno podnosio izvještaje Kriznom štabu. Takođe je ocijenilo da je, u načelu, Krizni štab davao opšti pristanak na zahtjeve za raspoređivanje na prisilni rad.⁴⁴¹ U svjetlu gorenavedenog rezonovanja, Žalbeno vijeće smatra da se žaliočevim argumentom kako je “iz dokaza jasno da ti zahtjevi nisu ni dolazili od Kriznog štaba, niti ih je Krizni štab odobravao”⁴⁴² ne uspijeva pokazati da je bilo nerazumno to što se Pretresno vijeće prilikom donošenja svoje ocjene na taj način oslonilo na dokaze.

154. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije uspio pokazati da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je donijelo zaključak da je Krizni štab imenovao i razrješavao dužnosti načelnika Opštinskog odsjeka odbrane i da je Krizni štab u krajnoj liniji bio odgovoran za vođenje programa prisilnog rada i slanje civila na rad u opasnim ili ponižavajućim okolnostima, kao niti to da je ta ocjena “bila u suprotnosti s pravom”.⁴⁴³

155. Što se tiče žaliočevog pozivanja na argument da se Pretresno vijeće oslonilo na njegov položaj predsjednika Kriznog štaba i njegov propust da spriječi počinjenje zločina od strane osoba nad kojima on nije imao kontrolu,⁴⁴⁴ Žalbeno vijeće podsjeća da su osmi, deveti i deseti žalbeni osnov odbijeni u dijelovima Presude koji se odnose na njih.⁴⁴⁵ Što se tiče argumenata u vezi s

⁴³⁸ Prvostepena presuda, par. 841.

⁴³⁹ Prvostepena presuda, par. 811-813 (gdje se citira, *inter alia*, Božo Ninković, T. 13387-13388). Vidi i *ibid.*, par. 840.

⁴⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 810 (gdje se citira Stevan Todorović, T. 10088, 10256).

⁴⁴¹ Prvostepena presuda, par. 840 (gdje se citira Stevan Todorović, T. 9177, 10256; dokazni predmet D 124/1).

⁴⁴² Žalbeni podnesak, par. 83 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 778, 810-816; Božo Ninković, T. 13397-13398).

⁴⁴³ Žalbeni podnesak, par. 82.

⁴⁴⁴ Žalbeni podnesak, par. 85.

⁴⁴⁵ Žalbeno vijeće konstatuje da je žaliočev deveti i deseti žalbeni osnov prihvatilo u onom dijelu u kojem on tvrdi da ocjene Pretresnog vijeća o premlaćivanju i mučenju zatočenika nisu dovoljna osnova da se on osudi kao pomagač i podržavalac tih djela. Vidi par. 131 *supra*.

njegovom umiješanošću u program prisilnog rada,⁴⁴⁶ Žalbeno vijeće primjećuje da je žalilac imao ovlasti da razriješi dužnosti načelnika Opštinskog odsjeka odbrane, tijela koje je sprovodilo taj program i raspoređivalo na prisilni rad. Umjesto da je iskoristio svoje ovlasti i spriječio nastavak takve prakse, žalilac je, nakon što je razriješio dužnosti Miloša Bogdanovića kao sekretara tog organa, i sam doprinio nastavku programa prisilnog rada imenujući Božu Ninkovića za novog načelnika Opštinskog odsjeka odbrane. Žalbeno vijeće ocjenjuje da bi razuman presuditelj o činjenicama bio uvjeren van razumne sumnje da je ponašanje žalioaca predstavljalo znatnu podršku prisilnom radu civila bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana kao djelu u osnovi progona. Taj zaključak potkrepljuje činjenica da je Krizni štab u krajnjoj liniji bio odgovoran za vođenje programa prisilnog rada i da žalilac nije preduzeo mjere u okviru svojih ovlasti da zaustavi opasnu radnu obavezu.⁴⁴⁷

(ii) *Mens rea*

156. Žalilac tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo na njegovo prisustvo u dva navrata na mjestima gdje se vršio rad, ali da “nije moglo uputiti ni na jedan dokaz koji bi pokazao da [...] je on znao za bilo kakvo nezakonito djelovanje, na primjer da mu je bila poznata nacionalna pripadnost onih koji su radili ili okolnosti u kojima su radili.”⁴⁴⁸

157. Žalbeno vijeće konstatuje da je ta tvrdnja netačna. Pretresno vijeće jeste prihvatilo dokaze da je žalilac viđen na raznim lokacijama na kojima su civili vršili prisilni rad,⁴⁴⁹ ali se takođe, donoseći ocjenu da je on bio svjestan postojanja programa prisilnog rada i da je znao da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati prisiljavaju da obavljaju opasan i ponižavajući rad, oslonilo i na činjenicu da je on bio na čelu *de facto* vlade koja se starala za dobrobit i bezbjednost građana.⁴⁵⁰ Osim toga, Pretresno vijeće je prihvatilo dokaze da su se civili morali javljati na prisilni rad i da su bili raspoređivani na radne zadatke u opasnim uslovima još sredinom aprila ili maja 1992.⁴⁵¹ i konstatovalo da su na radne zadatke o kojima je riječ morali ići samo bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.⁴⁵² Nadalje, i Božo Ninković i njegov prethodnik na čelu Opštinskog odsjeka odbrane, Miloš Bogdanović, bili su članovi Kriznog štaba dok su bili na tom položaju i obojica su

⁴⁴⁶ Žalbeni podnesak, par. 84-85. Žalilac tvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi ocijenio da je on bio umiješan u provođenje programa prisilnog rada, kao i da se dokazi koji njega navodno povezuju s radnom obavezom svode na sporne izjave da je on dvaput viđen na mjestima gdje se vršio taj rad.

⁴⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 1022.

⁴⁴⁸ Žalbeni podnesak, par. 85.

⁴⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 1021. Kao što je već konstatovano, mada Pretresno vijeće nije konkretno navelo na koje se dokaze oslonilo, jasno je iz Prvostepene presude da se Pretresno vijeće oslonilo na svjedočenje svjedoka K, M, Esada Dagovića, Nusreta Hadžijusufovića i Edibe Bobić da su vidjeli žalioaca kad su obavljali prisilni rad: Prvostepena presuda, par. 817.

⁴⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 1021.

⁴⁵¹ Prvostepena presuda, par. 778, 834-835.

⁴⁵² Prvostepena presuda, par. 1022.

povremeno Kriznom štabu podnosili izvještaje u ime Opštinskog odsjeka odbrane.⁴⁵³ Takođe, Pretresno vijeće je bilo mišljenja da je žalilac bio svjestan opšte situacije u opštini Bosanski Šamac.⁴⁵⁴

158. Žalbeno vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji proizlazi iz dokaza taj da je optuženi bio svjestan diskriminatornog konteksta u kojem je vršen prisilni rad i da je znao da njegova podrška znatno doprinosi počinjenju tog djela.

(iii) Zaključak

159. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće ocjenjuje da bi na osnovu ocjena Pretresnog vijeća razuman presuditelj o činjenicama bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac odgovoran kao pomagač i podržavalac progona putem prisilnog rada. Žalbeno vijeće u cijelosti odbacuje žaliočev jedanaesti žalbeni osnov.

5. Deportacija i prisilno premještanje

(a) Ocjene Pretresnog vijeća

160. Pretresno vijeće je ocijenilo da je sljedećih šesnaest nesrpskih civila protivpravno putem razmjena deportovano iz Bosanskog Šamca u Hrvatsku:⁴⁵⁵ (1) svjedok A, Hasan Bičić i svjedok O razmijenjeni su u Lipovac 4.-5. jula 1992.,⁴⁵⁶ (2) Dragan Lukač, Dragan Delić, Muhamed Bičić, Snježana Delić i svjedok Q razmijenjeni su u Dragalić 4. septembra 1992.,⁴⁵⁷ (3) Esad Dagović, svjedok K i Jelena Kapetanović razmijenjeni su u Dragalić 5. novembra 1992.,⁴⁵⁸ (4) svjedok C je razmijenjen u Dragalić 24. decembra 1992.,⁴⁵⁹ (5) Nusret Hadžijusufović je razmijenjen u Lipovac 30. januara 1993.,⁴⁶⁰ (6) Ibrahim Salkić je razmijenjen u Dragalić 15.-16. juna 1993.,⁴⁶¹ i (7) Edida Bobić i Hajrija Drljačić razmijenjene su u Dragalić 24. decembra 1993.⁴⁶² Pretresno vijeće je nadalje ocijenilo da je Osman Jašarević, nesrpski civil, prisilno premješten iz Bosanskog Šamca u Dubicu, unutar teritorije Bosne i Hercegovine, 25.-26. maja 1992.⁴⁶³ Pretresno vijeće je ocijenilo da

⁴⁵³ Prvostepena presuda, par. 809, 840 (gdje se citira Stevan Todorović, T. 9175, 9177).

⁴⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 1022.

⁴⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 968, 1037, 1038.

⁴⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 878-880, 968.

⁴⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 881-882, 968.

⁴⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 883-885, 968.

⁴⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 886, 968.

⁴⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 887, 968.

⁴⁶¹ Prvostepena presuda, par. 888, 968.

⁴⁶² Prvostepena presuda, par. 889-890, 968, 1037-1038.

⁴⁶³ Prvostepena presuda, par. 894, 972, 1036-1037.

su zatočenje i uslovi života tih žrtava činili okruženje u kojem su bili izloženi prisili i koje im je onemogućilo stvaran izbor u pogledu dobrovoljnog pristanka na razmjenu,⁴⁶⁴ da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz rasprostranjenog i kontinuiranog zlostavljanja nesrpskih civila i njihovog raseljavanja nakon toga taj da je namjera počinitelja bila da se žrtve ne vrate,⁴⁶⁵ kao i da su ta raseljavanja provedena na diskriminatornoj osnovi.⁴⁶⁶

161. Pretresno vijeće nije konkretno navelo ko je fizički izvršio ta protivpravna raseljavanja. Ono je, međutim, konstatovalo da je za razmjene bila zadužena Komisija za razmjenu zarobljenih lica, formirana odlukom Ratnog predsjedništva od 2. oktobra 1992., i da je Miroslav Tadić bio jedan od njenih članova.⁴⁶⁷ Prije formiranja te komisije, Miroslav Tadić je sebe smatrao osobom odgovornom za razmjene, i Pretresno vijeće ga je proglasilo odgovornim za pomaganje i podržavanje u protivpravnom raseljavanju gorepomenutih osoba kao djelu u osnovi progona.⁴⁶⁸

162. Što se tiče prisilnog premještanja Osmana Jašarevića 25.-26. maja 1992., Pretresno vijeće je ocijenilo da je žalioša Simo Zarić obavijestio o pregovorima koje je vodio sa odžačkom stranom prije te razmjene. Nakon što je Simo Zarić žalioša obavijestio o predloženoj razmjeni, žalilac nije imao ništa protiv razmjene "svi za sve".⁴⁶⁹ Žalilac je posvjedočio da je Krizni štab predložio Republičkoj komisiji za razmjene da učestvuje u toj razmjeni.⁴⁷⁰ Pretresno vijeće je prihvatilo da je Krizni štab naložio Miroslavu Tadiću, Simi Zariću i Boži Ninkoviću da sastave spiskove Srba koji su prije ove razmjene bili zatvoreni u Odžaku.⁴⁷¹

163. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da je Miroslav Tadić redovno obavještavao Krizni štab o razmjenama i da je 2. oktobra 1992. žalilac imenovao članove civilne Komisije za razmjenu, koja je svakog mjeseca obavještavala Ratno predsjedništvo o svojim aktivnostima.⁴⁷² Pretresno vijeće je

⁴⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 967-968 (gdje se citiraju dokazi u kojima je bilo riječi u par. 878-893), 972, 894 (gdje se citira Osman Jašarević, Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 119-120; Osman Jašarević, T. 10532-10533, 10537, 10572-10575).

⁴⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 1038.

⁴⁶⁶ S obzirom na to da je Pretresno vijeće ta raseljavanja smatralo djelom u osnovi progona i da su ona činila dio zajedničkog cilja "učesni[ka] u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskih civila", jasno je da je Pretresno vijeće ocijenilo da su te osobe bile protivpravno raseljene na diskriminatornoj osnovi: Prvostepena presuda, par. 1038.

⁴⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 394 (gdje se citira dokazni predmet P 83 (Odluka o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih i drugih lica na teritoriji Opštine od 2. oktobra 1992.); Stevan Todorović, T. 9167-9168).

⁴⁶⁸ Pretresno vijeće je ocijenilo da je Miroslav Tadić učestvovao u protivpravnom raseljavanju gorenavedenih osoba i prihvatilo je njegovu izjavu u vezi s razdobljem prije 2. oktobra 1992., kada nije bilo formalno osnovane komisije za razmjenu: "[S] obzirom da sam ja najviše radio na tim poslovima, izgledao sam kao da sam ja nekakav predsjednik komisije": Prvostepena presuda, par. 1042-1043, 923 (gdje se citira Miroslav Tadić, T. 15399). Vidi i *ibid.*, par. 922, 924-926.

⁴⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 1036, 957 (gdje se citira izjava II koju je Zarić dao Tužilaštvu, str. 690663-690664).

⁴⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 1036, 920 (gdje se citira Blagoje Simić, T. 12599-12600).

⁴⁷¹ Prvostepena presuda, par. 1036.

⁴⁷² Prvostepena presuda, par. 1037 (gdje se citira dokazni predmet P 83). Krizni štab je 21. jula 1992. preimenovan u Ratno predsjedništvo: Prvostepena presuda, par. 391. Žalilac je ostao i predsjednik Ratnog predsjedništva: Prvostepena presuda, par. 1004.

ocijenilo da su se razmjene obavljale tokom perioda od godinu i po dana i da žalilac nije preduzeo dovoljne mjere da spriječi protivpravno raseljavanje nesrba.⁴⁷³

164. Pretresno vijeće je prihvatilo dokaze da je na sastanku u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu, neposredno prije preuzimanja kontrole, žalilac pomenuo podjelu na nacionalnoj osnovi rekavši: “Ako ne odlučite, Srbi će znati šta će preduzeti”.⁴⁷⁴ Na istom sastanku žalilac je rekao da će, ako nesrbi ne pristanu na reorganizaciju opština, “Srbi upotrijebiti silu”.⁴⁷⁵ Pretresno vijeće je ocijenilo da je žalilac bio svjestan toga da su gorepomenute protivpravno raseljene osobe nesrbi, da je on učestvovao u postupku razmjene sa diskriminatornom namjerom i da je bio o tome obavještavan tokom više mjeseci.⁴⁷⁶

(b) Prigovori na ocjene Pretresnog vijeća (trinaesti i četrnaesti žalbeni osnov)

165. U okviru svog trinaestog žalbenog osnova, žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo i pogrešno utvrdilo činjenice kad ga je proglasilo odgovornim za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti i djelo u osnovi progona.⁴⁷⁷ On tvrdi da “objektivni zahtjev da postoji prisilno razmještanje preko državne granice bez pravne osnove”⁴⁷⁸ nije zadovoljen jer je tih šesnaest osoba premješteno na područje UNPA u Dragaliću, u zapadnoj Slavoniji, koje je, iako se nalazilo u Hrvatskoj, bilo pod privremenom nadležnošću Ujedinjenih nacija.⁴⁷⁹ On takođe tvrdi da na osnovu predloženih dokaza “nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi ocijenio da su osobe o kojima je riječ bile prebačene preko državne granice”.⁴⁸⁰ Nadalje, žalilac iznosi argument da nije bilo dokaza koji bi njega povezali sa djelima deportacije i prisilnog premještanja. On ponavlja argumente koje je iznio u okviru svoj osmog, devetog, desetog i dvanaestog žalbenog osnova i ponovo navodi da se Pretresno vijeće oslonilo na njegov položaj predsjednika Kriznog štaba i njegov propust da spriječi krivična djela koja su počinile osobe nad kojima nije imao kontrolu.⁴⁸¹ U pogledu ocjene Pretresnog vijeća da žalilac nije imao ništa protiv razmjene “svi za sve”, on tvrdi da najviše što su dokazi mogli pokazati jeste to da je on radio na tome da tih šesnaest osoba stigne na bezbjedno mjesto.⁴⁸²

⁴⁷³ Prvostepena presuda, par. 1037.

⁴⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 1038, 912 (gdje se citira Sulejman Tihčić, T. 1346-1347).

⁴⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 1038, 913 (gdje se citira Izet Izetbegović, T. 2244-2245).

⁴⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 1038.

⁴⁷⁷ Izmijenjena najava žalbe, par. 15.

⁴⁷⁸ Izmijenjena najava žalbe, par. 15.

⁴⁷⁹ Žalbeni podnesak, par. 88-89.

⁴⁸⁰ Žalbeni podnesak, par. 88.

⁴⁸¹ Žalbeni podnesak, par. 90.

⁴⁸² Žalbeni podnesak, par. 90.

166. Optužba odgovara da je za krivično djelo deportacije nebitno da li su žrtve prebačene iz “nadležnosti” jedne države u nadležnost druge. Optužba tvrdi da, budući da žalilac ne osporava da je tih šesnaest osoba prebačeno preko granice Bosne i Hercegovine, njegov prvi argument ne stoji.⁴⁸³ Odgovarajući na žaliočev drugi argument, optužba upućuje na svoje argumente u vezi s trećim, četvrtim i petim žalbenim osnovom,⁴⁸⁴ prema kojem je Krizni štab, uključujući i žalioca, bio u velikoj mjeri uključeni u razmjene.⁴⁸⁵ Žalilac na te argumente nije odgovorio.⁴⁸⁶

167. U okviru svog četrnaestog žalbenog osnova žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo i pogrešno utvrdilo činjenice kad ga je proglasilo krivim za prisilno premještanje kao djelo u osnovi progona.⁴⁸⁷ Prvo, on tvrdi da su dokazi pokazali da djela u osnovi nisu dosegla istu razinu težine kakvu imaju druga djela nabrojana u članu 5 Statuta i da je “Pretresno vijeće ocijenilo da su izvještaji vještaka demografa [...] bili nedovoljni da bi se iz njih izveli zaključci u pogledu etničkog čišćenja ili prisilnog raseljavanja ljudi”.⁴⁸⁸ Nadalje, on tvrdi da je tih šesnaest osoba “kako se čini, razmijenjeno tako što je odvedeno na bezbjedno mjesto” i da je do “razmjene došlo na području UNPA, u prisustvu predstavnika UNPROFOR-a i MKCK-a.”⁴⁸⁹ Osim toga, navodi žalilac, oni su predstavljali samo mali dio stanovništva Bosanskog Šamca i Odžaka. On tvrdi da je, “pod pretpostavkom, *arguendo*, da im je bilo uskraćeno neko ljudsko pravo, Pretresno vijeće trebalo konstatovati, bilo sa formalno pravnog bilo sa činjeničnog aspekta, da njihovo premještanje nije doseglo razinu progona.”⁴⁹⁰ On uz to tvrdi da se, u svjetlu činjenice da su navodi o deportaciji i prisilnom premještanju usko povezani s pitanjem etničkog čišćenja i da optužba nije uspjela da dokaže da je u Bosanskom Šamcu došlo do etničkog čišćenja, “čini sumnjivim” da li je u pogledu tih šesnaest osoba trebalo uopšte donositi bilo kakve ocjene.⁴⁹¹

168. Drugo, žalilac tvrdi da su, u svakom slučaju, dokazi protiv njega nedovoljni. On tvrdi da razmjene nisu bile u nadležnosti Kriznog štaba, koji nije nikad raspravljao niti donosio odluke u vezi sa prisilnim preseljavanjem nesrpskih civila, kao i da je postupak razmjene civila bio pod

⁴⁸³ Podnesak respondenta, par. 8.5-8.6.

⁴⁸⁴ Podnesak respondenta, par. 8.7, fn. 476 (gdje se citira *ibid.*, par. 3.42, 4.33).

⁴⁸⁵ Podnesak respondenta, par. 3.42.

⁴⁸⁶ Replika na podnesak respondenta, par. 43.

⁴⁸⁷ Izmijenjena najava žalbe, par. 16. Žalbeno vijeće primjećuje da žalilac u Najavi žalbe osporava osuđujuću presudu za “prisilno premještanje, *zločin protiv čovječnosti*”, ali upućuje na paragrafe 1035-1038 Prvostepene presude (koji se tiču njegove osude za prisilno premještanje i deportaciju kao djelo u osnovi progona), kao i na paragraf 1051 (koji se tiče njegove odgovornosti za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti): Izmijenjena najava žalbe, par. 16 (ovdje naglašeno). Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće žalioцу nije izreklo zasebnu osudu za prisilno premještanje kao zločin protiv čovječnosti, nego ga je osudilo samo za prisilno premještanje kao djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti: vidi Prvostepena presuda, par. 1035-1038, 1051. Žalbeno vijeće iz toga zaključuje da žalilac osporava samo osudu za prisilno premještanje kao djelo u osnovi progona.

⁴⁸⁸ Izmijenjena najava žalbe, par. 16.

⁴⁸⁹ Žalbeni podnesak, par. 95.

⁴⁹⁰ Žalbeni podnesak, par. 95.

⁴⁹¹ Žalbeni podnesak, par. 96, 94 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 33, 34, 133).

kontrolom Ministarstva pravde i službe bezbjednosti na terenu, kako vojne tako i policijske.⁴⁹² U vezi sa svojim izjavama u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu, žalilac tvrdi da su one neodređene i im protivrječe dokazi da on nije uopšte nije zagovarao prisilno raseljavanje nesrpskih civila, kao i ocjene Pretresnog vijeća u vezi s nediskriminatorskim postupcima žalioca i Kriznog štaba na koje se poziva u svom šestom žalbenom osnovu.⁴⁹³ I konačno, žalilac tvrdi da nema dokaza da su on ili Krizni štab odgovorni za to što je preseljenje tih šesnaest osoba eventualno bilo nedobrovoljno i da, što se tiče činjenice da su oni prije razmjene bili zatočeni, on nad tim nije imao kontrolu.⁴⁹⁴

169. Oslanjajući se na jurisprudenciju Međunarodnog suda, optužba odgovara da ne postoji uslov numeričkog praga za žrtve deportacije ili progona kao zločina protiv čovječnosti da bi se donijela osuđujuća presuda za takva krivična djela.⁴⁹⁵ Ona takođe tvrdi da etničko čišćenje nije jedno od obilježja krivičnih djela o kojima je riječ.⁴⁹⁶ Nadalje, optužba iznosi argument da se, prilikom utvrđivanja težine djela o kojima je riječ, ta djela moraju razmotriti u svom kontekstu imajući u vidu njihov kumulativni efekt.⁴⁹⁷ Optužba navodi da žalilac nije osporio kao grešku u primjeni prava ocjenu Pretresnog vijeća da je kumulativni efekt djela u osnovi progona za koja je žalilac proglašen krivim – deportacije, protivpravnog hapšenja i zatočenja, okrutnog i nečovječnog postupanja, prisilnog rada i prisilnog premještanja – dovoljno težak da bi ona činila krivično djelo progona.⁴⁹⁸

170. Sljedeće, optužba tvrdi da su žaliočevi argumenti da razmjene nisu bile u nadležnosti Kriznog štaba i da je sistem razmjena civila bio pod kontrolom Ministarstva pravde i drugih irelevantni. Ona takođe smatra da te tvrdnje, čak i kad bi ih žalilac mogao potkrijepiti dokazima, ionako nisu u raskoraku s velikom količinom dokaza na osnovu kojih je Pretresno vijeće moglo donijeti svoju ocjenu da je žalilac doprinio prisilnom premještanju.⁴⁹⁹ Optužba tvrdi da žalilac ne pokušava da pokaže zašto je Pretresno vijeće pogriješilo kad je odbacilo dokaze, čije porijeklo žalilac ne navodi, da Krizni štab nikad nije izdao ili razmatrao odluke o prisilnom preseljenju nesrba.⁵⁰⁰ Konačno, optužba tvrdi da ne stoji žaliočev argument da nije bilo dokaza za to da je on bio odgovoran za eventualnu nedobrovoljnost preseljenja tih šesnaest osoba. Po mišljenju optužbe, žalilac je znao i učestvovao u stvaranju okruženja u kojem je vladala atmosfera prisile, proizišla iz

⁴⁹² Žalbeni podnesak, par. 97 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 907-910, 916; Mirko Lukić, T. 12938-12939).

⁴⁹³ Žalbeni podnesak, par. 97 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 914, 918 i Žalbeni podnesak, par. 61).

⁴⁹⁴ Žalbeni podnesak, par. 95, 98.

⁴⁹⁵ Podnesak respondenta, par. 8.10, gdje se upućuje na prvostepene presude u predmetima *Stakić, Krstić i Kayishema i Ruzindana*.

⁴⁹⁶ Podnesak respondenta, par. 8.11.

⁴⁹⁷ Podnesak respondenta, par. 8.12-8.15 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 47-48; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 212-215 i Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, Dio B).

⁴⁹⁸ Podnesak respondenta, par. 8.16.

⁴⁹⁹ Podnesak respondenta, par. 8.21 (gdje se citira *ibid.*, par. 3.42).

nehumanih uslova zatočenja, mučenja, premlaćivanja i drugih zločina, zbog kojih žrtve prisilnog preseljenja nisu bile u mogućnosti da izraze svoju slobodnu volju.⁵⁰¹

171. Žalilac odgovara da je sudska praksa na koju se oslonila optužba u pogledu numeričkog praga pogrešno primijenjena, neprimjerena i irelevantna za ovaj predmet, u kojem su zatočenici postupkom premještanja bili odvedeni na bezbjedno mjesto i pušteni iz zatočeništva.⁵⁰² Žalilac nadalje tvrdi da je izuzetno bitno to što teza optužbe započinje optužbom za etničko čišćenje masovnih razmjera, a onda se svodi na ocjenu da je šesnaest osoba premješteno, pa bilo to i nedobrovoljno, na bezbjedno mjesto.⁵⁰³

(c) Diskusija

(i) Uslov prelaska granice za krivično djelo deportacije

172. Žalbeno vijeće preliminarno konstatuje da je Pretresno vijeće razlikovalo “prisilno premještanje” i “protivpravnu deportaciju” kao djela u osnovi progona.⁵⁰⁴ Žalbeno vijeće podsjeća da u svrhu osude za progon nije potrebno napraviti razliku između “deportacije” i “prisilnog premještanja” kao djela u osnovi jer je krivična odgovornost optuženog u dovoljnoj mjeri izražena opštim konceptom prisilnog raseljavanja.⁵⁰⁵ Prema tome, u ovom dijelu Presude Žalbeno vijeće će koristiti termin “prisilno raseljavanje” da označi djela koje Pretresno vijeće označava terminima “prisilno premještanje” i “protivpravna deportacija”.

173. Žalbeno vijeće podsjeća da je Pretresno vijeće, proglašivši žalioca krivim za progone na osnovu, *inter alia*, deportacije, ocijenilo da je osuda za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti po članu 5(d) Statuta, na osnovu istog ponašanja, u nedozvoljenom sticaju sa osudom za progone po članu 5(h) Statuta zbog deportacije kao djela u osnovi. Iz tog razloga, ono nije izreklo osuđujuću presudu za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti na osnovu tačke 2.⁵⁰⁶ Ta ocjena nije osporena u žalbenom postupku.

174. Zbog toga, pravne i činjenične greške koje žalilac navodi u svom trinaestom žalbenom osnovu u vezi s uslovom prelaska granice za krivično djelo deportacije po članu 5(d) Statuta nisu

⁵⁰⁰ Podnesak respondenta, par. 8.22.

⁵⁰¹ Podnesak respondenta, par. 8.23.

⁵⁰² Replika na podnesak respondenta, par. 44 (gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 522; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 501; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 189-196).

⁵⁰³ Žalilac takođe tvrdi da optužba, pozivajući se na Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*, pogrešno tumači stav tog sudije: Replika na podnesak respondenta, par. 45.

⁵⁰⁴ Vidi Prvostepena presuda, par. 1036, 1037.

⁵⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 154.

⁵⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 1058, 1116.

mogle ni obesnažiti presudu o krivici niti dovesti do neostvarenja pravde.⁵⁰⁷ U pogledu toga da žalilac u svom trinaestom žalbenom osnovu implicira da “deportacija” kao djelo u osnovi progona zahtijeva da žrtve budu prebačene preko državne granice, Žalbeno vijeće konstatuje da je to irelevantno u svrhu odgovornosti na osnovu člana 5(h) Statuta jer su djela prisilnog raseljavanja jednako kažnjiva kao djela u osnovi progona bilo da jeste ili nije pređena državna granica.⁵⁰⁸

175. Žalbeno vijeće stoga odbacuje ovaj aspekt žaliočevog trinaestog žalbenog osnova.

(ii) Težina djela u osnovi

176. U okviru svog četrnaestog žalbenog osnova žalilac osporava težinu radnje koje čine prisilno premještanje kao djelo u osnovi progona.⁵⁰⁹ Žalbeno vijeće preliminarno konstatuje da, mada je u Izmijenjenoj najavi žalbe četrnaesti žalbeni osnov ograničen na ocjene Pretresnog vijeća u vezi sa “prisilnim premještanjem”,⁵¹⁰ žalilac u svom Žalbenom podnesku osporava težinu radnje koje čine i “prisilno premještanje” i “deportaciju” kao djela u osnovi progona.⁵¹¹ Budući da žalilac iznosi prigovore u vezi s težinom radnje koje čine deportaciju kao djelo u osnovi progona, a koje prigovore nije naveo u svojoj Izmijenjenoj najavi žalbe, on je trebao tražiti dozvolu da izmijeni svoju Izmijenjenu najavu žalbe na osnovu pravila 108 čim je to bilo moguće nakon što je formulisao tu novu tvrdnju, ali on to nije učinio.⁵¹² Međutim, kao što je već konstatovano, Pretresno vijeće nije, u svrhu osude za progon, moralo praviti razliku između “deportacije” i “prisilnog premještanja” kao djela u osnovi.⁵¹³ Osim toga, Žalbeno vijeće primjećuje da je optužba u potpunosti odgovorila na žaliočev četrnaesti žalbeni osnov.⁵¹⁴ Iz tih razloga, Žalbeno vijeće će sada razmotriti žaliočeve prigovore kao prigovore koji se odnose na težinu svih prisilnih raseljavanja, uključujući i radnje koje je Pretresno vijeće nazvalo “prisilnim premještanjem” kao i one koje je nazvalo “deportacijom”.

177. Žalbeno vijeće podsjeća da se *actus reus* progona, zločina protiv čovječnosti, definiše kao djelo ili propust koje je *de facto* diskriminacija i kojim se uskraćuje ili narušava neko temeljno pravo definisano običajnim međunarodnim pravom ili pravom međunarodnih ugovora.⁵¹⁵ Djela koja se navode kao djela u osnovi progona, bilo da se razmatraju sama za sebe ili zajedno s drugim

⁵⁰⁷ Žalbeni podnesak, par. 88-89.

⁵⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 154; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 218.

⁵⁰⁹ Izmijenjena najava žalbe, par. 16(A).

⁵¹⁰ Izmijenjena najava žalbe, par. 16.

⁵¹¹ Vidi Žalbeni podnesak, par. 95-96.

⁵¹² Uporedi Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 17.

⁵¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 154.

⁵¹⁴ Vidi Podnesak respondenta, par. 8.8-8.19. Vidi konkretno *ibid.*, par. 8.18, gdje optužba tvrdi da “Pretresno vijeće nije pogriješilo kad je ocijenilo da pojedinačna djela deportacije zadovoljavaju prag težine”.

⁵¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185.

djelima, moraju činiti ponašanje koje ima jednaku težinu kao i krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta.⁵¹⁶ Samo onda kad se utvrdi da je dosegnuta ta razina težine, mogu djela u osnovi – ako su zadovoljeni svi drugi kriterijumi – činiti krivično djelo progona.

178. Optužba nije dužna da dokaže da je došlo do “etničkog čišćenja” kako bi pokazala da djela u osnovi progona dosižu traženu razinu težine, kao ni za bilo koju drugu svrhu prilikom dokazivanja krivičnog djela progona. Isto tako, mada broj žrtava može biti relevantan za utvrđivanje težine djela u osnovi, ne postoji pravni uslov da se dosegne određeni numerički prag. Štaviše, mada se krivično djelo progona često odnosi na niz djela, može biti dovoljno samo jedno djelo ako to djelo diskriminiše *de facto* i ako je izvršeno smišljeno s namjerom da se diskriminiše po jednoj od nabrojanih osnova – rasnoj, vjerskoj ili političkoj.⁵¹⁷ Žalbena vijeće stoga odbacuje žaliočev argument u vezi s navođenjem u optužnici i faktičkim postojanjem etničkog čišćenja u opštini Bosanski Šamac, kao i njegov argument da su pomenute žrtve činile mali dio stanovništva Bosanskog Šamca i Odžaka.

179. Žalilac nadalje tvrdi da je dotičnih šesnaest osoba “kako se čini, razmijenjeno tako što je odvedeno na bezbjedno mjesto” i da je do “razmjene došlo na području UNPA, u prisustvu predstavnika UNPROFOR-a i MKCK-a.”⁵¹⁸ Pretresno vijeće je prihvatilo dokaze koji upućuju na to da su predstavnici UNPROFOR-a i MKCK-a bili prisutni prilikom nekih razmjena,⁵¹⁹ ali oni ne pokazuju da li su žrtve odvedene na područje UNPA. U prilog tvrdnji da jesu, žalilac se poziva na svjedočenje Milutina Grujičića, “predsjednika Komisije za vojne razmjene”, i dokazni predmet P 2M, “kartu koja pokazuje lokaciju Dragalića na području UNPA.”⁵²⁰ Međutim, kao što je istakla optužba, iz dijela svjedočenja Milutina Grujičića na koji se upućuje nije jasno da li bi osobe koje su premještene generalno završile na nekom od područja UNPA ili su prisilno raseljene osobe o kojima je riječ u Prvostepenoj presudi premještene na područje UNPA.⁵²¹ Sam za sebe dokazni predmet P 2M ne razjašnjava to pitanje. Žalilac zato nije uspio pokazati da su prisilno premještene osobe odvedene na područje UNPA, pa se njegov argument da su one odvedene “na bezbjedno mjesto” odbacuju.

180. Žalbena vijeće nadalje konstatuje da je četrnaest od sedamnaest prisilno raseljenih nesrpskih civila pomenutih u Prvostepenoj presudi u trenutku premještanja bilo u zatočeništvu, kao i da su

⁵¹⁶ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 135; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 199, 221.

⁵¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 135; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 113.

⁵¹⁸ Žalbeni podnesak, par. 95.

⁵¹⁹ Prvostepena presuda, par. 882, 884, 885, 892, 894.

⁵²⁰ Žalbeni podnesak, par. 89, fusnota 38 (gdje se citira Milutin Grujičić, T. 16098-16100; dokazni predmet P2M). Vidi i *ibid.*, par. 95.

⁵²¹ Milutin Grujičić, T. 16098-16100; Podnesak respondenta, fn. 475.

uslovi zatočeništva stvorili atmosferu prisile zbog koje nisu imali stvaran izbor u pogledu toga da li žele biti razmijenjeni.⁵²² Preostale tri osobe su bile prisiljene na razmjenu životnim uslovima koji su im nametnuti, uključujući prisilnu radnu obavezu⁵²³ i protivpravna hapšenja⁵²⁴ u opštini Bosanski Šamac. Težina prisilnog raseljavanja mora se, dakle, razmatrati zajedno s drugim djelima u osnovi - protivpravnim hapšenjima, zatočenjem i prisilnim radom - čija težina nije osporena u žalbenom postupku. S obzirom na taj kontekst, Žalbeno vijeće ocjenjuje da prisustvo predstavnika UNPROFOR-a i MKCK-a tokom nekih od tih razmjena ne čini raseljavanje zakonitim, niti vodi zaključku da prisilna raseljavanja nisu bila dovoljno teška da bi dosegla razinu progna.⁵²⁵

181. Iz tih razloga, Žalbeno vijeće odbacuje žaliočev argument da u ovom predmetu nije ispunjen uslov težine.

(iii) *Actus reus*

182. Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije uspio pokazati da ga dokazi ne “povezuju” s prisilnim raseljavanjima.⁵²⁶ Pretresno vijeće je ocijenilo da je Simo Zarić obavijestio žalioca o pregovorima koje je imao s odžačkom stranom prije razmjene koja je obavljena 25.-26. maja 1992. Nakon što je Simo Zarić obavijestio žalioca o predloženoj razmjeni, žalilac nije imao ništa protiv razmjene “svi za sve”.⁵²⁷ Pretresno vijeće je nadalje prihvatilo da je Krizni štab naredio Miroslavu Tadiću, Simi Zariću i Boži Ninkoviću da sastave spiskove Srba koji su bili zatočeni u Odžaku prije te razmjene.⁵²⁸ Žalilac nije osporio te ocjene.⁵²⁹ Zapravo je žalilac sam posvjedočio da je Krizni štab predložio Republičkoj komisiji za razmjene da učestvuje u razmjeni.⁵³⁰ Nadalje, žalioca je o razmjenama redovno informisao Miroslav Tadić, koji je, prije formiranja civilne Komisije za razmjene, “najviše radio na tim poslovima” i koji je sebe smatrao “predsjednik[om] komisije”.⁵³¹ Kasnije je sam žalilac imenovao civilnu Komisiju za razmjene, koja je redovno podnosila izvještaje Ratnom predsjedništvu, čiji je on bio predsjednik.⁵³²

183. Žalilac tvrdi da razmjene nisu bile u nadležnosti Kriznog štaba, da Krizni štab nije nikad razmatrao niti donosio odluke o prisilnom iseljavanju nesrpskih civila i da je sistem razmjena civila

⁵²² Prvostepena presuda, par. 968, 972. U zatočeništvu su u trenutku premještanja bile sljedeće osobe: svjedok A, Hasan Bičić, svjedok O, Dragan Lukač, Dragan Delić, Muhamed Bičić, svjedok Q, Esad Dagović, svjedok K, Jelena Kapetanović, svjedok C, Nusret Hadžijusufović, Ibrahim Salkić i Osman Jašarević.

⁵²³ Vidi Prvostepena presuda, par. 889.

⁵²⁴ Vidi Prvostepena presuda, par. 890.

⁵²⁵ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 286.

⁵²⁶ Žalbeni podnesak, par. 90; vidi i *ibid.*, par. 71.

⁵²⁷ Prvostepena presuda, par. 1036, 957 (gdje se citira Izjava II koju je Simo Zarić dao Tužilaštvu, str. 690663-690664).

⁵²⁸ Prvostepena presuda, par. 929, 952, 1036.

⁵²⁹ Vidi Žalbeni podnesak, par. 90.

⁵³⁰ Prvostepena presuda, par. 1036, 920 (gdje se citira Blagoje Simić, T. 12599-12600).

⁵³¹ Prvostepena presuda, par. 923 (gdje se citira Miroslav Tadić, T. 15399), 1037, 1042.

⁵³² Prvostepena presuda, par. 1037 (gdje se citira dokazni predmet P 83).

bio pod kontrolom Ministarstva pravde i službi bezbjednosti na terenu.⁵³³ Žalbeno vijeće primjećuje da u prilog tim argumentima žalilac naprosto ponavlja dokaze koje je Pretresno vijeće primilo k znanju, a ne objašnjava zašto je bilo nerazumno da Pretresno vijeće te dokaze ocijeni onako kako je to učinilo. Konkretno, on ne pokazuje kako je svjedočenje Mirka Lukića da je “republička komisija” bila na višoj razini od opštinske civilne Komisije za razmjene⁵³⁴ u suprotnosti s gorenavedenim ocjenama Pretresnog vijeća, posebno s neosporenom ocjenom da je žalilac imenovao civilnu Komisiju za razmjene, te s ocjenama da je on bio redovno obavještavan o razmjenama i da su od njega u vezi s tim traženi savjeti.⁵³⁵ Osim toga, Žalbeno vijeće primjećuje da je Mirko Lukić takođe posvjedočio da je Krizni štab imao ovlasti da razmjenjuje ljude koji su bili zatočeni.⁵³⁶ Žalilac ne nastoji da pokaže zbog čega su gore sažete činjenične ocjene bile nerazumne te, iz tog razloga, Žalbeno vijeće odbacuje njegov argument.

184. I konačno, žalilac tvrdi da nije bilo dokaza da su on ili Krizni štab bili odgovorni za eventualni nedovoljni karakter preseljenja tih šesnaest osoba i da to, budući da su one bile zatočene prije no što su razmijenjene, nije bilo pitanje nad kojim je on imao kontrolu.⁵³⁷ Taj argument je bez merituma. Sedamnaest prisilno raseljenih osoba bilo je prisiljeno da ode bilo stoga što su uslovi u kojima su bili zatočeni činili okruženje u kojem su oni bili izloženi prisili bilo stoga što im uslovi u kojima su morali živjeti, uključujući prisilnu radnu obavezu i protivpravna hapšenja, nisu dali stvarnu mogućnost izbora.⁵³⁸ Krivična odgovornost žalioca i umiješanost Kriznog štaba u protivpravna hapšenja i zatočenja, zatvaranje u nehumanim uslovima i prisilni rad već je utvrđena.

185. Osim što je doprinio prisilnom raseljavanju putem ovih djela u osnovi, žalilac je imenovao civilnu Komisiju za razmjenu i, prije njenog formiranja, učestvovao u postupcima razmjene i bio u poziciji da u vezi s tim razmjenama izrazi svoje autoritativno mišljenje. Žalbeno vijeće smatra da bi razuman presuditelj o činjenicama bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac svojim ponašanjem koje je utvrdilo Pretresno vijeće dao znatnu podršku djelima prisilnog raseljavanja pomenutih sedamnaest osoba, koja su djela u osnovi progona.

(iv) *Mens rea*

186. Pretresno vijeće je ocijenilo da je žalilac bio svjestan toga da osobe koje su prisilno raseljene nisu bile srpske nacionalnosti i da je učestvovao u postupku razmjene i o tome bio obavještavan u

⁵³³ Žalbeni podnesak, par. 97 (gdje se citira Prvostepena presuda par. 907-910, 916; Mirko Lukić, T. 12938-12939).

⁵³⁴ Žalbeni podnesak, par. 97 (gdje se citira Mirko Lukić, T. 12938-12939).

⁵³⁵ Prvostepena presuda, par. 1036.

⁵³⁶ Prvostepena presuda, par. 907 (gdje se citira Mirko Lukić, T. 12919).

⁵³⁷ Žalbeni podnesak, par. 95, 98.

⁵³⁸ Prvostepena presuda, par. 889, 890, 968.

razdoblju od više mjeseci.⁵³⁹ Takođe, od njega je tražen savjet i on je dao svoje autoritativno mišljenje u vezi s razmjenom koja je obavljena 25.- 26. maja 1992., te je nakon toga imenovao civilnu Komisiju za razmjene. Osim toga, žalilac je pomagao i podržavao protivpravna hapšenja i zatočenje, zatvaranje u nehumanim uslovima i prisilni rad, što je sve doprinijelo okruženju u kojem su nesrpski civili bili prisiljeni da napuste svoje domove u opštini Bosanski Šamac.⁵⁴⁰ Žalbena vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza taj da je žalilac bio svjestan diskriminatornog konteksta u kojem su počinjena djela prisilnog raseljavanja i da je znao da je njegova podrška imala znatan učinak na njihovo počinjenje.

187. Nakon što je Žalbena vijeće tako utvrdilo žaliočevu *mens rea* za pomaganje i podržavanje u progonima, putem prisilnog raseljavanja, nepotrebno je da razmatra žaliočeve argumente u vezi s izjavama koje je dao u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu,⁵⁴¹ na koje se Pretresno vijeće oslonilo analizirajući da li je on posjedovao diskriminatornu namjeru.⁵⁴²

(v) Zaključak

188. Iz gorenavedenih razloga, Žalbena vijeće ocjenjuje da bi na osnovu ocjena Pretresnog vijeća razuman presuditelj o činjenicama bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac odgovoran kao pomagač i podržavalac progona na osnovu prisilnog raseljavanja sedamnaest nesrpskih civila. Žalbena vijeće u cijelosti odbacuje trinaesti i četrnaesti žalbeni osnov.

D. Zaključak

189. Žalbena vijeće ocjenjuje da bi na osnovu ocjena Pretresnog vijeća razuman presuditelj o činjenicama bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac odgovoran za pomaganje i podržavanje progona putem protivpravnih hapšenja i zatočenja nesrpskih civila, zatvaranja u nehumanim uslovima nesrpskih zarobljenika, prisilnog rada civila bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana i prisilnog raseljavanja nesrpskih civila. Zbog toga Žalbena vijeće potvrđuje osuđujuću presudu izrečenu žalioču za progone po tački 1 Pete izmijenjene optužnice u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata spomenuta djela i konstatuje da je njegovu odgovornost primjereno opisati kao odgovornost pomagača i podržavaoca.

190. Žalbena vijeće ocjenjuje da na osnovu ocjena Pretresnog vijeća nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac odgovoran kao pomagač i

⁵³⁹ Prvostepena presuda, par. 1038.

⁵⁴⁰ Vidi par. 118, 138, 159 *supra*.

⁵⁴¹ Žalbeni podnesak, par. 97 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 914, 918 i Žalbeni podnesak, par. 61).

podržavalac za krivično djelo progona na osnovu okrutnog postupanja u vidu premlaćivanja i mučenja zatočenih civila bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrba. Zbog toga Žalbeno vijeće poništava osuđujuću presudu izrečenu žalioocu za progone po tački 1 Pete izmijenjene optužnice na osnovu okrutnog i nečovječnog postupanja u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata ova djela.

191. Eventualni učinak koji ove ocjene mogu imati na žaliočevu kaznu biće razmotren u dijelu VI Presude koji se odnosi na žalbu na kaznu.

⁵⁴² Vidi Prvostepena presuda, par. 1038. Vidi i Prvostepena presuda, par. 1009-1010, gdje se Pretresno vijeće oslanja na rečene izjave kako bi izvelo zaključak o žaliočevoj diskriminatornoj namjeri u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem.

V. USMENI ZAHTJEV ZA PRISTUP POVJERLJIVOM MATERIJALU: ŠESNAESTI ŽALBENI OSNOV

192. U okviru šesnaestog žalbenog osnova, žalilac navodi da je “Pretresno vijeće pogrešno primijenilo pravo kad je odbilo [žaliočev] zahtjev za objelodanjivanje medicinske dokumentacije svjedoka optužbe Stevana Todorovića, koja je možda sadržavala informacije koje suštinski utiču na kredibilitet svjedoka ili koje bi dovele da izuzimanja cijelog njegovog iskaza, čime je [žaliocu] uskraćeno pravo da ispita svjedoke optužbe kako je propisano članom [21(4)(e)] Statuta”.⁵⁴³

A. Procesni kontekst

193. Stevan Todorović (u daljnjem tekstu: Todorović) bio je u početku žaliočev saoptuženi sve dok nije priznao krivicu, pa je protiv njega donesena presuda o kazni u zasebnom postupku pred drugim pretresnim vijećem (u daljnjem tekstu: Pretresno vijeće u predmetu *Todorović*).⁵⁴⁴ Tokom postupka odmjeravanja kazne, Todorović je obavijestio Pretresno vijeće u predmetu *Todorović* da namjerava da pokrene pitanje smanjene računljivosti u cilju smanjivanja kazne, pa je zbog toga tražio ljezarski pregled.⁵⁴⁵ U skladu s nalogom Pretresnog vijeća u predmetu *Todorović*, pregled su obavila dva vještaka koji su sastavili “*Izvjestaj dr Soyke*” i “*Izvjestaj dr Lecić-Toševski*” (u daljnjem tekstu: Medicinski izvještaji).⁵⁴⁶ Todorović je između 6. i 28. juna 2002. svjedočio u predmetu protiv žalioca kao svjedok optužbe.⁵⁴⁷

194. Dana 3. septembra 2002., žalilac je iznio usmeni zahtjev da se “ukine povjerljivi status medicinskog izvještaja” o Todorovićevom psihijatrijskom stanju podnesenog u okviru postupka odmjeravanja kazne u predmetu *Todorović* kako bi ga ocijenio i verifikovao vještak odbrane (u daljnjem tekstu: Usmeni zahtjev).⁵⁴⁸ Optužba se usprotivila Usmenom zahtjevu.⁵⁴⁹ Pretresno vijeće je istoga dana odbacilo Usmeni zahtjev.⁵⁵⁰

195. Dana 25. juna 2004. žalilac je podnio zahtjev Žalbenom vijeću da (1) pribavi i ispita Medicinske izvještaje na povjerljivoj osnovi i da (2), ako se uvjeri da je zdravstveno stanje Stevana Todorovića moglo negativno uticati na njegovu pouzdanost ili vjerodostojnost u svojstvu svjedoka, uputi Medicinske izvještaje konzilijumu kvalifikovanih ljekara i da Medicinske izvještaje dostavi

⁵⁴³ Izmijenjena najava žalbe, par. 18; Žalbeni podnesak, par. 100 i paragrafi koji slijede.

⁵⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 21.

⁵⁴⁵ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 94.

⁵⁴⁶ Presuda u kazni u predmetu *Todorović*, par. 94, fn. 97-98. Medicinski izvještaji su zavedeni kao povjerljivi; međutim, na njih se upućuje u Presudi o kazni u predmetu *Todorović*.

⁵⁴⁷ T. 8999-9630, 9637-10271.

⁵⁴⁸ T. 11981, red 13-15, 22-24; 11982; 11983, red 11-14 (djelimično zatvorena sjednica).

⁵⁴⁹ T. 11983, red 17- 11985, red 15 (djelimično zatvorena sjednica).

žaliocu.⁵⁵¹ Zahtjev za objelodanjivanje je odbijen uz obrazloženje, *inter alia*, da se zahtjevom da Žalbeno vijeće samo pribavi pomenute izvještaje i da ih pregleda kako bi ocijenilo meritum njegovog šesnaestog žalbenog osnova traži nešto što ne spada u dužnosti Žalbenog vijeća.⁵⁵² Nakon toga Žalbeno vijeće je odlučilo, *proprio motu*, da žaliocu odobri pristup Medicinskim izvještajima pod određenim uslovima.⁵⁵³ Žalbeno vijeće je smatralo da je, *ex abundantia cautelae* i kako bi moglo u potpunosti procijeniti meritum žaliočevog šesnaestog žalbenog osnova u slučaju da utvrdi kako je Pretresno vijeće pogriješilo uskrativši žaliocu pristup povjerljivom materijalu, potrebno da se žaliocu omogući pristup Medicinskim izvještajima. Žalbeno vijeće je takođe ocijenilo da su Medicinski izvještaji vjerovatno od suštinskog značaja za pripremu žaliočeve teze.⁵⁵⁴ Shodno tome, dana 22. februara 2006. žaliocu je objelodanjena redigovana verzija Medicinskih izvještaja.⁵⁵⁵

196. Dana 27. februara 2006. žalilac je podnio povjerljivi zahtjev Žalbenom vijeću u kojem je, *inter alia*, zatražio dozvolu da Medicinske izvještaje objelodani vještaku kako bi dobio stručno mišljenje koje bi Žalbenom vijeću i njegovom braniocu bilo od pomoći u procjeni šesnaestog žalbenog osnova.⁵⁵⁶ Dana 15. marta 2006. Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom je konstatovalo da je žalilac u dovoljnoj mjeri pokazao da je objelodanjivanje redigovanih Medicinskih izvještaja potrebno za pripremu njegove odbrane, dozvolilo žaliocu da objelodani povjerljive redigovane Medicinske izvještaje vještaku i naložilo da žalilac svoje dodatne argumente podnese najkasnije 5. aprila 2006.⁵⁵⁷

197. Dana 5. aprila 2006., žalilac je podnio Daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom i njima priložen, kao Dodatak 3, izvještaj dr Setha W. Silvermana, forenzičkog vještaka psihijatra kojem su objelodanjani Medicinski izvještaji (u daljnjem tekstu: *Silvermanov izvještaj*). Optužba je podnijela odgovor 18. aprila 2006.,⁵⁵⁸ a žalilac svoju repliku 24. aprila 2006.⁵⁵⁹

198. Dana 5. aprila 2006. žalilac je takođe podnio zahtjev kojim od Žalbenog vijeća traži da u skladu s pravilom 115 Pravilnika prihvati i Medicinske izvještaje i *Silvermanov izvještaj* kao dodatne dokaze u žalbenom postupku, te da u skladu s pravilom 94(A) službeno primi k znanju

⁵⁵⁰ Usmena odluka, T. 11985 redak 17-11986 (djelimično zatvorena sjednica).

⁵⁵¹ Zahtjev za objelodanjivanje, par. 10.

⁵⁵² Odluka po zahtjevu za objelodanjivanje, str. 3, 4.

⁵⁵³ Nalog *Proprio Motu*, str. 3-4.

⁵⁵⁴ Nalog *Proprio Motu*, str. 2.

⁵⁵⁵ Odluka po molbi Stevana Todorovića za dodatne zaštitne mjere, Povjerljivi dodatak 1, 22. februar 2006.

⁵⁵⁶ Zahtjev Blagoja Simića (1) za pristup dodatnim povjerljivim materijalima (2) za odobrenje da objelodani povjerljive materijale vještaku i (3) za izmjenu odredbi naloga o rasporedu od 3. i 17. februara 2006., par. 2(2) i 9(2).

⁵⁵⁷ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića (1) za pristup dodatnim povjerljivim materijalima (2) za odobrenje da objelodani povjerljive materijale vještaku i (3) za izmjenu odredbi naloga o rasporedu od 3. i 17. februara 2006., Redigovana javna verzija, 17. mart 2006., str. 5, 7.

⁵⁵⁸ Odgovor optužbe na daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom.

⁵⁵⁹ Replika na odgovor optužbe na daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom.

Medicinske izvještaje i *Silvermanov izvještaj*.⁵⁶⁰ Žalbno vijeće je 1. juna 2006. u cijelosti odbilo Zahtjev na osnovu pravila 115 i 94(A).⁵⁶¹

B. Navodne greške Pretresnog vijeća

199. Žalilac tvrdi da se tokom Todorovićevo svjedočenja ispostavilo da on uzima znatne količine lijekova⁵⁶² i da se postavilo pitanje da li je to moglo utjecati na pouzdanost njegovog svjedočenja zbog smanjene sposobnosti da svjedoči iskreno i tačno.⁵⁶³ Zbog toga je Žalilac u svom Usmenom zahtjevu zatražio da mu se dostavi Todorovićevo medicinska dokumentacija, kako bi Pretresno vijeće imalo mogućnost da ocijeni da li eventualno postoji takav problem.⁵⁶⁴ On tvrdi da je to što je Todorovićevo medicinska dokumentacija pokazala da on pati od post-traumatskog stresnog poremećaja (u daljnjem tekstu: PTSP) i da je tokom rata neumjereno konzumirao alkohol,⁵⁶⁵ “trebalo Pretresno vijeće upozoriti na mogućnost da je Todorovićevo svjedočenje nepouzđano”.⁵⁶⁶ Budući da je Pretresno vijeće odbilo Usmeni zahtjev, ono je pogrešno primijenilo pravo (1) zbog toga što nije pregledalo Todorovićevo medicinsku dokumentaciju kako bi utvrdilo da li su lijekovi koje je Todorović uzimao mogli utjecati na pouzdanost njegovog svjedočenja i (2) zbog toga što je žalilocu uskratilo mogućnost da unakrsno ispita Todorovića o pitanjima koja utječu na njegovu vjerodostojnost ili da izvede dokaze kako bi dokazao njegovu nepouzđanost, budući da ga žalilac nije mogao unakrsno ispitati bez pristupa relevantnim informacijama.⁵⁶⁷ Žalilac nadalje tvrdi da je Pretresno vijeće, onemogućivši mu da ospori pouzđanost svjedoka tako što bi postavio relevantna pitanja u unakrsnom ispitivanju, prekršilo njegovo pravo na pravično suđenje, uključujući pravo da ispita svjedoke koji ga terete ili da se oni ispituju u njegovo ime.⁵⁶⁸ Žalilac stoga traži da se njegova osuda poništi ili, alternativno, da mu se odobri novo suđenje.⁵⁶⁹

200. Žalilac tvrdi da je Todorović bio izuzetno važan svjedok, koji je svjedočio u vezi s gotovo svim aspektima predmeta.⁵⁷⁰ Po mišljenju žaliloca, Todorović je takođe bio “svjedok kojem se mora prići s krajnjim oprezom”⁵⁷¹ zbog toga: (1) što se Todorović na svjedočenje protiv žaliloca odlučio u okviru sporazuma s optužbom o izjašnjavanju o krivici i što je imao dobar razlog da iziđe u susret

⁵⁶⁰ Zahtjev Blagoja Simića za prihvatanje dodatnih dokaza ili, alternativno, za formalno primanje na znanje, 5. april 2006., povjerljivo, (u daljnjem tekstu: Zahtjev na osnovu pravila 115 i 94(A)).

⁵⁶¹ Odluka po Zahtjevu na osnovu pravila 115 i 94(A).

⁵⁶² Žalbno vijeće konstatuje da je činjenicu da Todorović uzima lijekove pomenuo predsjedavajući sudija na javnoj sjednici. Vidi T. 9202.

⁵⁶³ Žalbeni podnesak, par. 104.

⁵⁶⁴ Žalbeni podnesak, par. 104.

⁵⁶⁵ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 94.

⁵⁶⁶ Žalbeni podnesak, par. 104.

⁵⁶⁷ Žalbeni podnesak, par. 105.

⁵⁶⁸ Žalbeni podnesak, par. 100, 109; Izmijenjena najava žalbe, par. 18.

⁵⁶⁹ Izmijenjena najava žalbe, par. 18.

⁵⁷⁰ Žalbeni podnesak, par. 101.

⁵⁷¹ Žalbeni podnesak, par. 102.

optužbi budući da je dobio kaznu zatvora od samo deset godina,⁵⁷² i (2) što je postojala lična i profesionalna netrpeljivost između žalioca i Todorovića, zbog čega se žalioocu činilo vjerovatnijim da bi Todorović mogao pokušati da mu se osveti putem svjedočenja.⁵⁷³ U svjetlu gorenavedenog i s obzirom na to da je Pretresno vijeće prihvatilo da postoje problemi u vezi sa Todorovićevim svjedočenjem, žalilac tvrdi da je bilo “ključno da Pretresno vijeće bude na oprezu u pogledu svake eventualne mogućnosti da Todorović bude nepouzdan kao svjedok, čak i ako bi ta nepouzdanost proizlazila iz nečega drugog, a ne iz njegovog prethodnog kriminalnog ponašanja, njegove motivisanosti da bude pristrasan u odnosu na optužbu i njegove netrpeljivosti prema [žaliocu]”.⁵⁷⁴

201. Žalilac tvrdi da je na osnovu pravila 90(H) Pravilnika imao pravo na unakrsno ispitivanje o svim pitanjima koja se tiču Todorovićeve vjerodostojnosti, uključujući i sva pitanja u vezi sa njegovim zdravstvenim stanjem.⁵⁷⁵ Oslanjajući se na Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, žalilac tvrdi da se, u situacijama kada je odbrani onemogućen pristup dokazima da postoji mogućnost da vjerodostojnost svjedoka optužbe bude umanjena zbog PTSP-a, krši pravo optuženog da unakrsno ispita svjedoka.⁵⁷⁶ Osim toga, on tvrdi da je izvještaj *dr Lecić-Toševski* – zajedno sa drugim dostupnim dokazima – bio dovoljan da “upozori Pretresno vijeće” na mogućnost da je Todorovićeva vjerodostojnost umanjena zbog PTSP-a.⁵⁷⁷ Žalilac tvrdi da je pitanje da li bi Pretresno vijeće na kraju zaključilo da je Todorovićeva vjerodostojnost umanjena zbog PSTP-a irelevantno za njegov šesnaesti žalbeni osnov. Radi se o tome, tvrdi žalilac, da je Pretresno vijeće svakako imalo razloga da zna da je Todorovićeva vjerodostojnost možda bila umanjena i da je žalioocu uskraćena mogućnost da ispita ključnog svjedoka na osnovu potpunih informacija, što je u ovom slučaju obesnažilo osuđujuću presudu.⁵⁷⁸

202. Optužba odgovara da žalilac u Žalbenom podnesku implicira da su razlog za njegov Usmeni zahtjev bili pokazatelji da je Todorović morao uzimati prepisane lijekove,⁵⁷⁹ međutim, Usmenim zahtjevom se tražio pristup povjerljivom medicinskom izvještaju iz postupka odmjeravanja kazne u predmetu *Todorović* kako bi ga ispitaio medicinski vještak odbrane ili eventualno tim medicinskih vještaka.⁵⁸⁰ Dakle, Usmenim zahtjevom nije tražen pristup podacima u vezi s prepisanim lijekovima

⁵⁷² Žalbeni podnesak, par. 102.

⁵⁷³ Žalbeni podnesak, par. 102. Žalilac upućuje na činjenicu da je Pretresno vijeće saslušalo svjedočenje o njegovim pokušajima da Todorovića ukloni s mjesta šefa policije i o tome kako je obično pokušavao da obuzda Todorovićevo ponašanje dok je bio na toj funkciji.

⁵⁷⁴ Žalbeni podnesak, par. 104.

⁵⁷⁵ Žalbeni podnesak, par. 105. Iako se u Žalbenom podnesku upućuje na pravilo 89(H), Žalbena vijeće pretpostavlja da se žalilac namjeravao pozvati na pravilo 90(H).

⁵⁷⁶ Daljnji argumenti u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 3 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*).

⁵⁷⁷ Daljnji argumenti u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 7.

⁵⁷⁸ Daljnji argumenti u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 10.

⁵⁷⁹ Podnesak respondenta, par. 9.9-9.10.

⁵⁸⁰ Povjerljivi podnesak respondenta, par. 9.2.

koje je Todorović eventualno uzimao tokom svjedočenja i, po mišljenju optužbe, takvi podaci nisu nikad zatraženi.⁵⁸¹ Optužba, nadalje, tvrdi da žalilac, uprkos tome što je Todorović tokom svog svjedočenja već bio obavijestio Pretresno vijeće o tome da uzima lijekove, u Usmenom zahtjevu uopšte nije pokrenuo to pitanje niti je odbrana ikad Todoroviću o tome postavila pitanja u okviru unakrsnog ispitivanja.⁵⁸² Po mišljenju optužbe, to pokazuje da se žalilac nije osjećao oštećenim i da se odrekao prava da u žalbenom postupku pokrene pitanje Todorovićevog uzimanja lijekova.⁵⁸³

203. Optužba tvrdi da se Usmeni zahtjev odnosio samo na *Izveštaj dr Lecić-Toševski* – jedan od dva izvještaja vještaka koje je zatražilo Pretresno vijeće u predmetu *Todorović* u vezi s pitanjem da li su Todorovićeve mentalne sposobnosti bile smanjene – u kojem se zaključuje da Todorović pati od PTSP-a.⁵⁸⁴ Optužba nadalje tvrdi da Pretresno vijeće nije pogriješilo kad je odbilo Usmeni zahtjev jer je imalo diskreciono pravo da donese takvu odluku s obzirom na vrijeme podnošenja i neodređeni karakter žaliočevih argumenata u pogledu svrhe Usmenog zahtjeva.⁵⁸⁵ Prvo, optužba tvrdi da je svrha Usmenog zahtjeva bila nejasna i da se stalno mijenjala u žaliočevoj argumentaciji⁵⁸⁶ te da žalilac, prema tome, nije uspio da iznese dovoljno argumenata o tome koja je legitimna forenzička svrha Usmenog zahtjeva.⁵⁸⁷ Optužba dodaje da nedostatak jasnoće u pogledu svrhe Usmenog zahtjeva dodatno ilustruje žaliočev argument iznesen u žalbenom postupku da je svrha tog zahtjeva bila da se žalioču omogući unakrsno ispitivanje Todorovića na osnovu *Izveštaja dr Lecić-Toševski* i tvrdi da taj argument nije nikad bio iznesen pred Pretresnim vijećem.⁵⁸⁸

204. Drugo, optužba podsjeća da je, budući da je Usmeni zahtjev iznesen više od dva mjeseca nakon što je Todorović završio sa svjedočenjem, uključujući i unakrsno ispitivanje,⁵⁸⁹ bilo očito da svrha Usmenog zahtjeva nije bila unakrsno ispitivanje,⁵⁹⁰ i da to sasvim sigurno nije izneseno u Usmenom zahtjevu.⁵⁹¹ Osim toga, tvrdi optužba, Pretresno vijeće nije imalo razloga za pretpostavku da je žalilac tek nedavno saznao za *Izveštaj dr Lecić-Toševski* jer su informacije o izvještaju i njegovim zaključcima vezanim za PTSP bile sadržane u paragrafu 94 Presude o kazni u predmetu *Todorović* od 31. jula 2001.,⁵⁹² kao i u javnom svjedočenju dr Lecić-Toševski u postupku odmjeravanja kazne u predmetu *Todorović*.⁵⁹³ Iz istih razloga optužba tvrdi i da je žaliočevo

⁵⁸¹ Povjerljivi podnesak respondenta, par. 9.3.

⁵⁸² Povjerljivi podnesak respondenta, par. 9.12-9.14.

⁵⁸³ Povjerljivi podnesak respondenta, par. 9.14.

⁵⁸⁴ Podnesak respondenta, par. 9.8.

⁵⁸⁵ Podnesak respondenta, par. 9.22.

⁵⁸⁶ Povjerljivi podnesak respondenta, par. 9.23- 9.25, vidi i Podnesak respondenta, par. 9.28.

⁵⁸⁷ Podnesak respondenta, par. 9.30.

⁵⁸⁸ Podnesak respondenta, par. 9.29.

⁵⁸⁹ Podnesak respondenta, par. 9.31.

⁵⁹⁰ Podnesak respondenta, par. 9.32.

⁵⁹¹ Podnesak respondenta, par. 9.40.

⁵⁹² Podnesak respondenta, par. 9.37.

⁵⁹³ Odgovor optužbe na daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 10-15.

pozivanje na Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija* neopravdano jer je, za razliku od situacije u tom predmetu, informacija da je postavljena dijagnoza da Todorović pati od PTSP-a žalioocu bila dostupna prije no što je Todorović svjedočio protiv njega.⁵⁹⁴

205. Optužba tvrdi da, budući da Todoroviću nijedan od branilaca optuženih koji su ga unakrsno ispitali – uključujući i žaliočevog branioca – nije postavio nijedno pitanje o PTSP-u ili o njegovoj sposobnosti da se sjeti događaja iz vremena sukoba,⁵⁹⁵ žaliočev argument “da je Pretresno vijeće pogriješilo zato što mu je ‘uskratilo’ mogućnost unakrsnog ispitivanja mora biti odbijen”.⁵⁹⁶ Osim toga, optužba ističe da je “Pretresno vijeće bilo svjesno činjenice da takav izvještaj postoji i da je ono bilo u poziciji da ocijeni svjedočenje tog svjedoka na osnovu eventualnih argumenata strana u vezi s pretrpljenom traumom”.⁵⁹⁷ Optužba nadalje tvrdi da je odluka Pretresnog vijeća bila ispravna jer bi, budući da žalilac “nije uspio da iznese legitimnu svrhu za pristup, interes Todorovićeve privatnosti prevagnuo nad eventualnim interesom za pristup tom izvještaju ”.⁵⁹⁸

206. I konačno, optužba tvrdi da žalilac nije iznio nijedan argument u vezi s tim kako je ta navodna greška obesnažila Prvostepenu presudu i nije ukazao ni na jednu ocjenu Pretresnog vijeća na koju bi utjecalo to što se ono neopravdano oslonilo na Todorovićevo svjedočenje.⁵⁹⁹ Kao alternativu, u slučaju da Žalbeno vijeće ocijeni da je Pretresno vijeće pogriješilo u korištenju svog diskrecionog prava, optužba sugerše da Žalbeno vijeće razmotri mogućnost da od strana zatraži da na osnovu izvještaja iznesu argumente u pogledu učinka te greške.⁶⁰⁰

207. Žalilac odgovara da je Usmeni zahtjev iznesen nakon što je žaliočev branilac proveo neka preliminarna istraživanja u pogledu posljedica PTSP-a kako bi utvrdio da li je opravdano preduzimati daljnje korake.⁶⁰¹ Žalilac tvrdi da je, “[m]ada konkretno nije bilo riječi o lijekovima koje je Todorović uzimao tokom svjedočenja, očit zaključak da je branilac to podrazumijevao, te da je to moralo podrazumijevati i Pretresno vijeće, u svjetlu opšte slike, jer je barem dio tih lijekova vjerovatno služio liječenju PTSP-a”.⁶⁰²

208. Žalilac dodaje da mu informacije iz Medicinskih izvještaja nisu bile dostupne na suđenju i da se nisu mogle posredno saznati iz Todorovićevog javnog svjedočenja jer je samo na osnovu potpunog objelodanjivanja mogao (1) dovoljno saznati o Todorovićevom stanju i razumjeti ga; (2)

⁵⁹⁴ Odgovor optužbe na daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 59-61.

⁵⁹⁵ Podnesak respondenta, par. 9.39.

⁵⁹⁶ Podnesak respondenta, par. 9.41.

⁵⁹⁷ Podnesak respondenta, par. 9.43.

⁵⁹⁸ Podnesak respondenta, par. 9.45.

⁵⁹⁹ Podnesak respondenta, par. 9.46.

⁶⁰⁰ Podnesak respondenta, par. 9.47.

⁶⁰¹ Replika na podnesak respondenta, par. 46 (povjerljivo).

pripremiti adekvatnu odbranu; i (3) obratiti se Pretresnom vijeću u vezi s prihvatljivošću i težinom Todorovićeovog svjedočenja.⁶⁰³

C. Ocjene Pretresnog vijeća

209. Pretresno vijeće je odbacilo Usmeni zahtjev zbog toga što nije utvrđeno da za njega postoji osnova.⁶⁰⁴ U Prvostepenoj presudi Pretresno vijeće je prihvatilo “moguće probleme u vezi s [Todorovićevim] svjedočenjem”⁶⁰⁵ i posebno primilo k znanju da je Todorović imao motiv da “svjedoči u korist teze optužbe i [...] neprijateljski odnos između njega i njegovih dotadašnjih saoptuženika”.⁶⁰⁶ Međutim, Pretresno vijeće nije smatralo da je Todorovićevo svjedočenje suštinski nepouzđano. Ono je takođe konstatovalo da je “[p]rilikom ocjene dokazne vrijednosti i pouzdanosti svjedočenja Stevana Todorovića, Pretresno vijeće [...] činjenicu da je presuda Stevanu Todoroviću izrečena prije njegovog usmenog svjedočenja uzelo njemu u prilog”.⁶⁰⁷

1. Preliminarna pitanja

210. Kao preliminarno pitanje, potrebno je utvrditi da li se žalilac, kako tvrdi optužba,⁶⁰⁸ odrekao svog prava da u žalbenom postupku pokreće pitanje Todorovićeovog uzimanja lijekova u svjetlu činjenice da to pitanje, iako ga je bio svjestan, nije izneseno ni u okviru Usmenog zahtjeva ni tokom Todorovićeovog unakrsnog ispitivanja.

211. Žalbeno vijeće konstatuje da je Todorović tokom svjedočenja i prije nego što je unakrsno ispitan obavijestio Pretresno vijeće o svojoj zabrinutosti zbog lijekova koje uzima.⁶⁰⁹ Žalilac ne osporava da njegov branilac nije u vezi s tim pitanjem unakrsno ispitao Todorovića, ali tvrdi da je “branilac takav zaključak očito podrazumijevao, a da je to moralo podrazumijevati i Pretresno vijeće” kada je podnesen Usmeni zahtjev.⁶¹⁰ Žalbeno vijeće ne prihvata da je takav zaključak bio tako očit kao što tvrdi žalilac. Usmeni zahtjev je bio ograničen na pitanje Todorovićeovog psihičkog zdravlja kakvo pokazuju rezultati psihijatrijskog vještačenja provedenog tokom postupka odmjeravanja kazne, a naročito PTSP-a od kojeg je navodno patio.⁶¹¹

⁶⁰² Replika na podnesak respondenta, par. 46 (povjerljivo).

⁶⁰³ Replika na odgovor optužbe na daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 3.

⁶⁰⁴ Usmena odluka, T. 11985-11986 (djelimično zatvorena sjednica).

⁶⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 21.

⁶⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 21.

⁶⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 21.

⁶⁰⁸ Povjerljivi podnesak respondenta, par. 9.14.

⁶⁰⁹ T. 9196-9197 (djelimično zatvorena sjednica). Žalbeno vijeće primjećuje da je činjenicu da je Todorović uzimao lijekove pomenuo predsjedavajući sudija na javnoj sjednici. Vidi T. 9202.

⁶¹⁰ Replika na podnesak respondenta, par. 46.

⁶¹¹ T. 11981-11983 (djelimično zatvorena sjednica).

212. Žalbeno vijeće podsjeća da će, ako strana u vezi s nekim pitanjem pokrenutim pred Pretresnim vijećem nije iznijela prigovor onda kada je to realno mogla učiniti, u odsustvu posebnih okolnosti ocijeniti da se ta strana odrekla prava da dotično pitanje iznese kao valjan žalbeni osnov.⁶¹² Žalilac nije pokušao da pokaže da u ovom slučaju postoje takve posebne okolnosti. Iz tih razloga, Žalbeno vijeće ocjenjuje da se žalilac odrekao prava da u žalbenom postupku pokrene pitanje Todorovićevog uzimanja lijekova. Zato će žaliočev šesnaesti žalbeni osnov biti razmotren samo u mjeri u kojoj se odnosi na prijedlog iznesen u okviru Usmenog zahtjeva da mu se stave na raspolaganje rezultati Todorovićevog psihijatrijskog vještačenja koje je naloženo u toku postupka odmjeravanja kazne, zbog navodnog prisustva PTSP-a. Prema shvatanju Žalbenog vijeća, predmet tog dijela žaliočevog šesnaestog žalbenog osnova su Medicinski izvještaji.⁶¹³

213. Kao drugo preliminarno pitanje, Žalbeno vijeće podsjeća da žalilac tvrdi kako je Pretresno vijeće pogriješilo kada nije pregledalo Medicinske izvještaje.⁶¹⁴ U prilog toj tvrdnji on navodi da je Pretresno vijeće trebalo biti “upozoreno na mogućnost smanjene pouzdanosti Todorovićevog svjedočenja”⁶¹⁵ zbog činjenice da je, kada je Todorović tražio ljekarski pregled tokom postupka odmjeravanja kazne, izvještaj o tome pokazao da pati od PTSD-a i da je tokom rata neumjereno konzumirao alkohol.⁶¹⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da argument da je Pretresno vijeće trebalo razmotriti Medicinske izvještaje *proprio motu* predstavlja novi navod o pogrešnoj primjeni prava nezavisano od tvrdnje da je Žalbeno vijeće pogriješilo kad je odbilo Usmeni zahtjev. Prema tome, na osnovu pravila 108 Pravilnika i paragrafa 2 Uputstva IT/201, žalilac je trebao tražiti dozvolu da izmijeni Izmijenjenu najavu žalbe kako bi u nju uključio taj novi navod. Žalilac to nije učinio. Zbog toga, Žalbeno vijeće odbija da razmotri navod da je Pretresno vijeće trebalo razmotriti Medicinske izvještaje *proprio motu*.

2. Da li je Pretresno vijeće pogriješilo kad je odbilo Usmeni zahtjev

214. Žalbeno vijeće podsjeća da strana u postupku uvijek ima pravo da traži materijale iz bilo kojeg izvora, uključujući i povjerljive materijale iz nekog drugog predmeta pred Međunarodnim sudom.⁶¹⁷ Kriterijum za dozvolu pristupa takvim materijalima jeste da li je strana koja traži pristup navela ili opisala njegov generalni karakter i pokazala da bi on u znatnoj mjeri potkrijepio njenu tezu ili da barem za to postoje dobri izgledi – tj. da li je dokazana legitimna forenzička svrha takvog

⁶¹² Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 222; Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 361.

⁶¹³ Žalbeni podnesak, par. 100, 104. Vidi i Odluka po zahtjevu za objelodanjivanje, str. 3.

⁶¹⁴ Žalbeni podnesak, par. 105.

⁶¹⁵ Žalbeni podnesak, par. 104.

⁶¹⁶ Žalbeni podnesak, par. 104.

⁶¹⁷ Odluka od 16. maja 2002. u predmetu *Blaškić*, par. 14; Odluka od 10. oktobra 2001. u predmetu *Hadžihasanović*, par. 10.

pristupa.⁶¹⁸ Taj standard se ispunjava dokazivanjem da postoji neksus između žaliočevog predmeta i predmeta iz kojeg se traži takav materijal, na primjer, ako ti predmeti proizlaze iz događaja za koje se tvrdi da su se desili na istom geografskom području u isto vrijeme.⁶¹⁹

215. Optužba tvrdi da Pretresno vijeće nije pogriješilo kad je odbilo Usmeni zahtjev jer žalilac nije u dovoljnoj mjeri argumentovao koja bi bila legitimna forenzička svrha Usmenog zahtjeva.⁶²⁰ U prilog toj tvrdnji optužba se oslanja, *inter alia*, na izbor trenutka kada je iznesen Usmeni zahtjev i na to da je navodno nejasno koja mu je svrha.⁶²¹

(a) Neodređenost Usmenog zahtjeva

216. Prije svega, Žalbeno vijeće smatra da je svrha Usmenog zahtjeva jasna, kao i mjere koje se njime traže. Žaliočev branilac je zatražio pristup Medicinskim izvještajima koji su kao povjerljivi podneseni Pretresnom vijeću u predmetu *Todorović*.⁶²² Žaliočev branilac je jasno naveo da je razlog zbog kojeg je zatražio pristup tim izvještajima taj da Pretresno vijeće bude u poziciji da adekvatno procijeni Todorovićevo svjedočenje i težinu koju će mu pridati.⁶²³ Međutim, Pretresno vijeće je odbilo Usmeni zahtjev uz obrazloženje da “nije utvrđena osnova da se takav zahtjev prihvati”.⁶²⁴ Jasnoće radi, Žalbeno vijeće podsjeća na Usmeni zahtjev:

Gospodin Pantelić: Časni sude, to je takođe i zahtjev sva tri tima odbrane. S obzirom na to da je uobičajeno i često u postupcima pred ovim Sudom, a i u drugim sudskim sistemima, da se prije donošenja osuđujuće presude i prije konačnog izricanja kazne optuženom, *inter alia*, učini neka vrsta psihološkog ili psihijatrijskog vještačenja. To je učinjeno, čini mi se, i u postupku odmjeravanja kazne g. Stevanu Todoroviću, koji je ovdje bio svjedok optužbe. Imamo, rekao bih, razloga da smatramo da je određeni nivo njegovog psihičkog stanja ili, rekao bih, njegovo duševno zdravlje, moglo u nekoj mjeri imati određeni uticaj na valjanost njegovog svjedočenja i zbog toga odbrana, uz dužno poštovanje, Pretresnom vijeću predlaže sljedeće: htjeli bismo prije svega utvrditi – to ovisi o konačnoj odluci Pretresnog vijeća – htjeli bismo prije svega imati mogućnost

⁶¹⁸ Odluka od 13. aprila 2005. u predmetu *B. Simić*, str. 3; *Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih*, predmet br. IT-98-30/1-A, Odluka po zahtjevu Momčila Grubana za pristup materijalu, 13. januar 2003., par. 5; Odluka od 16. maja 2002. u predmetu *Blaškić*, par. 14; *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, predmet br. IT-95-14-A, Odluka po zahtjevu žaliočea za pomoć Žalbenog vijeća u dobivanju pristupa nejavnim transkriptima i dokaznim predmetima iz predmeta *Aleksovski*, 8. mart 2002., str. 3; Odluka od 10. oktobra 2001. u predmetu *Hadžihasanović*, par. 10.

⁶¹⁹ *Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića*, predmet br. IT-02-60-A, Odluka po zahtjevima za pristup povjerljivom materijalu, 16. novembar 2005., par. 8; *Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića*, predmet br. IT-02-60-A, Odluka po zahtjevu Radivoja Miletića za pristup povjerljivim informacijama, 9. septembar 2005. str. 4; *Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića*, predmet br. IT-98-34-A, Odluka po zahtjevu Slobodana Prlička za pristup povjerljivim iskazima i dokumentima iz predmeta *Tužilac protiv Naletilića i Martinovića* i po najavi optuženog Jadranka Prlića da se pridružuje tom zahtjevu, 13. juni 2005., str. 6; Odluka od 16. maja 2002. u predmetu *Blaškić*, par. 15.

⁶²⁰ Podnesak respondenta, par. 9.30.

⁶²¹ Podnesak respondenta, par. 9.22, 9.28, 9.31, 9.32, 9.35 i 9.43. Vidi i Povjerljivi podnesak respondenta, par. 9.23- 9.25.

⁶²² T. 11981, redak 13-15 (djelimično zatvorena sjednica). Žaliočev branilac je iznio da je medicinski izvještaj predočen pred drugim pretresnim vijećem, ali da formalno pripada ovom predmetu. T. 11981, redak 18-22 (djelimično zatvorena sjednica). Prilikom iznošenja Usmenog zahtjeva postalo je jasno da se “raniji postupak” koji pominje žaliočev branilac odnosi na postupak odmjeravanja kazne u predmetu *Todorović*. T. 11982 (djelimično zatvorena sjednica). Zaključno, žaliočev branilac je izneo da je odbrana zatražila da se ukine povjerljivost “medicinskog izvještaja” kako bi ga mogao ispitati medicinski vještak odbrane, uz ograničenja i postojanje zaštitnih mjera. T. 11983, redak 11-14 (djelimično zatvorena sjednica). Žalbeno vijeće primjećuje da je, mada je žaliočev branilac pomenuo “medicinski izvještaj” u jednini, iz činjenice da se zahtjev ticao postupka odmjeravanja kazne u predmetu *Todorović* jasno da se Usmenim zahtjevom zapravo tražio pristup Medicinskim izvještajima.

⁶²³ T. 11982, redak 3-12 (djelimično zatvorena sjednica).

⁶²⁴ T. 11985, redak 17-20 (djelimično zatvorena sjednica).

da ukinemo povjerljivost medicinskog izvještaja u vezi sa g. Stevanom Todorovićem iz našeg ranijeg postupka, ali –

Sudija Mumba: O kojem medicinskom izvještaju je riječ?

Gospodin Pantelić: To je medicinski izvještaj o njegovom psihičkom stanju.

Sudija Mumba: Koji je predočen u njegovom – u postupku --

Gospodin Pantelić: Da.

Sudija Mumba: -- pred drugim pretresnim vijećem?

Gospodin Pantelić: Pred drugim pretresnim vijećem, ali zapravo u ovom predmetu. On formalno pripada ovom predmetu. Mi bismo htjeli – da naš vještak, naš vještak, to procijeni i provjeri, naravno, uz primjenu svih zaštitnih mjera.

Sudija Mumba: Nisam sigurna da razumijem što želite reći. Htjeli ste da vaši vještaci dobiju medicinski izvještaj koji je predočen u postupku – medicinski izvještaj o g. Todoroviću.

Gospodin Pantelić: Gospodinu Todoroviću, da vidimo da li ima osnove da se utvrdi određeni, rekao bih, naučni ili forenzički osnov za procjenu g. Todorovića koju bi mogao organizovati konzilijum stručnjaka, odrediti – jednog člana bi mogao odrediti Sekretarijat, drugog tužilaštvo, a trećeg odbrana, što je bila uobičajena, rekao bih, situacija u nekim drugim predmetima ovdje u nadležnosti ovog Međunarodnog suda. I onda – prema rezultatima i na osnovu zaključaka tih vještaka, Pretresno vijeće bi moglo procijeniti svjedočenje gospodina Stevana Todorovića i možda biti u boljem položaju da da određenu težinu tom svjedočenju. Jer to je, rekao bih, neslužbena, neslužbena – to je neslužbena, rekao bih, informacija, pa ne mogu komentarisati detaljnije. Mislim da prije više godina, kada je taj postupak, postupak odmjeraivanja kazne g. Stevanu Todoroviću bio aktuelan – možda njegov branilac ili jedan od njegovih saradnika – nisam siguran, rekao je da je određeni poslijeratni traumatski sindrom bio – ne znam – ustanovljen ili ga je imao g. Stevan Todorović. Tokom ljetne pauze, pokušao sam, kako bih razjasnio to pitanje sa psihijatrijskim vještacima, pokušao sam da, samo u opštim crtama, bez pominjanja bilo kojeg imena i samo u okviru akademskog pristupa da se vidi koje eventualne posljedice ili ponašanje osobe koja pati od poslijeratnog traumatskog sindroma ili nečeg sličnog bi moglo biti povezano s valjanošću ili njegovom sposobnošću da ima sjećanja ili da izrazi svoja sjećanja na te događaje, prošle događaje, itd. I obaviješten sam da bi mogao postojati određeni značajan uticaj tog sindroma za, u oštem smislu, vrijednost osobe -- ili, rekao bih, svjedočenje ili objašnjenja osobe o kojoj je riječ. Zato je to veoma, veoma, veoma uopšteno da ja sada raspolazem tom informacijom.

Zato mislim da bi ispravan pristup mogao da bude, prije svega, da se da mogućnost vještaku da provjeri medicinski izvještaj, a zatim, ako bi zaključak tog vještaka bio da, rekao bih, veći tim ili širi tim vještaka treba obaviti pregled, tada bi mi vjerovatno podnijeli novi zahtjev u duhu ranije prakse Međunarodnog suda da se sastavi konzilijum stručnjaka, a onda bi vjerovatno vidjeli šta bi bili dalji koraci po tom pitanju. I zato u osnovi, u ovom momentu bismo htjeli samo da imamo mogućnost pristupa ovom medicinskom izvještaju -- povjerljivost bi bila ukinuta i naš bi vještak, medicinski vještak, imao pristup, naravno, uz sva ograničenja i primjenu zaštitnih mjera. Hvala, časni sude.⁶²⁵

217. Žalbeno vijeće ocjenjuje da je usmeni Usmeni zahtjev zadovoljio pravne standarde za pristup povjerljivom materijalu. Prvo, žalilac je naveo koji materijal traži.⁶²⁶ Drugo, što se tiče nekusa između njegovog predmeta i Medicinskih izvještaja, Žalbeno vijeće podsjeća da puko geografsko i vremensko preklapanje između dva predmeta nije nužno dovoljno da se zaključi da

⁶²⁵ T. 11981-11983 (djelimično zatvorena sjednica).

⁶²⁶ Vidi T. 11981, redak 13-15 (djelimično zatvorena sjednica).

postoji legitimna forenzička svrha.⁶²⁷ U ovom slučaju, međutim, postoji više od pukog vremenskog i geografskog preklapanja. Ne samo da žaliočev i Todorovičev predmet proizlaze iz događaja koji su se odvijali na istom geografskom području u isto vrijeme,⁶²⁸ nego su oni zapravo ranije bili zajedno optuženi za istu transakciju.⁶²⁹ Legitimna forenzička svrha zbog koje je tražen pristup Medicinskim izvještajima navedena je u Usmenom zahtjevu. Kao što je već konstatovano, žaliočev branilac je objasnio da se pristup traži kako bi Pretresno vijeće bilo u poziciji da adekvatno procijeni Todorovičevo svjedočenje i odlučiti o težini koja mu se treba pripisati.⁶³⁰ S obzirom na to da su se odnosili na psihijatrijsko stanje svjedoka koji je svjedočio protiv njega i koji je ranije bio njegov saoptuženi, Medicinski izvještaji bi, da su dati na uvid žalioču, vjerojatno bitno pomogli njegovoj odbrani. Prema tome, s obzirom na to da je Žalbeno vijeće ocijenilo da je postojala legitimna forenzička svrha za Usmeni zahtjev, argument optužbe da bi, “budući da [žalilac] nije uspio da iznese legitimnu svrhu za pristup, interes Todorovičeve privatnosti prevagnuo nad eventualnim interesom za pristup tom izvještaju” je bez merituma.⁶³¹

(b) Pitanje trenutka podnošenja Usmenog zahtjeva

218. Žalbeno vijeće smatra da je, mada pitanje Medicinskih izvještaja nije pokrenuto tokom Todorovičevog unakrsnog ispitivanja, iz Usmenog zahtjeva bilo jasno da se pristup traži kako bi se u krajnjoj liniji Pretresnom vijeću omogućilo da adekvatno procijeni Todorovičevo svjedočenje i odluči koju težinu mu treba pridati, u svjetlu informacija sadržanih u tim izvještajima.⁶³² Činjenica da je Usmeni zahtjev podnesen nakon što je žaliočev branilac završio unakrsno ispitivanje Todorovića nije relevantno za pitanje da li je postojala legitimna forenzička svrha kojom bi žalilac opravdao objelodanjivanje Medicinskih izvještaja, budući da je u najmanju ruku postojala dosta velika mogućnost da bi pristup tim izvještajima vjerovatno pomogao njegovoj odbrani.

219. U svjetlu gorenavedenog jasno je da je Pretresno vijeće bilo na pogrešnom putu prilikom primjene prava u pogledu pristupa povjerljivom materijalu. Pretresno vijeće je s pravom smatralo da ima diskrecione ovlasti da ocijeni vjerodostojnost dokaza koji su mu predloženi; međutim, u svrhu odlučivanja da li treba odobriti mjere zatražene Usmenim zahtjevom, Pretresno vijeće je bilo obavezno da najprije utvrdi da li bi materijal koji je tražio žalilac vjerovatno bitno pomogao

⁶²⁷ Odluka od 16. maja 2002. u predmetu *Blaškić*, par. 16.

⁶²⁸ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 1, 3, 9, 12; Peta izmijenjena optužnica, par. 1, 11-13, 33; Prvostepena presuda, par. 2, 3, 8.

⁶²⁹ Prvobitna optužnica, par. 1-5, 7, 10, 33.

⁶³⁰ T. 11982, redak 3-12 (djelimično zatvorena sjednica).

⁶³¹ Podnesak respondenta, par. 9.45.

⁶³² T. 11982, redak 3-12 (djelimično zatvorena sjednica).

njegovoj odbrani. Prema tome, Žalbeno vijeće ocjenjuje da Pretresno vijeće odbivši mjere tražene Usmenim zahtjevom, nije primijenilo relevantno pravo, čime je učinilo grešku u primjeni prava.

3. Da li je greška Pretresnog vijeća obesnažila presudu o krivici?

220. Žalilac objašnjava da je, “[z]bog toga što je Pretresno vijeće pogriješilo isključivši mogućnost da se na ovaj način ospori pouzdanost ključnog svjedoka, prekršeno žaliočevo pravo na pravičan postupak, uključujući i pravo da ispita svjedoke koji svjedoče protiv njega ili da oni budu ispitani u njegovo ime, čime je obesnažena odluka da se žalilac osudi”.⁶³³ U Daljnjim argumentima u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, žalilac ponavlja istu tvrdnju.⁶³⁴

221. Žalbeno vijeće smatra da su se neke od informacija navedenih u Medicinskim izvještajima mogle lako dobiti tokom suđenja prije nego što je Todorović svjedočio protiv žalioča.⁶³⁵ U mjeri u kojoj žalioču nisu bile dostupne sve informacije sadržane u Medicinskim izvještajima,⁶³⁶ Žalbeno vijeće prihvata da je greška Pretresnog vijeća predstavljala prepreku odbrani da dođe do potpunih informacija u pogledu Todorovićevog psihijatrijskog stanja. Međutim, suprotno žaliočevoj tvrdnji, ta greška nije ugrozila njegovo pravo da ispita svjedoke koji svjedoče protiv njega i time obesnažila presudu o krivici.⁶³⁷ Budući da su žalioču informacije u vezi s Todorovićevim psihijatrijskim stanjem bile dostupne prije no što je Todorović svjedočio protiv njega – na primjer, putem Presude o kazni u predmetu *Todorović* i javnog svjedočenja dr Lecić-Toševski u predmetu *Todorović* – Žalbeno vijeće smatra da žaliočevo pravo da ispita svjedoke koji svjedoče protiv njega nije bilo prekršeno. On je doista i iskoristio to pravo, a odbrana je imala i mogućnost da na osnovu javnih informacija u vezi sa Todorovićevim psihijatrijskim stanjem tom svjedoku postavi pitanja o svemu što je moglo utjecati na za njegovu vjerodostojnost.⁶³⁸

222. U svjetlu činjenice da je odbrana, uprkos javno dostupnim informacijama o Todorovićevom psihijatrijskom stanju, propustila da iskoristi mogućnost da pokrene to pitanje tokom unakrsnog ispitivanja Todorovića, Žalbeno vijeće ne prihvata žaliočevu tvrdnju da su “[s]ličnosti između ovog predmeta i predmeta *Furundžija* više nego uvjerljivo i da se nameće zaključak da je [žaliočevo] pravo da unakrsno ispita Stevana Todorovića bilo prekršeno iz istih razloga”.⁶³⁹

⁶³³ Žalbeni podnesak, par. 109.

⁶³⁴ “Uskraćivanje prava na unakrsno ispitivanje kojim je prekršen član 21(4)(e) Statuta u slučaju ovog ključnog svjedoka obesnažilo je odluku Pretresnog vijeća da osudi [žalioča]”: Daljnji argumenti u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 10.

⁶³⁵ Vidi Odluka po zahtjevu na osnovu pravila 115 i 94(A), par. 17.

⁶³⁶ Vidi Odluka po zahtjevu na osnovu pravila 115 i 94(A), par. 17, fn. 40.

⁶³⁷ Izmijenjena najava žalbe, par. 18.

⁶³⁸ Vidi Odluka po zahtjevu na osnovu pravila 115 i 94(A), par. 17.

⁶³⁹ Daljnji argumenti u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, par. 5.

223. U svjetlu gorenavedenog, Žalbeno vijeće smatra da žaliočevo pravo na pravično suđenje, uključujući i pravo da ispita svjedoke koji svjedoče protiv njega ili da oni budu ispitani u njegovo ime, nije prekršeno time što je Pretresno vijeće pogriješilo uskrativši mu pristup Medicinskim izvještajima. Žalilac, dakle, nije uspio dokazati da je greška Pretresnog vijeća obesnažila presudu o krivici.

224. S obzirom na to da je ovo jedini argument iznesen u prilog tvrdnji da je greška Pretresnog vijeća obesnažila odluku da se žalilac osudi, moglo bi se tvrditi da je opravdano da se šesnaesti žalbeni osnov odbije bez daljnjeg razmatranja. Međutim, Žalbeno vijeće podsjeća da je “zbog krajnjeg opreza, i kako bismo bili u mogućnosti da u potpunosti ocijenimo meritum žaliočeve šesnaeste žalbene osnove, u slučaju da Žalbeno vijeće zaključi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad žalioču nije dozvolilo pristup medicinskim izvještajima”,⁶⁴⁰ Žalbeno vijeće ocijenilo da žalioču treba omogućiti pristup Medicinskim izvještajima. U skladu s tim, žalioču je objelodanjena redigovana verzija Medicinskih izvještaja. Nakon toga je data dozvola da se Medicinski izvještaji objelodane vještaku i da se podnesu dodatni argumenti.⁶⁴¹ Žalilac je zatim podnio Zahtjev na osnovu pravila 115 i 94(A).

225. U Odluci po zahtjevu na osnovu pravila 115 i 94(A) Žalbeno vijeće je ocijenilo da su Medicinski izvještaji i *Silvermanov izvještaj* vjerodostojni i relevantni za pitanja koja je pokrenuo žalilac u svom šesnaestom žalbenom osnovu. Međutim, ono je odbacilo žaliočev zahtjev da se oni prihvate kao dodatni dokazi u žalbenom postupku na osnovu pravila 115 Pravilnika jer se nije uvjerilo da bi Medicinski izvještaji i *Silvermanov izvještaj*, da su bili predloženi na suđenju, imali utjecaja na presudu o krivici.⁶⁴² Žalbeno vijeće je konstatovalo sljedeće: “Budući da su neki argumenti koje su s tim u vezi pokrenule strane u postupku u bliskoj međusobnoj vezi s nekim pitanjima pokrenutim u žaliočevoj šesnaestoj žalbenoj osnovi, Žalbeno vijeće zadržava razloge koji su motivisali njegove zaključke u ovoj odluci. Obrazloženo mišljenje Žalbenog vijeća biće saopšteno stranama u konačnoj drugostepenoj presudi.”⁶⁴³ Shodno tome, Žalbeno vijeće ovdje iznosi te razloge.

226. Ako Žalbeno vijeće ocijeni, kao što jeste ocijenilo u ovom predmetu, da dodatni dokazi podneseni u žalbenom postupku nisu bili dostupni, te i da su relevantni i vjerodostojni, ono mora

⁶⁴⁰ Nalog *Proprio Motu*, str. 2.

⁶⁴¹ Vidi Nalog *Proprio Motu*; Odluka po molbi Stevana Todorovića za dodatne zaštitne mjere, 22. februar 2006.; Odluka po zahtjevu Blagoja Simića (1) za pristup dodatnim povjerljivim materijalima; (2) za odobrenje da objelodani povjerljive materijale vještaku i (3) za izmjenu odredbi naloga o rasporedu od 3. i 17. februara 2006., Povjerljivo, 15. mart 2006., Redigovana javna verzija podnijeta 17. marta 2006.

⁶⁴² Odluka po zahtjevima na osnovu pravila 115 i 94(A), par. 19-20.

⁶⁴³ Odluka po zahtjevima na osnovu pravila 115 i 94(A), par. 19.

utvrditi da li je to mogao biti odlučujući faktor prilikom donošenja odluke u prvostepenom postupku.⁶⁴⁴ Kako bi se ispunio taj uslov, dodatni dokazi moraju biti takvi da su mogli utjecati na presudu o krivici.⁶⁴⁵ Drugim riječima, ti dokazi moraju biti takvi da mogu dovesti u pitanje osuđujuću presudu.⁶⁴⁶ Odlučujući o tome, Žalbeno vijeće je moralo utvrditi da li postoji realna mogućnost da bi presuda o krivici bila drugačija da su ti dodatni dokazi – sagledani u kontekstu dokaza predočenih na žaliočevom suđenju, a ne sami za sebe⁶⁴⁷ – bili predočeni Pretresnom vijeću.⁶⁴⁸ Žalbeno vijeće je ocijenilo da takva mogućnost ne postoji u ovom predmetu, iz razloga koji slijede.

227. Mada se i u *Izveštaju dr Soyke* i u *Izveštaju dr Lecić-Toševski* zaključuje da Todorović nije patio od poremećaja ličnosti, Žalbeno vijeće konstatuje da se ti izvještaji, razlikuju u zaključcima o tome da li je patio od PTSP-a.⁶⁴⁹ Zaključak u *Izveštaju dr Soyke* je da nema dovoljno dokaza o značajnijem duševnom ili bilo kakvom drugom psihijatrijskom poremećaju u relevantnom razdoblju i da nema dokaza o smanjenoj sposobnosti ili uračunljivosti. U *Izveštaju dr Lecić-Toševski* zaključuje se da Todorović nije imao poremećaj ličnosti kao takav, ali da je patio od PSTP-a te da je tokom rata neumjereno konzumirao alkohol.⁶⁵⁰ U *Silvermanovom izvještaju* navodi se da je, ako je osnova za zaključak iz *Izveštaja dr Lecić-Toševski* ispravna, Todorović patio od PTSP-a.⁶⁵¹ Nadalje se daju opšti komentari u vezi s PTSP-em, uključujući i negativni učinak PTSP-a na pacijentovu sposobnost da se tačno prisjeti stresnih događaja koji su doveli do PTSP-a. U tom izvještaju se zaključuje da je, ako je *Izveštaj dr Lecić-Toševski* tačan, medicinski moguće da je Todorović prilikom svjedočenja protiv žalioca ponovno proživio simptome PTSP-a, što je moglo dovesti u pitanje vjerodostojnost tog svjedoka.⁶⁵²

228. U *Silvermanovom izvještaju* se potvrđuju i razrađuju zaključci iz *Izveštaja dr Lecić-Toševski*, no njegovi zaključci se zasnivaju na pretpostavci da su zaključci iz *Izveštaja dr Lecić-*

⁶⁴⁴ Pravilo 115(B).

⁶⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 68.

⁶⁴⁶ *Tužilac protiv Stanislava Galića*, predmet br. IT-98-29-A, Odluka po drugom zahtjevu odbrane za prihvatanje dodatnih dokaza na osnovu pravila 115, 21. mart 2005., par. 14; *Juvénał Kajelijeli protiv tužioca*, predmet br. ICTR-98-44A-A, Odluka po zahtjevu odbrane za prihvatanje dodatnih dokaza na osnovu pravila 115 Pravilnika o postupku i dokazima, 28. oktobar 2004., par. 10; Odluka na osnovu pravila 115 iz oktobra 2004. u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 11; Odluka na osnovu pravila 115 u predmetu Blaškić, str. 3; Odluka na osnovu pravila 115 u predmetu *Krstić*, str. 3.

⁶⁴⁷ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 66, 75; Odluka na osnovu pravila 115 iz oktobra 2004. u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 11; Odluka na osnovu pravila 115 u predmetu *Blaškić*, p. 3; Odluka na osnovu pravila 115 u predmetu *Krstić*, str. 4; *Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih*, predmet br. IT-95-16-A, Odluka o prihvaćanju dodatnih dokaza nakon pretresa 30. marta 2001., Povjerljivo, 11. april 201., par. 8.

⁶⁴⁸ *Tužilac protiv Željka Mejakića i drugih*, predmet br. IT-02-65-AR11bis.1, Odluka po zajedničkom zahtjevu odbrane da se u spis uvrste dodatni dokazi na osnovu pravila 115 predočeni Žalbenom vijeću, 16. novembar 2005., par. 10. *Tužilac protiv Milomira Stakića*, predmet br. IT-97-24-A, Povjerljiva odluka po Stakićevom zahtjevu na osnovu pravila 115 za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 25. januar 2005., par. 6.

⁶⁴⁹ Vidi i Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 95.

⁶⁵⁰ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 94.

⁶⁵¹ *Silvermanov izvještaj* priložen kao Dodatak 3 Daljnjim argumentima u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, na str. 4.

⁶⁵² *Silvermanov izvještaj* priložen kao Dodatak 3 Daljnjim argumentima u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, na str. 4-6.

Toševski tačni i u njemu se ne postavlja pitanje zašto se u *Izveštaju dr Soyke* došlo do drugačijih zaključaka o tome da li je Todorović patio od PTSP-a. Zbog toga Pretresno vijeće zaključak da je Todorović patio od PTSP-a nije moglo smatrati neosporenim zaključkom na osnovu Medicinskih izvještaja i *Silvermanovog izvještaja*.

229. Žalbeno vijeće podsjeća da osobe koje pate od PTSP-a mogu, bez obzira na to, biti sasvim vjerodostojni svjedoci.⁶⁵³ Imajući to na umu, Žalbeno vijeće konstatuje da nema pokazatelja da Pretresno vijeće prilikom ocjenjivanja Todorovićevog svjedočenja nije bilo svjesno mogućnosti da on pati od PTSP-a. Budući da je Todorovićevo svjedočenje saslušavalo tokom dužeg perioda,⁶⁵⁴ Pretresno vijeće je imalo dovoljno prilike da adekvatno procijeni vjerodostojnost tog svjedoka. Kao što se jasno vidi iz odluke kojom je odbacilo Usmeni zahtjev, Pretresno vijeće je nakon upozorenja odbrane bilo svjesno mogućnosti utjecaja PTSP-a na Todorovićevo svjedočenje.⁶⁵⁵ U svjetlu toga, i imajući na umu svoju dužnost da ocijeni iskaze svih svjedoka optužbe i utvrdi da li bi ih trebalo prihvatiti kao pouzdane,⁶⁵⁶ Pretresno vijeće je napomenulo da Todorović nije bio jedini svjedok koji je proživio iskustvo rata i konsatovalo da je “[v]ećina svjedoka optužbe proživjela iskustvo rata i da neki od njih zbog toga *možda jesu, a neki možda nisu patili od posttraumatskog stresa*”.⁶⁵⁷ Uz to, Pretresno vijeće je u Prvostepenoj presudi “ima[lo] u vidu moguće probleme u vezi s [Todorovićevim] svjedočenjem”.⁶⁵⁸

230. U svjetlu gorenavedenog, Žalbeno vijeće konstatuje da Medicinski izvještaji i *Silvermanov izvještaj* nisu dokazi koji bi mogli pokazati da je njegova osuda neutemeljena. Sagledani u kontekstu dokaza izvedenih na suđenju, ti dokumenti, da su bili predočeni Pretresnom vijeću, ne bi mogli utjecati na presudu o krivici.

D. Zaključak

231. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće u cijelosti odbacuje žaliočev šesnaesti žalbeni osnov.

⁶⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 171; Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 109.

⁶⁵⁴ Todorović je svjedočio od 6. do 28. juna 2002: T. 8999-9630, 9637-10271.

⁶⁵⁵ Vidi Usmeni zahtjev, T. 11981-11983 (djelimično zatvorena sjednica).

⁶⁵⁶ T. 11985, redak 24 do 11986, redak 3 (djelimično zatvorena sjednica).

⁶⁵⁷ T. 11985, redak 21-24 (djelimično zatvorena sjednica) (ovdje naglašeno).

⁶⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 21.

VI. ODMJERAVANJE KAZNE: OSAMNAESTI ŽALBENI OSNOV

232. Pretresno vijeće je žalioocu izreklo jedinstvenu kaznu od sedamnaest godina zatvora.⁶⁵⁹ U okviru osamnaestog žalbenog osnova, žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kad mu je izreklo kaznu koja je prevelika i nesrazmjerna u odnosu na njegovo navodno ponašanje u cjelini, činjenično stanje koje je utvrdilo samo vijeće i kazne izrečene drugim optuženima u ovom i drugim predmetima slične prirode, što je dovelo do neostvarenja pravde.⁶⁶⁰ On traži da Žalbeno vijeće poništi odluku Pretresnog vijeća i da izrečenu kaznu zamijeni kaznom koja ne bi bila veća od one koju predlaže sudija Lindholm u svom Djelimično protivnom mišljenju.⁶⁶¹ Alternativno, traži da mu Žalbeno vijeće izrekne osudu kao pomagaču i podržavaocu ili da mu se odobri ponovno suđenje u vezi s pitanjem kazne.⁶⁶²

233. Žalbeno vijeće je poništilo osuđujuću presudu koja je žalioocu izrečena kao učesniku u udruženom zločinačkom poduhvatu da se počine progoni i ocijenilo da je žalilac pomagao i podržavao u krivičnom djelu progona. Osim toga, Žalbeno vijeće je poništilo osuđujuću presudu za progone izrečenu žalioocu po tački 1 Pete izmijenjene optužnice zbog okrutnog i nehumanog postupanja u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata djela premlaćivanja i mučenja. Te ocjene navode na pitanje da li je potrebno izmijeniti kaznu. Ponavljanje cijelog postupka odmjeravanja kazne ovdje nije opravdano. Međutim, primjereno je da Žalbeno vijeće najprije razmotri i razriješi pitanja u vezi s odmjeravanjem kazne pokrenuta u žalbenom postupku prije nego što će razmotriti koje izmjene kazne su eventualno potrebne.⁶⁶³

A. Mjerodavno pravo

234. Relevantne odredbe o kažnjavanju sadržane su u članovima 23 i 24 Statuta i pravilima 100 do 106 Pravilnika. Pretresna vijeća su obavezna da prilikom odmjeravanja kazne uzmu u obzir te odredbe.⁶⁶⁴ Međutim, one ne predstavljaju “obavezujuća ograničenja za diskreciona ovlaštenja

⁶⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 1118.

⁶⁶⁰ Izmijenjena najava žalbe, par. 20.

⁶⁶¹ Žalbeni podnesak, par. 121.

⁶⁶² Žalbeni podnesak, par. 121.

⁶⁶³ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 240; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 149.

⁶⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 668; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 678; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 241; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 716.

Vijeća prilikom izricanja kazne”.⁶⁶⁵ Još jednom naglašavajući da nije primjereno davati definitivni spisak uputstava za odmjeravanje kazne,⁶⁶⁶ Žalbeno vijeće ipak podsjeća na sljedeće:

Ako član 24 Statuta čitamo zajedno s pravilom 101 Pravidnika, slijedi da Pretresno vijeće prilikom utvrđivanja kazne mora na umu imati sljedeće faktore: (i) opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije, (ii) težinu krivičnih djela ili ukupnog kažnjivog ponašanja, (iii) individualne prilike optuženog, uključujući otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, (iv) vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak i (v) uolikoj je mjeri eventualna kazna izrečena toj osobi od strane nekog nacionalnog suda za isto djelo već izdržana.⁶⁶⁷

235. Pretresna vijeća imaju znatna diskreciona ovlašćenja prilikom odmjeravanja primjerene kazne uglavnom zbog obaveze da kaznu individualiziraju kako bi odgovarala individualnim prilikama optuženog i težini zločina.⁶⁶⁸ Opšte je pravilo da Žalbeno vijeće presudu o kazni pretresnog vijeća neće zamijeniti vlastitom osim ako se može pokazati da je Pretresno vijeće učinilo uočljivu grešku prilikom korišćenja svojih ovlašćenja ili ako nije slijedilo mjerodavne pravne odredbe.⁶⁶⁹ Ako pak Žalbeno vijeće ukine jednu ili više osuđujućih presuda na kojima je pretresno vijeće zasnovalo jedinstvenu kaznu, Žalbeno vijeće je ovlašteno da izrekne jedinstvenu kaznu – ili istovremene kazne – po preostalim osuđujućim presudama. Žalbeno vijeće pritom mijenja kaznu koju je odmjerilo Pretresno vijeće mada to Pretresno vijeće nije nužno učinilo uočljivu grešku koristeći svoja diskreciona ovlašćenja prilikom izricanja kazne.⁶⁷⁰

B. Navodne greške Pretresnog vijeća

1. Poređenje s predmetom Todorović

236. Žalilac tvrdi da je njegova kazna bila prevelika i nesrazmjerna njegovom kažnjivom ponašanju.⁶⁷¹ Mada prihvata da “poređenje kazni saoptuženih ne mora nužno u svim slučajevima biti od pomoći Žalbenom vijeću ili pretresnom vijeću”⁶⁷² on se oslanja na protivno mišljenje sudije Lindholma – koji je, iako se slaže s većinom Vijeća u pogledu otežavajućih i olakšavajućih okolnosti koje su uzete u obzir, zaključio da je u svjetlu, *inter alia*, kazne od deset godina zatvora

⁶⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 668; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 241, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 780 i na Drugostepenu presudu u predmetu *Kambanda*, par. 124.

⁶⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 668; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 680; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 242; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 715; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 238.

⁶⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 679 (fusnote izostavljene); Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 592; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 668.

⁶⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717.

⁶⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 593; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 680; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 242; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 408; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 725; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 239; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 187; Presuda o kazni u predmetu *Tadić*, par. 22.

⁶⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 680.

⁶⁷¹ Žalbeni podnesak, par. 110.

⁶⁷² Žalbeni podnesak, par. 113.

izrečene bivšem saoptužnom Stevanu Todoroviću,⁶⁷³ sedam godina zatvora “srazmjerna i razumna kazna za [žalioca]”,⁶⁷⁴ – i tvrdi da je, “u ovom predmetu, sudija Lindholm s pravom izvršio takvo poređenje”.⁶⁷⁵ Žalilac navodi da, dok je Todorović zloupotrebjavao svoj položaj da bi ubijao, silovao, mučio, tukao i prisiljavao ljude da potpisuju lažne izjave, dokazi potkrepljuju zaključak da žalilac Todorovića “nije volio i nije mu vjerovao”, da je pokušao da spriječi Todorovićevo imenovanje na položaj načelnika policije, da je pokušao da ga smijeni s tog položaja i, uopšte, da bi mu se usprotivio uvijek kad je to bilo moguće.⁶⁷⁶ Zbog toga žalilac tvrdi da bi, “čak i uzimajući u obzir činjenicu da je Todorović [...] priznao krivicu i svjedočio za optužbu”,⁶⁷⁷ bilo pogrešno izreći kaznu žalioocu gotovo dvaput veću od kazne izrečene Todoroviću, te navodi da je “sudija Lindholm zauzeo ispravan stav”.⁶⁷⁸

237. Optužba odgovara, *inter alia*, (1) da žaliočeva kazna nije ni prevelika ni nesrazmjerna težini djela;⁶⁷⁹ (2) da pretresno vijeće nije dužno da izričito poredi kazne;⁶⁸⁰ (3) da se žaliočeva kazna ne može porediti s Todorovićevom kaznom⁶⁸¹ i (4) da žalilac nije ukazao na uočljivu pogrešku.⁶⁸²

238. Žalbeno vijeće ponavlja da, mada bi kazne sličnim pojedincima u sličnim predmetima trebale biti usporedive,⁶⁸³ pretresno vijeće ima “imperativn[u] obavez[u] da [...] kazn[u] individualizira kako bi bila odraz individualnih prilika optuženog i težine zločina”.⁶⁸⁴ U većini slučajeva poređenje s kaznama izrečenim u drugim predmetima pruža tek ograničenu pomoć jer su razlike često značajnije od sličnosti, a olakšavajuće i otežavajuće okolnosti nameću drugačiji ishod.⁶⁸⁵ U svjetlu toga, Žalbeno vijeće podsjeća da žalbeni postupak nije prilika da strane ponovno iznose svoje teze i primjećuje da je u svojim završnim argumentima pred Pretresnim vijećem žalilac povukao paralelu sa, *inter alia*, predmetom *Todorović*, “kao oruđem za kojim se može posegnuti u potrazi za srazmjernom kaznom u ovom predmetu”.⁶⁸⁶

⁶⁷³ Stevan Todorović (u daljnjem tekstu: Todorović), kako se naziva u Dijelu V. “Usmenog zahtjeva za pristup: šesnaesti žalbeni osnov”.

⁶⁷⁴ Žalbeni podnesak, par. 111-113 (gdje se citira Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma, par. 38-39; Prvostepena presuda, par. 1082-1084, 1088-1091).

⁶⁷⁵ Žalbeni podnesak, par. 113.

⁶⁷⁶ Žalbeni podnesak, par. 113.

⁶⁷⁷ Žalbeni podnesak, par. 113.

⁶⁷⁸ Žalbeni podnesak, par. 113.

⁶⁷⁹ Podnesak respondenta, par. 10.5.

⁶⁸⁰ Podnesak respondenta, par. 10.4.

⁶⁸¹ Podnesak respondenta, par. 10.6.

⁶⁸² Podnesak respondenta, par. 10.7.

⁶⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 681.

⁶⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717.

⁶⁸⁵ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 33; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 681; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719.

⁶⁸⁶ Završni podnesak odbrane, par. 693, 701. Poređenje s, *inter alia*, predmetom *Todorović* bilo je u službi potkrepe argumenta da “uloga opštinskog funkcionera dr Simića stavlja mnogo niže na ljestvici odgovornosti u odnosu na mnoge druge kojima je ovaj sud već izrekao kaznu:” *ibid.*, str. 236, naslov II(1).

239. Žalbeno vijeće nadalje konstatuje da Pretresno vijeće jeste uzelo u obzir žaliočev stav prema Todoroviću, u dijelu pod naslovom “Težina krivičnih djela i način na koji su počinjena”.⁶⁸⁷ Pretresno vijeće je uzelo u obzir njegovu povezanost s Todorovićem kao jedan od elemenata koji su Pretresno vijeće naveli da žalioca smatra “jednim od glavnih učesnika u kampanji progona usmjerenoj protiv nesrba u opštini Bosanski Šamac”.⁶⁸⁸ Činjenica da je Pretresno vijeće to izričito pomenulo u Prvostepenoj presudi pokazuje da je ono bilo svjesno tih okolnosti i da ih je uzelo u obzir. Žaliočevi argumenti u žalbenom postupku nisu uspjeli pokazati da je Pretresno vijeće učinilo uočljivu grešku kad je procijenilo njegov negativni stav prema Todoroviću onako kako je to učinilo prilikom odmjeravanja kazne.⁶⁸⁹

240. Žalbeno vijeće smatra da se okolnosti uzete u obzir u svrhu odmjeravanja kazne u ta dva predmeta bitno razlikuju. Pretresno vijeće u predmetu *Todorović*⁶⁹⁰ uzelo je u obzir znatan doprinos Todorovićevog priznavanja krivice efikasnosti rada Međunarodnog suda i njegovog traganja za istinom.⁶⁹¹ Pretresno vijeće u predmetu *Todorović* bilo je mišljenja, bez obzira na da to da li je Todorović imao ili je mogao imati koristi od svog sporazuma s optužbom, ništa ne sprečava Pretresno vijeće u predmetu *Todorović* da njegovu značajnu saradnju uzme u obzir kao olakšavajuću okolnost prilikom odmjeravanja kazne.⁶⁹² S obzirom na to da je optužba dala do znanja da je Todorović otvoreno i spremno sarađivao s Tužilaštvom i da su količina i kvalitet informacija koje je on dao odgovarali očekivanjima optužbe, Pretresno vijeće u predmetu *Todorović* je zaključilo da je Todorovićeva saradnja s optužbom bila znatna.⁶⁹³ Pretresno vijeće u predmetu *Todorović* konstatovalo je da su Todorovićevo “pravovremeno priznavanje krivice i njegova značajna saradnja sa Tužilaštvom od primarne važnosti kao olakšavajući faktori u ovom predmetu. Štaviše, da nema tih faktora, [Todorović] bi dobio mnogo dužu zatvorsku kaznu”.⁶⁹⁴ Pretresno vijeće u predmetu *Todorović* je kao olakšavajuću okolnost prilikom odmjeravanja kazne takođe uzelo u obzir Todorovićevo iskreno izražavanje kajanja.⁶⁹⁵ Za razliku od toga, u predmetu žalioca, u

⁶⁸⁷ Vidi Prvostepena presuda, par. 1081.

⁶⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 1081.

⁶⁸⁹ Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće smatralo da je, “usprkos izrazitom neslaganju sa [Todorovićem] i općenitom neodobravanju njegovih postupaka, [žalilac] [...] izabrao da zajedno s njim učestvuje u istom udruženom zločinačkom poduhvatu”: Prvostepena presuda, par. 1081. Pretresno vijeće je tu vezu uzelo u obzir kao jedan od elemenata koji su ga naveli da žalioca smatra “jednim od glavnih učesnika u kampanji progona usmjerenoj protiv nesrba u opštini Bosanski Šamac”: *ibid.* U vezi s tim Žalbeno vijeće primjećuje da se pitanje da li se žaliočeva kazna treba izmijeniti s obzirom na to da je sada osuđen za drugi vid odgovornosti, tj. pomaganje i podržavanje, razlikuje od pitanja da li je Pretresno vijeće pogriješilo kad je izreklo presudu koju je izreklo, pa će o prvom pitanju kao takvom biti riječi u zasebnom dijelu dolje.

⁶⁹⁰ Kako je nazvan u Dijelu V “Usmenog zahtjeva za pristup: šesnaesti žalbeni osnov”.

⁶⁹¹ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 82.

⁶⁹² Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 86.

⁶⁹³ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 87-88.

⁶⁹⁴ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 114; vidi i *ibid.*, par. 4 (fusnota izostavljena): “[Todorovićevi] zastupnici i Tužilaštvo [...] podnijeli [su] zajednički podnesak kojim se Pretresno vijeće obavještava o sporazumu između strana u vezi sa [Todorovićevim] potvrdnim izjašnjanjem [...] o krivici po prvoj tački Optužnice (progon) i povlačenjem svih drugih tačaka Optužnice protiv njega.”.

⁶⁹⁵ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 90-92. Vidi i *ibid.*, par. 114.

kojem je vođen i sudski postupak, nije bilo riječi o tome da je on u znatnoj mjeri saradivao s optužbom; stoga Pretresno vijeće u vezi s tim nije donijelo nikakvu ocjenu. Osim toga, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je žalilac izrazio iskreno kajanje.⁶⁹⁶

241. Žalbeno vijeće stoga ocjenjuje da se okolnosti u ta dva predmeta u velikoj mjeri razlikuju tako da se poređenje sa kaznom izrečenom Todoroviću nije pokazalo korisnim. Osim toga, Žalbeno vijeće smatra da, kao što tvrdi optužba,⁶⁹⁷ činjenica da je sudija Lindholm došao do drugačijeg zaključka u pogledu žaliočeve kazne ne pokazuje, sama po sebi, uočljivu grešku od strane Pretresnog vijeća.

242. Iz navedenih razloga, ovaj dio osamnaestog žalbenog osnova se odbacuje.

2. Nije bilo pravično da se žalilac osudi kao učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu

243. Žalilac tvrdi da nije bilo pravično osuditi ga kao učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu, dok su oni saoptuženi koji su u ranijoj fazi postupka priznali krivicu bili osuđeni po drugim osnovima odgovornosti.⁶⁹⁸ On tvrdi da je trebao biti osuđen kao pomagač i podržavalac, a ne kao saizvršilac.⁶⁹⁹ Budući da je poništilo osuđujuću presudu izrečenu žalioocu kao učesniku u udruženom zločinačkom poduhvatu i umjesto toga ocijenilo da je on odgovoran kao pomagač i podržavalac, Žalbeno vijeće konstatuje da je ovaj argument sada bespredmetan.

3. Propust da se dâ dovoljna težina olakšavajućim okolnostima

244. Pretresno vijeće je sljedeće faktore smatralo olakšavajućim: (1) žaliočeve lične prilike, tj. njegovu starost u vrijeme kad je počinio krivična djela, kao i činjenicu da je oženjen i da ima troje malodobne djece;⁷⁰⁰ (2) činjenicu da prethodno nije kažnjavan;⁷⁰¹ (3) njegovo dobro vladanje u Pritvorskoj jedinici;⁷⁰² (4) činjenicu da je odlučio da svjedoči na početku izvođenja dokaza odbrane; i (5) činjenicu da je pristao na imenovanje novog sudije u Pretresno vijeće u skladu s pravilom 15bis Pravilnika.⁷⁰³

245. Žalbeno vijeće podsjeća na to da Pretresno vijeće prilikom odmjeravanja adekvatne kazne mora uzeti u obzir olakšavajuće okolnosti.⁷⁰⁴ Ni u Statutu niti u Pravilniku nisu u potpunosti

⁶⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 1087.

⁶⁹⁷ Podnesak respondenta, par. 10.7.

⁶⁹⁸ Žalbeni podnesak, par. 115.

⁶⁹⁹ Žalbeni podnesak, par. 110, 115.

⁷⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 1088.

⁷⁰¹ Prvostepena presuda, par. 1089.

⁷⁰² Prvostepena presuda, par. 1091.

⁷⁰³ Prvostepena presuda, par. 1090.

⁷⁰⁴ Pravilo 101(B)(ii); Drugostepena presuda u predmetu *Serushago*, par. 22; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 47.

definisani faktori koje Pretresno vijeće može uzeti u obzir kao olakšavajuće okolnosti prilikom odmjeravanja kazne. Jedina olakšavajuća okolnost izričito predviđena pravilom 101(B)(ii) Pravidnika jeste “značajna saradnja [...] sa tužiocem”.⁷⁰⁵ Pretresnim vijećima je “ostavljeno prilično široko diskreciono pravo”⁷⁰⁶ prilikom odlučivanja o tome koji faktori se mogu uzeti u obzir kao olakšavajuće okolnosti, a odluka o težini koju valja pridati tim faktorima je u okviru njihovih diskrecionih ovlašćenja.⁷⁰⁷ To što u nekoj presudi nisu nabrojane sve olakšavajuće okolnosti koje su iznesene pred pretresnim vijećem i koje je ono razmotrilo ne znači nužno da je to pretresno vijeće ignorisalo ili propustilo da procijeni te faktore.⁷⁰⁸ Žalilac koji osporava težinu koju je Pretresno vijeće pridalo nekom konkretnom olakšavajućem faktoru stoga snosi “teret dokazivanja da je to pretresno veće zloupotrebilo svoje diskreciono pravo”.⁷⁰⁹

246. Žalilac uopšteno tvrdi da Pretresno vijeće “nije pridalo primjerenu težinu značajnim olakšavajućim okolnostima u [njegovu] korist,”⁷¹⁰ a naročito njegovom pozitivnom doprinosu opštini, činjenici da se dobrovoljno predao, kao i pritiscima i djelima odmazde protiv njega.⁷¹¹

(a) Žaliočev doprinos opštini

247. Žalilac tvrdi da je Pretresno vijeće ocijenilo da je on dao pozitivni doprinos opštini obezbjeđujući da građanima, bez obzira na njihovu nacionalnost, i dalje budu dostupni lijekovi i sanitetski materijal, te i da je Krizni štab, uključujući i njega, na razne načine štitio dobrobit građana opštine i doprinosio joj bez obzira na nacionalnost.⁷¹² Žalilac tvrdi da mu se “trebalo odati značajno priznanje za njegovu upornost i hrabrost, kao i za odanost narodu koji ga je izabrao”.⁷¹³ On dodaje da bi, suprotno onome što je sugerisalo Pretresno vijeće, koje mu je uzelo za zlo to što nije dao ostavku na položaj predsjednika Kriznog štaba nakon događaja do kojih je došlo, njegova ostavka vjerovatno dovela do toga da se situacija u opštini Bosanski Šamac pogorša.⁷¹⁴

⁷⁰⁵ Pravilo 101(B)(ii).

⁷⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 780.

⁷⁰⁷ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 57; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 396; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 777; Drugostepena presuda u predmetu *Kambanda*, par. 124.

⁷⁰⁸ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 458.

⁷⁰⁹ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 44; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 366.

⁷¹⁰ Žalbeni podnesak, par. 116.

⁷¹¹ Žalbeni podnesak, par. 117-120.

⁷¹² Žalbeni podnesak, par. 117, 120.

⁷¹³ Žalbeni podnesak, par. 117, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1085-1092.

⁷¹⁴ Žalbeni podnesak, par. 120.

248. Optužba odgovara da je žaliočev argument bez merituma budući da je Pretresno vijeće, donoseći osuđujuću presudu, ocijenilo da je njegov položaj predsjednika Kriznog štaba predstavljao otežavajući faktor.⁷¹⁵

249. Kao što je optužba ispravno primijetila, Pretresno vijeće jeste prihvatilo da je žalilac posredstvom Kriznog štaba pomogao da se popravi svakodnevni život nekih stanovnika Bosanskog Šamca bez obzira na njihovu nacionalnost, ali je i konstatovalo da to ne umanjuje činjenicu da je on u isto vrijeme aktivno učestvovao u progonu bosanskih Muslimana i Hrvata.⁷¹⁶ Žalilac tvrdi da bi procjenu tih okolnosti koju je Pretresno vijeće dalo u kontekstu odmjerenja kazne trebalo zamijeniti njegovom, ali nije ukazao na uočljivu grešku Pretresnog vijeća. U vezi s tim, Žalbeno vijeće naglašava da puko nabrojane olakšavajućih faktora bez dodatnih elemenata nije dovoljno da iznese teret dokazivanja da je Pretresno vijeće zlorabljivalo svoje diskreciono ovlaštenje.⁷¹⁷ Što se tiče žaliočevog argumenta da bi njegova ostavka pogoršala situaciju u opštini Bosanski Šamac, Žalbeno vijeće primjećuje da je taj argument već razmotren i odbačen.⁷¹⁸

250. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće odbacuje ovaj dio žaliočevog osamnaestog žalbenog osnova.

(b) Pritisak i prijetnje žalioocu odmazdom

251. Žalilac tvrdi da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir pritisak i prijetnje odmazdom žalioцу i njegovoj porodici od strane Todorovića i drugih.⁷¹⁹ On se oslanja na Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma, koji je primijetio da je žalilac bio “izložen velikom pritisku nemilosrdnih osoba poput Stevana Todorovića i Lugara”⁷²⁰ i pozvao se na svjedočenje Bože Ninkovića da bi se Lugar osvetio žalioцу da je ovaj obavijestio višu instancu.⁷²¹

252. Optužba odgovara (1) da nije bila u mogućnosti da utvrdi da li je žalilac na suđenju iznio taj argument o odmazdi;⁷²² (2) da je žaliočevo oslanjanje na prinudu promašeno;⁷²³ (3) da je Pretresno vijeće bilo mišljenja da okolnosti “velike neizvjesnosti” nisu objašnjenje za žaliočevo smišljeno učestvovanje u progonu;⁷²⁴ i (4) da je Pretresno vijeće bilo mišljenja da je žalilac, uprkos

⁷¹⁵ Podnesak respondenta, par. 10.15, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1082.

⁷¹⁶ Prvostepena presuda, par. 1080. Vidi Podnesak respondenta, par. 10.16.

⁷¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 675.

⁷¹⁸ Vidi par. 115 *supra*.

⁷¹⁹ Žalbeni podnesak, par. 119.

⁷²⁰ Žalbeni podnesak, par. 119 (gdje se citira Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma, par. 37).

⁷²¹ Žalbeni podnesak, par. 119 (gdje se citira Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma, par. 37).

⁷²² Podnesak respondenta, par. 10.24, gdje se upućuje na Završni podnesak odbrane, par. 662-714.

⁷²³ Podnesak respondenta, par. 10.25, gdje se upućuje na Presudu o kazni u predmetu *Erdemović* iz 1998., par. 17; Presudu o kazni u predmetu *Mrđa*, par. 59-68; Presudu o kazni u predmetu *Češić*, par. 95-97; Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 769.

⁷²⁴ Podnesak respondenta, par. 10.26.

neslaganjima s Todorovićem, odlučio da zajedno s njim učestvuje u udruženom zločinačkom poduhvatu i da se od toga nije distancirao.⁷²⁵

253. Žalbeno vijeće napominje da Pretresno vijeće jeste uputilo na svjedočenje Bože Ninkovića da bi se Lugar osvetio žaliocu da je ovaj višoj instanci prijavio ponašanje paravojskih snaga,⁷²⁶ u dijelu IX Prvostepene presude pod naslovom: “Osnivanje Srpske opštine Bosanski Šamac i njenog Kriznog štaba”, gdje se sažimaju dokazi o “Odnosi[ma] između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i paravojskih formacija”.⁷²⁷ Pretresno vijeće nije donijelo nikakve ocjene o tome da li prihvata te dokaze,⁷²⁸ i stoga te dokaze nije uzelo u obzir kao olakšavajuću okolnost. Međutim, Žalbeno vijeće smatra da žalilac ne može tvrditi da Pretresno vijeće nije razmotrilo pitanje koje nije pred njim ni izneseno i da je time učinilo grešku u primjeni prava, odnosno pogrešno utvrdilo činjenično stanje. Kao što je optužba ispravno primijenila, žalilac prijetnju odmazdom nije uključio u svoj Završni podnesak odbrane kao faktor koji bi Pretresno vijeće trebalo uzeti u obzir kao olakšavajuću okolnost.⁷²⁹ Prema tome, Pretresno vijeće nije pogriješilo zato što kao olakšavajući faktor nije “uzelo u obzir da je, tokom cijelog razdoblja sukoba, [žalilac] imao valjan razlog da se boji odmazde nad sobom i svojom porodicom od strane Stevana Todorovića”⁷³⁰.

254. Prema tome, Žalbeno vijeće ocjenjuje da Pretresno vijeće nije pogriješilo kad te dokaze nije smatralo olakšavajućim faktorom i naglašava da Žalbeno vijeće nije primjeren forum za iznošenje po prvi put dokaza o dodatnim olakšavajućim okolnostima koji su bili dostupni, a nisu bili izvedeni na suđenju.⁷³¹

255. Iz tih razloga, ovaj dio žaliočevog osamnaestog osnova se odbacuje.

(c) Dobrovoljna predaja

256. Žalilac tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo primjerenu težinu njegovoj dobrovoljnoj predaji kao olakšavajućem faktoru.⁷³² On tvrdi da je trenutak kada se predao bio primjeren, s obzirom na obaveze koje je imao prema svojoj mladoj porodici, privremeno puštanje na slobodu njegovih

⁷²⁵ Podnesak respondenta, par. 10.26.

⁷²⁶ Prvostepena presuda, par. 347, gdje se upućuje na svjedočenje Bože Ninkovića, T. 13619-13620. Svjedok Božo Ninković posvjedočio je da je “[žalilac] mogao [...] biti ubijen od strane tih ljudi koji su počinili zločin, ako bi oni saznali da se on žalio nekome”: T. 13608-13609. “Sigurno je da bi taj čovek [Lugar], ovaj, učinio čin odmazde i prema [žaliocu] u slučaju da je [žalilac] izvestio više organe”: T. 13620.

⁷²⁷ Vidi Prvostepena presuda, str. 99, naslov broj četiri u dijelu pod naslovom: “C. Odnosi između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i paravojskih formacija”.

⁷²⁸ Vidi Prvostepena presuda, par. 392-397.

⁷²⁹ Završni podnesak odbrane, par. 662-714. Vidi Podnesak respondenta, par. 10.24.

⁷³⁰ Žalbeni podnesak, par. 119.

⁷³¹ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 62; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 674; vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 414.

⁷³² Žalbeni podnesak, par. 116, 118, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1086.

saoptuženih i vjerovatni datum početka suđenja.⁷³³ On takođe tvrdi da je nakon dolaska u Haag vrijedno radio sa svojim braniocem i da je saradivao kako bi suđenje moglo što prije započeti, a ono i jeste započelo izuzetno brzo nakon žaliočeve predaje.⁷³⁴ On tvrdi da uopšte nije bilo govora o tome da je on pokušao da izbjegne jurisdikciji Međunarodnog suda.⁷³⁵

257. Optužba odgovara, *inter alia*, (1) da je primjereno vrijeme predaje nekog optuženog “trenutak potvrđivanja optužnice, obavijesti o optužnici i/ili nalogu za hapšenje”;⁷³⁶ (2) da to što se žalilac nije predao gotovo šest godina predstavlja *de facto* izbjegavanje jurisdikcije Međunarodnog suda⁷³⁷ i (3) da se “vjerovatan” datum početka suđenja mogao utemeljiti samo na čistoj spekulaciji i da Pretresnom vijeću nije ni na koji način olakšao postupak.⁷³⁸

258. Žalbno vijeće podsjeća da je, nakon što se ocijeni da su utvrđene olakšavajuće okolnosti, diskreciono ovlaštenje pretresnog vijeća da odluči koju težinu im treba pridati.⁷³⁹ Pretresno vijeće je žaliočevu dobrovoljnu predaju samu po sebi prihvatilo kao olakšavajuću okolnost.⁷⁴⁰ Pretresno vijeće je, međutim, napomenulo da se žalilac predao približno tri godine nakon njegovih saoptuženih, koji su do predaje takođe živjeli u Bosanskom Šamcu, i ocijenilo da žaliočevoj dobrovoljnoj predaji ne bi trebalo pridavati značajnu težinu.⁷⁴¹ Žalbno vijeće smatra da to što je žalilac navodno olakšao postupak nakon svoje predaje nije relevantno za ocjenu njegove dobrovoljne predaje kao olakšavajuće okolnosti od strane Pretresnog vijeća. Nadalje, Žalbno vijeće napominje da Pretresno vijeće jeste uzelo u obzir činjenicu da je on oženjen i da ima troje male djece kada je razmatralo njegove lične prilike radi ublažavanja kazne.⁷⁴² Premda he žaliočeva odgovornost prema njegovoj mladoj porodici bez sumnje bila važan faktor u njegovoj Odluci da se preda, Pretresno vijeće je imalo pravo da ne uzme u obzir argument da je žalilac “postupio odgovorno odvajajući potrebe svoje žene i male djece u odnosu na svoju odgovornost da stupi pred [Međunarodni] sud,”⁷⁴³ kad je ocjenjivalo koju težinu valja pridati njegovoj dobrovoljnoj predaji kao olakšavajućem faktoru, naročito s obzirom na to da se predao gotovo šest godina nakon potvrde Optužnice protiv njega.⁷⁴⁴

⁷³³ Žalbeni podnesak, par. 118.

⁷³⁴ Žalbeni podnesak, par. 118.

⁷³⁵ Žalbeni podnesak, par. 118.

⁷³⁶ Podnesak respondenta, par. 10.21.

⁷³⁷ Podnesak respondenta, par. 10.21.

⁷³⁸ Podnesak respondenta, par. 10.21.

⁷³⁹ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 57; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 396; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 777; Drugostepena presuda u predmetu *Kambanda*, par. 124.

⁷⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 1086.

⁷⁴¹ Prvostepena presuda, par. 1086.

⁷⁴² Prvostepena presuda, par. 1088.

⁷⁴³ Žalbeni podnesak, par. 118.

⁷⁴⁴ Kao što je ispravno istakla optužba u svom Podnesku respondenta, u par. 10.21. Prvobitna optužnica je potvrđena 21. jula 1995.: Prvostepena presuda, par. 1130. Žalilac se dobrovoljno predao 12. marta 2001.: Prvostepena presuda, par. 1086.

259. Žalbeno vijeće odbacuje žaliočev argument da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što nije pridalo primjerenu težinu njegovoj dobrovoljnoj predaji kao olakšavajućoj okolnosti.

260. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno vijeće smatra da žalilac nije uspio pokazati da je Pretresno vijeće učinilo uočljivu grešku prilikom korištenja svog diskrecionog ovlaštenja da utvrdi faktore koji bi mogli ublažiti njegovu kaznu i ocijeni njihovu težinu.

4. Zaključak

261. Žalbeno vijeće u cijelosti odbacuje žaliočev osamnaesti žalbeni osnov.

C. Rezonovanje Žalbenog vijeća

1. Učinak nove kvalifikacije žaliočeve krivične odgovornosti

262. Žalilac tvrdi da bi nova kvalifikacija vida njegove krivične odgovornosti svakako uticala na njegovu kaznu, kao i da bi pravična bila kazna od sedam godina, kao što je ocijenio sudija Lindholm u svom Djelimično protivnom mišljenju.⁷⁴⁵ Optužba tvrdi da nema apsolutnog pravila na Međunarodnom sudu da bi pomagač i podržavalac trebao dobiti blažu kaznu od učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu. Ona tvrdi da težina krivičnog djela i žaliočevo učestvovanje u njemu ostaju u suštini isti, jer bi on bio “pomagač i podržavalac sa posebnom namjerom, a ne onaj koji samo posjeduje znanje”.⁷⁴⁶

263. Nakon što je razriješilo pitanja u vezi s postupkom odmjeravanja kazne, Žalbeno vijeće će sada razmotriti da li žaliočevu kaznu treba izmijeniti u svjetlu ocjena koje je Žalbeno vijeće donijelo u vezi sa žaliočevom krivičnom odgovornošću.⁷⁴⁷ Pri tome će Žalbeno vijeće uzeti u obzir faktore koji su navedeni gore i sadržani u članu 24 Statuta.⁷⁴⁸

2. Faktori koji se uzimaju u obzir pri odmjeravanju kazne

(a) Opšta praksa u pogledu zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

264. Što se tiče opšte prakse u pogledu zatvorskih kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji, Žalbeno vijeće uzima u obzir relevantne krivične odredbe koje su bile na snazi u bivšoj Jugoslaviji u vrijeme kad su počinjena krivična djela za koja je žalilac osuđen, kao što je učinilo i Pretresno

⁷⁴⁵ AT. 78-79. Vidi Nalog kojim se ponovno zakazuje žalbeni pretres, str. 3, par. 6.

⁷⁴⁶ AT. 127; vidi i *ibid.*, 126, 128. Optužba smatra da bi se eventualno moglo uzeti u obzir smanjenje od najviše deset posto: AT. 129.

⁷⁴⁷ Vidi par. 233 *supra*.

⁷⁴⁸ Vidi par. 234 *supra*.

vijeće.⁷⁴⁹ U vezi s tim, Žalbeno vijeće podsjeća da Međunarodni sud može, ako to zahtijevaju interesi pravde, izreći veću ili manju kaznu od one koja bi bila primjenjiva po relevantnom zakonu bivše Jugoslavije.⁷⁵⁰

(b) Težina djela

265. Što se tiče težine krivičnog djela, Žalbeno vijeće podsjeća da je pomaganje i podržavanje vid odgovornosti za koje je obično prikladnija niža kazna od one za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu.⁷⁵¹ Stoga Žalbeno vijeće procjenjujući težinu krivičnog djela uzima u obzir da je poništilo osuđujuću presudu izrečenu žalioocu na osnovu člana 7(1) Statuta za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu i da ga je proglasilo odgovornim za pomaganje i podržavanje u zločinu progona putem protivpravnih hapšenja i zatočenja nesrpskih civila,⁷⁵² zatvaranja nesrpskih zatvorenika u nehumanim uslovima,⁷⁵³ prisilnog rada civila bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana⁷⁵⁴ i prisilnog raseljavanja nesrpskih civila,⁷⁵⁵ prema tački 1 Pete izmijenjene optužnice. Štaviše, Žalbeno vijeće ima na umu da je novom kvalifikacijom žaliočeve individualne krivične odgovornosti poništilo osuđujuću presudu koja mu je izrečena za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice za okrutno i nečovječno postupanje u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata djela premlaćivanja i mučenja.⁷⁵⁶

(c) Olakšavajuće okolnosti

266. Što se tiče olakšavajućih okolnosti, Pretresno vijeće je, kao što je već rečeno, uzelo u obzir sljedeće faktore: (1) žaliočeve lične prilike, tj. njegovu starost u vrijeme kad je počinio krivična djela, kao i činjenicu da je oženjen i da ima troje malodobne djece;⁷⁵⁷ (2) činjenicu da prethodno nije kažnjavan;⁷⁵⁸ (3) njegovo dobro vladanje u Pritvorskoj jedinici,⁷⁵⁹ (4) činjenicu da je odlučio da svjedoči na početku izvođenja dokaza odbrane; i (5) činjenicu da je pristao na imenovanje novog sudije u Pretresno vijeće u skladu s pravilom 15*bis* Pravilnika.⁷⁶⁰ Žalilac nije pokazao da je Pretresno vijeće prilikom utvrđivanja i odvagivanja faktora u prilog smanjenju kazne učinilo

⁷⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 1068-1074.

⁷⁵⁰ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 270.

⁷⁵¹ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 182, vidi i *ibid.*, par., 181.

⁷⁵² Vidi par. 118 *supra*.

⁷⁵³ Vidi par. 138 *supra*.

⁷⁵⁴ Vidi par. 159 *supra*.

⁷⁵⁵ Vidi par. 188 *supra*.

⁷⁵⁶ Vidi par. 190 *supra*.

⁷⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 1088.

⁷⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 1089.

⁷⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 1091.

⁷⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 1090.

uočljivu grešku u korištenju svojih diskrecionih ovlaštenja.⁷⁶¹ Stoga Žalbeno vijeće u pogledu tih faktora prihvata ocjene Pretresnog vijeća.⁷⁶²

(d) Otežavajuće okolnosti

267. Što se tiče otežavajućih okolnosti koje je Pretresno vijeće uzelo u obzir, Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće navelo sljedeće faktore u dijelu s podnaslovom “Otežavajuće okolnosti”: (1) težina krivičnih djela i način na koji su počinjena; (2) položaj žalioca kao predsjednika Kriznog štaba; (3) položaj žrtava i posljedice krivičnih djela po žrtve; te (4) žaliočevo “obrazovanje”.⁷⁶³

(i) Žaliočev položaj

268. Ocjenjujući da je žalilac bio najvažniji civilni vođa u Opštini⁷⁶⁴ Pretresno vijeće je uzelo u obzir njegov položaj predsjednika Kriznog štaba, ne samo u okviru svog zaključka u pogledu “[t]ežine krivičnih djela i načina na koji su počinjena,”⁷⁶⁵ nego i kao zasebnu otežavajuću okolnost.⁷⁶⁶ Mada Pretresno vijeće ima diskreciono ovlaštenje da kao otežavajuću okolnost uzme u obzir nadređenost, položaj vlasti ili visok rukovodeći položaj osobe koja se smatra odgovornom na osnovu člana 7(1) Statuta,⁷⁶⁷ Žalbeno vijeće podsjeća da je u praksi ovog Međunarodnog suda i MKSR-a ustaljeno da položaj nadređenosti sam po sebi ne predstavlja otežavajući faktor. Kao otežavajući faktor može se zapravo uzeti zloupotreba takvog položaja.⁷⁶⁸ U svjetlu toga, Žalbeno vijeće smatra da je to što je Pretresno vijeće žaliočev položaj vlasti uzelo u obzir kao otežavajuću okolnost neprimjereno iz razloga koji slijede.

269. Donoseći zaključak o težini krivičnog djela u svrhu odmjeravanja kazne Pretresno vijeće je razmatralo žaliočevu ulogu u zločinima kao ulogu najistaknutijeg predstavnika civilnih vlasti,

⁷⁶¹ Vidi par. 260 *supra*.

⁷⁶² Usp. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 271.

⁷⁶³ Prvostepena presuda, par. 1078-1084.

⁷⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 1082.

⁷⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 1078-1081.

⁷⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 1082.

⁷⁶⁷ Presuda o žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 80.

⁷⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 347; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 80; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 563; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 358-359; vidi Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 183. Vidi i Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1099. Ocijenivši da udruženi zločinački poduhvat nije primjeren vid odgovornosti da se opiše individualna krivična odgovornost Radoslava Brđanina, Pretresno vijeće je ocijenilo da njegov položaj vlasti na najvišoj razini u političkoj hijerarhiji i zloupotreba te vlasti predstavljaju otežavajuću okolnost znatne težine. Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće u predmetu *Brđanin* nije uzelo u obzir položaj Radoslava Brđanina kao predsjednika Kriznog štaba Autonomne regije Krajina kad je procjenjivalo težinu krivičnog djela, vidi *ibid.*, par. 1095.

imajući u vidu položaj koji je zauzimao.⁷⁶⁹ Osim toga, Pretresno vijeće je zaključilo da bi se žaliočev položaj predsjednika Kriznog štaba trebao smatrati otežavajućim faktorom, naročito zato što je bio na čelu tih institucija cijelo vrijeme njihovog postojanja.⁷⁷⁰ Stoga Žalbeno vijeće smatra da je Pretresno vijeće dvaput uzelo u obzir istu stvar,⁷⁷¹ i ocjenjuje, *proprio motu*, da je Pretresno vijeće pogriješilo u korištenju svojih diskrecionih ovlaštenja zato što je žaliočev položaj vlasti smatralo otežavajućom okolnošću. Budući da se Žalbeno vijeće oslonilo, *inter alia*, na žaliočev položaj predsjednika Kriznog štaba kad je donosilo zaključak o tome da je žalilac učestvovao u djelima u osnovi progona kao pomagač i podržavalac, žaliočev položaj vlasti neće biti uzet u obzir kao otežavajući faktor.

(ii) Žaliočevo obrazovanje

270. Pretresno vijeće je ocijenilo da činjenica da je žalilac “inteligentan i obrazovan čovjek i da pripada ljekarskoj profesiji predstavlja otežavajuću okolnost.”⁷⁷² Pretresno vijeće je u prilog toj ocjeni navelo sljedeće: (1) “činjenic[u] da [...] je [žaliocu] bila skrenuta pažnja na sistematsko i brutalno zlostavljanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, a on nije učinio ništa da ublaži njihove patnje,”⁷⁷³ i (2) pristup u predmetima *Stakić*, *Kayishema* i *Ruzindana*, te u predmetu *Ntakirutimana*.⁷⁷⁴

271. Što se tiče konstatacije Pretresnog vijeće u vezi s “brutalnim zlostavljanjem” zatočenika, Žalbeno vijeće prije svega primjećuje da Pretresno vijeće u prilog tome nije navelo nikakve dokaze ili druge relevantne ocjene. Osim toga, oslanjanje Pretresnog vijeća na “brutalno zlostavljanje” zatočenika mora se sagledati u svjetlu činjenice da je Žalbeno vijeće poništilo osuđujuću presudu izrečenu žalioцу za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice zbog okrutnog i nehumanog postupanja u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi njegove osude obuhvata djela premlaćivanja i mučenja.⁷⁷⁵

272. Što se tiče predmeta na koje se Pretresno vijeće oslonilo u prilog svoje ocjene, Žalbeno vijeće primjećuje sljedeće. Pretresno vijeće je konstatovalo da se slaže “s pristupom u predmetima pred MKSR-om, kao i u predmetu *Stakić*, da ljekarska profesija Blagoja Simića predstavlja otežavajući faktor, iako ne naročito značajan”.⁷⁷⁶ Pretresno vijeće nije direktno uputilo na pomenute

⁷⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 1078-1081.

⁷⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 1082.

⁷⁷¹ Usp. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 30.

⁷⁷² Prvostepena presuda, par. 1084.

⁷⁷³ Prvostepena presuda, par. 1084.

⁷⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 1084 (gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 915, fusnote 1626 i 1627).

⁷⁷⁵ Vidi par. 190 *supra*.

⁷⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 1084.

predmete MKSR-a; pomenulo je samo fusnote 1626 i 1627 uz paragraf 915 Prvostepene presude u predmetu *Stakić*.⁷⁷⁷ Fusnota 1626 Prvostepene presude u predmetu *Stakić* upućuje na predmet *Ntakirutimana*, u kojem je Pretresno vijeće konstatovalo da je posebno flagrantno to što je Gérard Ntakirutimana, ljekar, oduzimao živote umjesto da ih spašava i što je zloupotrebio povjerenje koje mu je dato vršeći zločine za koje je proglašen krivim.⁷⁷⁸ To je konstatovano u kontekstu potpuno drugačijem od konteksta u ovom predmetu.⁷⁷⁹ Prema tome, mada je u tom kontekstu zaključak Pretresnog vijeća u predmetu *Ntakirutimana* možda uvjerljiv, to ne vrijedi i za žaliočev predmet.⁷⁸⁰ Fusnota 1627 Prvostepene presude u predmetu *Stakić* upućuje na predmet *Kayishema i Ruzindana*, gdje je Pretresno vijeće naprosto konstatovalo da je kao ljekar Clément Kayishema imao dužnost prema zajednici i da je to predstavljalo otežavajući faktor, ali nije dalo objašnjenja u pogledu pravne osnove za svoj zaključak.⁷⁸¹ Prema tome, Žalbeno vijeće ne smatra da su predmeti MKSR-a na koje se oslonilo Pretresno vijeće uvjerljivi presedani za ovaj predmet.⁷⁸²

273. Relevantni paragraf iz Prvostepene presude u predmetu *Stakić* glasi: “Pretresno vijeće dijeli stav Međunarodnog suda za Ruandu i smatra da ljekarska profesija dr Milomira Stakića predstavlja otežavajući faktor, iako ne naročito značajan.”⁷⁸³ Što se tiče konstatacije Pretresnog vijeća u predmetu *Stakić* i njegovog oslanjanja na predmete *Ntakirutimana* i *Kayishema i Ruzindana*, Žalbeno vijeće je konstatovalo sljedeće:

Valja biti oprezan kada se kao potkrepa u smislu pravnih osnova uzimaju izjave pretresnih vijeća iz predmeta u kojima su kontekst i okolnosti potpuno različite. Žalbeno vijeće smatra da su same te izjave oskudan osnov za mišljenje da su raniji profesionalni kontekst optuženog i etičke obaveze koje iz njega proizlaze u međunarodnom krivičnom pravu otežavajući faktor. Iako Pretresno vijeće ima diskreciono pravo na utvrđivanje otežavajućih faktora, ono mora dati uvjerljive razloge za izbor tih faktora. Budući da su osnovi zaključivanja Pretresnog vijeća o postojanju ovog otežavajućeg faktora prilično oskudni, Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće učinilo primjetnu grešku kada je profesiju žalioaca ocijenilo kao otežavajući faktor.⁷⁸⁴

274. Iz gorenavedenih razloga i s obzirom na to da u ovom predmetu Pretresno vijeće nije dalo uvjerljive razloge za svoj zaključak, Žalbeno vijeće ocjenjuje, *proprio motu*, da je Pretresno vijeće pogriješilo u korištenju svojih diskrecionih ovlaštenja kad je ocijenilo da činjenica da je žalilac po profesiji bio ljekar predstavlja otežavajuću okolnost. Prema tome, žaliočevu pripadnost ljekarskoj profesiji Žalbeno vijeće neće uzeti u obzir kao otežavajuću okolnost.

⁷⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 1084, fusnota 2345.

⁷⁷⁸ Prvostepena presuda i kazna u predmetu *Ntakirutimana*, par. 910.

⁷⁷⁹ Vidi Prvostepena presuda i kazna u predmetu *Ntakirutimana*, par. 153.

⁷⁸⁰ Usp. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 416.

⁷⁸¹ Prvostepena presuda i kazna u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 26; vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 416.

⁷⁸² Usp. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 416.

⁷⁸³ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 915.

⁷⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 416.

(iii) Žaliočeva diskriminatorna namjera

275. Pretresno vijeće je, u pogledu svih relevantnih djela u osnovi progona, ocijenilo da je žalilac djelovao s diskriminatornom namjerom. Osuđujuća presuda izrečena žalioocu na osnovu člana 7(1) Statuta za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu je poništena, a proglašen je odgovornim za pomaganje i podržavanje u krivičnom djelu progona na osnovu tačke 1 Pete izmijenjene optužnice. Kao što je već navedeno, kada je riječ o krivičnom djelu progona, pomagač i podržavalac mora biti svjestan ne samo krivičnog djela čije počinjenje olakšava nego i diskriminatorne namjere počinitelja tog krivičnog djela. Međutim, on ne mora dijeliti tu namjeru.⁷⁸⁵ Budući da diskriminatorna namjera može predstavljati otežavajući faktor kad takvo stanje svijesti nije obilježje ili element zločina o kojem je riječ,⁷⁸⁶ pitanje da li je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počinitelja relevantno je za odmjeravanje kazne. Prema tome, prije nego što se donese bilo kakav zaključak o implikacijama ocjene Žalbenog vijeća za žaliočevu kaznu, primjereno je da se razmotre argumenti kojima je žalilac potkrijepio tvrdnju da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je ocijenilo da je on posjedovao diskriminatornu namjeru.⁷⁸⁷

a. Protivpravna hapšenja i zatočenje

276. Pretresno vijeće je iz svojih ocjena u vezi s protivpravnim hapšenjima i zatočenjem izvelo zaključak da je žalilac u pogledu protivpravnih hapšenja i zatočenja nesrpskih civila dijelio diskriminatornu namjeru glavnih počinitelja. Ono je konstatovalo da žalilac, koji je zauzimao ključni položaj u opštini, nije mogao prihvatiti stalna hapšenja i zatočenja nesrpskih civila ako nije imao diskriminatornu namjeru.⁷⁸⁸

277. U okviru šestog žalbenog osnova žalilac tvrdi da ocjena da je on posjedovao diskriminatornu namjeru u odnosu na nesrpske građane Bosanskog Šamca⁷⁸⁹ nije bio jedini razuman zaključak na osnovu dokaza. On upućuje na ocjene Pretresnog za koje tvrdi da pokazuju da je radio na tome da obezbijedi zaštitu i dobrobit svih građana opštine Bosanski Šamac bez obzira na nacionalnost. Četiri takve ocjene tiču se pozitivnih, nediskriminatornih postupaka: (1) budući da se odluke Kriznog štaba o ograničenju konzumiranja alkohola i štednji goriva tokom sukoba nisu odnosile samo na nesrpske civile, Pretresno vijeće je zaključilo da se “Krizni štab brinuo za

⁷⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 52.

⁷⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686. Vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 172.

⁷⁸⁷ S obzirom na to da se neki od žaliočevih argumenata tiču istih ocjena, Žalbeno vijeće će u sljedećim paragrafima razmotriti te ocjene i dokaze na kojima su zasnovane u svrhu analize u kojoj će Žalbeno vijeće ispitati svako od djela u osnovi progona. Zbog toga može doći do izvjesnog ponavljanja.

⁷⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 997.

⁷⁸⁹ Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64. Vidi i Žalbeni podnesak, par. 28 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458).

dobrobit svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost”,⁷⁹⁰ (2) Krizni štab, Izvršni odbor i opštinski Crveni krst “pokušavali [su] pomoći civilnom stanovništvu dijeljenjem osnovnih namirnica svim civilima, bez obzira na nacionalnu pripadnost”, a “civilima [se] pružala medicinska pomoć, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, uz izuzetak zatočenika kojima je odgovarajuća medicinska pomoć namjerno uskraćena”;⁷⁹¹ (3) Krizni štab je preduzeo određene mjere da se ograniči pljačkanje imovine;⁷⁹² i (4) Pretresno vijeće je prihvatilo da je žalilac “svojim djelovanjem u Kriznom štabu pomogao da se poprave svakodnevni životni uslovi nekih stanovnika Bosanskog Šamca, bez obzira na njihovu etničku pripadnost”.⁷⁹³ Žalilac takođe upućuje na zaključke Pretresnog vijeća da je Krizni štab izdao neke diskriminatorne odluke, ali da one nisu dosegle stepen težine koji se zahtijeva za krivično djelo progona.⁷⁹⁴ Ostale ocjene na koje žalilac upućuje odnose se na ponašanje za koje je Pretresno vijeće ocijenilo da nije bilo diskriminatorno, ili da uopšte nije utvrđeno.⁷⁹⁵

278. Žalbeno vijeće smatra da ocjena da neke od diskriminatornih odluka koje je izdao Krizni štab ne dosižu stepen težine koji se zahtijeva za krivično djelo progona nije nespojiva sa zaključkom Pretresnog vijeća da je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru; ta ocjena zapravo ide u prilog zaključku Pretresnog vijeća. Žalbeno vijeće nadalje smatra da ocjene u vezi s ponašanjem za koje je Pretresno vijeće ocijenilo da nije diskriminatorno ne umanjuju značaj okolnosti na koje se oslonilo ocijenivši da žalilac *jest* posjedovao diskriminatornu namjeru. Te okolnosti uključuju sljedeće činjenice: da je on bio svjestan zatočenja nesrpskih civila; da je bio u poziciji da ima veliki uticaj u pogledu hapšenja i zatočenja; da je, na svom ključnom položaju u opštini, prihvatio stalna hapšenja i zatočenja i da nije preduzeo nikakve mjere da spriječi funkcionisanje tog sistema. Osim toga, Žalbeno vijeće podsjeća na činjenicu da je žalilac zapravo znatno doprinio tom sistemu.

279. Žalbeno vijeće prihvata da ocjena Pretresnog vijeća da se “Krizni štab brinuo za dobrobit svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost”,⁷⁹⁶ koja nije bila zasnovana samo na tome što je uzelo u obzir odluku o ograničenju potrošnje alkohola i goriva,⁷⁹⁷ pokazuje da žalilac

⁷⁹⁰ Žalbeni podnesak, par. 61(vii) (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 512).

⁷⁹¹ Žalbeni podnesak, par. 61(ix) (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 514).

⁷⁹² Žalbeni podnesak, par. 61(xv) (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 876). Žalbeno vijeće primjećuje da se Pretresno vijeće nije uvjerilo da je rasprostranjeno pljačkanje i otkimanje imovine bosanskih Muslimana i Hrvata bilo dio zajedničkog plana da se progone nesrpski civili, te da se takođe nije uvjerilo da je žaliočevo namjerno učestvovanje u bilo kom obliku dokazano van razumne sumnje: Prvostepena presuda, par. 1027.

⁷⁹³ Žalbeni podnesak, par. 61(xvi) (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 1080).

⁷⁹⁴ Žalbeni podnesak, par. 61(x), (xi) (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 515-516).

⁷⁹⁵ Žalbeni podnesak, par. 61(i)-(vi), (viii), (xii)-(xiv) (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 504, 505, 507, 509-511, 513, 838, 874, 875).

⁷⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 512.

⁷⁹⁷ Ta ocjena je navedena u Prvostepenoj presudi u dijelu XI pod naslovom. “Naredjenja, uputstva, odluke i drugi propisi izdani u ime srpskog Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva kojima su kršena prava nesrpskih civila na jednakost pred zakonom i narušavano njihovo pravo na ostvarivanje osnovnih i temeljnih prava”. Pod podnaslovom B, “Zaključci”, Pretresno vijeće najprije, u paragrafima 505-512, razmatra nekoliko odluka i naloga koje je izdao Krizni štab, uključujući one koji se tiču ograničenja potrošnje alkohola i

nije posjedovao diskriminatornu namjeru u odnosu na sve nesrbe u Bosanskom Šamcu. Isto vrijedi i za ocjenu Pretresnog vijeća da su Krizni štab, Izvršni odbor i opštinski Crveni krst “pokušavali pomoći civilnom stanovništvu dijeljenjem osnovnih namirnica svim civilima, bez obzira na nacionalnu pripadnost”,⁷⁹⁸ i za konstataciju da je žalilac “svojim djelovanjem u Kriznom štabu pomogao da se poprave svakodnevni životni uslovi nekih stanovnika Bosanskog Šamca, bez obzira na njihovu etničku pripadnost”.⁷⁹⁹ Osim toga, ocjena Pretresnog vijeća da je Krizni štab preduzeo određene mjere da zaštiti imovinu koja je ostala po odlasku nesrpskih porodica⁸⁰⁰ predstavlja argument protiv zaključka da je žalilac imao takvu opštu diskriminatornu namjeru.

280. Žalbeno vijeće prihvata da su te ocjene Pretresnog vijeća nespojive sa zaključkom da je žalilac imao opštu namjeru da sprovodi diskriminaciju protiv nesrpskog civilnog stanovništva opštine Bosanski Šamac, ali napominje da Pretresno vijeće nije ni donijelo ocjenu da je on posjedovao pomenutu opštu diskriminatornu namjeru. Pretresno vijeće je u stvari zaključilo da je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počinitelaca protivpravnih hapšenja i zatočenja.⁸⁰¹ U vezi s tim Žalbeno vijeće podsjeća na ocjenu Pretresnog vijeća da “se civilima pružala medicinska pomoć, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost”, ali da to nije vrijedilo i za zatočenike “kojima je odgovarajuća medicinska pomoć namjerno uskraćena”,⁸⁰² te da, mada je žalilac “pomogao da se poprave svakodnevni životni uslovi nekih stanovnika Bosanskog Šamca, bez obzira na njihovu etničku pripadnost”, to “ne umanjuje činjenicu da je istovremeno aktivno učestvovao u progonu bosanskih Muslimana i Hrvata”.⁸⁰³ Pretresno vijeće je nadalje ocijenilo da je žalilac, mada je bio u poziciji da ima snažan uticaj u pogledu protivpravnih hapšenja i zatočenja, prihvatio taj sistem i nije preduzeo mjere da spriječi njegovo funkcionisanje.⁸⁰⁴ U vezi s tim Pretresno vijeće je posebno naglasilo da je žalilac ignorisao molbu Sulejmana Tihića, političkog vođe bosanskih Muslimana, da ga se oslobodi.⁸⁰⁵

goriva, te zaključuje da nisu bili diskriminatorni. Na kraju paragrafa 512, Pretresno vijeće potom zaključuje sljedeće: “S obzirom na gore rečeno, Pretresno vijeće se uvjerilo da se Krizni štab brinuo za dobrobit svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.” U ostalim paragrafima tog dijela Prvostepene presude, Pretresno vijeće je ocijenilo da nestašicama struje i vode nisu bili pogođeni samo nesrbi, i uvjerilo se da je civilima pružana medicinska pomoć, bez obzira na nacionalnost. Međutim, Pretresno vijeće je nadalje ocijenilo da su odluke Kriznog štaba o proglašenju dana nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu za opštinski praznik i o promjeni simbola na grbu u isključivo srpska obilježja i imena ulica u imena isključivo srpskih ličnosti bile diskriminatorne. Za te odluke nije se, međutim, smatralo da imaju dovoljnu težinu da bi predstavljale progon(e): Prvostepena presuda, par. 513-516.

⁷⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 514.

⁷⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 1080.

⁸⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 873, 876. Vidi i fusnota 2081.

⁸⁰¹ Prvostepena presuda, par. 997.

⁸⁰² Prvostepena presuda, par. 514, 1007.

⁸⁰³ Prvostepena presuda, par. 1080.

⁸⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 995, 996, 997.

⁸⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 1080.

281. U svjetlu gorenavedenog, Žalbeno vijeće se uvjerilo da je razuman presuditelj o činjenicama imao razloga da odbaci mogućnost da žalilac nije posjedovao diskriminatornu namjeru u pogledu protivpravnih hapšenja i zatočenja nesrpskih civila kao djela u osnovi progona.

b. Okrutno i nečovječno postupanje

282. Mada se nije uvjerilo da je žalilac ikad obišao neki od zatočeničkih objekata, Pretresno vijeće je konstatovalo da ga je Todorović, načelnik policije, u prvim danima nakon preuzimanja vlasti obavijestio o zatočenicima koji su bili premlaćivani i zlostavljani u SUP-u, da je Bosanski Šamac mali grad, da je zlostavljanje zatočenika imalo velike razmjere i da je trajalo više mjeseci, da su iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu dopirali krici i jauci zatvorenika, kao i srpske nacionalističke pjesme koje su ih tjerali da pjevaju.⁸⁰⁶ Pretresno vijeće se uvjerilo da je žalilac znao za okrutno i nečovječno postupanje, uključujući premlaćivanje, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima, nad nesrpskim zatočenicima u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu.⁸⁰⁷

283. Pretresno vijeće se nadalje uvjerilo da žalilac ne samo da je bio svjestan diskriminatorne namjere počinitelaca okrutnog i nečovječnog postupanja, koje je uključivalo premlaćivanja, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima, nego da je i dijelio tu diskriminatornu namjeru.⁸⁰⁸ U tom kontekstu, Pretresno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje Sulejmana Tihića i Izeta Izetbegovića o žaliočevim izjavama na sastanku u zgradi Skupštine opštine Bosanski Šamac. Sulejman Tihić je izjavio da je žalilac, govoreći o podjeli opština po nacionalnoj osnovi, rekao: “Ako ne odlučite, Srbi će znati šta će preduzeti”.⁸⁰⁹ Izet Izetbegović je posvjedočio da je žalilac na istom sastanku rekao “da će Srbi upotrijebiti silu” ako nesrpsko stanovništvo ne pristane na reorganizaciju opština.⁸¹⁰ Pretresno vijeće je konstatovalo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih svjedočenja i iz činjenice da je žalilac nastavio da djeluje kao najviši civilni funkcioner tokom relevantnog perioda bio taj da je on dijelio diskriminatornu namjeru da se nesrpsko stanovništvo opštine Bosanski Šamac progoni putem okrutnog i nečovječnog postupanja, uključujući premlaćivanja, mučenje i zatvaranje u nehumanim uslovima.⁸¹¹

284. U okviru šestog, devetog, desetog i dvanaestog žalbenog osnova, žalilac osporava ocjenu Pretresnog vijeća da je posjedovao diskriminatornu namjeru u pogledu okrutnog i nečovječnog

⁸⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 1008.

⁸⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 1008.

⁸⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 1009.

⁸⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 1009. Vidi i *ibid.*, par. 912 (gdje se citira Sulejman Tihić, T. 1346-1347).

⁸¹⁰ Prvostepena presuda, par. 1009. Vidi i *ibid.*, par. 913 (gdje se citira Izet Izetbegović, T. 2244-2245).

⁸¹¹ Prvostepena presuda, par. 1010.

postupanja.⁸¹² Žalbeno vijeće preliminarno primjećuje da, budući da je poništilo osuđujuću presudu izrečenu žalioocu za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice zbog okrutnog i nečovječnog postupanja u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata djela premlaćivanja i mučenja, nije potrebno razmatrati da li je Pretresno vijeće pogriješilo kad je ocijenilo da je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počilaca tih djela u osnovi. Žalbeno vijeće će stoga svoju analizu ograničiti na žaliočevu diskriminatornu namjeru u pogledu zatvaranja u nehumanim uslovima.

285. Žalilac tvrdi da, kao prvo, ocjena da je on morao znati za zlostavljanje nesrpskih zatočenika u Bosanskom Šamcu zato što je Bosanski Šamac mali grad i zato što su iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu dopirali krici i jauci zatvorenika, kao i srpske nacionalističke pjesme koje su ih tjerali da pjevaju, čak i ako je opravdana, ne pokazuje diskriminatornu namjeru.⁸¹³ Žalbeno vijeće primjećuje da se Pretresno vijeće nije oslonilo samo na tu ocjenu da bi utvrdilo žaliočevu diskriminatornu namjeru. Pretresno vijeće se oslonilo i na činjenicu da je on ostao na položaju najvišeg civilnog funkcionera tokom relevantnog razdoblja, kao i na izjave koje je dao na sastanku u zgradi Skupštine opštine, o kojima su govorili Sulejman Tihic i Izet Izetbegović.⁸¹⁴ Žalilac tvrdi da su se te izjave odnosile na događaje prije preuzimanja kontrole u Bosanskom Šamcu i da su relevantne za samo preuzimanje kontrole, za koje je Pretresno vijeće ocijenilo da nije bilo protivpravno i da ne dosiže razinu progona.⁸¹⁵

286. Žalbeno vijeće smatra da izjave koje je žalilac dao na sastanku u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu – mada nisu u protivrječju sa zaključkom da je on dijelio diskriminatornu namjeru počilaca zatvaranja u nehumanim uslovima kao djela u osnovi progona – same po sebi neodređene i nedovoljne kao potvrdu da je žalilac imao diskriminatornu namjeru u pogledu zatvaranja u nehumanim uslovima kao djela u osnovi progona. Konkretno, one ne isključuju mogućnost da je žaliočeva diskriminatorna namjera bila ograničena na osnivanje isključivo srpskih institucija i na izvršenje prisilnog preuzimanja vlasti, za koje je Pretresno vijeće ocijenilo da samo po sebi ne predstavlja progon.⁸¹⁶ Taj zaključak dodatno potkrepljuju ocjene Pretresnog vijeća o pozitivnim, nediskriminatornim postupcima žalioaca i Kriznog štaba koje žalilac pominje u svom šestom žalbenom osnovu.⁸¹⁷

⁸¹² Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64, 74, 87. Vidi i *ibid.*, par. 28 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458).

⁸¹³ Žalbeni podnesak, par. 74.

⁸¹⁴ Prvostepena presuda, par. 1009-1010.

⁸¹⁵ Žalbeni podnesak, par. 74.

⁸¹⁶ Pretresno vijeće je ocijenilo da prisilno preuzimanje vlasti u opštini Bosanski Šamac nije doseglo dovoljan stepen težine da bi predstavljalo progone. Prvostepena presuda, par. 456. Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće nije uopšte donosilo ocjene o tome da li je preuzimanje vlasti bilo diskriminatorne prirode.

⁸¹⁷ Žalilac se u vezi s tim oslanja na sljedeće ocjene: (1) "Krizni štab [se] brinuo za dobrobit svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost."; Prvostepena presuda, par. 512; (2) Krizni štab, Izvršni odbor i opštinski Crveni krst "pokušavali [su] pomoći civilnom stanovništvu dijeljenjem osnovnih namirnica svim civilima, bez obzira na nacionalnu pripadnost" i "civilima [se] pružala

287. Ipak, Pretresno vijeće se na te izjave nije oslonilo van konteksta. Žalbeno vijeće podsjeća da, bez obzira na ocjene o pozitivnim, nediskriminatornim postupcima žalioca i Kriznog štaba, Pretresno vijeće nije pogriješilo kad je ocijenilo da je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počinitelaca protivpravnih hapšenja i zatočenja kao djela u osnovi progona. Ocjene Pretresnog vijeća jasno govore da, bez obzira na to da li je žalilac posjedovao opštu namjeru da sprovodi diskriminaciju protiv nesrpskog civilnog stanovništva Bosanskog Šamca, on jeste posjedovao takvu namjeru u odnosu na protivpravna hapšenja i zatočenja. Isto tako, što se tiče nehumanih uslova u kojima su bile zatvorene protivpravno uhapšene i zatočene osobe, Pretresno vijeće je ocijenilo da im je žalilac smišljeno uskratio adekvatnu medicinsku pomoć. Osim toga, ocijenilo je da je tokom relevantnog razdoblja on i dalje ostao najviši civilni funkcioner.

288. Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije uspio da pokaže da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao ocijeniti kako je zaključak Pretresnog vijeća – da je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počinitelaca zatvaranja u nehumanim uslovima – jedini razuman zaključak koji se mogao izvesti na osnovu dokaza.

c. Prisilni rad

289. Pretresno vijeće je konstatovalo da su samo bosanski Muslimani i bosanski Hrvati morali obavljati prisilni rad i uvjeralo se da je žalilac, zbog uloge koju je imao u imenovanju načelnika tijela koje je organizovalo program prisilnog rada, kao i zbog toga što nije preduzeo mjere da se spriječe takva djela, učestvovao u programu prisilnog rada sa diskriminatornom namjerom.⁸¹⁸

290. U okviru šestog žalbenog osnova žalilac tvrdi da ocjena da je on posjedovao namjeru da sprovodi diskriminaciju protiv građana Bosanskog Šamca koji nisu bili srpskog porijekla nije bio jedini razuman zaključak do kojeg se moglo doći na osnovu dokaza.⁸¹⁹

291. Žalbeno vijeće podsjeća da, bez obzira na ocjene vezane za pozitivne, nediskriminatorne postupke žalioca i Kriznog štaba, Pretresno vijeće nije pogriješilo ocijenivši da je on posjedovao diskriminirajuću namjeru u odnosu na protivpravna hapšenja i zatočenja, te zatvaranje u nehumanim uslovima kao djela u osnovi progona. Razlog tome je što je Pretresno vijeće svoje ocjene o opštoj

medicinska pomoć, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, uz izuzetak zatočenika kojima je odgovarajuća medicinska pomoć namjerno uskraćena.”: Prvostepena presuda, par. 514; Krizni štab je preduzeo određene mjere da se ograniči pljačkanje imovine: Prvostepena presuda, par. 876; Pretresno vijeće je prihvatilo da je žalilac “svojim djelovanjem u Kriznom štabu pomogao da se poprave svakodnevni životni uslovi nekih stanovnika Bosanskog Šamca, bez obzira na njihovu etničku pripadnost.”: Prvostepena presuda, par. 1080. Vidi Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64. Vidi i *ibid.*, par. 28 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458).

⁸¹⁸ Prvostepena presuda, par. 1022.

⁸¹⁹ Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64. Vidi i *ibid.*, par. 28 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458).

dobronamjernosti žalioca i Kriznog štaba donijelo uzimajući u obzir kontekst protivpravnih hapšenja i zatočenja, kao i zatvaranja u nehumanim uslovima. Na primjer, Pretresno vijeće je konstatovalo da je on smišljeno uskratio zatočenicima adekvatnu medicinsku pomoć i da je, kao osoba na položaju znatnog uticaja na sistem hapšenja i zatočenja, prihvatio da se taj sistem nastavi.

292. Isto tako, što se tiče prisilnog rada, Pretresno vijeće je ocijenilo da su samo bosanski Hrvati i bosanski Hrvati bili podvrgnuti opasnoj i ponižavajućoj radnoj obavezi.⁸²⁰ Žalilac je bio svjestan da su bosanski Hrvati i bosanski Muslimani prisiljavani da obavljaju opasan i ponižavajući rad i nije preduzeo dovoljne mjere da spriječi te incidente, mada je u krajnjoj liniji Krizni štab bio odgovoran za rukovođenje programom prisilnog rada.⁸²¹ Imajući moć da postavlja i razrješava dužnosti načelnika tijela koje je organizovalo program prisilnog rada, žalilac je umjesto da je tu moć iskoristio da spriječi nastavak takve prakse, doprinio njenom nastavljanju postavivši Božu Ninkovića za novog načelnika tog tijela.⁸²² Osim toga, Žalbeno vijeće je mišljenja da se žaliočeva namjera u pogledu prisilnog rada mora procijeniti u svjetlu druga dva djela u osnovi - protivpravnih hapšenja i zatočenja, te i zatvaranja u nehumanim uslovima - s obzirom na to da je bio svjestan činjenice da su zatočeni bosanski Hrvati i bosanski Muslimani podvrgnuti opasnoj i ponižavajućoj radnoj obavezi. U vezi s tim Žalbeno vijeće podsjeća da je žalilac posjedovao diskriminatornu namjeru za oba ta djela u osnovi – i protivpravna hapšenja i zatočenje, kao i zatvaranje u nehumanim uslovima.

293. Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije pokazao da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao ocijeniti da je zaključak do kojeg je došlo Pretresno vijeće - da je žalilac imao diskriminatornu namjeru u pogledu prisilnog rada kao djela u osnovi progona - bio jedini razuman zaključak koji se mogao izvesti iz dokaza.

d. Prisilno raseljavanje

294. Pretresno vijeće se oslonilo na dokaze o žaliočevim izjavama na sastanku u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu neposredno prije preuzimanja vlasti.⁸²³ Pretresno vijeće je, nadalje, ocijenilo da je žalilac bio svjestan nesrpske nacionalnosti sedamnaest prisilno raseljenih osoba i da je učestvovao u postupku razmjene, kao i da je tokom više mjeseci o tome bio obavještavan. Na

⁸²⁰ Prvostepena presuda, par. 1022.

⁸²¹ Prvostepena presuda, par. 841, 1021-1022.

⁸²² Vidi Prvostepena presuda, par. 809, 840-841, 1022.

⁸²³ Žalilac je rekavši, "Ako ne odlučite, Srbi će znati šta će preduzeti" govorio o podjeli opština po nacionalnoj osnovi. Prvostepena presuda, par. 1038, 912 (gdje se citira Sulejman Tihić, T. 1346-1347). Na istom sastanku žalilac je rekao da će, ako nesrbi ne pristanu na reorganizaciju opština, "Srbi [...] upotrijebiti silu". Prvostepena presuda, par. 1038, 913 (gdje se citira Izet Izetbegović, T. 2244-2245).

osnovu toga Pretresno vijeće se uvjerilo da je žalilac imao diskriminatornu namjeru u pogledu prisilnog raseljavanja tih ljudi.⁸²⁴

295. U okviru šestog i četrnaestog žalbenog osnova, žalilac osporava ocjenu Pretresnog vijeća da je on posjedovao diskriminatornu namjeru u pogledu prisilnih raseljavanja.⁸²⁵ On tvrdi da su izjave na koje se oslonilo Pretresno vijeće neodređene i da im protivrječe dokazi da on nije nikad zagovarao prisilno preseljenje nesrpskih civila, kao i ocjena Pretresnog vijeća u pogledu nediskriminatornih postupaka žalioca i Kriznog štaba na koje se on poziva u okviru šestog žalbenog osnova.⁸²⁶

296. Žalbeno vijeće smatra da izjave koje je žalilac dao na sastanku u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu – mada nisu u protivurječju sa zaključkom da je on dijelio diskriminatornu namjeru počinilaca prisilnog raseljavanja kao djela u osnovi progona – same po sebi jesu neodređene i nedovoljne kao potvda da je žalilac imao diskriminatornu namjeru u pogledu prisilnog raseljavanja kao djela u osnovi progona. Te izjave ne isključuju mogućnost da je žaliočeva diskriminatorna namjera bila ograničena na osnivanje isključivo srpskih institucija i na izvršenje prisilnog preuzimanja vlasti, za koje je Pretresno vijeće ocijenilo da samo po sebi ne predstavlja progon.⁸²⁷ Takav zaključak potkrepljuju ocjene Pretresnog vijeća o pozitivnim, nediskriminatornim postupcima žalioca i Kriznog štaba koje žalilac pominje u okviru šestog žalbenog osnova,⁸²⁸ kao i iskaz Simeona Simića da žalilac nikad nije zagovarao prisilno iseljavanje nesrpskih građana iz njihovih stanova u Šamcu.⁸²⁹

297. Međutim, Pretresno vijeće se na te izjave nije oslonilo van konteksta. Žalbeno vijeće podsjeća da, bez obzira na ocjene o pozitivnim, nediskriminatornim postupcima žalioca i Kriznog štaba, Pretresno vijeće nije pogriješilo u ocjeni da je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počinilaca protivpravnih hapšenja i zatočenja, zatvaranja u nehumanim uslovima i prisilnog rada kao djela u osnovi progona. Žalilac je pomagao i podržavao sva ta djela u osnovi, što je doprinijelo

⁸²⁴ Prvostepena presuda, par. 1038.

⁸²⁵ Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64, 97. Vidi i *ibid.*, par. 28 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458).

⁸²⁶ Žalbeni podnesak, par. 97 (gdje se citira Prvostepena presuda, par. 914, 918 i Žalbeni podnesak, par. 61).

⁸²⁷ Pretresno vijeće je ocijenilo da nasilno preuzimanje vlasti u opštini Bosanski Šamac ne dosiže dovoljan stepen težine da bi predstavljalo progon: Prvostepena presuda, par. 456. Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće nije uopšte donosilo ocjene o tome da li je preuzimanje vlasti bilo diskriminatorne prirode.

⁸²⁸ Žalilac se u vezi s tim oslanja na sljedeće ocjene: (1) “Krizni štab [se] brinuo za dobrobit svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost”: Prvostepena presuda, par. 512; (2) Krizni štab, Izvršni odbor i opštinski Crveni krst “pokušavali [su] pomoći civilnom stanovništvu dijeljenjem osnovnih namirnica svim civilima, bez obzira na nacionalnu pripadnost” i “civilima [se] pružala medicinska pomoć, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, uz izuzetak zatočenika kojima je odgovarajuća medicinska pomoć namjerno uskraćena”: Prvostepena presuda, par. 514; Krizni štab je preduzeo određene mjere da se ograniči pljačkanje imovine: Prvostepena presuda, par. 876; Pretresno vijeće je prihvatilo da je žalilac “svojim djelovanjem u Kriznom štabu pomogao da se poprave svakodnevni životni uslovi nekih stanovnika Bosanskog Šamca, bez obzira na njihovu etničku pripadnost”: Prvostepena presuda, par. 1080. Vidi Žalbeni podnesak, par. 58, 60-64. Vidi i *ibid.*, par. 28 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458).

⁸²⁹ Prvostepena presuda, par. 918 (gdje se citira Simeon Simić, T. 13119).

okruženju u kojem su nespski civili bili izloženi prisili da napuste svoje domove u opštini Bosanski Šamac. On je takođe bio svjestan nesrpske nacionalnosti sedamnaest prisilno raseljenih osoba, učestvovao je u postupku razmjene i o njemu je bio obavještavan tokom razdoblja od više mjeseci.

298. Žalbeno vijeće ocjenjuje da nije bilo nerazumno to što Pretresno vijeće nije uzelo u obzir svjedočenje Simeona Simića na koje se pozvao žalilac i što se oslonilo na pomenute žaliočeve izjave i iz njih izvelo zaključak da je žalilac posjedovao diskriminatornu namjeru u pogledu prisilnog raseljavanja. Prema tome, Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije pokazao da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao ocijeniti da je zaključak Pretresnog vijeća – da je žalilac posjedovao diskriminatornu namjeru u pogledu prisilnog raseljavanja – jedini razuman zaključak koji se mogao izvesti iz dokaza.

e. Zaključak

299. Žalbeno vijeće ocjenjuje da žalilac nije uspio pokazati da je Pretresno vijeće pogriješilo kad je ocijenilo da je on posjedovao diskriminatornu namjeru u pogledu relevantnih djela u osnovi progona. Žalbeno vijeće u cijelosti odbacuje žaliočev šesti žalbeni osnov, a djelimično odbacuje deveti, deseti, dvanaesti i četrnaesti žalbeni osnov, u mjeri u kojoj se u njima osporavaju ocjene Pretresnog vijeća o njegovoj diskriminatornoj namjeri.⁸³⁰ Prema tome, Žalbeno vijeće ocjenjuje da činjenica da je žalilac djelovao s diskriminatornom namjerom pomažući i podržavajući progone putem relevantnih djela u osnovi predstavlja relevantnu otežavajuću okolnost.⁸³¹

3. Odmjeravanje kazne

300. U pogledu odmjerenja primjerene kazne Žalbeno vijeće podsjeća da je, osim što je promijenilo kvalifikaciju žaliočeve individualne krivične odgovornosti u odgovornost pomagača i podržavaoca, takođe poništilo i osuđujuću presudu za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice za okrutno i nečovječno postupanje u mjeri u kojoj ta osuda obuhvata djela premlaćivanja i mučenja. Žalbeno vijeće ocjenjuje da je zbog toga potrebno izmijeniti žaliočevu kaznu i smatra da je u okviru ovlasti Žalbenog vijeća da – izmijeni kaznu bez vraćanja predmeta na razmatranje Pretresnom vijeću.⁸³² Uzimajući obzir konkretne okolnosti u ovom predmetu, olakšavajuće i otežavajuće, kao i oblik i stepen učestvovanja žaliooca u zločinima, Žalbeno vijeće ocjenjuje da je primjerena kazna petnaest godina.

⁸³⁰ Ostali argumenti izneseni u okviru tih žalbenih osnova (s izuzetkom devetog i desetog žalbenog osnova, koji su djelimično odobreni) odbačeni su drugdje u ovoj Presudi. Vidi Dio IV pod naslovom: "Individualna krivična odgovornost žaliooca: Treći do četrnaesti žalbeni osnov."

⁸³¹ Žalbeno vijeće podsjeća da je poništilo osuđujuću presudu izrečenu žalioocu za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice za okrutno i nečovječno postupanje u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata premlaćivanje i mučenje. Stoga ocjene Pretresnog vijeća o tome da li je žalilac dijelio diskriminatornu namjeru počinitelaca tih djela u osnovi nisu razmatrane.

⁸³² Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 181; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 263-264.

VII. DISPOZITIV

301. Iz gorenavedenih razloga, **ŽALBENO VIJEĆE**,

NA OSNOVU člana 25 Statuta i pravila 117 i 118 Pravilnika;

PRIMAJUĆI K ZNANJU pismene podneske strana i argumente koje su iznijele na pretresu održanom 2. juna 2006.;

ZASJEDAJUĆI na javnoj sjednici;

PRIHVATA, uz protivno mišljenje sudija Mohameda Shahabuddeena i Wolfganga Schomburga, žaliočev prvi i drugi žalbeni osnov;

PONIŠTAVA, uz protivno mišljenje sudija Mohameda Shahabuddeena i Wolfganga Schomburga, osuđujuću presudu izrečenu žalioocu po članu 7(1) Statuta za počinjenje progona putem učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu po tački 1 Pete izmijenjene optužnice;

PROGLAŠAVA, uz protivno mišljenje sudija Mohameda Shahabuddeena i Wolfganga Schomburga, žalioaca krivim na osnovu člana 7(1) Statuta za pomaganje i podržavanje u progonima putem protivpravnih hapšenja i zatočenja, zatvaranja u nehumanim uslovima, prisilnog rada i prisilnog raseljavanja civila bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i nesrba, po tački 1 Pete izmijenjene optužnice;

PRIHVATA djelomično, uz protivno mišljenje sudija Mohameda Shahabuddeena i Wolfganga Schomburga, žaliočev deveti i deseti žalbeni osnov u mjeri u kojoj on u njima navodi da ocjene Pretresnog vijeća ne ukazuju na dovoljnu osnovu da on bude osuđen kao pomagač i podržavalac za progon putem premlaćivanja i mučenja zatočenih civila nesrba kao djela u osnovi;

PONIŠTAVA, uz protivno mišljenje sudija Mohameda Shahabuddeena i Wolfganga Schomburga, osuđujuću presudu izrečenu žalioocu za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice za okrutno i nečovječno postupanje prema zatočenim civilima bosanskim Hrvatima, bosanskim Muslimanima i nesrbima u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata djela premlaćivanja i mučenja;

ODBACUJE u cijelosti ostale žaliočeve osnove za žalbu na osuđujuću presudu i kaznu;

ODREĐUJE kaznu od petnaest godina zatvora, u koju se na osnovu pravila 101(C) Pravilnika treba uračunati vrijeme koje je žalilac već proveo u pritvoru, i

NALAZE, u skladu s pravilima 103(C) i 107 Pravilnika, da žalilac ostane u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne organizuje njegovo prebacivanje u zemlju u kojoj će izdržavati kaznu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan engleski tekst.

/potpis na originalu/

 sudija Mehmet Güney,
 predsjedavajući

/potpis na originalu/

 sudija Mohamed Shahabuddeen

/potpis na originalu/

 sudija Liu Daqun

/potpis na originalu/

 sudija Andréia Vaz

/potpis na originalu/

 sudija Wolfgang Schomburg

Sudija Mohamed Shahabuddeen prilaže protivno mišljenje.

Sudija Wolfgang Schomburg prilaže protivno mišljenje.

Sudija Liu Daqun prilaže djelimično protivno mišljenje.

Dana 28. novembra 2006.,

u Haagu,

Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

VIII. PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE SHAHABUDEENA

1. Moje protivljenje ne proizlazi iz mišljenja da žalilac nije kriv ni za jedan zločin nego, naprotiv, da on zaslužuje strožu kaznu od one koju mu je u ovoj Presudi izreklo Žalbeno vijeće. U svakom slučaju, podržao bih kaznu koju je izreklo Žalbeno vijeće. Smatram da je osuda trebala biti stroža zbog toga što se, za razliku od stava većine, ne mogu složiti s tim da žalilac nije na vrijeme obaviješten o tome da se tereti na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata.

A. Žalilac je u svakom relevantnom trenutku znao da je gonjen na temelju udruženog zločinačkog poduhvata

2. Žalilac nije pokrenuo pitanje niti o tome da li udruženi zločinački poduhvat čini dio prava Međunarodnog suda niti o tome da li je on bio obaviješten da se optužbe protiv njega temelje na udruženom zločinačkom poduhvatu. Žalilac prihvata da udruženi zločinački poduhvat čini dio prava Međunarodnog suda i da jeste bio obaviješten o tome da se optužba temelji na toj doktrini. Pitanje je da li je obavijest koju je dala optužba bila adekvatna.

3. Žalilac ispravno ističe da se u raznim optužnicama protiv njega nisu koristile riječi “udruženi zločinački poduhvat”.¹ Kao što je Pretresno vijeće navelo u paragrafu 151 svoje presude, “[Međunarodni sud] u pogledu forme optužnice još nije imao razvijenu sudsku praksu” kada je 1995. godine izdana prva optužnica. Ali to nije uticalo na suštinu stava; taj stav nije ovisio o pukoj upotrebi termina.

4. Žalbeno vijeće je konstatovalo sljedeće (fusnote izostavljene):

Ta činjenica [da optužnica ne sadrži riječi “udruženi zločinački poduhvat”] sama po sebi ne ukazuje na manjkavost jer je moguće da druge formulacije valjano prenesu isti koncept. Kao što je već konstatovalo Žalbeno vijeće MKSR-a, “[n]e radi se tome da li su upotrebljene neke određene riječi nego da li je optuženi na smislen način ‘obaviješten o prirodi optužbi’ kako bi mogao pripremiti djelotvornu odbranu.”²

5. Prema tome, Međunarodni sud prihvata da za to pitanje nije nužna upotreba ‘posvećenih’ riječi. No kada je moguće da krivično djelo bude “počinjeno” na više načina, optužba mora naznačiti koji se konkretni način navodi. Udruženi zločinački poduhvat je jedan od mogućih načina da se “počini” neko krivično djelo. Kada se navodi taj konkretni način, korektno je da optužba o

¹ Žalbeni podnesak, par. 10.

² Drugostepena presuda, par. 32, gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 165.

tome mora na vrijeme dati obavijest. Optužba se može oslanjati na neku pravnu teoriju; međutim, ono što se od optužbe traži nije da se izjasni o tome koju pravnu teoriju primjenjuje nego da optuženog obavijesti za šta se on tereti. Tumačenje prakse Međunarodnog suda može navesti na zaključak da Međunarodni sud prihvata da određene riječi upotrebljene u optužnici mogu dati traženu informaciju; ali isto to mogu i neke druge riječi.

6. Rukovodeći se citiranim zaključcima Žalbenog vijeća MKSR-a, moguće je na osnovu pregleda optužnica pokazati da je optuženi, znatno prije početka suđenja, znao da optužnice sadrže optužbu za kolektivni kriminal koji odgovara udruženom zločinačkom poduhvatu – što je koncept koji, kako je navedeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*,³ postoji u međunarodnom pravu još od predmeta iz razdoblja nakon završetka Drugog svjetskog rata.

7. Druga izmijenjena optužnica je potvrđena 11. decembra 1998.⁴ – gotovo tri godine prije početka suđenja 10. septembra 2001. U paragrafu 13 te optužnice navodi se da su optuženi “zajedno sa drugim pojedincima u Kriznom štabu i drugim političkim, opštinskim i administrativnim tijelima, milicijom i vojskom, počinili [...], planirali, podsticali, naređivali ili na drugi način pomagali i doprinosili u kampanji progona i ‘etničkog čišćenja’ i počinili druga ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava ...”. U paragrafu 29 navodi se da su optuženi “zajedno [...] sa drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima planirali, podsticali, naređivali, izvršavali, ili na drugi način pomagali i doprinosili u planiranju ili izvršenju” progona kao zločina protiv čovječnosti. U paragrafu 31 navodi se da je žalilac, kako prije tako i nakon što je postao predsjednik srpskog Kriznog štaba Bosanski Šamac i predsjednik Ratnog predsjedništva, “počinio, te pomagao i doprinosio u izvršenju zločina progona ... između ostalog i kroz sljedeća djela odnosno propuste, učestvujući u”, između ostalog, “nasilnom preuzimanju vlasti u opštini Bosanski Šamac od strane srpskih snaga,”⁵ “izdavanju naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa u ime srpskog Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva i davanju odobrenja za druge službene radnje” kojima su se kršila osnovna i temeljna prava nesrpskih civila,⁶ “protupravnom hapšenju, lišavanju slobode i zatočenju” civila⁷ i “premlaćivanj[u], mučenj[u], prisiln[om] rad[u] i zatočenj[u] u neljudskim uslovima” civila.⁸

³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 195.

⁴ Nalog kojim se odobrava podnošenje Druge izmenjene optužnice i potvrđuje Druga izmenjena optužnica, 11. decembar 1998.

⁵ Druga izmijenjena optužnica, par. 31(a).

⁶ *Ibid.*, par. 31(b).

⁷ *Ibid.*, par. 31(c).

⁸ *Ibid.*, par. 31(d).

8. Dakle, prema Drugoj izmijenjenoj optužnici, žalilac nije djelovao samostalno: on je djelovao kao pripadnik grupe istomišljenika; on je djelovao “zajedno sa” drugim pripadnicima te grupe; “zajedno s” njima je provodio “kampanju”; on je “ s njima učestvova[o]” u njenom sprovođenju; kao predsjednik srpskog Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva, on je učestvovao u izdavanju naređenja, smjernica i odluka tih organizacija. Srž tih navoda jeste to da je žalilac djelovao zajedno s drugima u zločinačkom sistemu; to je upućivalo na udruženi zločinački poduhvat. Žalilac je to trebao razumjeti. Minuciozna sintaktička analiza izraza iz optužnice u nastojanju da se pokaže suprotno više se bavi površinskim nego suštinskim.

9. Suština ideje udruženog zločinačkog poduhvata formulisana je u Trećoj izmijenjenoj optužnici, koju je Pretresno vijeće prihvatilo 15. maja 2001.,⁹ oko četiri mjeseca prije početka suđenja 10. septembra 2001. U uvodu za tačku 1 koriste se riječi “djelujući u saradnji međusobno” i sa drugima, a u paragrafu 40, “zajednički cilj”.¹⁰ Mora se pretpostaviti da je Pretresno vijeće, kojem su bile upućene, zapazilo te riječi; nemoguće je da nije.

10. Riječi “djelujući u saradnji međusobno” Pretresno vijeće je svakako zapazilo kada je dalo dozvolu za podnošenje Četvrte izmijenjene optužnice. Dajući tu dozvolu Pretresno vijeće je konstatovalo da, budući da se te riječi već javljaju u uvodu za tačku 1 (koja se odnosi na progone) u Trećoj izmijenjenoj optužnici, dodavanje tih riječi u pojedine paragrafe tačke 1 “ne predstavlja dodavanje novih oblika odgovornosti već predstavlja samo usklađivanje teksta u raznim paragrafima pod tačkom 1 optužnice”.¹¹ U paragrafu 40 Četvrte izmijenjene optužnice zadržane su riječi “zajednički cilj” iz paragrafa 40 Treće izmijenjene optužnice.

11. Tačno je da je Pretresno vijeće svoje konstatacije prilikom izdavanja dozvole za podnošenje Četvrte izmijenjene optužnice dalo nakon što je suđenje počelo, ali te konstatacije su i dalje bile relevantne za pitanje da li su Pretresnom vijeću te riječi bile poznate kad su po prvi put navedene u Trećoj izmijenjenoj optužnici koja je podnesena prije početka suđenja: kad je izdavalo dozvolu za podnošenje Četvrte izmijenjene optužnice, Pretresno vijeće nije reagovalo kao da je upravo otkrilo neku iznenađujuću činjenicu iz prošlosti. Pretresno vijeće je zahtjev za odgodu u pogledu tih izmjena odbilo upravo zbog toga što izmjene sadržane u Četvrtoj izmijenjenoj optužnici nisu

⁹ Odluka kojom se daje dozvola za izmjenu optužnice, 15. maj 2001.

¹⁰ Treća izmijenjena optužnica, par. 13, 40.

¹¹ Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 22.

predstavljale bitnu promjenu: Pretresno vijeće je reklo da odbrana nema pravo na odgodu zbog toga što “dozvoljene izmjene ne predstavljaju nove optužbe, već samo pojedinosti vezane za tačku 1”.¹²

12. Takođe, optužba je u Pretpretresnom podnesku navela da se, “kada se na osnovu dokaza utvrdi da je postojala unaprijed dogovorena zamisao ili plan da se upusti u kriminalno ponašanje, svako ko je u njemu svjesno učestvovao može podlijetati krivičnoj odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta”.¹³ To je, zajedno s Trećom izmijenjenom optužnicom, pružilo obavijest o tome da se optužbe u suštini odnose na udruženi zločinački poduhvat, kao što je Žalbeno vijeće i utvrdilo u paragrafu 153 Presude. Nisam uvjeren da je tekst u ta dva dokumenta (Pretpretresnom podnesku optužbe i Trećoj izmijenjenoj optužnici) tako formulisan da mu ne treba pridati njegovo očigledno značenje. Oba su podnesena prije početka suđenja.

13. Taj zaključak nije nespojiv sa žaliočevim stavom u vrijeme kad je podnio zahtjev za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis (podnesak u vezi s “nedostatkom dokaza”). Podsjećam na njegovo upućivanje u paragrafu 7 tog podneska na “takozvano ‘krovno’ krivično djelo” i, u paragrafu 22, na tvrdnju optužbe da je on “djelovao u saradnji međusobno i s drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima”. U paragrafu 24 on je naveo da “odbrana može, u određenoj mjeri, izraziti svoje slaganje s takvim pristupom optužbe u pretpretresnoj fazi, odnosno preciznije, u Optužnici”. Razumno je iz toga izvesti zaključak da on nije samo znao da se optužba oslanja na udruženi zločinački poduhvat, nego da se i sam složio s tim pristupom.

14. Žalilac je potom, u paragrafu 24 svog zahtjeva na osnovu pravila 98bis, objasnio da je “tako širok pristup u srednjoj fazi postupka u suprotnosti s načelom legaliteta”.¹⁴ Tako je napravio razliku između situacije u pretpretresnoj fazi i situacije u srednjoj fazi postupka. Nije imao primjedbi na pristup u pretpretresnoj fazi. Međutim, smatrao je da u srednjoj fazi pristup koji je do tada imala optužba nije više dovoljan; bio je preširok i trebalo ga je razjasniti kako bi se žalioocu omogućilo da adekvatno vodi svoju odbranu. U vezi s tim je rekao da, “[k]ako bi adekvatno pripremio odbranu, nakon završetka dokaznog postupka optužbe, optuženi mora imati pravo na to da zna dovoljno pojedinosti o tome koji mu se konkretan oblik individualne krivične odgovornosti može pripisati za svako pojedino krivično djelo.”¹⁵ On se nije žalio na pristup prije “završetka dokaznog postupka optužbe”; dodatne informacije za koje je rekao da su mu potrebne trebale su mu omogućiti da nakon toga iznese svoju odbranu.

¹² Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica, par. 30.

¹³ Vidi Pretpretresni podnesak optužbe, par. 33, koji se citira u fusnoti 276 Prvostepene presude.

¹⁴ Prijedlog na osnovu pravila 98bis, par. 24.

15. U sistemu Međunarodnog suda, ako je priroda teze optužbe bila jasna u početku, ne smatram da bi je trebalo kasnije razjašnjavati. Branilac ne može reći da je svjesno prihvatio da suđenje započne na osnovu nejasne optužbe, pod uslovom da je se kasnije precizira. Ako to učini, tada naprosto ne postupa u interesu svog klijenta. U svakom slučaju, optužba je odgovorila na žaliočev prijedlog za donošenje oslobađajuće presude tako što se, *inter alia*, poimence pozvala na teoriju udruženog zločinačkog poduhvata. U paragrafu 13 svog odgovora na žaliočev prijedlog, optužba je izričito navela sljedeće: “Teza optužbe odnosi se na zajednički cilj, odnosno udruženi zločinački poduhvat da se progone nesrbi. Optuženi su učestvovali bilo kao glavni počinioci bilo kao saizvršiooci ili pak s namjerom da učestvuju u udruženom zločinačkom poduhvatu i da mu doprinesu”.

16. Dakle, ako su uopšte bile potrebne, čarobne riječi “udruženi zločinački poduhvat” sada su upotrebljene – dvaput. Ali upotreba tih riječi nije donijela ništa novo: optužba je iznijela ono što je cijelo vrijeme bila njena teza, što je bilo očito iz prirodnog toka njenog izražavanja. Žalilac je bio zadovoljan; nije podnio repliku, čime je ostavio dojam da mu je sada bilo moguće da iznese svoju odbranu. On jeste iznio svoju odbranu – i to prilično opširno, kao što ćemo vidjeti u sljedećem dijelu.

17. U paragrafu 38 Pismenog obrazloženja odluke po zahtjevu za donošenje oslobađajuće presude od 11. oktobra 2002., Pretresno vijeće se osvrnulo na “djelovanje u saradnji međusobno” i konstatovalo da se “u Simićevom zahtjevu ne pokreće to pitanje”,¹⁶ mada je primijetilo da se ono pokreće u zahtjevima njegovih saoptuženih. Istina je da je Pretresno vijeće takođe konstatovalo u paragrafu 3, da je žalilac “osporio formu optužnice” i najavilo da će “to pitanje razmotriti u vrijeme donošenja Presude, tj. nakon što se izvedu svi dokazi.” Pretresno vijeće time nije odgodilo pitanje pravovremenog obavještanja nego pitanje, koje je pokrenuo žalilac, njegovog prava na nove pojedinosti o tezi optužbe po završetku njenog dokaznog postupka pri čemu je žalilac podrazumijevao da ti detalji nisu bili potrebni na početku suđenja. Shodno tome, u svojoj presudi Pretresno vijeće nije pomenulo pitanje adekvatnog obavještanja o optužbi za udruženi zločinački poduhvat.

18. Treba napomenuti još dvije stvari. Prvo, u paragrafu 39 Presude Žalbenog vijeća ocjenjuje se da je iz činjenice da se riječi “djelujući u saradnji međusobno” javljaju u uvodnom dijelu paragrafa 13 Treće izmijenjene optužnice u kojem se navodi tačka 1 koja se odnosi na “progone”, a riječi “zajednički cilj” u paragrafu 40 dijela pod naslovom “Dodatni činjenični navodi” proizašao

¹⁵ *Ibid.*, par. 25, ovdje naglašeno.

neprihvatljiv stepen nejasnoće; drugim riječima, ta dva navoda nisu dovoljno usko povezana. Ali paragraf 40 bio je opšti paragraf i odnosio se na sve prethodne paragrafe. Optužnica se mora čitati kao cjelina.

19. Drugo, glavni razlog zbog kojeg je Žalbeno vijeće odbilo da konstatuje da je žalilac bio obaviješten da se optužba oslanja na udruženi zločinački poduhvat bila je činjenica “da je optužba obavijestila Pretpretresno vijeće da je jedina izmjena relevantna za žalioca bila brisanje njegove ranije navedene odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, kao i da optužbe protiv njega ostaju jednake onima navedenim u Drugoj izmijenjenoj optužnici.”¹⁷ To što je Tužilaštvo reklo da optužbe ostaju iste kao one navedene u Drugoj izmijenjenoj optužnici¹⁸ ne znači da se te optužbe nisu odnosile na udruženi zločinački poduhvat: kao što sam pokušao pokazati gore, one jesu ostale iste – od potvrde Druge izmijenjene optužnice pa sve do kraja dokaznog postupka.

20. Optuženi ima pravo da tačno zna za šta je optužen. No to ne znači da se mora zaviriti u svaki kutak kako bi se potvrdila neobaviještenost u koju je nemoguće povjerovati; optužnica se treba čitati onako kako bi je čitao prosječan čitalac. Činjenice navedene u Optužnici pokazuju da je žalilac, predsjednik Ratnog predsjedništva tog područja i nosilac nekoliko drugih važnih funkcija, djelovao zajedno s drugim osobama i putem drugih osoba o kojima je ovisio; zapravo, on nije ni mogao djelovati osim putem organizacije koja ga je okruživala. Nije uvjerljivo tvrditi da on nije znao šta znači činjenica da se tereti odgovornošću za to što je “djelovao u saradnji međusobno” s drugima u postizanju “zajedničkog cilja”. Te stvari su jasno navedene u Trećoj izmijenjenoj optužnici i pomenute su u glavnim crtama u Pretpretresnom podnesku optužbe. Oba dokumenta su podnesena prije početka suđenja. Ono što je u njima sadržano odgovara optužbi za udruženi zločinački poduhvat. Žalilac je od početka suđenja znao da se tereti po toj osnovi; o tome je bio adekvatno obaviješten.

21. Valja uzeti u obzir Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje koje je Prvostepenoj presudi priložio sudija Per-Johan Lindholm. Mada je dao nekoliko zanimljivih primjedbi¹⁹ o konceptu udruženog zločinačkog poduhvata, ovaj sudija protivnog mišljenja nije smatrao da postoji bilo kakav problem s adekvatnošću obavještenja o tome da se optužba oslanja na taj koncept utoliko

¹⁶ Ovdje naglašeno.

¹⁷ Drugostepena presuda, par. 39.

¹⁸ Vidi Zahtjev za izmjenu Druge izmijenjene optužnice, par. 5.

¹⁹ Govoreći o udruženom zločinačkom poduhvatu, učeni sudija je rekao: “Taj pojam ili ‘doktrina’ izazvao je pomutnju i doveo do uzaludnog trošenja vremena i, po mom mišljenju, nije koristan za rad Međunarodnog suda ni razvoj međunarodnog krivičnog prava.” Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma (u daljnjem tekstu: Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma), par. 5.

ukoliko se on odnosi na osnovni vid udruženog zločinačkog poduhvata, za koji je žalilac osuđen.²⁰ Osim toga, u *operativnom* dijelu mišljenja (Dispozitiv) on je konstatovao sljedeće: “Prihvatajući obzire Pretresnog vijeća u vezi s kumulativnim osudama, slažem se s većinom u osudi Blagoja Simića po Tački 1: progon kao zločin protiv čovječnosti”.²¹ Prema tome, osuda po toj tački bila je jednoglasna; to nije bila “osuda većine”. Razlika koju je uočio učeni sudija odnosila se na osnovu za osudu: on je smatrao da je to doktrina saizvršilaštva, a ne doktrina udruženog zločinačkog poduhvata. Obje doktrine tiču su se individualne odgovornosti za učestvovanje u kolektivnom kriminalu. Stoga je važno zapaziti da sudija nije bio svjestan da bi postojalo bilo kakav problem u vezi s adekvatnošću obavještavanja o osnovi za krivično gonjenje.

B. Alternativno, žalilac se odrekao prava da iznese prigovor u vezi sa neadekvatnošću obavijesti o udruženom zločinačkom poduhvatu

22. Alternativno, ovdje se može krenuti s polazišta da žalilac, mada je bio obaviješten o tome da se teza optužbe zasniva na udruženom zločinačkom poduhvatu, nije o tome bio adekvatno obaviješten. Ako je tako, žalilac se na suđenju odrekao mogućnosti da iznese bilo kakav prigovor na neadekvatnost obavijesti i nije u žalbenom postupku iznio teret dokazivanja da je njegova mogućnost da se brani bila zbog toga bitno umanjena, što bi mu dalo pravo da taj prigovor iznese u žalbenom postupku.

23. Istina je da je žalilac iznio prigovor prilikom davanja dozvole za podnošenje Četvrte izmijenjene optužnice, ali taj prigovor nije imao nikakve veze sa udruženim zločinačkim poduhvatom. Naime, ako mu je vjerovati, žalilac je tek kasnije saznao da se optužba oslanja na udruženi zločinački poduhvat, tj. kada je optužba podnijela odgovor na njegov podnesak o “nedostatku dokaza”.²²

24. Mada je žalilac znao, najkasnije do završetka dokaznog postupka optužbe, da se optužba oslanja na udruženi zločinački poduhvat, Žalbeno vijeće je, smatrajući da žalilac zbog toga nije pretrpio štetu, konstatovalo kao “činjenic[u] da žalilac nije tražio da ponovo ispita svjedoke optužbe

²⁰ Pretresno vijeće je smatralo da je u tezi optužbe, prema tački 1 Optužnice, valjan samo osnovni vid udruženog zločinačkog poduhvata. Vidi Prvostepena presuda, par. 155.

²¹ Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma, Dispozitiv, str. 326.

²² U završnoj riječi pred Pretresnim vijećem, branilac gospodina Simića je ustvrdio da je koncept udruženog zločinačkog poduhvata po prvi put pokrenut u *završnoj riječi* optužbe ili, alternativno, u njenom Završnom podnesku. Vidi Završna riječ odbrane, 1. juli 2003., T. 20442, 20444; vidi i T. 20437. Međutim, to je u protivrječu s njegovim argumentima u Završnom podnesku i s argumentima branilaca saoptuženih gospodina Simića, kao i sa stavom žalioca u žalbenom postupku. Završna riječ odbrane, 1. juli 2003., T. 20511; IT-95-9-T, Završni podnesak odbrane, 7. juli 2003., par. 658; Izmijenjena najava žalbe, str. 3-4; Žalbeni podnesak, par. 8, 13, 20.

i da nije tražio odgovu”.²³ Kao što je već pomenuto, on nije podnio repliku na odgovor optužbe na njegov podnesak “o nedostatku dokaza”. Umjesto toga, on je nastavio sa iznošenjem svoje odbrane, potpuno svjestan da se brani od optužbe zasnovane na udruženom zločinačkom poduhvatu.

25. Žalilac je pozvao 29 svjedoka odbrane.²⁴ Tim odbrane je predložio 183 dokazna predmeta.²⁵ Združena odbrana je pozvala pet vještaka, od kojih su tri svjedočila uživo pred Pretresnim vijećem.²⁶ Zajedno s odbranom dvojice saoptuženih, žaliočeva odbrana je trajala gotovo sedam mjeseci.²⁷ Žaliocu je bilo u interesu da pokaže da je u nekoj fazi tokom svjedočenja tih svjedoka iznio prigovor u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom ili da podsjeti da ga jeste uložio. On to nije pokazao. Stoga se nameće zaključak da je, tokom sveg tog vremena, odbrana iznosila odbranu na optužbe za koje je znala da predstavljaju tužiočevu tezu jer je u Optužnici žalilac optužen za udruženi zločinački poduhvat.

26. Tačno je da je žalilac iznio prigovor na neadekvatnost obavijesti o udruženom zločinačkom poduhvatu u svom završnom podnesku.²⁸ Međutim, taj podnesak je podnesen tek nakon što je žalilac izveo dokaze. Razumno je zaključiti da se do tada već bio odrekao prava da iznese prigovor.

27. Iz tih razloga, smatram da žalilac na suđenju nije pravovremeno iznio prigovor na neadekvatnost obavijesti koju mu je dala optužba da se oslanja na udruženi zločinački poduhvat. Prema tome, da bi mu bilo dozvoljeno da iznese takav prigovor u žalbenom postupku, on mora najprije iznijeti teret dokazivanja pred Žalbenim vijećem da je pretrpio štetu time što je njegova mogućnost da se brani u prvostepenom postupku bila znatno smanjena. Je li on iznio taj teret?

28. On nije mogao biti oštećen što se tiče svjedoka odbrane jer je prihvatio da optužba jeste rekla, na kraju svog dokaznog postupka, dakle, prije no što su oni svjedočili, da se oslanja na udruženi zločinački poduhvat. Što se tiče svjedoka optužbe, žalilac je u svom žalbenom podnesku iznio da bi, da je znao od kakvih optužbi će se morati braniti, “njegovo unakrsno ispitivanje tih svjedoka imalo sasvim drugačiji fokus”, a “njegova cijela strategija odbrane bila bi radikalno drugačija.”²⁹ A evo još jednog momenta: kao što je gore navedeno, žalilac nije od Pretresnog vijeća tražio da se svjedoci optužbe ponovno pozovu na daljnje unakrsno ispitivanje niti je tražio odgovu

²³ Vidi Presuda Žalbenog vijeća, par. 72.

²⁴ Prvostepena presuda, par. 1165.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*, par. 1164.

²⁸ Završni podnesak odbrane, par. 659.

²⁹ Žalbeni podnesak, par. 21.

da razmotri eventualne nove optužbe. On nije tražio nijedno od toga zbog stava koji je zauzeo, a taj je stav bio, koliko sam mogao razumjeti, da je on bio zadovoljan sa situacijom sve do završetka dokaznog postupka optužbe, a detalji su mu trebali samo za iznošenje odbrane.

29. Uopšteno govoreći, žalilac nije na zadovoljavajući način objasnio šta bi to odbrana drugačije uradila u svom unakrsnom ispitivanju, u svojoj ukupnoj strategiji ili u bilo kom drugom pogledu. Kada je u žalbenom postupku upitan kako je udruženi zločinački poduhvat omeo njegovu strategiju odbrane, branilac je odgovorio da “pristup optužbe nije uopšte omeo odbranu jer je bilo prekasno za njih da se preusmjere na [sic] i da promijene teoriju”.³⁰ To je slab odgovor. Teza odbrane u pogledu pretrpljene štete svodi se na spekulaciju.

30. Smatram, dakle, da se žalilac pred Pretresnim vijećem odrekao prava da iznese prigovor na neadekvatnost obavijesti koju mu je dala optužba da se oslanja na udruženi zločinački poduhvat. Štaviše, smatram da žalilac u žalbenom postupku nije uspio da pokaže da je njegova mogućnost da pripremi odbranu bila bitno umanjena. S obzirom na sve to, osporavanje osude za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu mora se odbaciti kao puka konstrukcija.

C. Saizvršilaštvo

31. Postavljeno je pitanje da li bi Međunarodni sud trebao usvojiti koncept saizvršilaštva. U svom stimulatивно sročenom Izdvojenom i djelimično protivnom mišljenju priloženom Prvostepenoj presudi, sudija Lindholm je iznio sljedeće mišljenje: “Pojam takozvanog osnovnog vida udruženog zločinačkog poduhvata, po mom mišljenju, nema nikakav svoj zasebni sadržaj. Riječ je o pukom novom nazivu za pojam ili doktrinu koja je već odavno poznata u većini pravosudnih sistema i u međunarodnom krivičnom pravu, a to je saučesništvo”.³¹ To znači da su udruženi zločinački poduhvat (barem u svom osnovnom obliku kako se koristi u ovom predmetu) i saizvršilaštvo suštinski ista stvar, a da je razlika samo u nazivu. Dakle, kada je učeni sudija osudu zasnovao na saizvršilaštvu, on ju je zapravo takođe zasnovao na udruženom zločinačkom poduhvatu.

32. Uz duboko poštovanje, ja ipak smatram da postoje razlike. Osnovna razlika proizlazi iz elementa kontrole u saizvršilaštvu. Tog elementa nema u udruženom zločinačkom poduhvatu. Zbog toga, iako je u većini slučajeva ishod isti, može se dogoditi da rezultat bude krivica u slučaju

³⁰ AT. 67.

³¹ Djelimično protivno mišljenje sudije Lindholma, par. 2.

udruženog zločinačkog poduhvata, a nevinost u slučaju saizvršilaštva.³² Međutim, *u ovom predmetu*, nije rečeno da će, ako se primijeni udruženi zločinački poduhvat, rezultat biti drugačiji od onoga do kojeg bi se došlo u slučaju saizvršilaštva; sam sudija Lindholm pokazuje da nema razlike u rezultatu. S obzirom na to, nisam uvjeren da je Žalbeno vijeće pozvano da preispituje svoju postojeću jurisprudenciju o tom pitanju. Iz razloga sudske discipline, Žalbeno vijeće može jedino slijediti odgovor koji je već dalo: ono primjenjuje udruženi zločinački poduhvat.³³

D. Zaključak

33. Prije no što zaključim, htio bih, u svjetlu paragrafa 172 Presude Žalbenog vijeća i kako bi se primilo k znanju, ponoviti mišljenje koje sam iznio u predmetu *Stakić*³⁴ da prelazak državne granice nije potreban da se utvrdi deportacija.

34. Što se tiče pitanja o kojemu je ovdje riječ, moje mišljenje je da je žalilac bio adekvatno obaviješten o tome da su optužbe protiv njega zasnovane na teoriji udruženog zločinačkog poduhvata. Ako i nije bio, pred Pretresnim vijećem se odrekao svog prava da iznese prigovor i, budući da nije pokazao da mu je nanijeta šteta, nema pravo da iznese prigovor u žalbenom postupku. Njegova žalba bi se u pogledu toga trebala odbaciti; osuđujuće presude i kazna koje je izreklo Pretresno vijeće trebale bi se potvrditi. Međutim, s obzirom na drugačije ocjene većine, slažem se s kaznom koja je određena presudom Žalbenog vijeća.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavna engleska verzija.

/potpis na originalu/
Mohamed Shahabuddeen

Dana 28. novembra 2006.
u Haagu,
Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

³² O tome je bilo riječi u paragrafu 50 mog izdvojenog mišljenja u Drugostepenoj presudi u predmetu *Gacumbitsi*.

³³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 62, gdje se upućuje na gledište iz Drugostepene presude u predmetu *Tadić*, par. 220.

³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, Djelimično protivno mišljenje, dio "C".

IX. PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE SCHOMBURGA

A. Uvod

1. Uopšteno govoreći, slažem se s ishodom Presude. Međutim, iznio bih nekoliko primjedbi u vezi s ispravnim navođenjem vida odgovornosti u Pptužnici, gdje se moje mišljenje razlikuje od mišljenja većine mojih cijenjenih kolega. Osim toga, istakao bih da nije bilo greške u primjeni prava koja bi obesnažila zaključak Pretresnog vijeća da je žalilac kriv za počinjenje progona i da nije bilo greške u odmjeravanju kazne koja bi povlačila intervenciju Žalbenog vijeća.¹ Konačno, u svjetlu paragrafa 172 Presude, nema razloga da odstupim od svog mišljenja, koje je razrađeno u ranijim predmetima,² da prelazak međunarodno priznate granice nije element krivičnog djela deportacije na osnovu člana 5(d) Statuta.

B. Ispravno navođenje vida odgovornosti

2. U Trećoj izmijenjenoj optužnici, potvrđenoj 15. maja 2001., četiri mjeseca prije početka suđenja, optuženi se teretio, *inter alia*, za “počinjenje”, “djelovanje u saradnji međusobno”³, “u sprovođenju [...] kampanje”⁴ [progona] “sa zajedničkim ciljem da se iz opština Bosanski Šamac i Odžak uklone svi nesrbi”.⁵ Iste formulacije korištene su u Četvrtoj i Petoj izmijenjenoj optužnici.⁶ Pretresno vijeće je nakon toga osudilo žalioca za to što je počinio progon kao učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu. Osuda za počinjenje bila je jednoglasna. Većina je primijenila teoriju udruženog zločinačkog poduhvata⁷ na “počinjenje” iz člana 7(1) Statuta Međunarodnog suda, dok je sudija Lindholm u svom Djelimično protivnom mišljenju priloženom Prvostepenoj presudi primijenio koncept “počinjenja” putem saizvršilaštva.⁸ Žalbeno vijeće sada zaključuje da je Optužnica bila suštinski manjkava budući da – po mišljenju većine – žalioca nije adekvatno i na vrijeme obavijestila da se on tereti kao učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, te je stoga

¹ Bez obzira na to, slažem se s kaznom koju je odredilo Žalbeno vijeće.

² To je bila jednoglasna ocjena u Prvostepenoj presudi u predmetu *Stakić*, par. 662-724. Vidi i moje Izdvojeno mišljenje u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac* i moje Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje u Drugostepenoj presudi u predmetu *Naletilić i Martinović*. Ovo mišljenje je u načelu podržao i dodatno razradio sudija Shahabuddeen u svom Protivnom mišljenju priloženom Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić*. Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, Djelimično protivno mišljenje sudije Shahabuddeena.

³ Treća izmijenjena optužnica od 24. aprila 2001., par. 13.

⁴ *Ibid.*, par. 40.

⁵ *Ibid.*

⁶ Četvrta Izmijenjena optužnica od 9. januara 2002., par. 13, 40: “djelujući u saradnji međusobno”, “počinili”... “kampanju progona sa zajedničkim ciljem ...”; Peta izmijenjena optužnica od 30. maja 2002., par. 11, 33.

⁷ Prvostepena presuda, par. 992, p. 279.

⁸ Prvostepena presuda, Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma, par. 2: “Pojam takozvanog osnovnog vida udruženog zločinačkog poduhvata, po mom mišljenju, nema nikakav svoj zasebni sadržaj. Riječ je o pukom novom nazivu za pojam ili doktrinu koja je već odavno poznata u većini pravosudnih sistema i u međunarodnom krivičnom pravu, a to je saučesništvo.”

Žalbeno vijeće poništilo osuđujuću presudu za počinjenje. Uz dužno poštovanje, taj stav Žalbenog vijeća je pogrešan.

3. Tekst Statuta u krajnjoj liniji ograničava mogućnost njegovog tumačenja. Slijedi da su jedina krivična djela ili vidovi odgovornosti oni predviđeni Statutom. Čak i okviru Statuta, svako tumačenje mora biti u granicama priznatim međunarodnim pravom.⁹ Stoga je potrebno, a istovremeno i dovoljno, navesti optužbu za konkretno krivično djelo i konkretan oblik učestvovanja onako kako su navedeni u konkretnim odredbama Statuta. Od optužbe se, dakle, ne traži da navodi bilo kakvo pravno tumačenje ili pravnu teoriju u pogledu oblika odgovornosti koji se ne javljaju u Statutu, kao što je udruženi zločinački poduhvat, naročito s obzirom na to da je Žalbeno vijeće bilo mišljenja da udruženi zločinački poduhvat treba smatrati oblikom “počinjenja”.¹⁰

4. Prema tome, optužnica koja sadrži optužbu za počinjenje progona (konkretnim kažnjivim ponašanjem koje čini krivična djela nabrojana u članu 5 ili krivična djela iste težine) optuženog obavještava o pravnom karakteru optužbi protiv njega. Prema utvrđenoj praksi Međunarodnog suda, optužba mora u optužnici navesti sve pravno relevantne činjenice na kojima se zasniva ta optužba, ali ne i dokaze kojima se te pravno relevantne činjenice dokazuju.¹¹ Između ostalog, to uključuje činjenice koje pokazuju da li je optuženi lično počinio navedeno krivično djelo ili ga je počinilo više osoba (uključujući i optuženog) djelujući zajedno. Mora se još jednom naglasiti da optužba ne mora navesti koja se pravna teorija, na primjer udruženi zločinački poduhvat, treba primijeniti na te činjenice. Međutim, valja primijetiti da je optužba zapravo navela i više nego što treba koristeći konkretne termine koji čine osnovu udruženog zločinačkog poduhvata.

5. U ovom predmetu, Optužnica je ispunila svoju osnovnu svrhu tako što je žalilaca dovoljno obavijestila o prirodi optužbi protiv njega i ograničila lični i činjenični okvir teze optužbe. Krivično djelo za koje se teretilo bilo je “progon”; oblici učestvovanja za koje se teretilo bili su “počinjenje, odnosno pomaganje i podržavanje”. Dakle, žalilac je bio obaviješten o tim optužbama i pravno relevantnim činjenicama na kojima se one zasnivaju. Suprotno onome što smatra većina sudija Žalbenog vijeća, nije bilo potrebno da optužba navodi bilo udruženi zločinački poduhvat bilo neku od njegovih posebnih kategorija.

⁹ Vidi Izvještaj generalnog sekretara, U.N. Doc. S/25704, par. 34.

¹⁰ U vezi s tim, vidi predmet *Tužilac protiv Karemere, Ngirumpatsea i Nzirorere*, Odluka po zahtjevima odbrane kojima se osporava navođenje udruženog zločinačkog poduhvata u tački Izmijenjene Optužnice koja se odnosi na saučesništvo u genocidu, 18. maj 2006., par. 8 i par. 5; Odluka u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom u predmetu *Odžanić*, par. 20.

¹¹ Vidi u ovoj Presudi, par. 20. Vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 23. To vrijedi i za jurisprudenciju MKSR-a. Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 49.

6. Uz to, obaveza da se konkretno navede pravna teorija u protivrječu je s drugim presudama MKSJ-a i MKSR-a u kojima je Žalbeno vijeće, mada nerado, prihvatilo – čak i 2005. godine, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Semanza*¹² - da je praksa optužbe do tada bila da naprosto navede odredbe člana 7(1) Statuta MKSJ-a, odnosno člana 6(1) Statuta MKSR-a. Iako je optužba više puta upozorena na neprimjerenost prakse da naprosto ponavlja tekst Statuta – osim ako ne namjerava da se osloni na sve u njemu sadržane oblike odgovornosti – Žalbeno vijeće je smatralo da Optužnica nije bila manjkava.

7. Holističko tumačenje te jurisprudencije bi na kraju dovelo do zaključka da se, mada je prihvatljivo da se ne navede konkretan vid odgovornosti eksplicitno sadržan u Statutu (kao što je počinjenje ili pomaganje i podržavanje), može presuditi da je optužnica manjkava samo zbog toga što ne daje tumačenje tog vida odgovornosti, ovdje učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu, pa čak i u posebnoj kategoriji udruženog zločinačkog poduhvata.¹³

8. Po mom mišljenju, od optužbe se mora očekivati da ubuduće odredi, barem prije završetka svog dokaznog postupka, svoj stav i u pogledu vida odgovornosti. U slučaju da optužba, na osnovu dokaza prihvaćenih do kraja suđenja, smatra da postoji potreba da iz svoje perspektive da novu definiciju vida odgovornosti, ona ima pravo i obavezu da to učini, na primjer tražeći da sudije to prime na znanje ili da se prihvati izmijenjena optužnica. Suđenje može postati nepravično ako se optuženi mora braniti u odnosu na sve vidove odgovornosti predviđene Statutom, koji se ponekad preklapaju ili čak sukobljavaju. Uvođenje nove kvalifikacije od strane optužbe obično iziskuje da se odbrani odobri dodatno vrijeme da odgovori na takvu izmjenu, ako to želi.

C. Krivična odgovornost žalioca

9. Žalbeno vijeće ispravno potvrđuje jednoglasnu činjeničnu ocjenu Pretresnog vijeća¹⁴ u vezi sa žaliočevom povezanošću s protivpravim hapšenjem i zatočenjem nesrpskih civila, zatvaranjem nesrpskih zatočenika u nehumanim uslovima, prisilnim radom civila bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana i prisilnim raseljavanjem nesrpskih civila.¹⁵ Međutim, umjesto da podrži osuđujuću presudu za počinjenje progona, Žalbeno vijeće je žalioca osudilo samo za pomaganje i podržavanje u progonima. Ocjena Pretresnog vijeća da je žalilac kriv za počinjenje progona nije predstavljala

¹² Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 358.

¹³ Uz ova opšta zapažanja, u predmetu koji je konkretno pred nama ovo gledište dodatno podupire činjenica da je konkretan način na koji Žalbeno vijeće od optužbe traži da navede krivično djelo bio iznesen tek u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*, 2003. godine, par. 138, a suđenje u ovom predmetu je započelo još 2001. godine. Nije jasno kako se optužba mogla pridržavati zahtjeva koji u to vrijeme nisu čak bili ni navedeni.

¹⁴ Sudija Lindholm se nije složio s većinom samo po pitanju pravnog koncepta udruženog zločinačkog poduhvata. Vidi Prvostepena presuda, Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma, par. 2.

¹⁵ Presuda, par. 301.

grešku u primjeni prava koja bi obesnažila presudu.¹⁶ Žalbeno vijeće stoga nije u poziciji da poništi tu osuđujuću presudu i trebalo je podržati osudu izrečenu žalioocu za “počinjenje” progona.

10. Takođe se ne slažem s načinom na koji je većina sudija Pretresnog vijeća primijenila teoriju udruženog zločinačkog poduhvata:

11. Uopšteno govoreći, želio bih istaći da se član 7(1) Statuta¹⁷ mogao tumačiti kao monistički model počinjenja (*Einheitstäterschaft*) u kojem se svaki učesnik u krivičnom djelu smatra počiniocem bez obzira na stepen njegovog učestvovanja.¹⁸ Takav pristup bi omogućio optužbi da tereti po članu 7(1) u cijelosti, a da se ne mora opredijeliti za neki određen vid učestvovanja. U tom slučaju, sudije bi bile u mogućnosti da značaj doprinosa pojedinog optuženog krivičnom djelu iz Statuta procijene u fazi odmjeravanja kazne, čime bi se Sud poštedito truda da razrađuje nepotrebnu doktrinu učestvovanja. Nažalost, pokazalo se da se u jurisprudenciji Međunarodnog suda razlika između raznih vidova odgovornosti pravi od predmeta do predmeta.

12. U ovom predmetu, Pretresno vijeće je primijenilo teoriju udruženog zločinačkog poduhvata. Međutim, taj koncept nije izričito sadržan u Statutu i predstavlja samo jedno od mogućih tumačenja “počinjenja” u odnosu na krivična djela iz Statuta.¹⁹

13. Štaviše, i zakoni bivše Jugoslavije i zakoni država sljednica na teritoriji bivše Jugoslavije svi uključuju koncept saizvršilaštva:

¹⁶ S druge strane, treba istaći da je Pretresno vijeće takođe bilo u pravu kad je žalioaca osudilo samo za progone (Prvostepena presuda, par. 1056-1058). U skladu sa tadašnjom jurisprudencijom Žalbenog vijeća, kumulativno osuđivanje očito nije bilo moguće. Kumulativne osude, tj. osude za različita krivična djela iz Statuta, dozvoljene su samo kad neko krivično djelo sadrži bitno različit element u odnosu na drugo (Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412-413). Kao što je Pretresno vijeće ispravno ocijenilo, krivično djelo deportacije ne sadrži element koji bi bio bitno različit u odnosu na krivično djelo progona. (Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, Zajedničko protivno mišljenje sudije Schomburga i sudije Güneya o kumulativnim osudama; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, Protivno mišljenje sudije Güneyja u vezi s kumulativnim osudama; Drugostepena presuda u predmetu *Naletelić i Martinović*, Zajedničko protivno mišljenje sudije Güneya i sudije Schomburga o kumulativnom osuđivanju).

¹⁷ Vidi Statut MKSJ-a, član 7(1): Osoba koja je planirala, poticala, naredila, počinila ili *na drugi način* pomogla i podržala [...] (ovdje naglašeno). Član 6(1) Statuta MKSR-a sadrži identičnu odredbu. Moje gledište se, prema tome, odnosi i na Statut MKSR-a kako je navedeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Gacumbitsi*, Izdvojeno mišljenje sudije Schomburga o krivičnoj odgovornosti žalioaca za počinjenje genocida, par. 6.

¹⁸ Vidi, na primjer, *Strafgesetzbuch* (Austrija), član 12: “Svi učesnici smatraju se počiniocima”; za više detalja, vidi *W. Schöberl*, Die Einheitstäterschaft als europäisches Modell (2006.), str. 50-65; 197-227. Vidi i *Straffeloven* (Danska), član 23(1), reprint na danskom i u njemačkom prijevodu u *K. Cornils and V. Greve*, Das Dänische Strafgesetz, 2. izd. (2001.); za više detalja, vidi *K. Cornils, ibid.*, str. 9. Vidi i *Straffelov* (Norveška), Član 58; za više detalja u vezi s Norveškom, vidi *W. Schöberl*, Die Einheitstäterschaft als europäisches Modell (2006.), str. 67-102; 192-227.

¹⁹ Vidi *konkretno Učestvovanje u krivičnom djelu: Krivična odgovornost vođa zločinačkih grupa i mreža, Stručno mišljenje, naručeno od strane Ujedinjenih nacija – Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Tužilaštvo* – Koordinator projekta: prof. dr Ulrich Sieber., priv. doc. dr. Hans-Georg Koch, Jan Michael Simon, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg, Njemačka (u daljnjem tekstu: Stručno mišljenje).

Država	Relevantna odredba (dijelom neslužbeni prijevod)
Bivša Jugoslavija (<i>Krivični zakon, 1990.</i>)	Član 22: "Ako više lica, učestvovanjem u radnji izvršenja ili na drugi način, zajednički učine krivično delo, svako od njih kazniće se kaznom propisanom za to delo."
Bosna i Hercegovina (<i>Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, 2003.</i>)	Član 29: "Ako više osoba, učestvovanjem u učinjenju krivičnog djela ili preduzimajući što drugo čime se na odlučujući način doprinosi učinjenju krivičnog djela, zajednički učine krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to krivično djelo."
Hrvatska (<i>Kazneni zakon, 1999.</i>)	Član 35 (3): "Supočinitelji kaznenog djela su dvije ili više osoba koje na temelju zajedničke odluke počine kazneno djelo tako da svaka od njih sudjeluje u počinjenju ili na drugi način bitno pridonosi počinjenju kaznenog djela."
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (<i>Krivičen zakonik, 2004.</i>)	Član 22: "Ako dvije ili više osoba, svojim učestvovanjem ili bilo kojim drugim posebnim doprinosom počinjenju krivičnog djela, zajedno počine krivično djelo, svaka od njih kazniće se kaznom propisanom za to krivično djelo."
Crna Gora (<i>Krivični zakonik, 2004.</i>)	Član 23: "Ako više lica, učestvovanjem u radnji izvršenja ili na drugi način, zajednički izvrše krivično djelo, svako od njih kazniće se kaznom propisanom za to djelo."
Srbija (<i>Krivični zakon Republike Srbije, 2005.</i>)	Član 33: "Saizvršilaštvo: Ako više lica učestvovanjem u radnji izvršenja zajednički učine ili iz nehata zajednički izvrše krivično delo, ili ostvarujući zajedničku odluku drugom radnjom sa umišljajem bitno doprinesu izvršenju krivičnog dela, svako od njih kazniće se kaznom propisanom za to delo."
Slovenija (<i>Kazenski zakonik, 1995.</i>)	Član 25: "Ako dvije ili više osoba zajedno učestvuju u počinjenju krivičnog djela saradujući u njegovom izvršenju ili vršeći bilo kakvu radnju koja čini odlučujući dio počinjenja tog krivičnog djela, svaka od tih osoba kazniće se u okviru raspona kazni propisanih zakonom za to krivično djelo."

U Statutu Međunarodnog suda, u članu 24(1), izričito je predviđeno samo to da će Međunarodni sud imati u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije. Međutim, to ne isključuje mogućnost da se Međunarodni sud, po istom principu, i (barem) u cilju sudačke pravičnosti i uvažavanja osloni na relevantne materijalnopravne odredbe primjenjive na teritoriji bivše Jugoslavije.

14. Štaviše, u mnogim drugim pravnim sistemima, tumačenje počinjenja se razlikuje od onog u jurisprudenciji Međunarodnog suda. Od vremena Nirnberga i Tokija, i u nacionalnom i u međunarodnom krivičnom pravu postalo je posebno prihvaćeno saizvršilaštvo kao oblik počinjenja.²⁰ Na primjer, nedavna Komparativna analiza pravnih sistema, koju je proveo Institut "Max Planck" u Freiburgu, u Njemačkoj, pokazuje da su, *inter alia*, saizvršilaštvo u svoje krivične zakone uključile sljedeće države:²¹

²⁰ Uz dužno poštovanje, ostajem pri svom stavu da je saizvršilaštvo čvrsto ukorijenjeno u običajnom međunarodnom pravu. Nažalost, kada je donijeta Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, Pretresno vijeće – sastavljeno isključivo od sudija iz nacionalnih jurisdikcija – podrazumijevalo je da se pojam saizvršilaštva ne mora akademski potkrepljivati primjerima iz nacionalne prakse. Sada kada postoji Stručno mišljenje, fn. 19. gore, moguće je dati takvu empirijsku potkrepu.

²¹ Vidi Stručno mišljenje, fn. 19. gore. Štaviše, to istraživanje pokazuje da taj koncept priznaju čak i države koje saizvršilaštvo nisu kodifikovale u svojim krivičnim zakonima, kao što pokazuje ustaljena jurisprudencija. To se odnosi i na Švedsku (Stručno mišljenje, Izvještaj o Švedskoj, str. 10) i Francusku (Stručno mišljenje, Izvještaj o Francuskoj, str. 6). Mada nisu uključeni u analizu u Stručnom mišljenju, švajcarski sudovi su takođe razvili sličan pristup: vidi *M. A. Niggli* i *H. Wiprächtiger* (ur.), *Basler Kommentar – Strafgesetzbuch I*, Vor član 24, br. na margini 7 i ostali koji slijede.

Država	Relevantna odredba (dijelom neslužbeni prijevod)
Kamerun (<i>Livre I du Code pénal</i>)	Član 96: “Est coautor celui qui participe avec autrui et en accord avec lui à la commission de l’infraction.”
Čile (<i>Código Penal</i>)	Član 15: “Se consideran autores: 3 Los que, concertados para su ejecución, facilitan los medios con que se lleva a efecto el hecho o lo presencian sin tomar parte inmediata en él.”
Češka Republika (<i>Trestní zákon</i>)	Član 9(2): “Ako se krivično djelo počini zajedničkim ponašanjem dvije ili više osoba, svaka od njih biće krivično odgovorna kao da je sama počinila krivično djelo (saučesnik)”.
Njemačka (<i>Strafgesetzbuch</i>)	Član 25(2): “Ako više osoba zajedno počini krivično djelo, svaka od njih biće kažnjena kao počinilac (saizvršilac).”
Grčka (<i>Poinikos Kodikas</i>)	Član 45: “Saizvršioci: Ako dvije ili više osoba zajedno počine krivično djelo, svaka od njih biće kažnjena kao počinilac.”
Mađarska (<i>1978. évi IV. Törvény a Büntető Törvénykönyvről</i>)	Član 20(2): “Saizvršioci su osobe koje zajedno ostvare zakonski opis namjernog krivičnog djela sa sviješću o djelovanju drugih.”
Izrael (<i>חוק העונשין</i>)	Član 29(b): “Učesnici u počinjenju krivičnog djela, koji izvrše radnje da se ono počini jesu udruženi počiniooci, a nevažno je da li su sve radnje počinjene zajednički ili je neke počinila jedna osoba, a neke druga.”
Japan (<i>刑法 Keihō</i>)	Član 60: “(Saizvršioci): Dvije ili više osoba koje zajedno počine krivično djelo smatraće se glavnim počinioocima.”
Meksiko (<i>Código Penal</i>)	Član 13(3): “Son autores o partícipes del delito: Los que lo realicen conjuntamente.”
Nizozemska (<i>Wetboek van Strafrecht</i>)	Član 47(1): “Kao počiniooci krivičnog djela biće kažnjeni: oni koji počine krivično djelo, koji prouzrokuju počinjenje krivičnog djela ili koji zajedno počine krivično djelo.”
Poljska (<i>Kodeks Karny</i>)	Član 18, par. 1 “Ne samo osoba koja je počinila zabranjeno djelo sama ili u dogovoru s drugom osobom, nego i osoba koja je upravljala počinjenjem zabranjenog djela od strane druge osobe ili iskoristila to što joj je druga osoba potčinjena i toj osobi naredila da počini zabranjeno djelo, biće odgovorna za počinjenje.”
Portugal (<i>Código Penal</i>)	Art. 26: “É punível como autor quem executar o facto, por si mesmo ou por intermédio de outrem, ou tomar parte directa na sua execução, por acordo ou juntamente com outro ou outros, e ainda quem, dolosamente, determinar outra pessoa à prática do facto, desde que haja execução ou começo de execução.”
Republika Koreja (<i>Hyeong-beop</i>)	Član 30: “Saizvršilaštvo: Ako dvije ili više osoba zajedno počine krivično djelo, svaka od njih biće kažnjena kao počinilac.”
Španija (<i>Código Penal</i>)	Član 28: “Son autores quienes realizan el hecho por sí solos, conjuntamente o por medio de otro del que se sirven como instrumento.”

I sljedeće države su prihvatile koncept saizvršilaštva:

Država	Relevantna odredba (dijelom neslužbeni prijevod)
Kolumbija (<i>Código Penal</i>)	Član 29: “Son coautores los que, mediando un acuerdo común, actúan con división del trabajo criminal atendiendo la importancia del aporte.”
Finska (<i>Rikoslaki</i>)	Glava 5, član 3: “Ako su dvije ili više osoba zajedno počinile namjerno krivično djelo, svaka od njih može biti kažnjena kao počinilac.”
Paraguay (<i>Código Penal</i>)	Član 29(2): “También será castigado como autor el que obrara de acuerdo con otro de manera tal que, mediante su aporte al hecho, comparta con el otro el dominio sobre su realización.”

15. Saizvršilaštvo, uopšteno govoreći zahtijeva “zajedničku funkcionalnu kontrolu nad krivičnim djelom”.²² Saizvršioci moraju stremiti ka zajedničkom cilju, bilo uz izričiti sporazum bilo uz prešutno pristajanje, koji mogu ostvariti samo koordinisanim djelovanjem i zajedničkom kontrolom nad kažnjivim ponašanjem. Svaki saizvršilac mora dati suštinski doprinos počinjenju tog

²² Vidi Héctor Olásolo i Ana Pérez Cepeda, 4 ICLR (2004.), str. 475-526.

krivičnog djela.²³ Stručnjak međunarodnog renomea *Claus Roxin* daje sljedeći primjer ponašanja navodnih glavnih počinitelja, tipičan za optužene na oba *ad hoc* međunarodna suda:

Ako dvije osobe zajedno rukovode državom – ako zajedno vladaju u pravom smislu riječi – uobičajena posljedica je ta da djela jedne ovise o sapočinjenju od strane druge. S druge strane, neizbježno je da svaka od njih pojedinačno može, odbijanjem da učestvuje, osujetiti djelovanje.²⁴

16. Saizvršilaštvo naročito odgovara potrebama međunarodnog krivičnog prava. To je prihvaćeno i prilikom osnivanja Međunarodnog krivičnog suda, čiji Statut u članu 25(3)(a) uključuje pojam saizvršilaštva:

[O]soba je krivično odgovorna i biće kažnjena za krivično djelo u okviru nadležnosti Suda ako ta osoba:

(a) Počini takvo krivično djelo, i to kao pojedinac, *zajedno s drugim* ili posredstvom druge osobe, bez obzira na to da li je ta druga osoba krivično odgovorna; [...] ²⁵

S obzirom na široku prihvaćenost saizvršilaštva, Statut MKS-a ne stvara u pogledu toga novo pravo, nego odražava postojeće pravo barem od trenutka kad je oboma *ad hoc* međunarodnim sudovima data nadležnost *ratione temporis* (MKSJ: od 1991.; MKSR: za 1994).

17. Kao *međunarodni* krivični sud, ovaj sud ima obavezu da se ne ogлуši o te nove momente u razvitku savremenog krivičnog prava i da pokaže nepristrasnost, poštovanje i tolerantnost – neotuđive preduslove svih vrsta nadnacionalne ili međunarodne saradnje u pitanjima krivičnog prava – tako što će prihvatati priznata pravna tumačenja i teorije, kao što je pojam saizvršilaštva. Saizvršilaštvo se ponešto razlikuje od udruženog zločinačkog poduhvata u pogledu ključnog elementa atribucije.²⁶ Međutim, ta dva pristupa se u velikoj mjeri preklapaju i moraju se stoga uskladiti u jurisprudenciji oba *ad hoc* međunarodna suda. Adekvatnim kombinovanjem objektivnih i subjektivnih komponenata, takvo usklađivanje bi istovremeno moglo jasnije omeđiti sve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata. Kao što je istaklo Žalbeno vijeće u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kunarac*, “[ratni] zakoni ‘nisu statični, oni se neprekidno prilagođavaju potrebama svijeta koji se mijenja’”.²⁷ Uopšteno govoreći, usklađivanje će u budućnosti dovesti do veće prihvaćenosti jurisprudencije Međunarodnog suda od strane međunarodnih krivičnih sudova, kao i u nacionalnim sistemima, u kojima se podrazumjeva da pripisana krivična odgovornost za “počinjenje” uključuje saizvršilaštvo. Važno je primijetiti da ni zakoni u Ruandi, ni zakoni bivše

²³ Vidi *C. Roxin*, *Täterschaft und Tatherrschaft*, 8. izd. (2006.), str. 275-305. Vidi i *K. Ambos*, u: *O. Triffterer* (ur.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court /Komentar Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda/* (1999.), član 25, br. na margini 8.

²⁴ Vidi *C. Roxin*, *Täterschaft und Tatherrschaft*, 8. izd. (2006.), str. 279.

²⁵ Ovdje naglašeno.

²⁶ Dok se udruženi zločinački poduhvat zasniva prvenstveno na zajedničkom stanju svijesti počinitelja (subjektivni kriterijum), saizvršilaštvo ovisi i o tome da li je počinitelj imao kontrolu nad krivičnim djelom (objektivni element).

²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 67, gdje se citira Međunarodni vojni sud u Njemačkoj.

Jugoslavije, a ni zakoni država na području bivše Jugoslavije ne koriste teoriju udruženog zločinačkog poduhvata.

18. Po mom mišljenju, takav pristup tumačenju počinjenja nipošto nije nespojiv sa tumačenjem u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*, kojom je udruženi zločinački poduhvat uveden u jurisprudenciju Međunarodnog suda. Međutim, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* ne govori se samo o “zajedničkoj (zločinačkoj) nakani”, nego se i izričito govori o “saizvršiocima”.²⁸ Nadalje, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* konstatovano je da se na mnogim suđenjima poslije Drugog svjetskog rata sudovi “nisu oslanjali na koncept zajedničke nakane ili zajedničkog plana, nego na koncept saizvršilaštva”.²⁹

19. Konačno, i šire od ovog predmeta, smatram svojom dužnošću da istaknem da je koncept posrednog izvršilaštva (“izvršilaštva posredstvom drugoga”) još jedan međunarodno priznat oblik počinjenja. Temeljna razlika između tog koncepta i udruženog zločinačkog poduhvata postaje očita kad se pogleda treća kategorija udruženog zločinačkog poduhvata.³⁰ Posredno počinjenje zahtijeva da posredni počinilac koristi neposrednog i fizičkog počinioaca kao puki “instrument” da bi postigao svoj cilj, tj. počinjenje krivičnog djela. U takvim slučajevima, posredni počinilac je krivično odgovoran jer vrši kontrolu nad djelom i voljom neposrednog i fizičkog počinioaca.

20. Savremeno krivično pravo sada primjenjuje koncept posrednog izvršilaštva čak i kad je neposredni i fizički počinilac krivično odgovoran (“počinilac iza počinioaca”).³¹ To je naročito relevantno ako su krivična djela počinjena putem organizovane strukture vlasti. Budući da je identitet neposrednog i fizičkog počinioaca/počinilaca irelevantan, kontrola i, prema tome, glavna odgovornost za počinjene zločine prelazi na osobe koje zauzimaju vodeći položaj u takvoj organizovanoj strukturi vlasti.³² Te osobe se stoga moraju smatrati počiniocima bez obzira na to da li su neposredni i fizički počiniooci sami krivično odgovorni ili (u izuzetnim okolnostima) nisu.

²⁸ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 192, 220.

²⁹ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 201, s drugim referencama.

³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 204: “Treća kategorija obuhvata predmete u kojima je postojao zajednički plan da se slijedi jedan način ponašanja gdje jedan od izvršitelja počini djelo koje je, iako van zajedničkog plana, ipak prirodna i predvidiva posljedica izvršenja te zajedničke nakane. [...] Krivična odgovornost može se pripisati svim učesnicima zajedničkog poduhvata kada je rizik da bi moglo doći do smrti bio predvidiva posljedica izvršenja zajedničkog plana i kada se istovremeno optuženi prema tom riziku odnosio bilo bezobzirno bilo indiferentno.”

³¹ Za detaljnu analizu i reference, vidi Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, Izdvojeno mišljenje sudije Schomburga o krivičnoj odgovornosti žalioca za počinjenje genocida; vidi i *C. Roxin*, Täterschaft und Tatherrschaft, 8. izd. (2006.), str. 141-274; vidi i *Héctor Olásolo i Ana Pérez Cepeda*, 4 ICLR (2004.), str. 475-526.

³² U jednom od svojih glavnih predmeta, predmetu *Politbüro*, njemački Savezni vrhovni sud (*Bundesgerichtshof*) zauzeo je stav da su tri visoko pozicionirana političara bivše Demokratske Republike Njemačke odgovorna kao posredni počiniooci za ubistva osoba na istočnonjemačkoj granici od strane graničnih stražara (njemački Savezni vrhovni sud (*Bundesgerichtshof*), Presuda od 26. jula 1994., *BGHSt.* 40, str. 218-240); Argentinski sudovi su donijeli osuđujuće presude za krivična djela koja su počinili pripadnici hunte na osnovu posrednog izvršilaštva (Vidi argentinski Državni žalbeni sud, *Presuda za kršenje ljudskih prava od strane bivših vojnih vođa* od 9. decembra 1985. Za pregled i prijevod ključnih dijelova te presude, vidi 26 ILM (1987), str. 317-372. Argentinski

21. Iz tih razloga, koncept posrednog izvršilaštva naročito odgovara potrebama međunarodnog krivičnog prava.³³ On premošćuje svaku potencijalnu fizičku udaljenost između mjesta zločina i osoba koje se moraju smatrati glavnim počiniocima zbog svoje ukupne umiješanosti i kontrole nad počinjenim zločinima. Jasni subjektivni i objektivni uslovi za posredno saizvršilaštvo omogućili bi Međunarodnom sudu da rješava u predmetima koji su trenutno podvedeni pod treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata, a da pritom ne mora stvarati novi vid odgovornosti koji nije predviđen Statutom.³⁴

Državni žalbeni sud je ocijenio da je pojam posrednog izvršilaštva sadržan u članu 514 argentinskog Vojnog krivičnog zakona i u članu 45 argentinskog Krivičnog zakona. Argentinski vrhovni sud podržao je tu presudu 30. decembra 1986.). U Stručnom mišljenju navode se sljedeći primjeri: u Portugalu je donesen zakon da se riješi pitanje krivičnih djela tokom *Estado Novo* koji je omogućio da se osude oni koji su organizovali zločine "iza kulisa" oslanjajući se samo na svoju funkciju i vlast u okviru organizovanog sistema: Lei n.º 8/75 de 25 Julho de 1975., objavljeno u Boletim do Ministério da Justiça N.º 249 de Outubro de 1975., str. 684 i sljedeće. (citirano u Izvještaju o Portugalu, str. 15). Španski Tribunal Supremo upotrijebio je pojam "počinilac iza počinioca" u predmetu iz 1994.: Sentencia Tribunal Supremo núm. 1360/1994 (koji je citiran u Izvještaju o Španiji, str. 15). U opštim crtama, vidi *Roxin*, Täterschaft und Tatherrschaft, 8. izd. (2006.), str. 242 - 252.

³³ Čini se da to prihvata i Pretpretresno vijeće I stalnog Međunarodnog krivičnog suda, koje je u jednoj od novijih odluka konstatovalo sljedeće:

Po mišljenju Vijeća, postoji razumna osnova za uvjerenje da bi, s obzirom na navodni hijerarhijski odnos između gospodina Thomasa Lubange Dyiloa i drugih članova UPC-a i FPLC-a, *koncept posrednog izvršilaštva koji je, zajedno sa saizvršilaštvom zasnovanim na zajedničkoj kontroli nad krivičnim djelom* na koji se upućuje u Zahtjevu optužbe, *sadržan u članu 25(3) Statuta*, mogao biti primjenjiv na navodnu ulogu gospodina Thomasa Lubange Dyiloa u počinjenju krivičnih djela navedenih u Zahtjevu optužbe.

Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Decision Concerning Pre-Trial Chamber I's Decision of 10 February 2006 and the Incorporation of Documents into the Record of the Case against Mr. Thomas Lubanga Dyilo /Odluka u vezi s odlukom Pretpretresnog vijeća I od 10. februara 2006. i uvrštavanjem dokumenata u spis predmeta protiv gospodina Thomasa Lubanga Dyiloa/, ICC-01/04-01/06, 24. februar 2006., Dodatak I: Decision on the Prosecutor's Application for a Warrant of Arrest /Odluka po zahtjevu optužbe za nalog o hapšenju/, član 58, par. 96 (ovdje naglasak dodat, fusnote izostavljene).

³⁴ Za kritičku analizu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata vidi *M. E. Badar*, "Just Convict Everyone!" /Naprosto sve osuditi!/, (...), 6 ICLR (2006.), str. 293-302, konkretno bilješka 47: "Izraz "just convict everyone /naprosto sve osuditi/" [ovdje naglašeno] upotrijebio je profesor *William Schabas* kao alternativu trećoj kategoriji udruženog zločinačkog poduhvata u svom predavanju na 5. godišnjem seminaru 'International Criminal Court Summer Course' /Ljetnji međunarodni kurs krivičnog suda/ Galway, 2005.

D. Zaključak

22. Ako se optuženi tereti da je bio počinilac krivičnog djela iz Statuta tako što je djelovao zajedno s drugima, dovoljno je da se u optužnici kao relevantan vid učestvovanja navede "počinjenje". Pravno relevantne činjenice u osnovi tog krivičnog djela navedene u optužnici moraju pokazivati da je optuženi djelovao, barem na osnovu eventualnog dolusa, zajedno s drugima da se poćini to krivično djelo.

23. Saizvršilaštvo je međunarodno priznat i prihvaćen koncept koji se odnosi na poćinjenje krivičnog djela od strane dviju ili više osoba koje djeluju zajedno. On se u velikoj mjeri uklapa u jurisprudenciju ovog Međunarodnog suda i prednost mu je da sadrži taćne uslove za postojećę utvrđivanje individualne krivićne odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta Međunarodnog suda, bez ugrožavanja ijedne prethodne presude. Stoga je ćasna dućnost ovog Međunarodnog suda da prihvati te ćinjenice i da prevaziđe svoju sadašnju praksu ignorisanja saizvršilaštva, koje je ustaljen koncept odgovornosti.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri ćemu je mjerodavan engleski tekst.

Dana 28. novembra 2006.,
u Haagu,
Nizozemska

/potpis u originalu/
Wolfgang Schomburg,
sudija

[pećat Međunarodnog Suda]

X. DJELIMIČNO PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE LIUA

1. Podržavam sve činjenične i pravne zaključke Žalbenog vijeća, s izuzetkom konačne presude o kazni. Uzevši u obzir mnoštvo faktora o kojima je bilo riječi u Presudi, moram s dužnim poštovanjem zaključiti da, po mom mišljenju, smanjenje žaliočeve kazne ne odgovara u potpunosti ocjenama Žalbenog vijeća u žalbenom postupku.

2. Mada su žaliočeva djela svakako teška, mišljenja sam da stepen u kojem se ocjene Žalbenog vijeća razlikuju od ocjena Pretresnog vijeća zahtijeva znatnije smanjenje kazne. Međutim, mislim da bi, prije nego što iznesem svoja gledišta o tome, bilo korisno ponovno navesti relevantne zaključke Žalbenog vijeća:

a) Kvalifikacija žaliočeve odgovornosti za progone je promijenjena iz učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu u pomaganje i podržavanje.¹

b) Ocjene Pretresnog vijeća bile su nedovoljne da potkrijepe osuđujuću presudu izrečenu žalioču za okrutno i nečovječno postupanje počinjeno premlaćivanjem i mučenjem zatočenika kao djelima u osnovi progona.²

c) Pretresno vijeće je nedopustivo žaliočevu odgovornost kao predsjednika Kriznog štaba/Ratnog predsjedništva dvostruko uračunala kao otežavajući faktor prilikom odmjeravanja kazne.³

d) Pretresno vijeće je činjenicu da je žalilac bio pripadnik ljekarske profesije nedopustivo uzelo u obzir kao otežavajući faktor.⁴ Ocjene c) i d) smanjuju broj otežavajućih faktora na pola, sa četiri na dva.⁵

3. Opšte načelo Međunarodnog suda prilikom odmjeravanja kazne jeste da je “[t]ežina zločina [...] najvažnije pitanje kod izricanja kazne i [...] predstavlja “lakmus test” za odmjeravanje primjerene kazne”.⁶ Žalbeno vijeće podsjeća na to da odmjerena kazna mora biti izraz inherentne

¹ Drugostepena presuda, par. 74, 189, 300.

² Drugostepena presuda, par. 131, 138.

³ Drugostepena presuda, par. 268-269.

⁴ Drugostepena presuda, par. 270-274.

⁵ Drugostepena presuda, par. 267; Vidi i Prvostepena presuda, par. 1078-1084.

⁶ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, fn. 431; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 442.

težine žaliočevog ponašanja, ali smanjenje njegove kazne za dvije godine nije srazmjerno znatnom smanjenju težine zločina koje proizlazi iz četiri gorenavedene ocjene.⁷

4. Iako je u okviru diskrecionih ovlaštenja Žalbenog vijeća da u žalbenom postupku promijeni kaznu koju je izreklo Pretresno vijeće,⁸ prilikom vršenja te dužnosti mi smo vezani određenim pravilima. Jedno od tih pravila je da prilikom ocjenjivanja težine zločina Vijeće koje odmjerava kaznu mora uzeti u obzir “oblik i stepen sudjelovanja optuženih u zločinu.”⁹ Većina sudija Žalbenog vijeća je u svojoj ocjeni znatno smanjila stepen žaliočevog učestvovanja u krivičnom djelu progona za koje je osuđen. Takođe je promijenila vid njegovog učestvovanja iz saizvršilaštva u udruženom zločinačkom poduhvatu u pomaganje i podržavanje. Žalbena vijeća mora prilikom korištenja svojih diskrecionih ovlaštenja uzeti u obzir te dvije činjenice i pridati im odgovarajuću težinu kako bi se odmjerila primjerena kazna. Nakon što sam razmotrio te faktore i sveukupne okolnosti ovog predmeta, uvjeren sam da se žaliočeva kazna trebala smanjiti za više od dvije godine.

5. Nadalje, u skladu s jurisprudencijom Međunarodnog suda, pomaganje i podržavanje je vid odgovornosti koji u načelu zahtijeva blažu kaznu od one koja je primjerena za odgovornost saizvršioca u udruženom zločinačkom poduhvatu.¹⁰ Osuda koja je smanjena sa saizvršilaštva u udruženom zločinačkom poduhvatu na pomaganje i podržavanje stoga “zahtijeva znatno smanjenje” kazne.¹¹ U Drugostepenoj presudi u predmetu *Vasiljević*, zbog promjene kvalifikacije žaliočeve odgovornosti iz odgovornosti saizvršioca u udruženom zločinačkom poduhvatu u odgovornost pomagača i podržavaoca, kazna izrečena žalioocu smanjena je sa dvadeset na petnaest godina.¹² Slično tome, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krstić*, uprkos činjenici da su samo neke od osuđujućih presuda izrečenih žalioocu promijenjene iz saizvršilaštva u udruženom zločinačkom poduhvatu u pomaganje i podržavanje, i da je Žalbena vijeća dodalo novu osuđujuću presudu, njegova kazna je smanjena sa četrdeset šest na trideset pet godina.¹³

⁷ Vidi Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 268: “[P]reinaka Krstičeve osude u pomaganje i podržavanje zahtijeva znatno smanjenje njegove kazne.”

⁸ Vidi Drugostepena presuda, par. 300. Vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 181; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 263-264.

⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 156. Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kupreškić*, par. 852.

¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 182, fn.291; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 268.

¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 268.

¹² Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 182; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 309.

¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 275; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 726.

6. Za razliku od drugostepenih presuda u predmetima *Vasiljević* i *Krstić*, ovom Presudom je poništena jedna osuđujuća presuda i uklonjena su dva otežavajuća faktora.¹⁴ Kumulativna težina te dvije ocjene opravdava dodatno smanjenje kazne. Umjesto toga, žalilac je dobio manje smanjenje kazne.¹⁵

7. Naglašavam da ne zagovaram uspostavu prakse kojom bi smanjenje odgovornosti sa saizvršilaštva u udruženom zločinačkom poduhvatu na pomaganje i podržavanje povlačilo fiksno smanjenje kazne. Slažem se s većinom da kazne moraju biti individualizirane kako bi odgovarale okolnostima svakog pojedinog slučaja, a poređenje kazni pruža samo ograničenu pomoć jer “razlike su često značajnije od sličnosti”.¹⁶ Međutim, mada poređenje predmeta pruža ograničenu pomoć, ono ipak pomaže u nekoj mjeri.¹⁷ Razlike i sličnosti između ova tri predmeta idu u prilog žalioocu u ovom predmetu. Prema tome, njegova kazna bi trebala biti znatno smanjena.

8. U vezi s tim imam na umu i konstataciju iz Drugostepene presude u predmetu *Čelebići* da “dva optužena osuđena za slična krivična djela u sličnim okolnostima u praksi neće dobiti suviše različite kazne”.¹⁸ Ako je to tačno, tada mora biti tačno i to da za dva optužena čija je krivična odgovornost na sličan način dobila novu kvalifikaciju smanjenje kazne ne bi u praksi trebalo biti u velikom nesrazmjeru.

9. Konačno, vijeće koje odmjerava kaznu mora, osim težine žaliočevog krivičnog djela, uzeti u obzir i otežavajuće i olakšavajuće okolnosti. U ovom predmetu, Žalbeno vijeće je odbacilo dvije od četiri otežavajuće okolnosti koje je utvrdilo Pretresno vijeće.¹⁹ U pogledu žaliočevog položaja predsjednika Kriznog štaba/Ratnog predsjedništva, Pretresno vijeće je ocijenilo da, “[k]ao što je konstatovano u predmetu *Stakić*, ‘kada krivična djela počini osoba na tako istaknutom položaju, to je *značajan* element za težu kaznu.’”²⁰ Kako je Žalbeno vijeće odbilo da uzme u obzir taj faktor, kazna koja se izriče trebala bi, prema tome, sadržavati *značajno* smanjenje kako bi se poništio efekt prvobitnog značajnog povećanja.

¹⁴ Drugostepena presuda, par. 131, 138, 268-274.

¹⁵ Žaliočeva kazna je smanjena sa 17 na 15 godina.

¹⁶ Vidi Drugostepena presuda, par. 238; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719.

¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719: “Na [...] [slične okolnosti] se dakle ne treba oslanjati kao na *jedini* osnov za odmjeravanje kazne određenom pojedincu.” (Ovdje naglašeno).

¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719.

¹⁹ Drugostepena presuda, par. 267-274. Napominjem da je Žalbeno vijeće takođe potvrdilo ocjenu Pretresnog vijeća da je žalilac posjedovao diskriminatornu namjeru kao otežavajući faktor; međutim, budući da je diskriminatorna namjera već uzeta u obzir (kao element saizvršilaštva u udruženom zločinačkom poduhvatu) kada je Pretresno vijeće odlučilo da je primjerena kazna 17 godina, nju ne bi trebalo ponovo razmatrati u žalbenom postupku. Vidi Drugostepena presuda, par. 275.

²⁰ Prvostepena presuda, par. 1082, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 913 (ovdje naglašeno).

10. Ukratko, žaliočeva kazna je dvojako nesrazmjerna. Prvo, nesrazmjerna je ocjeni Žalbenog vijeća u žalbenom postupku; i drugo, nesrazmjerna je smanjenju kazni u prijašnjim presudama u kojima je Žalbeno vijeće žaliočevu odgovornost smanjilo sa odgovornosti saizvršioca u udruženom zločinačkom poduhvatu na odgovornost pomagača i podržavaoca. Upravo zbog te dvostruke neravnoteže morao sam, nažalost, izraziti neslaganje s većinom u pogledu primjerene kazne i iznijeti ovo djelimično protivno mišljenje.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan engleski tekst.

Dana 28. novembra 2006.,
u Haagu,
Nizozemska

/potpis u originalu/
sudija Liu Daqun

[pečat Međunarodnog suda]

XI. DODATAK A – ISTORIJAT POSTUPKA

A. Najava žalbe i podnesci

1. Dana 17. novembra 2003., u skladu s pravilom 108 Pravilnika, žalilac je podnio Najavu žalbe na Prvostepenu presudu.
2. Dana 13. januara 2004., žalilac je podnio zahtjev kojim je tražio produženje roka kako bi svoj Žalbeni podnesak podnio trideset dana od dana kada Prvostepena presuda bude dostupna na B/H/S.¹ Optužba se nije usprotivila žaliočevom zahtjevu.² Dana 19. januara 2004., predžalbeni sudija je odobrio traženo produženje roka.³ U skladu s tim, žalilac je Žalbeni podnesak podnio 17. juna 2004. Optužba je 27. jula 2004. podnijela Povjerljivi podnesak respondenta, a žalilac je 10. augusta 2004. podnio Repliku na podnesak respondenta. U skladu s nalogom koji je izdao predžalbeni sudija,⁴ optužba je 19. oktobra 2004. podnijela javnu redigovanu verziju Povjerljivog podneska respondenta.⁵
3. Dana 10. augusta 2004., žalilac je podnio zahtjev da izmijeni Najavu žalbe, u kojem je tražio dozvolu da doda jednu alternativnu formulaciju postojećem drugom žalbenom osnovu.⁶ Optužba se nije usprotivila zahtjevu, ali je iznijela da bi žalioocu trebalo dozvoliti da izmijeni Najavu žalbe samo pod uslovom da ta izmjena odgovara formulaciji u paragrafu osam Žalbenog podneska.⁷ Žalilac je u replici pristao da svoj zahtjev izmijeni na način koji je predložila optužba.⁸ Dana 16. septembra 2004., Žalbeno vijeće je odobrilo žaliočev zahtjev.⁹ Žalilac je 22. septembra 2004. podnio Izmijenjenu najavu žalbe.
4. Dana 20. augusta 2004., optužba je podnijela zahtjev u kojem je zatražila od Žalbenog vijeća da se izbrišu paragrafi 14-16 iz Replike na podnesak respondenta.¹⁰ U odgovoru podnijetom 27. augusta 2004., žalilac se usprotivio tom zahtjevu tvrdeći da se dotični paragrafi tiču činjeničnih

¹ Zahtjev Blagoja Simića za produženje roka za podnošenje Žalbenog podneska i zahtjev za ubrzano donošenje odluke, 13. januar 2004.

² Odgovor optužbe na "Zahtjev Blagoja Simića za produženje roka za podnošenje Žalbenog podneska i zahtjev za ubrzano donošenje odluke", 14. januar 2004.

³ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića za produženje roka za podnošenje Žalbenog podneska i zahtjevu za ubrzano donošenje odluke, 19. januar 2004.

⁴ Nalog, 20. septembar 2004.

⁵ U ovoj Presudi: "Podnesak respondenta".

⁶ Zahtjev Blagoja Simića da izmijeni Najavu žalbe i doda alternativni žalbeni osnov, 10. august 2004.

⁷ Odgovor optužbe na zahtjev za izmjenu Najave žalbe, 20. august 2004.

⁸ Replika Blagoja Simića na odgovor optužbe na zahtjev za izmjenu Najave žalbe, 27. august 2004.

⁹ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića da se odobri izmjena Najave žalbe.

¹⁰ Zahtjev optužbe za brisanje dijelova Replike, 20. august 2004.

tvrdnji iz Podneska respondenta.¹¹ Optužba je 30. augusta 2004. podnijela repliku.¹² Dana 27. septembra 2004., Žalbeno vijeće je odbacilo zahtjev optužbe da se izbrišu paragrafi 14-16 Replike na podnesak respondenta ocijenivši da oni ne prevazilaze okvire replike na podnesak respondenta.¹³

B. Imenovanje sudija

5. Dana 15. decembra 2003., tadašnji predsjednik Međunarodnog suda, sudija Theodor Meron, imenovao je sudije Fausta Pocara, Mohameda Shahabuddeena, Mehmeta Güneya, Wolfganga Schomburga i Inés Mónica Weinberg de Roca da rješavaju po predmetnoj žalbi. Dana 19. januara 2004., nakon što je izabran za predsjedavajućeg sudiju u ovom žalbenom postupku na osnovu pravila 22(B) Pravilnika, sudija Mehmet Güney je izdao nalog kojim je sebe imenovao za predžalbenog sudiju odgovornog za cijeli predžalbeni postupak u ovom predmetu.¹⁴ Dana 15. jula 2005. tadašnji predsjednik Međunarodnog suda, sudija Theodor Meron, izdao je nalog kojim se nalaže da sudija Andrésia Vaz zamijeni sudiju Inés Mónica Weinberg de Roca.¹⁵ Dana 24. novembra 2005., predsjednik Međunarodnog suda, sudija Fausto Pocar, izdao je nalog kojim nalaže da njega zamijeni sudija Liu Daqun.¹⁶

C. Objelodanjivanje dokaza

6. Dana 25. juna 2004., žalilac je podnio zahtjev za objelodanjivanje dokaza u kojem je zatražio od Žalbenog vijeća da pribavi i pregleda medicinsku dokumentaciju u vezi sa psihijatrijskim stanjem Stevana Todorovića u svrhu presuđivanja po njegovom šesnaestom žalbenom osnovu.¹⁷ U skladu sa nalogom o produženju roka,¹⁸ optužba je 12. jula 2004. podnijela odgovor u kojem se usprotivila žaliočevom zahtjevu.¹⁹ Žalilac je replicirao 16. jula 2004.²⁰ Dana 23. septembra 2004., Žalbeno vijeće je u cijelosti odbacilo zahtjev za objelodanjivanje dokaza.²¹

7. Dana 3. februara 2006., Žalbeno vijeće je, *proprio motu*, odobrilo žalioču i njegovoj odbrani pristup, pod određenim uslovima, dvama medicinskim izvještajima koji su podneseni kao povjerljivi u postupku odmjeravanja kazne Stevanu Todoroviću.²² Ti medicinski izvještaji su

¹¹ Odgovor Blagoja Simića na zahtjev optužbe za brisanje dijelova Replike, 27. august 2004.

¹² Replika optužbe na odgovor Blagoja Simića na zahtjev optužbe za brisanje dijelova Replike, 30. august 2004.

¹³ Odluka po zahtjevu Tužilaštva za brisanje dijelova Replike, 27. septembar 2004.

¹⁴ Nalog kojim se imenuje predžalbeni sudija, 19. januar 2004.

¹⁵ Nalog o zamjeni jednog sudije u predmetu pred Žalbenim vijećem, 15. juli 2005.

¹⁶ Nalog kojim se zamjenjuje sudija u predmetu pred Žalbenim vijećem, 24. novembar 2005.

¹⁷ Zahtjev Blagoja Simića za objelodanjivanje dokaza, 25. juni 2004.

¹⁸ Odluka po zahtjevu za produženje roka, 6. juli 2004. Vidi Zahtjev za produženje roka, 2. juli 2004.

¹⁹ Odgovor optužbe na zahtjev za objelodanjivanje dokaza sa povjerljivim i *ex-parte* Dodatkom A, 12. juli 2004.

²⁰ Replika Blagoja Simića na odgovor optužbe na zahtjev za objelodanjivanje dokaza, 16. juli 2004.

²¹ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića za objelodanjivanje dokaza.

²² Nalog *proprio motu*.

dostavljeni žalioocu sa redakcijama koje je naložilo Žalbeno vijeće nakon što je Stevan Todorović zatražio dodatne zaštitne mjere.²³

8. Dana 27. februara 2006., žalilac je podnio zahtjev kojim se traži sljedeće: pristup medicinskoj dokumentaciji Stevana Todorovića koja se odnosi na razdoblje kada je svjedočio u ovom predmetu; dozvolu da objelodani dotičnu medicinsku dokumentaciju – kao i medicinske izvještaje koji su već bili objelodanjeni žalioocu – sudskom vještaku; produženje roka za podnošenje dodatnih argumenata u vezi s njegovim šesnaestim žalbenim osnovom, te odgodu žalbenog postupka.²⁴ Optužba je 28. februara 2006. podnijela odgovor kojim se protivi zahtjevu u cijelosti.²⁵ Žalilac je 1. marta 2006. podnio repliku.²⁶ Dana 15. marta 2006., Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom djelimično odobrava zahtjev i dozvoljava produženje roka i odgodu početka suđenja, te je izdalo raspored za podnošenje dodatnih argumenata u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom.²⁷

D. Daljnji argumenti

9. U skladu sa Odlukom Žalbenog vijeća od 15. marta 2006., žalilac je 5. aprila 2006. podnio Daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom. Optužba je 18. aprila 2006. podnijela svoj odgovor, a žalilac je 24. aprila 2006. podnio repliku.

E. Dodatni dokazi

10. Dana 5. aprila 2006., žalilac je podnio zahtjev kojim od Žalbenog vijeća traži da kao dodatne dokaze u skladu s pravilom 115 Pravilnika prihvati medicinske izvještaje u vezi sa Stevanom Todorovićem, koji su bili priloženi Daljnjim argumentima u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom, ili da, alternativno, formalno primi na znanje dotične medicinske izvještaje.²⁸ Optužba je 18. aprila 2006. podnijela odgovor kojim se protivi tom zahtjevu.²⁹ Žalilac je 24. aprila 2006. podnio repliku.³⁰ Dana 1. juna 2006., Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom se žaliočev zahtjev odbacuje u cijelosti.³¹

²³ Odluka po molbi Stevana Todorovića za dodatne zaštitne mjere, djelimično povjerljivo, 22. februar 2006.

²⁴ Zahtjev Blagoja Simića (1) za pristup dodatnim povjerljivim materijalima (2) za odobrenje za objelodanjivanje povjerljivih materijala vještaku i (3) za izmjenu odredbi Naloga o rasporedu od 3. i 17. februara 2006., povjerljivo, 27. februar 2006.

²⁵ Odgovor optužbe na hitni zahtjev podnijet 27. februara 2006., povjerljivo, 28. februar 2006.

²⁶ Replika Blagoja Simića na odgovor optužbe na hitni zahtjev podnijet 27. februara 2006., povjerljivo, 1. mart 2006.

²⁷ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića (1) za pristup dodatnim povjerljivim materijalima (2) za odobrenje za objelodanjivanje povjerljivih materijala vještaku i (3) za izmjenu odredbi Naloga o rasporedu od 3. i 17. februara 2006., povjerljivo, 15. mart 2006., Javna redigovana verzija podnijeta 17. marta 2006.

²⁸ Zahtjev Blagoja Simića za prihvatanje dodatnih dokaza ili, alternativno, za formalno primanje na znanje, povjerljivo, 5. april 2006.

²⁹ Objedinjeni odgovor optužbe na Simićev zahtjev u vezi s dodatnim dokazima i na njegove daljnje podneske od 5. aprila 2006., djelimično povjerljivo, 18. april 2006.

³⁰ Replika Blagoja Simića na objedinjeni odgovor optužbe na daljnje podneske u vezi sa 16. žalbenim osnovom i na zahtjev za prihvatanje dodatnih dokaza ili formalno primanje na znanje, povjerljivo, 24. april 2006.

³¹ Odluka po zahtjevu na osnovu pravila 115 i 94(A).

F. Privremeno puštanje na slobodu

11. Dana 29. septembra 2004. žalilac je podnio zahtjev kojim je zatražio privremeno puštanje na slobodu na određeni period – od 4. do 9. novembra 2004. – kako bi prisustvovao parastosu za pokojnog oca u Šamcu, u Republici Srpskoj.³² Optužba se usprotivila zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu, *inter alia*, zbog toga što je žalilac već bio osuđen, što je postojao rizik da bi mogao pobjeći i što se na garancije Vlade Republike Srpske ne bi trebalo oslanjati.³³ Žalilac je 8. oktobra 2004. podnio repliku.³⁴ Dana 21. oktobra 2004., Žalbeno vijeće je dijelom odobrilo zahtjev i naložilo da se žalilac privremeno pusti na slobodu od 4. do 7. novembra 2004., pod određenim uslovima.³⁵

12. Dana 2. maja 2006., žalilac je podnio hitan zahtjev kojim traži da bude privremeno pušten na slobodu od 10. do 25. maja 2006. kako bi prisustvovao parastosu za pokojnu majku u opštini Šamac, u Republici Srpskoj, organizovao razne pravoslavne vjerske obrede i obavio zakonske formalnosti u vezi sa smrću roditelja.³⁶ Optužba se nije usprotivila žaliočevom privremenom puštanju na slobodu što se tiče vremena potrebnog za prisustvovanje parastosu, ali se usprotivila zahtjevu u dijelu u kojem je on zatražio dodatno vrijeme radi zakonskih formalnosti.³⁷ Dana 5. maja 2006., prije isteka žaliočevog roka za repliku, Žalbeno vijeće je odobrilo žaliočev zahtjev i naložilo da žalilac bude privremeno pušten na određeni period od 10. maja 2006. do 25. maja 2006., pod određenim uslovima.³⁸

G. Statusne konferencije

13. Statusne konferencije su, u skladu s pravilom 65bis(B) Pravilnika, održane 5. marta 2004.,³⁹ 17. juna 2004.,⁴⁰ 20. oktobra 2004.,⁴¹ 17. februara 2005.,⁴² 15. juna 2005.,⁴³ 13. oktobra 2005.,⁴⁴ 17. februara 2006.,⁴⁵ 2. juna 2006.⁴⁶ i 2. oktobra 2006.⁴⁷

³² Zahtjev Blagoja Simića na osnovu pravila 65(I) Pravilnika o postupku i dokazima za privremeno puštanje na slobodu na određeno vrijeme radi prisustvovanja parastosu za oca, 29. septembar 2004.

³³ Odgovor optužbe na zahtjev Blagoja Simića za privremeno puštanje na slobodu na određeno vrijeme radi prisustvovanja parastosu za oca, Povjerljivo, 5. oktobar 2004.

³⁴ Replika Blagoja Simića na odgovor optužbe na zahtjev na osnovu pravila 65(I) Pravilnika o postupku i dokazima za privremeno puštanje na slobodu na određeno vrijeme radi prisustvovanja parastosu za oca, 8. oktobar 2004.

³⁵ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića na osnovu pravila 65(I) za privremeno puštanje na slobodu na određeno vrijeme radi prisustvovanja parastosu za oca, 21. oktobar 2004. Vidi *Corrigendum*, 22. oktobar 2004.

³⁶ Zahtjev Blagoja Simića za privremeno puštanje na slobodu na kratki određeni period radi prisustvovanja parastosu za majku, 2. maj 2006. Vidi *Corrigendum* Zahtjeva Blagoja Simića za privremeno puštanje na slobodu na kratki određeni period radi prisustvovanja parastosu za majku, 3. maj 2006.

³⁷ Odgovor optužbe na hitni zahtjev Blagoja Simića za privremeno puštanje na slobodu na kratki određeni period radi prisustvovanja parastosu za majku, 3. maj 2006.

³⁸ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića za puštanje na slobodu tokom ograničenog perioda kako bi prisustvovao parastosu za majku, 5. maj 2006.

³⁹ Nalog o rasporedu, 5. februar 2004.

⁴⁰ Nalog o rasporedu, 9. juni 2004.

H. Žalbeni pretres

14. Pripremajući se za žalbeni pretres, strane su zajedno zatražile od Žalbenog vijeća da navede teme i pitanja koja proizlaze iz žalbenih osnova i žalbenih podnesaka za koje je Vijeće posebno zainteresovano.⁴⁸ Dana 17. februara 2006., u skladu s pravilom 114 Pravilnika, Žalbeno vijeće je izdalo nalog kojim se pretres u ovom žalbenom postupku zakazuje za 20. maj 2006.⁴⁹ Međutim, taj nalog je poništen i pretres je odgođen na zahtjev žaliočevog branioca.⁵⁰ Žalbeni pretres je održan 2. juna 2006.⁵¹

⁴¹ Nalog o rasporedu, 23. septembar 2004.

⁴² Nalog o rasporedu, 26. januar 2005.

⁴³ Nalog o rasporedu, 13. maj 2005.

⁴⁴ Nalog o rasporedu, 16. septembar 2005.

⁴⁵ Nalog o rasporedu, 20. januar, 2006.

⁴⁶ Po završetku žalbenog pretresa predžalbeni sudija je upitao žalioca da li želi pokrenuti neko pitanje na osnovu pravila 65bis Pravilnika. Žalilac nije pokrenuo nijedno pitanje. AT. 151.

⁴⁷ Nalog o rasporedu, 7. septembar 2006.

⁴⁸ Zajednički zahtjev u vezi sa žalbenim pretresom, 19. januar 2006.

⁴⁹ Nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 17. februar 2006.

⁵⁰ Odluka po zahtjevu Blagoja Simića (1) za pristup dodatnim povjerljivim materijalima; (2) za odobrenje za objelodanjivanje povjerljivih materijala vještaku i (3) za izmjenu odredbi Naloga o rasporedu od 3. i 17. februara 2006., Javna redigovana verzija, 17. mart 2006., str. 7.

⁵¹ Nalog kojim se ponovno zakazuje žalbeni pretres, 5. maj 2006.

XII. DODATAK B: GLOSAR TERMINA**A. Spisak sudskih odluka**1. MKSJ**ALEKSOVSKI Zlatko**

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-T, Presuda, 25. juni 1999. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*).

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*).

BABIĆ Milan

Tužilac protiv Milana Babića, predmet br. IT-03-72-A, Presuda po žalbi na kaznu, 18. juli 2005. (u daljem tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu Babić).

BLAGOJEVIĆ Vidoje i JOKIĆ Dragan

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-60-A, Odluka po zahtjevu Radivoja Miletića za pristup povjerljivim informacijama, 9. septembar 2005.

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-60-A, Odluka po zahtjevima za pristup povjerljivom materijalu, 16. novembar 2005.

BLAŠKIĆ Tihomir

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*).

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Odluka po zahtjevu žalioca za pomoć Žalbenog vijeća u dobivanju pristupa nejavnim transkriptima i dokaznim predmetima iz predmeta *Aleksovski*, 8. mart 2002.

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Odluka po zahtjevu žalilaca Darija Kordića i Marija Čerkeza za pomoć Žalbenog vijeća u dobivanju pristupa žalbenim podnescima i nejavnim postžalbenim podnescima i transkriptima u predmetu *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, 16. maj 2002. (u daljem tekstu: Odluka od 16. maja 2002. u predmetu *Blaškić*).

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Odluka o dokazima, 31. oktobar 2003. (u daljem tekstu: Odluka na osnovu pravila 115 u predmetu *Blaškić*).

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. juli 2004. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*).

BRĐANIN Radoslav

Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića, predmet br. IT-99-36-PT, Odluka po prigovoru Momira Talića na formu izmijenjene optužnice, 20. februar 2001.

Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića, predmet br. IT-99-36-PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001.

Tužilac protiv Radoslava Brđanina, predmet br. IT-99-36-T, Presuda, 1. septembar 2004. (u daljem

tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*).

ČELEBIĆI (A)

Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića, zvanog "Pavo", Hazima Delića i Esada Landže, zvanog "Zenga", predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*).

ČEŠIĆ Ranko

Tužilac protiv Ranka Češića, predmet br. IT-95-10/1, Presuda o kazni, 11. mart 2004. (u daljem tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Češić*).

DERONJIĆ Miroslav

Tužilac protiv Miroslava Deronjića, predmet br. IT-02-61-S, Presuda o kazni, 30. mart 2004. (u daljem tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Deronjić*).

ERDEMOVIĆ Dražen

Tužilac protiv Dražena Erdemovića, predmet br. IT-96-22-T bis, Presuda o kazni, 5. mart 1998. (u daljem tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*).

FURUNDŽIJA Anto

Tužilac protiv Ante Furundžije, predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*).

Tužilac protiv Ante Furundžije, predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. juli 2000. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*).

GALIĆ Stanislav

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-A, Odluka po drugom zahtjevu odbrane za prihvatanje dodatnih dokaza na osnovu pravila 115, 21. mart 2005.

HADŽIHASANOVIĆ I KUBURA

Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-PT, Odluka po zahtjevu Marija Čerkeza za pristup povjerljivim propratnim materijalima, 10. oktobar 2001. (u daljem tekstu: Odluka od 10. oktobra 2001. u predmetu *Hadžihasanović*).

JELISIĆ Goran

Tužilac protiv Gorana Jelisića, predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*).

JOKIĆ Miodrag

Tužilac protiv Miodraga Jokića, predmet br. IT-01-42/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 30. august 2005. (u daljem tekstu: Presuda po žalbi na kaznu).

KORDIĆ Dario i ČERKEZ Mario

Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*).

KRNOJELAC Milorad

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, predmet br. IT-97-25-T, Odluka o preliminarnom podnesku zbog prigovora na formu Izmijenjene optužnice, 11. februar 2000., par. 60.

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002. (u daljem

tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*).

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, predmet br. IT-97-25-A, Presuda potpisana 17. septembra 2003., zavedena 5. novembra 2003. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*).

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, 17. septembar 2003. (u daljem tekstu: Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena).

KRSTIĆ Radislav

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. august 2001. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*).

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-A, Odluka po zahtjevima za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 5. august 2003. (u daljem tekstu: Odluka na osnovu pravila 115 u predmetu *Krstić*).

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*).

KUNARAC i drugi

Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, predmet br. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, Presuda, 12. juni 2002. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*).

KUPREŠKIĆ i drugi

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br.: IT-95-16-A, Odluka o prihvatanju dodatnih dokaza nakon pretresa 30. marta 2001., povjerljivo, 11. april 2001.

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br. IT-95-16-A, Presuda po žalbama, 23. oktobar 2001. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*).

KVOČKA i drugi

Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-A, Odluka po zahtjevu Momčila Grubana za pristup materijalu, 13. januar 2003.

Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 28. februar 2005. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*).

MEJAKIĆ i drugi

Tužilac protiv Željka Mejakića, Momčila Grubana, Dušana Fuštara i Duška Keneževića, predmet br.: IT-02-65-AR11bis.1, Odluka po zajedničkom zahtjevu odbrane da se u spis uvrste dodatni dokazi na osnovu pravila 115 predloženi Žalbenom vijeću, 16. novembar 2005.

MILUTINOVIĆ i drugi

Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost - *udruženi zločinački poduhvat*, 21. maj 2003. (u daljem tekstu: Odluka u predmetu *Ojdanić* u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom).

MRĐA Darko

Tužilac protiv Darka Mrđe, predmet br. IT-02-59-S, Presuda o kazni, 31. mart 2004. (u daljem tekstu: Presuda o kanzi u predmetu *Mrđa*).

NALETILIĆ Mladen i MARTINOVIĆ Vinko

Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića, predmet br. IT-98-34-A, Odluka po objedinjenom zahtjevu Naletilića za izvođenje dodatnih dokaza, 20. oktobar 2004. (u daljem tekstu: Odluka na osnovu pravila 115 iz oktobra 2004. u predmetu *Naletilić i Martinović*).

Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića, predmet br. IT-98-34-A, Odluka po zahtjevu Slobodana Praljka za pristup povjerljivim iskazima i dokumentima iz predmeta *Tužilac protiv Naletilića i Martinovića* i po najavi optuženog Jadranka Prlića da se pridružuje tom zahtjevu, 13. jun 2005.

Tužilac protiv Mladena Naletilića zvanog "Tuta" i Vinka Martinovića zvanog "Štela", predmet br. IT-98-34-A, Presuda, 3. maj 2006. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*).

NIKOLIĆ Dragan

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-94-2-A, Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005. (u daljem tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*).

SIMIĆ i drugi

Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića, Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Odluka po zahtjevu Blagoja Simića da se izuzmu dokazi koji se odnose na djela koja je počinio Stevan Todorović, 11. septembar 2001. (u daljem tekstu: Odluka po zahtjevu da se izuzmu dokazi).

Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-PT, Odluka kojom se daje dozvola za izmjenu optužnice, 15. maj 2001.

Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-PT, Odluka kojom se daje dozvola za izmjenu optužnice, 16. maj 2001. (u daljem tekstu: Odluka da se izmijeni Druga izmijenjena optužnica).

Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-PT, Odluka po zahtjevu Tužilaštva da se dozvole izmjene optužnice, 20. decembar 2001. (u daljem tekstu: Odluka da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica).

Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića, Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Usmena odluka Pretresnog vijeća od 3. septembra 2002., T. 11985-11986 (u daljem tekstu: Usmena odluka).

Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Pismeno obrazloženje odluke po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, 11. oktobar 2002. (u daljem tekstu: Odluka na osnovu pravila 98bis).

Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 29. oktobar 2003. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda).

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu Blagoja Simića da se odobri izmjena najave žalbe, 16. septembar 2004. (u daljem tekstu: Odluka po zahtjevu da se izmijeni Najava žalbe).

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu Blagoja Simića za objelodanjivanje dokaza, 23. septembar 2004. (u daljem tekstu: Odluka po zahtjevu za objelodanjivanje).

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu Tužilaštva za brisanje dijelova Replike, 27. septembar 2004.

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu Blagoja Simića na osnovu pravila 65(I) za privremeno puštanje na slobodu na određeno vrijeme radi prisustva parastosu za oca, 21. oktobar 2004.

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu odbrane Franka Simatovića za pristup transkriptima, dokaznim predmetima, dokumentarnim dokazima i podnescima strana u predmetu *Simić i drugi*, 13. april 2005. (u daljem tekstu: Odluka od 13. aprila 2005. u predmetu *B. Simić*).

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Nalog *proprio motu* kojim se dozvoljava pristup povjerljivom materijalu, 3. februar 2006. (u daljem tekstu: Nalog *proprio motu*).

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 17. februar 2006.

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po molbi Stevana Todorovića za dodatne zaštitne mjere, djelimično povjerljivo, 22. februar 2006.

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu Blagoja Simića (1) za pristup dodatnim povjerljivim materijalima, (2) za odobrenje za objelodanjivanje povjerljivih materijala vještaku i (3) za izmjenu odredbi naloga o rasporedu od 3. i 17. februara 2006., povjerljivo, 15. mart 2006., Javna redigovana verzija zavedena 17. marta 2006.

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Nalog kojim se ponovno zakazuje žalbeni pretres, 5. maj 2006. (u daljem tekstu: Nalog kojim se ponovno zakazuje žalbeni pretres).

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu Blagoja Simića za puštanje na slobodu tokom ograničenog perioda kako bi prisustvovao parastosu za majku, 5. maj 2006.

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Odluka po zahtjevu Blagoja Simića za izvođenje dodatnih dokaza ili, alternativno, za formalno primanje na znanje utvrđenih činjenica, 1. jun 2006. (u daljem tekstu: Odluka po zahtjevu na osnovu pravila 115 i 94(A)).

STAKIĆ Milomir

Tužilac protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. juli 2003. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*).

Tužilac protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Povjerljiva odluka po Stakićevom zahtjevu za izvođenje dodatnih dokaza u žalbenom postupku na osnovu pravila 115, 25. januar 2005., par. 6.

Tužilac protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Presuda, 22. mart 2006. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*).

TADIĆ Duško

Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*).

Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000. (u daljem tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*).

TODOROVIĆ Stevan

Tužilac protiv Stevana Todorovića, predmet br. IT-95-9/1-S, Presuda o kazni, 31. juli 2001. (u daljem tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Todorović*).

VASILJEVIĆ Mitar

Tužilac protiv Mitra Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-T, Presuda, 29. novembar 2002. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*).

Tužilac protiv Mitra Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*).

2. MKSR**AKAYESU Jean-Paul**

Tužilac protiv Jean-Paul Akayesua, predmet br. ICTR-96-4-A, Presuda, 1. juni 2001. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*).

GACUMBITSI Sylvestre

Tužilac protiv Sylvestra Gacumbitsija, predmet br. ICTR-2001-64-A, Presuda, 7. juli 2006. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*).

KAJELIJELI Juvénal

Juvénal Kajelijeli protiv tužioca, predmet br. ICTR-98-44A-A, Odluka po zahtjevu odbrane da se prihvate dodatni dokazi na osnovu pravila 115 Pravilnika o postupku i dokazima, 28. oktobar 2004.

Juvénal Kajelijeli protiv tužioca, predmet br. ICTR-98-44A-A, Presuda, 23. maj 2005. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*).

KAMBANDA Jean

Jean Kambanda protiv tužioca, predmet br. ICTR-97-23-A, Presuda, 19. oktobar 2000. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kambanda*).

KAMUHANDA Jean de Dieu

Tužilac protiv Jeana de Dieua Kamuhande, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda, 19. septembar 2005. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*).

KAYISHEMA Clément i RUZINDANA Obed

Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane, predmet br. ICTR-95-1-T, Presuda, 21. maj 1999. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda i kazna u predmetu *Kayishema i Ruzindana*).

Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda (Obrazloženje), 1. juni 2001. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i*

Ruzindana).

MUSEMA Alfred

Alfred Musema protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-13-A, Presuda, 16. novmebar 2001. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Musema*).

NIYITEGEKA Eliézer

Eliézer Niyitegeka protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-14-A, Presuda, 9. juli 2004. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*).

NTAGERURA i drugi (“CYANGUGU”)

Tužilac protiv Andréa Ntagerure, Emmanuela Bagambikija i Samuela Imanishimwea, predmet br. ICTR-99-46-Arrêt, 7. juli 2006. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*).

NTAKIRUTIMANA Elizaphan i Gérard

Tužilac protiv Elizaphana i Gérarda Ntakirutimane, predmet br. ICTR-96-10 & ICTR-96-17-T, Presuda i kazna, 21. februar 2003. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda i kazna u predmetu *Ntakirutimana*).

Tužilac protiv Elizaphana i Gérarda Ntakirutimane, predmet br. ICTR-96-10-A & ICTR-96-17-A, Presuda, 13. decembar 2004. (u daljem kstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*).

RUTAGANDA Georges Anderson Nderubumwe

Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-3-A, Presuda, 26. maj 2003. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*).

SEMANZA Laurent

Laurent Semanza protiv tužioca, predmet br. ICTR-97-20-A, Presuda, 20. maj 2005. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*).

SERUSHAGO Omar

Omar Serushago protiv tužioca, predmet br. ICTR-98-39-A, Obrazloženje presude, 6. april 2000. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Serushago*).

B. Spisak drugih pravnih izvora

Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu, IT/201, 7. mart 2002. (Uputstvo IT/201).

C. Spisak korištenih termina i kratica

U skladu s pravilom 2 (B) Pravilnika o postupku i dokazima, muški rod obuhvata ženski, a jednina množinu, i obratno.

AT.	Stranica transkripta žalbenog pretresa u ovom predmetu. Ukoliko nije drugačije navedeno svi navedeni brojevi stranica transkripta odnose se na nezvaničnu, neprečišćenu verziju transkripta,. Stoga mogu postojati manje razlike u paginaciji između tog transkripta i transkripta objelodanjenog javnosti. Žalbeno vijeće ne preuzima odgovornost za ispravke ili pogreške u tim transkriptima. U slučaju nedoumice treba provjeriti video zapis pretresa.
B/H/S	bosanski/hrvatski/srpski jezik
<i>Corrigendum</i> Treće izmijenjene optužnice	<i>Tužilac protiv Milana Simića, Miroslava Tadića, Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-PT, <i>Corrigendum</i> Treće izmijenjene optužnice, 27. april 2001.
Četvrta izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-T, Četvrta izmijenjena optužnica, 9. januar 2002.
Daljnji argumenti u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Daljnji argumenti Blagoja Simića u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom (povjerljivo), 5. april 2006.
Druga izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića Stevana Todorovića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-PT, Druga izmijenjena optužnica, 25. mart 1999.
Izmijenjena najava žalbe	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, <i>Izmijenjena najava žalbe žalioca Blagoja Simića</i> podnijeta u skladu s Odlukom predsjedavajućeg sudije od 16. septembra 2004., 22. septembar 2004.
JNA	Jugoslovenska narodna armija (vojska Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije)
Krizni štab	Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac
Međunarodni sud	Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta
MKSJ	Vidi Međunarodni sud
MKSR	Međunarodni krivični sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i državljana Ruande odgovornih za genocid i druga takva kršenja počinjena na teritorijama susjednih država između 1. januara 1994. i 31. decembra 1994.
Najava žalbe	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Najava žalbe žalioca Blagoja Simića, 17. novembar 2003.

Odgovor na osnovu pravila 98bis	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-T, Zahtjev na osnovu pravila 127(A)(ii) za podnošenje javne redigovane verzije odgovora tužioca na prijedloge optuženih za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis i <i>corrigendum</i> povjerljivog odgovora tužioca na prijedloge optuženih za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis, podnesene 27. septembra 2002., 30. septembar 2002.
Odgovor optužbe na Daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Objedinjeni odgovor optužbe na Simićev zahtjev u vezi s dodatnim dokazima i na njegove daljnje argumente od 5. aprila 2006. (djelimično povjerljivo), 18. april 2006.
Optužnica/ optužnica protiv žalioca	Sve verzije optužnice
Peta izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-T, Peta izmijenjena optužnica, 30. maj 2002.
Podnesak respondenta	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Javna redigovana verzija tužiočevog podneska respondenta od 27. jula 2004., 19. oktobar 2004.
Povjerljivi podnesak respondenta	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Tužiočev podnesak respondenta (povjerljivo), 27. juli 2004.
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog suda, IT/32/Rev. 38, 13. juni 2006 osim ako u tekstu nije navedeno da se koristi neka od prethodnih verzija.
Pretpretresni podnesak optužbe	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-PT, Pretpretresni podnesak optužbe u skladu s pravilom 65ter(E)(i), 9. april 2001.
Pretno vijeće	Pretno vijeće Međunarodnog suda sastavljeno od sljedećih sudija: Florence Ndepele Mwachande Mumba, Sharon A. Williams i Per-Johan Lindholm
Prva izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Milana Simića, Miroslava Tadića zvanog "Miro Brko" i Sime Zarića zvanog "Šolaja"</i> , predmet br. IT-95-9-I, Prva izmijenjena optužnica, 24. juni 1998.
Prvobitna optužnica	<i>Tužilac protiv Slobodana Miljkovića zvanog "Lugar", Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića zvanog "Miro Brko", Stevana Todorovića zvanog "Stiv", "Stivo", "Monstrum", Sime Zarića zvanog "Šolaja"</i> , predmet br. IT-95-9-I, Optužnica, 29. juni 1995.
PTSP	Post-traumatski stresni poremećaj

Redigovanje Druge izmijenjene optužnice	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića, Stevana Todorovića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-PT, Redigovanje druge izmijenjene i dopunjene optužnice, 25. mart 1999.
Replika na odgovor optužbe na daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Replika Blagoja Simića na objedinjeni odgovor optužbe na daljnje argumente u vezi sa šesnaestim žalbenim osnovom i na zahtjev za prihvatanje dodatnih dokaza ili formalno primanje na znanje, 24. april 2006.
Replika na podnesak respodenta	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Replika Blagoja Simića na podnesak respodenta (djelimično povjerljivo), 10. august 2004.
SDS	Srpska demokratska stranka
Spisak svjedoka i dokaznih predmeta optužbe	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-PT, Spisak svjedoka i dokaznih predmeta optužbe (povjerljivo), 9. april 2001.
Statut	Statut Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju, usvojen Rezolucijom 827 Savjeta bezbjednosti (1993.)
SUP	Sekretarijat za unutrašnje poslove (u Prvostepenoj presudi spominje se i kao MUP), policijska stanica, stanica javne bezbjednosti
T.	Stranica transkripta pretresa u prvostepenom postupku u ovom predmetu. Ukoliko nije drugačije navedeno, svi navedeni brojevi stranica transkripta odnose se na nezvaničnu, neprečišćenu verziju transkripta,. Stoga mogu postojati manje razlike u paginaciji između tog transkripta i transkripta objelodanjenog javnosti. Žalbeno vijeće ne preuzima odgovornost za ispravke ili pogreške u tim transkriptima. U slučaju nedoumice treba provjeriti video zapis pretresa.
Treća izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-PT, Treća izmijenjena optužnica, 24. april 2001.
UNPA	Zaštićeno područje Ujedinjenih nacija
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
Zahtjev da se izmijeni Druga izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-PT, Zahtjev optužbe za dozvolu da izmijeni optužnicu (povjerljivo), 24. april 2001.
Zahtjev da se izmijeni Treća izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-T, Zahtjev optužbe za dozvolu da izmijeni optužnicu, 5. decembar 2001.

Prijedlog na osnovu pravila 98bis	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Prijedlog optuženog Blagoja Simića za donošenje oslobađajuće presude, 13. septembar 2002.</i>
Zahtjev za objelodanjivanje	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Zahtjev Blagoja Simića za objelodanjivanje dokaza, 25. juni 2004.</i>
Zajednički odgovor odbrane od 11. decembra 2001.	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Zajednički odgovor odbrane na Zahtjev optužbe za dozvolu da izmijeni optužnicu, 11. decembar 2001.</i>
Završni podnesak odbrane	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Javni (redigovani i ispravljani) završni pretresni podnesak dr Blagoja Simića, 7. juli 2003.</i>
Žalbeni podnesak	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Žalbeni podnesak Blagoja Simića, 17. juni 2004.</i>
Žalilac	Blagoje Simić